

Inhoud iReport Leefomgevingstoets Omgevingsvisie Zuid-Holland

Datum: 29 oktober 2018

Disclaimer

Deze 'hardcopy' PDF bevat de inhoud van het digitale iReport van de Leefomgevingstoets Omgevingsvisie Zuid-Holland. Deze PDF is ten behoeve van archivering en intern gebruik door de provincie Zuid-Holland. De leefomgevingstoets is gemaakt als digitaal iReport, wordt gepubliceerd als iReport en is het beste te lezen als iReport. Klik [hier](#) om naar het iReport te gaan.

HASKONINGDHV NEDERLAND B.V.

Laan 1914 no.35
3818 EX AMERSFOORT
Netherlands
Transport & Planning
Trade register number: 56515154

+31 88 348 20 00 **T**
+31 33 463 36 52 **F**
info@rhdhv.com **E**
royalhaskoningdhv.com **W**

Titel document: Inhoud iReport
Leefomgevingstoets
Omgevingsvisie Zuid-Holland

Datum: 29 oktober 2018

Auteur(s): Tijmen van de Poll, Reina Drenth, Mark Huuskes, Tom Moekotte

Opgesteld door: Tijmen van de Poll

Gecontroleerd door: Paul Eijssen

Classificatie

Projectgerelateerd

Disclaimer

No part of these specifications/printed matter may be reproduced and/or published by print, photocopy, microfilm or by any other means, without the prior written permission of HaskoningDHV Nederland B.V.; nor may they be used, without such permission, for any purposes other than that for which they were produced. HaskoningDHV Nederland B.V. accepts no responsibility or liability for these specifications/printed matter to any party other than the persons by whom it was commissioned and as concluded under that Appointment. The integrated QHSE management system of HaskoningDHV Nederland B.V. has been certified in accordance with ISO 9001:2015, ISO 14001:2015 and OHSAS 18001:2007.

Welkom in het iReport van de leefomgevingstoets van de omgevingsvisie van de provincie Zuid-Holland. Het laat zien hoe de Zuid-Hollandse leefomgeving er nu en in de toekomst voor staat en wat het beleid uit de Omgevingsvisie daar aan verandert. Deze leefomgevingstoets is het resultaat van de 'm.e.r.-procedure' die de omgevingsvisie doorlopen heeft.

Dit iReport bestaat uit de volgende onderdelen:

1. Waarom een omgevingsvisie en leefomgevingstoets?
2. Waar gaat de Omgevingsvisie over?
3. Hoe is deze leefomgevingstoets gemaakt?
4. De staat van de Zuid-Hollandse leefomgeving
5. Effecten van beleidsverrijkingen
6. Consistentie van beleid
7. Behalen van ambities
8. Hoe kan de leefomgeving verder verbeterd worden?
9. Wat er verder gebeurt na deze leefomgevingstoets

Begrippenlijst

Bijlagen

De leefomgevingstoets is opgesteld door Royal HaskoningDHV, in opdracht van de provincie Zuid-Holland. De Milieudienst Rijnmond vervult namens Gedeputeerde Staten van de provincie Zuid-Holland de rol van ambtelijk bevoegd gezag.

Foto: Gerhard van Roon / kunst en vliegwerk

1. Waarom een omgevingsvisie en leefomgevingstoets?

De provincie Zuid-Holland werkt aan de vernieuwing van haar omgevingsbeleid¹. Het deel van het omgevingsbeleid dat beschrijft hoe de Zuid-Hollandse leefomgeving zich op de langere termijn ontwikkelt en wat de provincie daar op hoofdlijnen aan wil doen, is de omgevingsvisie. De provincie bereidt zich daarmee voor op de invoering van de Omgevingswet, die treedt naar verwachting in 2021 in werking. In de Omgevingswet is de omgevingsvisie hét instrument om samenhang in het beleid voor de leefomgeving aan te brengen.

Als eerste stap in het aanbrengen van samenhang in het omgevingsbeleid, voegt de provincie het beleid uit alle provinciale plannen en beleidsnota's samen in de omgevingsvisie. Een ingewikkelde operatie, waarbij bestaande wettelijk voorgeschreven provinciale plannen² als afzonderlijke plannen komen te vervallen, en opgaan in één integrale omgevingsvisie met onderliggende programma's. De provincie voegt ook alle bestaande beleidsnota's³ voor de fysieke leefomgeving samen in de omgevingsvisie (zie verder 'Waar gaat de Omgevingsvisie over?').

Omdat de provincie zich in deze eerste stap richt op het samenvoegen van bestaand beleid, is er in de omgevingsvisie die nu vastgesteld gaat worden nog geen nieuw beleid opgenomen. De provincie doet dat om eerst tot een samenvoeging van beleid te komen die compleet is en

van goede kwaliteit. Het samengevoegde beleid dat nu eerst wordt vastgesteld, vormt dan het vertrekpunt voor aanpassing en aanvulling van beleid in de toekomst.

De provincie ziet de visie als een 'levend document' met een 'dynamisch karakter'. Dat betekent dat de visie als een on-line, digitaal systeem gepubliceerd wordt. Binnen de beleidscyclus kan de visie telkens voor die delen geactualiseerd worden waarvoor op dat moment een aanpassing van het beleid doorgevoerd wordt. Elke actualisatie doorloopt de gebruikelijke besluitvormingsprocedure, met onderbouwing waarom en op welke wijze het beleid wordt aangepast. Daarbij zijn richtinggevend de ambities die de provincie heeft vastgesteld voor de Zuid-Hollandse leefomgeving (zie verder 'Waar gaat de Omgevingsvisie over?')

De provincie heeft nu drie zogenaamde beleidsverrijkingen⁴ 'klaar staan' om als nieuw beleid aan de omgevingsvisie toe te voegen. Deze beleidsverrijkingen waren naast het traject van samenvoeging van bestaand beleid al in gang gezet en zijn nu zo ver dat ze ter besluitvorming voorgelegd kunnen worden. Het gaat om:

- Rijke groenblauwe leefomgeving
- Juiste kantoor op de juiste plek
- Verstedelijking en wonen

¹ Beleid voor afzonderlijke onderdelen van de leefomgeving voegt de provincie samen, dubbelingen worden eruit gehaald en waar nodig wordt samenhang aangebracht. Bestaande plannen en nota's gaan op in één omgevingsvisie, de huidige 17 verordeningen gaan op in één provinciale omgevingsverordening en de provincie geeft aan met welke programma's het beleid wordt uitgevoerd.

² Structuurvisie ruimte en mobiliteit (heeft ook status van Provinciaal verkeers- en vervoersplan), Milieubeleidsplan (zoals opgenomen in Beleidsvisie Duurzaamheden en milieu), Regionaal waterplan.

³ Beleidsvisie Cultureel Erfgoed en Basisvoorzieningen Cultuur, Beleidsvisie regionale economie en energie.

⁴ Een beleidsverrijking is nieuw beleid dat aan de omgevingsvisie toegevoegd wordt.

Na vaststelling van de omgevingsvisie met samengevoegd bestaand beleid, kunnen deze beleidsverrijkingen aan de omgevingsvisie toegevoegd worden. Het zijn stuk voor stuk afzonderlijke beleidsverrijkingen waar aparte besluitvorming over plaatsvindt.

Waarom een leefomgevingstoets?

De provincie Zuid-Holland wil met een leefomgevingstoets actuele informatie over de leefomgeving en de kwaliteit ervan in beeld brengen. Het vormt – net als de nu vast te stellen omgevingsvisie met samengevoegd bestaand beleid – het vertrekpunt voor verdere aanpassing en vernieuwing van beleid in de toekomst. De leefomgevingstoets laat zien op welke aspecten de kwaliteit van de leefomgeving bij het samengevoegde bestaande beleid nu en naar verwachting in de toekomst ‘op orde is’, waar het tekort dreigt te schieten en ambities niet gehaald dreigen te worden en welke mogelijkheden er zijn om tekorten weg te werken en ambities te halen. Met deze informatie in de hand kan de provincie verder werken aan doorgaande verbetering van de leefomgeving. Zo biedt de leefomgevingstoets meerwaarde om omgevingsbeleid aan te scherpen. Ook biedt het bouwstenen voor evaluatie van het beleid en monitoring van beleidseffecten.

De leefomgevingstoets laat ook zien wat de effecten kunnen zijn van de drie beleidsverrijkingen. Het gaat dan om de kansen op positieve effecten en risico's op negatieve effecten van nieuwe beleidsonderdelen.

⁵ Wro artikel 2.2

⁶ Voorbeelden van m.e.r.-(beoordelings)plichtige activiteiten zijn aanleg van autosnelwegen, aanleg, wijziging of uitbreiding van wegen, spoorwegen of binnenvaarwegen, realisatie van

Voor de besluitvorming over de omgevingsvisie is het van belang om milieu-informatie in beeld te brengen voor belanghebbenden en om het milieubelang volwaardig mee te wegen bij de besluitvorming. Tot de inwerkingtreding van de omgevingswet is de omgevingsvisie een structuurvisie als bedoeld in de Wet ruimtelijke ordening⁵. Daarnaast heeft het ook nog de status van provinciaal verkeer- en vervoerplan, provinciaal waterplan, milieubeleidsplan en natuursvisie. De Wet milieubeheer schrijft voor dat voor een structuurvisie een milieueffectrapportage (m.e.r.) uitgevoerd moet worden als het kaderstellend is voor toekomstige m.e.r.-(beoordelings)plichtige⁶ activiteiten. Doel van de m.e.r. is dat de gevolgen van een besluit voor het milieu ('de leefomgeving') in beeld gebracht worden en dat die volwaardig meegewogen worden in de besluitvorming. De verplichting voor een m.e.r. geldt ook als in een structuurvisie onderdelen zijn opgenomen waarvoor op grond van de Wet natuurbescherming met een 'Passende beoordeling' uitgesloten moet worden dat er versturende effecten in Natura 2000 gebieden optreden.

Met het opnieuw vaststellen van bestaand beleid is formeel sprake van een heroverweging. Beleidsverrijkingen kunnen nieuwe m.e.r.-(beoordelings)plichtige activiteiten mogelijk maken. De provincie Zuid-Holland is daarom een m.e.r.-procedure opgestart⁷. In de leefomgevingstoets zijn de resultaten van de m.e.r.-procedure opgenomen. Het is opgesteld volgens de vereisten van een Milieueffectrapport (planMER) en heeft ook de status van een planMER. Omdat het in de eerste plaats om samenvoeging van bestaand beleid gaat en aanvullend om een klein aantal beleidsverrijkingen, ligt het zwaartepunt van deze leefomgevingstoets

woningen, oprichting wijziging of uitbreiding van een windturbinepark thermische centrales of verbrandingsinstallaties, onttrekking van grondwater aan de bodem.

⁷ De publicatie van het startdocument vormde het vertrekpunt van de m.e.r.-procedure.

op het in beeld brengen van de kwaliteiten van de leefomgeving nu en in de toekomst (2030). Daarnaast brengt het in beeld op welke vlakken de samenvoeging van het bestaande beleid tot tegenstrijdigheid kan leiden en welke kansen en risico's de beleidsverrijkingen hebben op positieve dan wel negatieve effecten. Tegelijk is ook een Passende beoordeling uitgevoerd naar de mogelijke effecten van beleidsverrijkingen op natuurgebieden die tot het Natura 2000 netwerk behoren. De resultaten daarvan zijn in de leefomgevingstoets meegenomen.

Deze leefomgevingstoets is opgesteld voor de besluitvorming over de omgevingsvisie waarin bestaand beleid wordt samengevoegd. De effecten van drie beleidsverrijkingen zijn ook beoordeeld, elk afzonderlijk. Deze leefomgevingstoets kan daardoor ook gebruikt worden voor besluitvorming over de afzonderlijke beleidsverrijkingen.

Besluitvorming over de leefomgevingstoets en de omgevingsvisie

Deze leefomgevingstoets ligt tegelijk met de ontwerp omgevingsvisie 6 weken ter inzage. Het gaat dan om de omgevingsvisie met het samengevoegde bestaande beleid. Eenieder mag dan zienswijzen indienen op de leefomgevingstoets en de ontwerp Omgevingsvisie. De Commissie voor de m.e.r. toetst in de inzageperiode de kwaliteit van leefomgevingstoets en beoordeelt of de juiste en volledige (milieu)informatie aanwezig is om een besluit over de omgevingsvisie te kunnen nemen. De zienswijzen en het advies van de Commissie voor de m.e.r. kunnen aanleiding geven tot het bijstellen van de ontwerp omgevingsvisie. In de definitieve omgevingsvisie motiveert de provincie Zuid-Holland hoe met de uitkomsten van de leefomgevingstoets en de inspraakreacties is omgegaan.

Voor het toevoegen van de drie beleidsverrijkingen aan de omgevingsvisie volgt aparte besluitvorming. Ook dan zal deze leefomgevingstoets op dezelfde manier tegelijk met het te nemen besluit ter inzage gelegd worden en kunnen er zienswijzen ingediend worden.

Omgevingsbeleid en leefomgevingstoets: digitaal en online

De provincie Zuid-Holland laat de bestaande vorm van papieren beleidsdocumenten los. Het omgevingsbeleid (waaronder de omgevingsvisie) wordt volledig opgenomen in een online digitaal systeem. Met de leefomgevingstoets wordt daarbij aangesloten: het is als online digitaal iReport opgesteld en niet als papieren rapport.

2. Waar gaat de Omgevingsvisie over?

De omgevingsvisie gaat over de Zuid-Hollandse leefomgeving: van bodem, water, gezondheid, leefbaarheid en ruimtelijke kwaliteit, tot natuur en biodiversiteit, energie, mobiliteit, verstedelijking en landbouw.

In de omgevingsvisie is al het bestaande beleid samengevoegd en opgenomen onder in totaal 66 thematische beleidstitels, bijvoorbeeld 'Luchtkwaliteit', 'Efficiënte en duurzame afhandeling van goederenvervoer' en 'Behouden en versterken landschappen'. Onder elke titel is een beschrijving van het beleid gegeven, zie de [online database](#) van de provincie Zuid-Holland.

Samenvoeging van bestaand beleid

In de omgevingsvisie die nu wordt vastgesteld wordt bestaand beleid uit afzonderlijke plannen en visies samengevoegd tot één integrale visie. De provincie brengt daarmee haar omgevingsbeleid op orde en heeft dan een omgevingsvisie zoals de nieuwe Omgevingswet voorschrijft. De visie is het vertrekpunt van waaruit het omgevingsbeleid in de toekomst verder aangescherpt en aangevuld kan worden. Het bestaande beleid dat in de omgevingsvisie op gaat komt uit de volgende plannen en beleidsnota's:

- Structuurvisie ruimte en mobiliteit, wat ook de status heeft van provinciaal verkeers- en vervoersplan;
- Beleidsvisie Duurzaamheid en Milieu, wat de status heeft van milieubeleidsplan;

⁸ Voorbeelden van m.e.r.-(beoordelings)plichtige activiteiten zijn aanleg van autosnelwegen, aanleg, wijziging of uitbreiding van wegen, spoorwegen of binnenvaarwegen, realisatie van woningen, oprichting wijziging of uitbreiding van een windturbinepark thermische centrales of verbrandingsinstallaties, onttrekking van grondwater aan de bodem.

- Regionaal waterplan;
- Beleidsvisie Cultureel Erfgoed en Basisvoorzieningen Cultuur;
- Beleidsvisie regionale economie en energie.

Dit eerder vastgestelde beleid wordt ongewijzigd overgenomen in de omgevingsvisie. Na vaststelling van de omgevingsvisie komen ze als afzonderlijke beleidsstukken te vervallen.

Inventarisatie heeft uitgewezen dat m.e.r.-(beoordelingsplichtige) activiteiten⁸ in bestaand beleid voor het belangrijkste deel eerder al op milieueffecten zijn beoordeeld en bestuurlijk afgewogen. Hetzelfde geldt voor onderdelen die tot versturende effecten in Natura 2000 gebieden kunnen leiden. Zie hiervoor verder de bijlage 'Overzicht beleid omgevingsvisie Zuid-Holland: bestaand, nieuw, kaderstellend'. Over al deze onderdelen heeft eerder besluitvorming plaatsgevonden. Het bestaande beleid is daarom beschouwd als huidige situatie of als autonome ontwikkeling⁹ (afhankelijk of het om uitgevoerd beleid of nog uit te voeren beleid gaat).

Drie beleidsverrijkingen

De provincie heeft drie beleidsverrijkingen gereed die via aanvullende besluitvorming als nieuw beleid aan de omgevingsvisie toegevoegd kunnen worden.

De beleidsverrijkingen zijn in deze leefomgevingstoets beoordeeld op hun mogelijke effecten op de leefomgeving. Voor een effectbeoordeling moeten beleidsuitspraken voldoende concreet zijn

⁹ De autonome ontwikkeling bestaat uit trends die uit zichzelf al plaatsvinden (bijvoorbeeld klimaatverandering, bevolkingsgroei) en ontwikkelingen in de leefomgeving waarover besluitvorming heeft plaatsgevonden (bijvoorbeeld de realisatie van windmolens waar al een besluit over is genomen).

en moet er een relatie gelegd kunnen worden met de leefomgeving. Ze moeten voorzien in een dusdanig handelingsperspectief dat daar gevolgen voor de leefomgeving aan verbonden kunnen worden. Hieronder staan per beleidsverrijking de beoordeelde beleidsuitspraken. Het zijn uitspraken die expliciet nieuw beleid betreffen en voldoende concreet zijn voor een effectbeoordeling.

Rijke Groenblauwe leefomgeving

- De actieve bescherming van soorten geven we vorm en inhoud aan de hand van 40 icoonsoorten. Samen met een taskforce ontwikkelen we projecten voor deze icoonsoorten en stimuleren kleinere initiatieven uit de samenleving die icoonsoorten en hun biotopen verder helpen.
- Samen met onze partners herzien we het faunabeleid. We geven aandacht binnen het faunabeheer aan de (welzijns-)effecten op de langere termijn.
- De druk op kernen van natuurgebieden is gereguleerd door de ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken, waar ondernemers extra waarde creëren.
- Voor het ontwikkelen van een groenblauwe leefomgeving in en om de stad werken wij samen met de steden aan een groennorm. Een kwalitatieve en kwantitatieve groennorm voor verschillende te onderscheiden gebieden. Deze geeft richting aan natuur-inclusieve nieuwbouw, renovatie en het klimaatbestendig maken van woningen; de basiskwaliteit aan groen van woon- en werkgebieden en de toegankelijkheid van groen.
- Gezamenlijk versterken wij biodiversiteit en participatie in de stad door het creëren van veel variatie aan (klein- en grootschalige) stedelijke biotopen en ondersteunen burgerinitiatieven en programma's als steenbreek, bijenlandschap en stadslandbouw.
- De provincie ontwikkelt en verbindt onder meer regio's van wereldklasse voor waterrecreatie (Nationaal Park Biesbosch Haringvliet en Hollands Plassengebied) en verbindt de vaarnetwerken in en om de

stad. En bevordert dit door het stimuleren van duurzame waterrecreatie en meerdaags verblijf op het water.”

Juiste kantoor op de juiste plek

Nieuwe kantorenontwikkelingen concentreren zich bij voorkeur op toplocaties (centrum Rotterdam en centrum Den Haag) en scienceparken. Beperkte uitbreiding voor kleinschalige en lokale vraag. Daarnaast reductie van kantoren (zowel fysiek als qua plancapaciteit) op minder kansrijke locaties (snelweglocaties).

Verstedelijking en wonen

De provincie gaat gemeenten vragen om woonvisies op te stellen, rekening houdend met uitgangspunten m.b.t. klimaatverandering en energieneutraliteit., inclusief motivatie hoe met de uitgangspunten is omgegaan. Nieuwe woningen zijn energieneutraal of leveren energie en zijn toegerust op de gevolgen van klimaatverandering (heftige regenbuien, perioden van droogte en hittestress) en bodemdaling.

Ambities van het Zuid-Hollandse Omgevingsbeleid

In de omgevingsvisie beschrijft de provincie in grote lijnen wat zij met haar omgevingsbeleid wil nastreven. Het schetst de vernieuwingsambities en manier waar op de provincie daar met hun partners aan wil werken.

In de omgevingsvisie zijn zes richtinggevende ambities opgenomen, zie rechts. Per ambitie zijn een aantal opgaven benoemd waar de provincie zich voor gesteld ziet staan bij het nastreven van de ambities.

In de leefomgevingstoets is beoordeeld in hoeverre de ambities zoals ze nu geformuleerd zijn haalbaar zijn in 2030 en in welke mate de beleidsverrijkingen daaraan bijdragen.

Ambitie	Opgaven
1. Naar een klimaatbestendige Delta	- Aanpassen ruimtelijke inrichting op klimaatverandering - Klimaatbestendig bouwen - Meer groen in en om de stad - Inspelen op gevolgen bodemdaling (transitie landbouw) - Reserveren van ruimte voor waterberging - Verbetering kwaliteit grond- en oppervlaktewater - Waarborgen van zoetwatervoorziening - Infrastructuur op klimaatbestendige manier aanleggen - Vergroten bewustwording klimaatverandering - Vermarkten en exporteren van innovatieve oplossingen voor klimaatadaptatie
2. Naar een nieuwe economie: the next level	- Een CO₂ neutrale haven en tuinbouwcluster - Het bieden van experimenteerruimten voor innovaties - Effectieve invulling van milieugebruiksruimte (o.a. experiment koepelconcept Havengebied) - Stimuleren hergebruik van grondstoffen - Verbetering aansluiting onderwijs – arbeidsmarkt - Ruimte voor nieuwe winkelconcepten en productie wijzen - Stimuleren groei van innovatief MKB - Benutting toeristisch potentieel Zuid-Holland - Kwaliteitsslag bedrijventerreinen - Verduurzaming landbouw en diervriendelijke veehouderij
3. Naar een levendige meerkernige metropool	- Verdichting van stedelijke knooppunten (wonen, werken, voorzieningen) - Voldoen aan groeiende woningbehoefte - Verbetering luchtkwaliteit en beperking geluidsoverlast - Energietransitie; verduurzaming woningvoorraad (naar gasloze wijken/ woningen) - Klimaatbestending bouwen - Stimuleren van clusterontwikkeling en campusvorming - Verkleining van sociaal-economische verschillen, ontwikkeling inclusieve steden - Leefbaar houden van kleine kernen - Ontwikkeling digitale infrastructuur

	- Snel en schoon transport: first & last mile - Klimaatadaptieve inrichting steden en dorpen - Ontwikkeling groen en water in de stad
4. Energievernieuwing	- Goede ruimtelijke inpassing van windopgave en andere vormen van energievernieuwing - Benutting restwarmte en aardwarmte (aanleggen van warmteinfrastructuur) - Energie-innovatie stimuleren en financieren. - CO₂-opslag en CO₂-infrastructuur - Samenleving activeren bij energietransitie
5. Best bereikbare provincie	- Verbetering ontsluiting stedelijke centra en economische clusters - Betere verbinding daily urban systems Den Haag en Rotterdam (versnelde aanleg viersporigheid) - Doorontwikkeling hoogwaardig openbaar vervoer (R-net) - Vergroten aantal passagiers in OV, meer vervoer over water en meer mensen op de fiets - Duurzame groei van de luchtvaart - Inzetten op vraaggerichte mobiliteit - Inpassing autonome vaar- en voertuigen - Beperking emissies fijnstof - Beperking veiligheidsrisico's goederenvervoer - Verbeteren en vervolmaken van bestaande infrastructuur - Verduurzaming regionaal OV en binnenvaart - Ontwikkeling digitale infrastructuur
6. Gezonde en aantrekkelijke leefomgeving	- Behouden en waar mogelijk versterken van biodiversiteit - Natuurontwikkeling (realisatie Natuur Netwerk Nederland én vormgeven twee Nationale Parken) - Ontwikkeling van groen en blauw in en om de stad - Ontwikkeling vitale metropolitane landschappen - Versterken van de landgoederenzone - Beleefbaar maken van cultureel erfgoed - Ontwikkeling natuurinclusieve landbouw - Verbetering luchtkwaliteit door beperken emissies (o.a. terugdringing stikstofuitstoot)

Tabel 1: Ambities omgevingsbeleid Zuid-Holland en opgaven.

Uitwerking van beleid, beleidsverrijking en sturingsprincipes

De provincie ziet de ambities als vertrekpunt voor het gesprek met partners over verdere invulling en concretisering van het beleid. Die verdere invulling vindt plaats in programma's die de provincie integraal en gebiedsgericht wil uitwerken. Op verschillende terreinen vindt die uitwerking al plaats of worden daar de voorbereidingen voor getroffen. Het gaat dan bijvoorbeeld om de Provinciale Klimaatadaptatie Strategie, de Verstedelijkingsstrategie, het programma Slim Ruimtegebruik, Programma Zuid-Hollandse Infrastructuur, Energieagenda 'Watt anders' en de visie Rijke Groenblauwe Leefomgeving. Daarvan is alleen de visie Rijke Groenblauwe Leefomgeving zover uitgewerkt dat het als beleidsverrijking aan de omgevingsvisie toegevoegd kan worden. Alle andere genoemde strategieën, programma's en agenda's zijn nog niet zo ver. Wanneer die voorzien in m.e.r.-(beoordelings)plichtige activiteiten¹⁰, of als die het kader voor vormen voor m.e.r.-plichtige activiteiten, dan moeten de effecten met een m.e.r. in beeld gebracht worden.

Binnen de beleidscyclus kan de visie telkens voor die delen geactualiseerd worden waarvoor op dat moment een aanpassing van het beleid doorgevoerd wordt. Elke actualisatie doorloopt de gebruikelijke besluitvormingsprocedure, met onderbouwing waarom en op welke wijze het beleid wordt aangepast. Op dit moment is nog niet duidelijk hoe Zuid-Holland de beleidscyclus exact in gaat vullen en wat de plek en invulling van monitoring daarin is.

¹⁰ Voorbeelden van m.e.r.-(beoordelings)plichtige activiteiten zijn aanleg van autosnelwegen, aanleg, wijziging of uitbreiding van wegen, spoorwegen of binnenvaarwegen, realisatie van

In het omgevingsbeleid hanteert de provincie de volgende sturingsprincipes:

- Opgavegericht: maatschappelijke opgaven ziet de provincie als vertrekpunt voor nieuw beleid. Welke opgaven de provincie daadwerkelijk aanpakt is afhankelijk van de toegevoegde waarde die zij kan leveren en de belangen die zij daar als provincie bij heeft.
- Provinciaal belang: bij elke opgave betreft de provincie de belangen die zij als provincie heeft. Zo kan de provincie ergens belang bij hebben omdat het haar wettelijke taak is om daarop in te grijpen of omdat zij een concrete ambitie heeft om er iets in te bereiken. Voor de provincie is leidend waar zij als middenbestuur van meerwaarde kan zijn. Als haar meerwaarde ziet de provincie een verbindende positie, kennis van zaken, wettelijke bevoegdheden, financiële middelen en democratische legitimatie.
- Maatwerk: de provincie wil opgaven bij voorkeur samen met andere partijen oppakken, met als uitgangspunten 'gebiedsgericht', 'uitgaan van passend schaalniveau' en 'ruimte voor differentiatie'.

Qua sturingstijlen plaatst de provincie haar positie als meewerkende overheid voorop: ze wil zoveel mogelijk overlaten aan initiatieven uit de samenleving. Waar meer regie nodig is, wil zij als samenwerkende overheid netwerkend werken. Waar overheidsinvesteringen onmisbaar zijn, wil zij als realiserende overheid zelf prestaties leveren. En waar normerend optreden noodzakelijk is, wil zij als rechtmatige overheid normerend optreden.

woningen, oprichting wijziging of uitbreiding van een windturbinepark thermische centrales of verbrandingsinstallaties, onttrekking van grondwater aan de bodem.

3. Hoe is deze leefomgevingstoets gemaakt?

De omgevingsvisie is een strategische visie voor de lange termijn met beleid op hoofdlijnen. In de leefomgevingstoets is evenzo beoordeeld wat op hoofdlijnen de effecten zijn van de richtinggevende beleidsuitspraken over de leefomgeving. Omdat het om de lange termijn gaat en om richtinggevende uitspraken die hun beslag nog moeten krijgen in verder uitgewerkte programma's of inpassingsplannen, moeten de effecten in deze leefomgevingstoets gezien worden als kansen voor positieve effecten en risico's op negatieve effecten. Deze kansen en risico's zijn in beeld gebracht op basis van kwalitatieve inschattingen door experts. Bij verdere uitwerking in bijvoorbeeld programma's of inpassingsplannen kunnen de effecten in meer detail worden beoordeeld.

Opstellen leefomgevingstoets in 4 stappen

- *Stap 1: vaststellen beoordelingskader*
Met het startdocument als vertrekpunt is het beoordelingskader vastgesteld waarmee de gevolgen van de omgevingsvisie op de leefomgeving in beeld zijn gebracht. In het beoordelingskader zijn alle onderdelen ('indicatoren') opgenomen die belangrijk zijn voor de leefomgeving en de omgevingsvisie. De indicatoren bieden een vertrekpunt voor monitoring van de uitvoering van het beleid. Het beoordelingskader wordt hier verder beschreven en toegelicht.
- *Stap 2: beschrijven en duiden huidige situatie en autonome ontwikkeling*
De huidige situatie en autonome ontwikkeling zijn beschreven op basis van bestaande informatie beschikbaar bij de provincie (onder andere de [Staat van Zuid-Holland](#), [klimaatatlas](#), [bodematlas](#), [geluidcontouren langs wegen](#)). Daar waar provinciale informatie

onvoldoende informatie gaf, is aanvullende informatie gebruikt. Per indicator is op basis van een deskundigenoordeel een kwaliteitsniveau aangegeven voor de huidige situatie en bij ongewijzigd beleid in 2030 ('autonome ontwikkeling'). Vanwege de onzekerheden voor de lange termijn is voor de autonome ontwikkeling uitgegaan van 2030. Omdat de omgevingsvisie met samengevoegd beleid alleen bestaand en geen nieuw beleid bevat, geven de kwaliteitsniveaus bij autonome ontwikkeling aan hoe de leefomgeving er bij het samengevoegde bestaande beleid naar verwachting voor zal staan.

Duiden van kwaliteitsniveaus leefomgeving

Per leefomgevingsindicator is op basis van een deskundigeninterpretatie van provinciale data en informatie beoordeeld in hoeverre er sprake is van knelpunten of problemen. Daar waar de data en informatie uitwezen dat er provinciebreed overwegend geen sprake is van knelpunten of problemen, is er het kwaliteitsniveau 'groen' (goed) gegeven. In het geval er provinciebreed overwegend wel sprake is van knelpunten of problemen, is er het kwaliteitsniveau 'rood' (slecht) gegeven. Bij een wisselend beeld van wel en geen problemen is het kwaliteitsniveau 'oranje' toegekend (wisselend). Samengevat:

- **Rood:** provinciebreed overwegend sprake van knelpunten/problemen ('slecht').
- **Oranje:** provinciebreed wisselend sprake van wel en geen knelpunten/problemen of risico op knelpunten ('wisselend')
- **Groen:** provinciebreed overwegend geen sprake van knelpunten/problemen ('goed').

Waar de mate van problemen of knelpunten aan gerelateerd zijn, verschilt per indicator. In het beoordelingskader zijn de aspecten aangegeven die concreet beoordeeld zijn, in de factsheets is per thema en indicator onderbouwd waar het toegekende kwaliteitsniveau op gebaseerd is.

De kwaliteitsniveaus hebben een signalerende functie. Ze maken duidelijk welke onderdelen van de leefomgeving 'op orde' zijn en bij welke onderdelen sprake is van problemen of risico's. Wanneer er op specifieke locaties sprake is van knelpunten of problemen, is dat – aanvullend op het overall-kwaliteitsniveau – in de factsheets aangegeven.

- *Stap 3: beoordelen effecten beleidsverrijkingen, doelbereik en strijdigheden*

In stap 3 zijn de beleidsverrijkingen beoordeeld op hun effecten ten opzicht van de autonome ontwikkeling in 2030. Op basis van een kwalitatief deskundigenoordeel is per indicator aangegeven of de betreffende uitspraak kansen op positieve effecten of risico's op negatieve effecten oplevert en in hoeverre die tot een verandering van kwaliteitsniveau kunnen leiden. Daarbij is meegewogen in hoeverre de provincie zelf sturingsmogelijkheid heeft en inzet, of dat zij afhankelijk is van andere partijen.

- *Stap 4: beoordelen halen van ambities en consistentie van beleid*

In stap 4 is beoordeeld in hoeverre de ambities van het Zuid-Hollandse omgevingsbeleid bij het ongewijzigde beleid behaald kunnen worden. Ook is beoordeeld in hoeverre de beleidsverrijkingen daaraan bij kunnen dragen.

Tot slot is de consistentie van het beleid op hoofdlijnen beoordeeld, zowel voor de samenvoegen van het beleid in de omgevingsvisie die nu wordt vastgesteld, als voor de beleidsverrijkingen. Dat is gedaan door beleidsonderdelen die uit de verschillende bestaande beleidsdocumenten met elkaar te confronteren en te beoordelen of daar tegenstrijdigheden in zitten.

Alternatieven

De provincie Zuid-Holland heeft ervoor gekozen om nu eerst een omgevingsvisie vast te stellen waarin al het bestaande, afzonderlijke beleid wordt samengevoegd. De provincie doet dat bewust, om eerst tot een samenvoeging van beleid te komen die compleet is en van

goede kwaliteit. Daarmee is de hoofddoelstelling van de omgevingsvisie die nu wordt vastgesteld zodanig 'eng', dat er redelijkerwijs geen andere alternatieven zijn die aan deze doelstelling beantwoorden. In deze leefomgevingstoets is daarom één alternatief beschouwd: het voornemen, bestaande uit het bestaande beleid dat opgaat in de omgevingsvisie. Omdat dat geen nieuw beleid is, maar alleen bestaand beleid waar al besluitvorming over heeft plaatsgevonden, is het voornemen gelijk aan de autonome ontwikkeling.

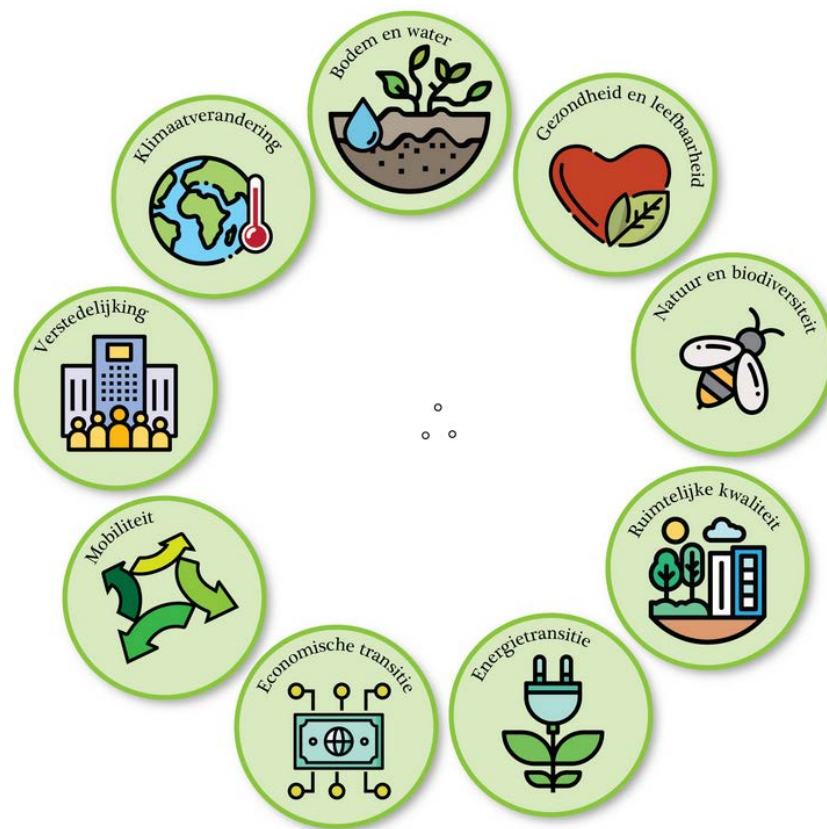
Na vaststelling van de omgevingsvisie kan het beleid in de toekomst gewijzigd of aangepast worden. Afhankelijk van de omvang en aard van de wijzigingen en aanpassingen (ook qua milieu-effecten) kunnen beleidswijzigingen of -aanvullingen dan in de toekomst op basis van alternatieven afgewogen worden. Het is ook mogelijk dat de wijzigingen in bijvoorbeeld onderliggende programma's opgenomen worden. Ook voor programma's kan een m.e.r. doorlopen worden, zowel verplicht als vrijwillig.

Beoordelingskader met leefomgevingsthema's

In de leefomgevingstoets is de kwaliteit van de leefomgeving beschreven en beoordeeld op basis van het rechts en onder weergegeven beoordelingskader met leefomgevingsindicatoren. Het beoordelingskader bevat alle aspecten die nodig zijn om de leefomgeving in de volle breedte te kunnen beschrijven. Een deel van de indicatoren wordt ook gebruikt als criterium voor het beoordelen of ambities gehaald kunnen worden ('doelbereik'), daar is rekening mee gehouden met de keuze van indicatoren. Omdat de gevolgen van de omgevingsvisie verder gaan dan alleen de fysieke leefomgeving, zijn ook aspecten als bijvoorbeeld circulaire

economie en voorzieningenniveau beschouwd. Dat is gedaan om de reikwijdte van de impact van de omgevingsvisie en de raakvlakken die dat heeft met de fysieke leefomgeving tot uiting te laten brengen.

Het verdient aanbeveling om dit beoordelingskader ook als vertrekpunt te hanteren bij beoordeling van verdere uitwerking van beleid in bijvoorbeeld programma's en bij nieuw beleid in de toekomst. Ook verdient het aanbeveling om bij het opstellen van een monitoringsplan aan te sluiten bij dit beoordelingskader.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Klimaatverandering	Wateroverlast	Omvang verharding vs neerslag
	Waterveiligheid	Overstromingsrisico
	Hittestress	Verhouding verhard oppervlak versus groen en water
	Droogte	Omvang gebieden met droogtestress
Bodem en water	Bodemkwaliteit en -vruchtbaarheid	Bodemkwaliteit en -vruchtbaarheid
	Bodemdaling	Bodemdaling (metrisch) per tijdseenheid
	Kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	Kwaliteit en kwantiteit van grondwater en oppervlaktewater, inclusief verzilting
Gezondheid en leefbaarheid	Luchtkwaliteit	Concentraties NO2, PM10, PM2,5 en daaraan bloedgestelden
	Geluidhinder	Geluidgehinderden
	Externe veiligheid	Wettelijke knelpunten externe veiligheid
	Geur	Geurgehinderden
	Lichthinder	Hemelhelderheid 's nachts
	Mogelijkheden tot bewegen en recreatie	Kwantiteit, kwaliteit en bereikbaarheid van voorzieningen

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Natuur en biodiversiteit	Natura 2000-gebieden	Staat van instandhouding soorten en habitattypen Natura 2000-gebieden
	Natuurnetwerk Zuid-Holland	Wezenlijke kenmerken en waarden Natuurnetwerk Zuid-Holland
	Biodiversiteit buiten Natuurnetwerk Zuid-Holland	Omvang biodiversiteit: aantal soorten en groepen en omvang leefgebieden
Ruimtelijke kwaliteit	Cultuurhistorische en landschappelijke waarden	Beschermde/erkende gebieden van cultuurhistorische waarden en gebruiks-, belevings- en toekomstige landschappelijke waarden
	Archeologie en aardkunde	Gebieden van provinciaal archeologisch belang (incl. monumenten) en beschermde aardkundige monumenten
Energietransitie	Aandeel duurzame energie	Omvang van hernieuwbare energiebronnen ten opzichte van het totale energiegebruik
	Energiegebruik	Aantal petajoule per jaar
	Energieinfrastructuur ruimtegebruik	Omvang van boven- en ondergrondse energienetten
	Uitstoot broeikasgassen	Uitstoot CO1, methaan en lachgas

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Economische transitie	Circulaire economie	Kansen op een circulaire economie
	Duurzame landbouw	Areaal biologische landbouw versus areaal grondgebonden/intensieve landbouw en duurzame glastuinbouw
Mobiliteit	Internationale bereikbaarheid	Milieugebruiksruimte van mainports en greenports
	Bereikbaarheid weg, spoor, water en fiets	Knelpunten en capaciteit tussen herkomst en bestemming
	Verkeersveiligheid	Aantal slachtoffers
Verstedelijking	Kwantiteit en kwaliteit van woon- en werklocaties	Kwantiteit en kwaliteit woon- en werklocaties
	Voorzieningsniveau	Aanbod aan voorzieningen binnen een gebied (ziekenhuizen, hoger onderwijsinstellingen en winkels)

Tabel 2: Beoordelingskader

Beleidsopties en mitigerende maatregelen

Voor leefomgevingsindicatoren waarvan het kwaliteitsniveau (ook inclusief de nieuwe beleidsonderdelen) 'in het rood' staat, zijn in deze leefomgevingstoets aanbevelingsrichtingen opgenomen voor beleidsopties of mitigerende maatregelen waarmee problemen of knelpunten verminderd of weggenomen kunnen worden. Dat is gedaan op basis van de beïnvloedingsruimte en sturingsmogelijkheden die de provincie heeft.

Passende beoordeling Natura 2000-gebieden

De beleidsverrijkingen kunnen mogelijk leiden tot verstorende effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden. Daarom is een passende beoordeling opgesteld. In lijn met de leefomgevingstoets is dat ook weer gedaan op het abstractieniveau van de omgevingsvisie: hoofdlijnen van beleid voor de langere termijn en de kansen daarvan op positieve effecten en risico's op negatieve effecten. De formulering van beleidsuitspraken (abstracte hoofdlijn, waarbij verdere uitwerking en detaillering nog moet plaatsvinden) maakt dat een diepgaander analyse van de gevolgen per instandhoudingsdoel per Natura 2000-gebied nu niet zinvol is en niet tot meer betekenisvolle informatie leidt.

In de passende beoordeling is de volgende aanpak is gehanteerd:

1. De voornaamste gevoeligheden en de globale staat van instandhouding van de Natura 2000-gebieden is bepaald;
2. De relevante storingsfactoren van de nieuwe beleidsuitspraken zijn bepaald;
3. Confronteren resultaten stap 1 en 2 leidt, resulterend in risico's op negatieve effecten;
4. Er is aangegeven hoe de risico's op het optreden van negatieve effecten beheerst kunnen worden en of verwacht mag worden dat negatieve effecten bij verdere uitwerking van het beleid voorkomen kunnen worden.

Zie de bijlage voor de resultaten van de passende beoordeling.

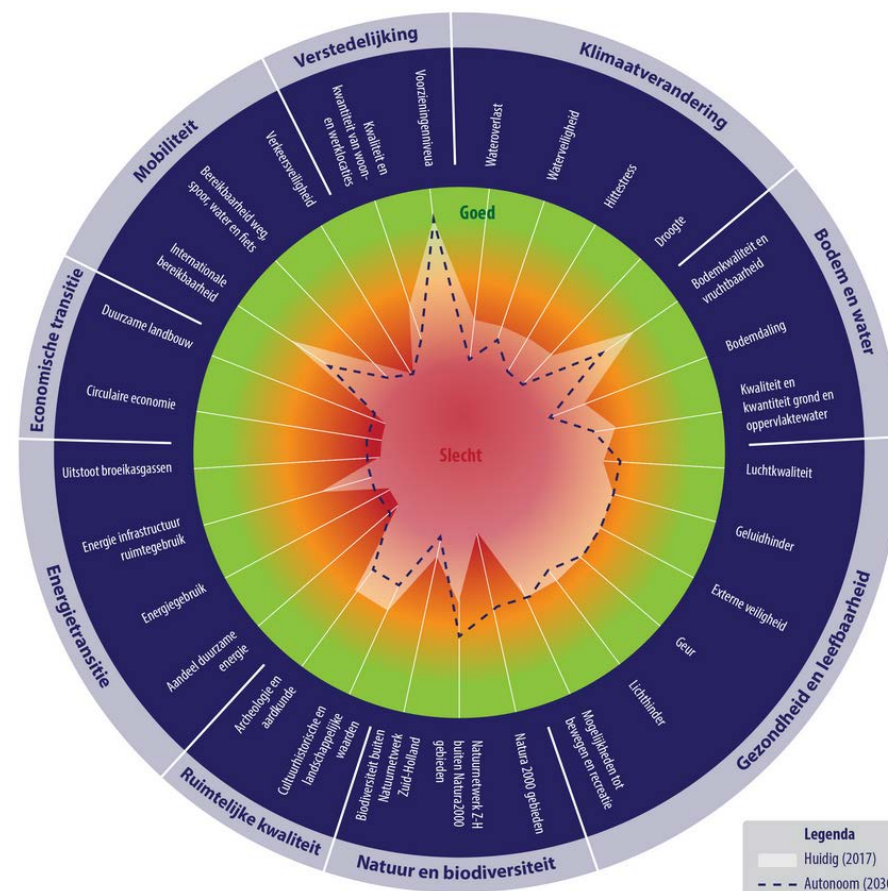
4. De staat van de Zuid-Hollandse leefomgeving

Hieronder wordt op hoofdlijnen beschreven wat de staat is van de Zuid-Hollandse leefomgeving, in de huidige situatie en bij autonome ontwikkeling in 2030. Omdat er bij beleidsneutrale samenvoeging geen nieuw beleid wordt geïntroduceerd, staat de omgevingsvisie met het samengevoegde bestaande beleid gelijk aan de autonome ontwikkeling. Daarmee laat de situatie bij autonome ontwikkeling zien hoe de Zuid-Hollandse leefomgeving er in 2030 naar verwachting voor staat bij het samengevoegde bestaande beleid.

Het 'Rad van de leefomgeving'

De resultaten van de beoordeling worden weergegeven in het zogenaamde 'Rad van de leefomgeving', rechts in beeld. Het rad laat voor alle thema's en indicatoren zien hoe de kwaliteit van de leefomgeving ervoor staat. Daarbij zijn de volgende kwaliteitsniveau's toegekend:

- Provinciebreed overwegend sprake van knelpunten/problemen ('slecht').
- Provinciebreed wisselend sprake van wel en geen knelpunten/problemen of risico
- Provinciebreed overwegend geen sprake van knelpunten/problemen ('goed').

We beschrijven hier op hoofdlijnen het kwaliteitsniveau van de leefomgevingsthema's aan de hand van het rad van de leefomgeving. Eerst voor de huidige situatie, daarna voor autonome ontwikkeling 2030 (gelijk aan omgevingsvisie met samengevoegd ongewijzigd beleid).

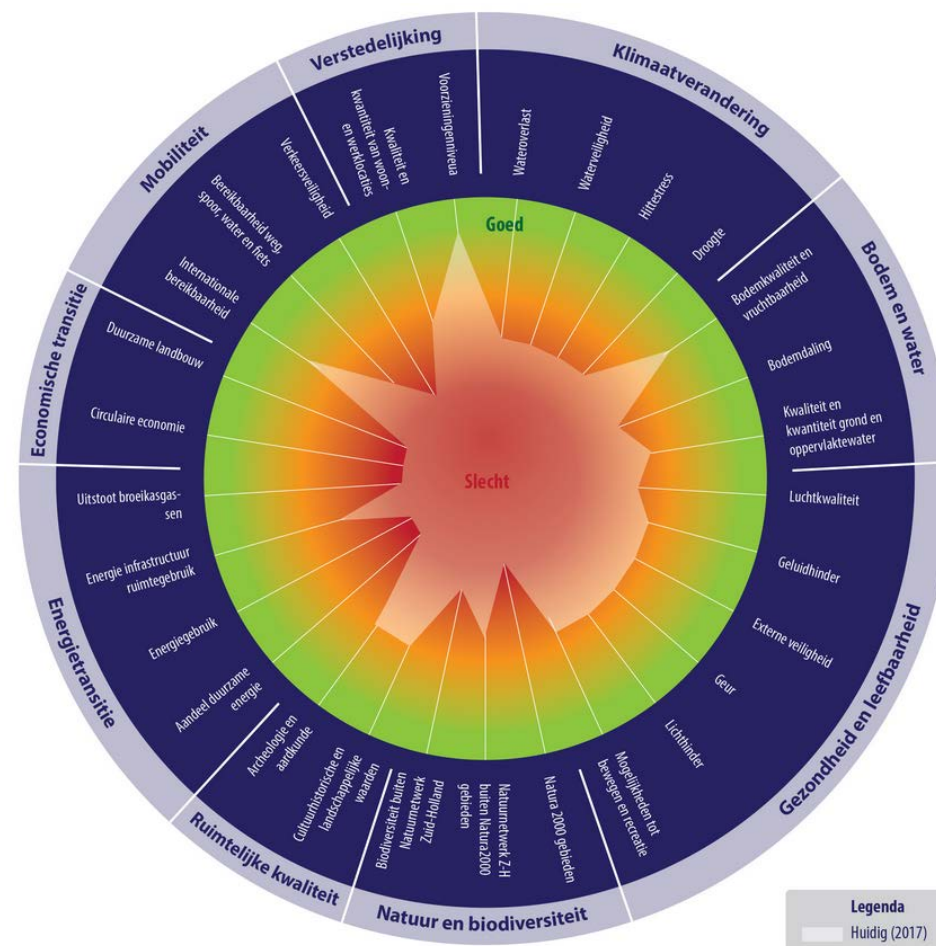
Per thema is een factsheet gemaakt. Daarin is voor elke indicator uit het beoordelingskader een beoordeling met onderbouwing opgenomen (zie bijlagen).

De Leefomgevingstoets laat zien dat de Zuid-Hollandse leefomgeving in de huidige situatie wisselend van kwaliteit is. Vooral binnen de thema's natuur en biodiversiteit, energietransitie en economische transitie schieten kwaliteiten tekort, dat geldt ook voor verkeersveiligheid. Bodemkwaliteit en -vruchtbaarheid, internationale bereikbaarheid en voorzieningenniveau scoren overwegend goed. Bij ongewijzigd beleid zijn er richting 2030 op veel vlakken verslechterende trends te zien. De grootste verslechtingen zijn er op het vlak van klimaatverandering, bodemdaling, bereikbaarheid en kwaliteit en kwantiteit van woon- en werklocaties. Positieve autonome trends zijn er op het vlak van energietransitie, economische transitie en natuur en biodiversiteit. Deze trends zijn onvoldoende om uit de problemen en knelpunten te komen. De opgaven die daar liggen zijn enorm.

Huidige situatie

De bodemkwaliteit en vruchtbaarheid, internationale bereikbaarheid en het voorzieningenniveau zijn overwegend van een goede kwaliteit. Voor de internationale bereikbaarheid geldt wel dat de grenzen qua milieugebruiksruimte bereikt zijn. Over het algemeen is in Zuid-Holland het aanbod aan voorzieningen, zoals winkels, ziekenhuizen en hogere onderwijsinstellingen groot in vergelijking tot de rest van Nederland. De bodemkwaliteit is met uitzondering van een aantal lokale saneringslocaties overal in de provincie op orde. Ook de internationale bereikbaarheid (main- en greenports) scoort goed.

Indicatoren op het vlak van klimaatverandering geven in de huidige situatie een wisselend beeld. Zo bevinden de knelpunten voor wateroverlast en hittestress zich met name in de steden. Stedelijke gebieden met hoge concentraties verhard oppervlak en weinig groen zijn gevoelig voor piekbuien en hittestress. Qua waterveiligheid voldeed ongeveer de helft van de regionale waterkeringen nog niet aan de nieuwe veiligheidsnormering voor 2050. Vooral in zomers is er een tekort aan neerslag en zoetwateraanvoer van rivieren. Dit zorgt er mede voor dat de KRW-normen niet overal worden gehaald, waardoor de indicator kwaliteit en kwantiteit van het grond- en oppervlaktewater ook oranje kleurt. Bodemdaling leidt in een groot deel¹¹ van de provincie regelmatig tot noodzakelijke ingrepen¹².

¹¹ 75% van het grondgebied binnen de provincie Zuid-Holland is bodemdalingsgevoelig.

¹² In de huidige situatie vinden er af en toe incidenten plaats die te relateren zijn aan bodemdaling, zoals wateroverlast op straat, funderingsschade of barsten van slootbodems.

Daar waar de bodem zakt is regelmatig ingrijpen nodig, zoals ophogen en herstel van rioleringen.

De indicatoren op het vlak van gezondheid en leefbaarheid kennen een overwegend wisselend beeld. De luchtkwaliteit is de afgelopen decennia verbeterd. Bijna overal wordt aan wettelijke grenswaarden voldaan, maar in Rotterdam zijn er nog overschrijdingen. Ondanks dat er aan wettelijke grenswaarden wordt voldaan, is er nog steeds sprake van gezondheidsschade door luchtvervuiling. De concentraties fijn stof liggen in bijna de hele provincie boven de advieswaarden van de wereldgezondheidsorganisatie WHO. Daarnaast is er door ruimtelijke ontwikkelingen, zoals verstedelijking, ook druk op de ruimtelijke kwaliteit, het ruimtegebruik voor de energie-infrastructuur en indicatoren als geluidhinder, externe veiligheid, geur en lichthinder. Ook de kwaliteit en de kwantiteit van woon- en werklocaties kent een wisselend beeld vanwege het oplopende woningtekort, de bevolkingsgroei en de verstedelijking. De beweegvriendelijkheid van de leefomgeving is in de provincie wisselend onder, op en boven het landelijke gemiddelde. Het kwaliteitsniveau van de bereikbaarheid over de weg, het spoor, water en op de fiets is oranje, omdat er in wisselende mate sprake is van knelpunten.

De Natura 2000-gebieden in Zuid-Holland zijn wettelijk beschermd, maar staan onder druk. Knelpunten zijn in veel gevallen te groot om met het interne beheer op te kunnen vangen. In nagenoeg alle gebieden wordt een groot deel van de instandhoudingsdoelen nog niet gehaald. Van de 23 Natura 2000-gebieden die geheel of gedeeltelijk in Zuid-Holland liggen kennen de meeste gebieden een in meer of minder opzichten ongunstige staat van instandhouding en slechts enkele gebieden kennen een (redelijk) gunstige staat van instandhouding (Donkse Laagten, De Wilck, Broekvelden, Vettenbroek & Polder Stein en Oudeland van Strijen). Het Natuurnetwerk Zuid-Holland (NNZH) is voor een deel al gerealiseerd en beschermd en krijgt daardoor een oranje kwaliteitsniveau. Het landschap en de biodiversiteit in de

provincie staan onder druk door het groeiend aantal inwoners, de economische ontwikkeling en klimaatverandering. Landelijk, maar ook op provinciaal niveau, neemt de biodiversiteit in het landelijke gebied af. Met name de weidevogelstand is zorgwekkend. Hiermee is de kwaliteit voor de biodiversiteit buiten het NNZH slecht.

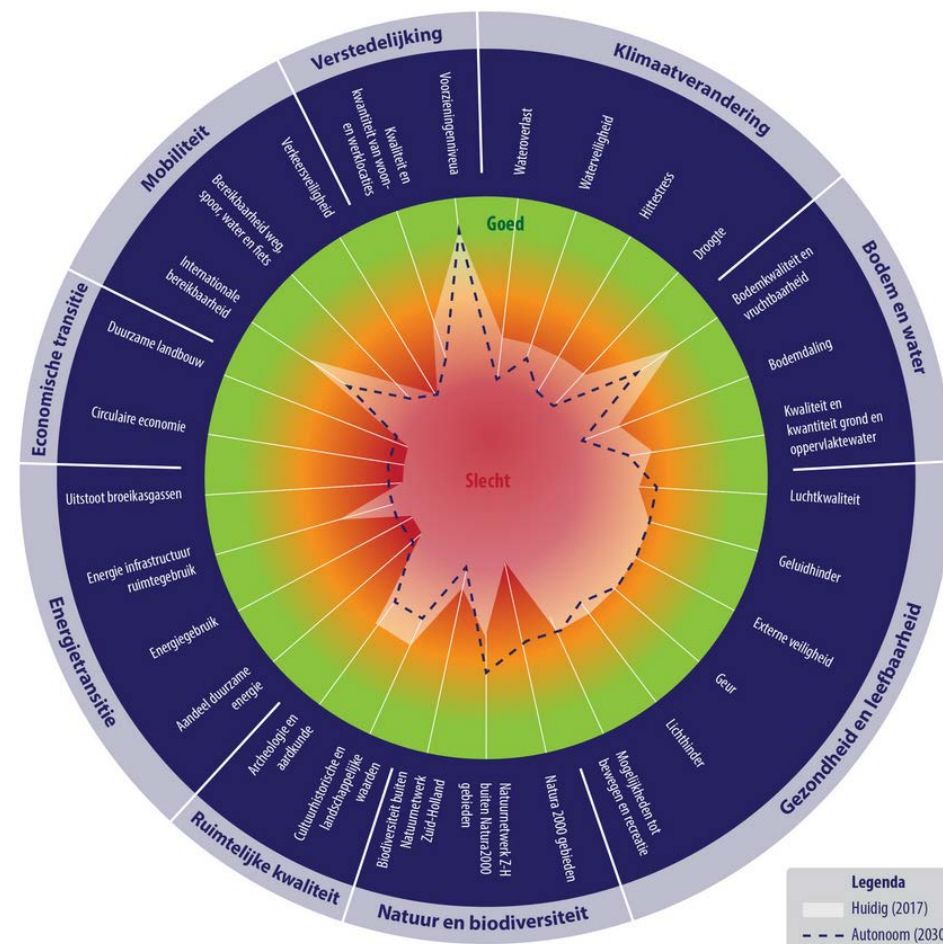
Verkeersveiligheid scoort slecht. Er is de afgelopen jaren sprake van een stijgende trend in het aantal slachtoffers en knelpunten. De indicatoren uitstoot broeikasgassen, energiegebruik en aandeel duurzame energie hebben provinciebreed een slechte kwaliteit. Het huidige beleid is onvoldoende om nationale en internationale afspraken na te komen en klimaatdoelstellingen te halen. Ook voor indicatoren op het vlak van economische transitie geldt dat er sprake is van een slecht kwaliteitsniveau. Kansen die er zijn op het vlak van circulaire economie en duurzame landbouw worden nauwelijks benut.

Autonome ontwikkeling 2030 (omgevingsvisie met samengevoegd, ongewijzigd beleid)

Het voorzieningenniveau blijft in de autonome ontwikkeling overwegend van een goede kwaliteit. Door de verstedelijking komt in het landelijk gebied de leefbaarheid onder druk te staan, maar vanwege het huidige robuuste hoge voorzieningenniveau is het niet aannemelijk dat deze autonome ontwikkeling tot een ander kwaliteitsniveau zal leiden.

Vanwege de bereikte grenzen van de milieugebruiksruimte van main- en greenports terwijl de capaciteitsvraag toeneemt, verslechtert internationale bereikbaarheid van 'groen' naar 'oranje'. Het kwaliteitsniveau van bodemkwaliteit en vruchtbaarheid verslechtert van 'groen' naar 'oranje' door intensivering van het (onder)grondgebruik, droogte en bodemdaling. Dit zorgt er mede voor dat ook de kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater verslechterd, ondanks het verder toepassen van de KRW-maatregelen. De indicatoren op het vlak van gezondheid en leefbaarheid kennen ook in de autonome situatie een overwegend wisselend beeld, hetzelfde geldt voor ruimtelijke kwaliteit.

De provincie heeft de wettelijke taak om de natuurschade door depositie van stikstof op Natura-2000-gebieden tegen te gaan. Het gaat over de kritische depositiewaarde, instandhoudingsdoelstellingen, en de Europese verplichting om de natuur en vooral biodiversiteit in die gebieden te beschermen.

De beheerplannen zorgen ervoor dat de natuur wordt behouden, verbeterd en uitgebreid. Vanuit het Programma Aanpak Stikstof (PAS) zorgen herstelmaatregelen in gebieden ervoor dat behoud, uitbreiding en kwaliteitsverbetering van stikstofgevoelige habitats op termijn mogelijk blijft, ondanks een verwachte neergaande trend in de depositie. Daardoor is een verbeterend kwaliteitsniveau van de Natura 2000 gebieden mogelijk van 'rood' naar 'oranje'. Voor natuurgebieden binnen het Natuurnetwerk Zuid-Holland is er een verbeterende trend, maar het kwaliteitsniveau blijft 'oranje'. Voor biodiversiteit buiten de aangewezen natuurgebieden is nauwelijks bestaand beleid. Daardoor is sprake van een verslechterende trend, terwijl het in de huidige situatie al 'rood' is.

Op het vlak van klimaatverandering is een verslechtering waarneembaar, met name bij de indicatoren wateroverlast, hittestress en droogte, waar provinciebreed sprake zal zijn van een slechte kwaliteit ('rood'). De autonome trend van klimaatverandering in combinatie met stedelijke verdichting en weinig mogelijkheden voor waterberging maakt dat wateroverlast, hittestress en droogte toe gaan nemen. Daarnaast bevat het bestaande beleid geen concrete maatregelen of ingrepen om bodemdaling tegen te gaan. Dat verslechtert daardoor tot 'rood'. Het kwaliteitsniveau van de indicatoren op het vlak van energietransitie verbetert iets, maar blijft nog steeds slecht. De indicator energie-infrastructuur zakt van oranje naar rood, omdat er steeds meer druk op het ruimtegebruik ontstaat. Bestaand beleid voorziet in toenemende opwekking van hernieuwbare energie en vermindering van broeikasgassen, maar dit is niet genoeg om nationale en internationale afspraken na te komen en klimaatdoelstellingen te halen. Op het vlak van economische transitie is er onvoldoende beleid om kansen op het vlak van circulaire economie en duurzame landbouw te benutten.

Ook de bereikbaarheid over de weg, het spoor, water en op de fiets krijgt een slecht kwaliteitsniveau. Ondanks huidige investeringen in bereikbaarheid kunnen de voorziene toename van het aantal verplaatsingen en veranderingen in mobiliteit onvoldoende opgevangen worden. Ook de verkeersveiligheid blijft autonoom op een rood kwaliteitsniveau. Daarnaast komt de kwaliteit en de kwantiteit van woon- en werklocaties verder onder druk te staan. Bij autonome ontwikkeling zal het woningtekort verder oplopen en zal de druk op de kwaliteit van de publieke ruimte toenemen. Dit brengt complexe ontwerpogaven met zich mee voor de verdergaande stedelijke verdichting.

5. Effecten van beleidsverrijkingen

De provincie heeft drie beleidsverrijkingen gereed die via aanvullende besluitvorming als nieuw beleid aan de omgevingsvisie toegevoegd kunnen worden. De beleidsverrijkingen zijn in deze leefomgevingstoets beoordeeld op hun mogelijke effecten op de leefomgeving. Het zijn effecten in 2030 ten opzichte van de autonome ontwikkeling in 2030. Omdat over de beleidsverrijkingen afzonderlijke besluitvorming plaatsvindt, zijn de beleidsverrijkingen ook elk afzonderlijk beoordeeld op hun effecten. Aanvullend is ook beoordeeld in hoeverre de beleidsverrijkingen onderling strijdig zijn, dat wordt in het volgende hoofdstuk behandeld.

Hieronder worden per beleidsverrijking op hoofdlijnen de kansen op positieve effecten en risico's op negatieve effecten besproken. In de beoordeling zijn uitspraken uit de beleidsverrijkingen meegenomen die voldoende concreet zijn om er een relatie met de leefomgeving mee te kunnen leggen. Voor verdere informatie over een leefomgevingsthema of indicator: klik rechts in het rad van de leefomgeving op een thema, dan wordt een factsheet voor dat thema in pdf geopend. Klik voor natuur en biodiversiteit (waaronder Natura 2000 gebieden) [hier](#) voor de passende beoordeling.

In alle gevallen geldt dat de effecten van het nieuwe strategische beleid sterk afhankelijk zijn van de wijze waarop het wordt doorvertaald naar beleidsuitvoering. Ook de keuze van in te zetten instrumenten (dwingend karakter of vrijwillig karakter) en de mate waarin de provincie afhankelijk is van andere overheden of derden is bepalend voor de uiteindelijk optredende effecten. De effecten die zich uiteindelijk in de praktijk voor zullen doen moeten op basis van monitoring en evaluatie in beeld gebracht worden.

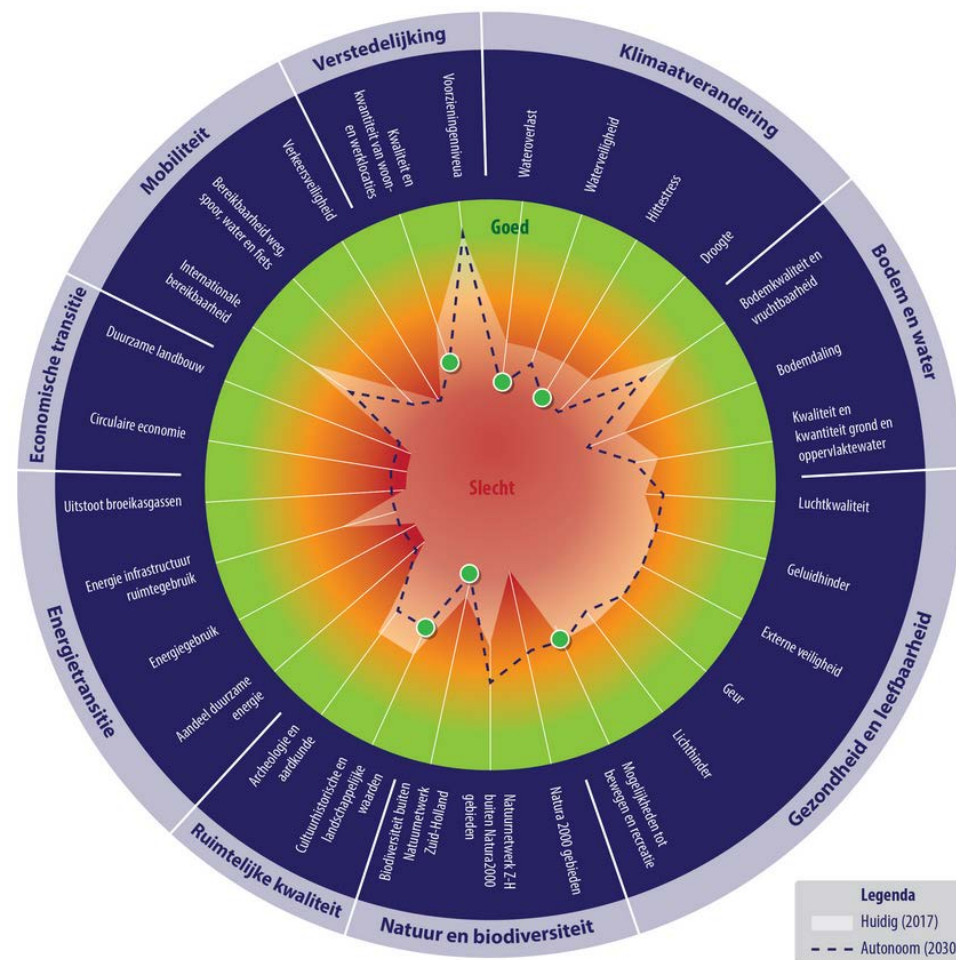
Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving

Deze beleidsverrijking biedt voornamelijk kansen op positieve effecten. Het gaat dan om natuur en biodiversiteit, ruimtelijke kwaliteit, kwaliteit van woonlocaties en mogelijkheden voor bewegen en recreatie. Beleid dat tot meer recreatie in natuurgebieden leidt, heeft vanwege verstoringseffecten risico's op negatieve effecten op natuur en biodiversiteit.

Voor meerdere onderdelen is de provincie bij de uitwerking afhankelijk van vooral gemeenten. Het is nog onduidelijk hoe de exacte invulling van het beleid zal zijn en hoe dwingend er op gestuurd gaat worden. Vanwege deze onzekerheden gaat het vooralsnog om relatief beperkte effecten die zich voor doen binnen dezelfde kwaliteitsniveaus als bij autonome ontwikkeling. Het is niet aannemelijk dat deze beleidsverrijking tot verandering van kwaliteitsniveaus leidt.

Introductie van een kwantitatieve en kwalitatieve groennorm in steden biedt kansen voor meer groen stedelijke gebieden. Meer groen in stedelijke gebieden biedt:

- door de waterbergende werking kansen op positieve effecten ten aanzien van wateroverlast in stedelijk gebied;
- door verkoelende werking (schaduw van bomen, verdampingskoeling door vegetatie) kansen op vermindering van hittestress in stedelijk gebied;
- kansen voor het vergroten van de kwaliteit van woonlocaties.

De omvang van de effecten is sterk afhankelijk van de exacte invulling van de groennorm, dat wordt samen met gemeenten ingevuld. Het gaat dan zowel om invulling qua kwaliteit, kwantiteit als mate van afdwingbaarheid.

De beleidsverrijking bevat twee beleidsuitspraken die kansen bieden op positieve effecten op de mogelijkheden voor bewegen en recreatie. Het gaat om:

- Ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken in natuurgebieden waar ondernemers extra waarde creëren. Hiermee kunnen de toegankelijkheid, beleefbaarheid en beweegruimte van natuur in het buitengebied voor recreatief gebruik vergroot worden.
- Verbinden regio's waterrecreatie (Nationaal Park Biesbosch, Haringvliet en Hollands Plassengebied), vaarnetwerken in en om de stad, stimuleren duurzame waterrecreatie en meerdaags verblijf op het water. Hiermee kan ruimte voor recreatief gebruik van het water vergroot worden.

Het aanwijzen van toeristisch-recreatieve magneetplekken kan leiden tot een afname van verstoring van natuur en biodiversiteit. Als ingezet wordt op het ontzien van de meest kwetsbare gebieden, dan is de effectiviteit het grootst. Op plekken die magneetlocatie worden komen meer bezoekers en daardoor komt meer verstoring. Als de magneetplekken worden aangewezen op plekken die het minst kwetsbaar zijn, dan worden negatieve effecten zoveel mogelijk voorkomen.

De beleidsverrijking bevat 2 uitspraken met kansen op positieve effecten voor ruimtelijke kwaliteit:

- Het ontwikkelen van soortenbescherming (aan de hand van 40 icoonsoorten) levert meer natuurwaarden op en geeft een hogere belevingswaarde voor landschappen.
- Het verbinden van regio's met waterrecreatie en vaarnetwerken om steden biedt kansen op het vergroten van de belevingswaarde van het landschap.

Ontwikkeling van soortenbescherming op basis van 40 icoonsoorten kan ook een positief effect hebben in de vorm van verbetering/uitbreiding van leefgebieden van soorten (fauna) en daarmee de natuur en de biodiversiteit. Het verbinden van de vaarnetwerken kan daarentegen leiden tot een toename in de verstoring van de natuur en de biodiversiteit. Ook zou de uitspraak over "biodiversiteit: creëren van variatie aan stedelijke biotopen en ondersteunen burgerinitiatieven en programma's als steenbreek, bijenlandschap, stadslandbouw" kunnen leiden tot een positief effect op de natuur en de biodiversiteit.

Beleidsverrijking 2: Juiste kantoor op de juiste plek

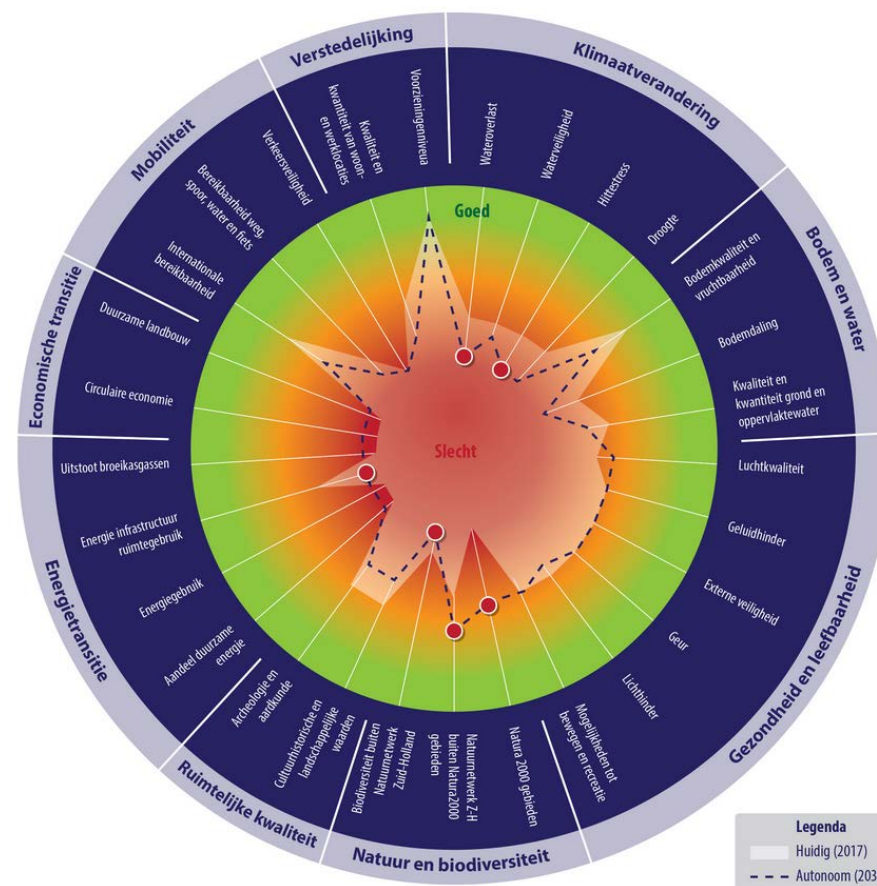
Deze beleidsverrijking leidt in hoogstedelijk gebied (centrum Rotterdam, Den Haag) tot risico's op negatieve effecten, bijvoorbeeld op het vlak van wateroverlast en hittestress. Het gaat hier om negatieve effecten waar de kwaliteitsniveaus bij autonome ontwikkeling al tekort schieten ('rood'). De omvang van de risico's van die negatieve effecten is afhankelijk van hoeveel kantooroppervlak er aanvullend op het bestaande beleid nog bijgebouwd gaat worden. De beleidsverrijking doet daar geen uitspraak over.

Deze beleidsverrijking voorziet in verdergaande kantoorontwikkeling op toplocaties in hoogstedelijk gebied (centrum Rotterdam, Den Haag). Feitelijk is dit een intensivering van het bestaande beleid van binnenstedelijk verdichten. Dat brengt bij autonome ontwikkeling al complexe ontwerpogaven met zich mee, verdere intensivering vergroot die complexiteit.

In hoogstedelijk gebied is de hoeveel verhard oppervlak groot, door toename van kantoren neemt verhard oppervlak toe. Daardoor bestaat er toenemend risico op wateroverlast en hittestress. Kantoorontwikkeling in hoogstedelijk gebied biedt kansen voor verbetering van de kwaliteit en kwantiteit van werklocaties, maar tegelijkertijd kan het ten koste gaan van kwaliteit en kwantiteit van woonlocaties, omdat op die locaties dan geen woningen bestemd kunnen worden.

De verdergaande kantoorontwikkeling kan leiden tot verstoring van schaars aanwezige stadsnatuur en vernietiging van leefgebieden van soorten. Ook kan het leiden tot een toename van stikstofdepositie op

natuurgebieden. Mogelijk leidt het ook tot een risico op verlies van archeologische en aardkundige waarden.

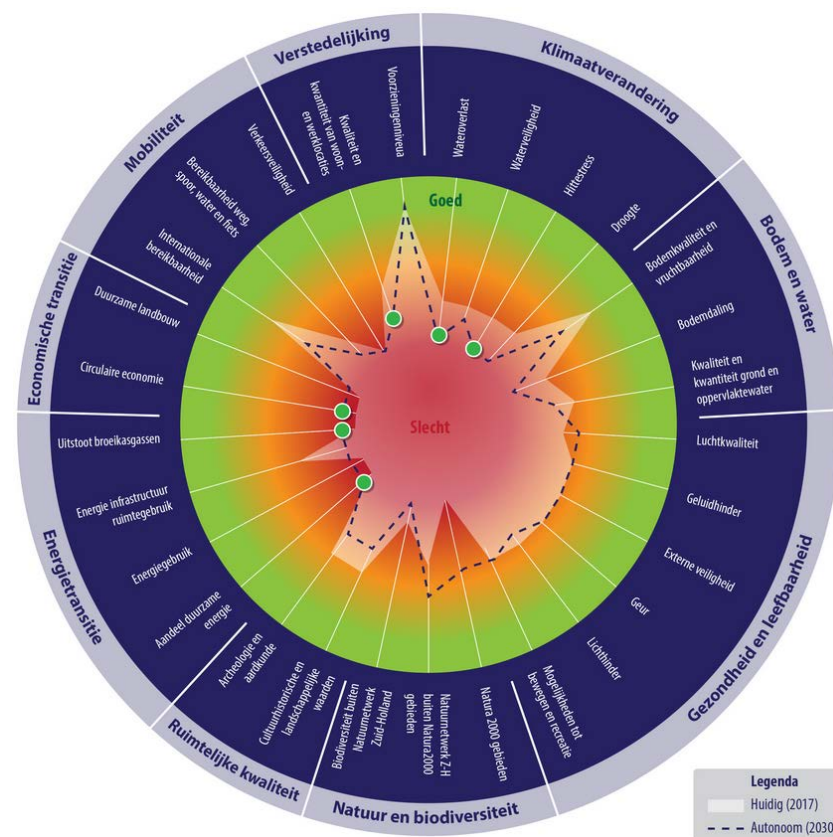

Beleidsverrijking 3: Verstedelijking en wonen

Deze beleidsverrijking biedt kansen op positieve effecten op klimaatverandering, energietransitie en kwaliteit van woonlocaties. Het gaat om positieve effecten waar de kwaliteitsniveaus bij autonome ontwikkeling tekort schieten ('rood' kwaliteitsniveau). Omdat het hier alleen om woningen gaat die nog gerealiseerd moeten worden en niet om bestaande woningen, zijn het relatief beperkte effecten. Het is niet aannemelijk dat deze beleidsverrijking tot verandering van kwaliteitsniveaus leidt.

Concreet nieuw aan deze beleidsverrijking is dat de provincie gemeentes gaat vragen om bij gemeentelijke woonvisies rekening te houden de uitgangspunten voor energieneutraliteit, klimaatverandering en bodemdaling. Het hanteren van deze uitgangspunten biedt kansen voor het waarborgen van de kwaliteit van woningen op de langere termijn.

Uitgangspunt bij een energieneutrale woning is dat energie die benodigd is voor gebruik van de woning, zelf duurzaam opgewekt wordt (bijvoorbeeld met zonnepanelen). Dit biedt kansen op het vergroten van het aandeel duurzame energie, de vermindering van uitstoot van broeikasgassen en een bijdrage aan een circulaire economie. De omvang van de effecten is sterk afhankelijk van de mate waarin de provincie 'harde' afspraken kan en zal maken met gemeenten en in hoeverre gemeenten concrete maatregelen in woonvisies gaan opnemen.

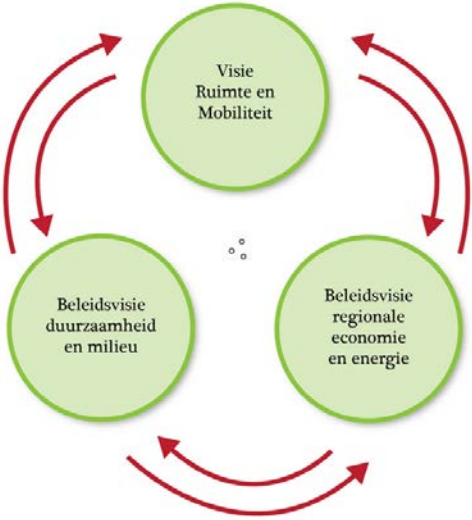
Uitvoerbaarheid van beleidsverrijkingen

Toetsing aan wettelijke kaders is aan de orde bij verdere uitwerking tot beleid voor de kortere termijn in bijvoorbeeld programma's. Op basis van de passende beoordeling kan gesteld worden dat geen van de beleidsverrijkingen onuitvoerbaar is vanwege effecten op Natura 2000-gebieden. Dat neemt niet weg dat er risico's kunnen zijn voor Natura 2000-gebieden. De uitvoerbaarheid wordt mede bepaald door beschikbaarheid van voldoende ruimte voor ontwikkelingen. Deze ontwikkelingen kunnen leiden tot een toename van de emissie van stikstofoxiden en/of ammoniak en toename van verstoring door recreatie in natuurgebieden. In deze leefomgevingstoets worden maatregelen gegeven waarmee negatieve effecten in Natura 2000-gebieden voorkomen of verminderd kunnen worden.

6. Consistentie van beleid

Consistentie bij samenvoeging van bestaand beleid

De omgevingsvisie die nu vastgesteld wordt is samenvoeging van bestaand beleid uit verschillende bestaande, afzonderlijke plannen en visies. Het is mogelijk dat die samenvoeging tot spanning of tegenstrijdigheden leidt: beleid uit plan A zou in strijd kunnen zijn met beleid uit plan B. In de leefomgevingstoets is verkend in hoeverre daar sprake van is. Daarbij zijn geen expliciete tegenstrijdigheden naar voren gekomen. Wel zijn er spanningen tussen beleidselementen gesignaleerd, maar dat zijn spanningen die zich in het bestaande beleid ook al voordoen. Nieuwe spanningen ¹³ als gevolg van de samenvoeging zijn niet gesignaleerd. Dat zit als volgt. Rechts is aangegeven welk beleid uit welke visies afkomstig is, voor zowel het bestaande als het nieuwe beleid. Het overzicht is gebaseerd op de concrete beleidsteksten die in de omgevingsvisie zijn overgenomen vanuit verschillende bestaande beleidsdocumenten. Wat opvalt is dat de meeste thema's uit de Visie Ruimte en Mobiliteit afkomstig zijn, bijvoorbeeld landelijk gebied, stedelijk gebied, ruimtelijke kwaliteit, mobiliteit en energie. Dat betekent dat voor al die thema's al een integrale visie was, dat maakt de kans op strijdigheden vanwege samenvoeging op voorhand beperkt is. Blijven over de thema's die niet uit de Visie Ruimte en Mobiliteit komen.

Bestaand beleid		
Visie Ruimte en Mobiliteit (incl. programma ruimte en programma mobiliteit)	Beleidsvisie regionale economie en energie (incl. uitvoeringsstrategie)	Beleidsvisie duurzaamheid en milieu
Bodem Water Natuur/groen Landelijk gebied Stedelijk gebied Ruimtelijke kwaliteit Cultuurhistorie Archeologie Mobiliteit Energie Externe veiligheid	Bedrijventerreinen Mainports en greenports	Luchtkwaliteit Geurhinder Geluidhinder Externe veiligheid Bodem

Tabel 3: Consistentie bij samenvoeging van bestaand beleid

¹³ Met spanningen tussen beleidselementen bedoelen we dat er potentieel een strijdigheid kan zijn, of conflicterende ruimteclaims. Een voorbeeld van een potentiële strijdigheid: meer

bebouwing in een stad versus verminderen van hittestress. Een voorbeeld van een conflicterende ruimteclaim: ontwikkeling van een nieuwe provinciale weg versus nieuwe natuur.

Het gaat dan over:

- Bedrijventerreinen en mainports en greenports. Voor bedrijventerreinen is het beleid in de omgevingsvisie gericht op beter benutten en duurzaam functioneren van bestaande ruimte en behoud van voldoende ruimte voor bedrijven in hogere milieucategorieën en voor watergebonden bedrijven. De beleidstekst is gebaseerd op de Beleidsvisie regionale economie en energie, maar is als beleidslijn ook zo terug te vinden in de Visie Ruimte en Mobiliteit. Daarin zitten geen tegenstrijdigheden. Voor mainports en greenports geldt hetzelfde.
- Milieuthema's luchtkwaliteit, geurhinder, geluidhinder, externe veiligheid en bodem. Die zijn afkomstig uit de beleidsvisie duurzaamheid en milieu. Dit zijn typische thema's die in de 'dagelijkse praktijk' kunnen conflicteren met de thema's uit de Visie Ruimte en Mobiliteit (bijvoorbeeld verstedelijking, mobiliteit) en uit de Beleidsvisie regionale economie en energie (bedrijventerreinen, mainports, greenports). Hoofdlijn van het beleid voor milieuthema's is het uitvoeren van wettelijke taken. Dat is een uitgangspunt geweest bij het opstellen van de Visie Ruimte en Mobiliteit en de Beleidsvisie regionale economie. Daarmee ontstaan er nu vanwege samenvoeging van beleid geen tegenstrijdigheden. In het planMER bij de Visie Ruimte en Mobiliteit is het beleid beoordeeld op de gevolgen voor de genoemde milieuthema's. Het beleid is op basis van die gevolgen bestuurlijk afgewogen. Daarmee leidt samenvoeging van het beleid nu niet tot nieuwe conflicten. Daar waar bestaand beleid zodanig onderling conflicteert dat er risico's zijn voor leefomgevingskwaliteiten, dan is dat in de factsheets benoemd bij de betreffende thema's en indicatoren bij de huidige situatie en autonome ontwikkeling. Bijvoorbeeld: bestaand beleid van binnenstedelijk verdichten conflicteert met beleid gericht op het

klimaatbestendiger maken van steden (meer bebouwing en meer verhard oppervlak leidt tot meer wateroverlast en hittestress).

Consistentie in beleidsverrijkingen

Om te zien of er strijdigheden zijn tussen de drie beleidsverrijkingen, zijn ze systematisch met elkaar geconfronteerd in een beoordelingstabel (zie bijlage). Daaruit volgt één potentieel conflictpunt, tussen de beleidsverrijking Rijke groenblauwe leefomgeving en Juiste kantoor op de juist plek. Nieuwe kantoorlocaties realiseren op plekken waar de bebouwingsgraad al hoog is en de aanwezigheid groen en biodiversiteit beperkt, conflicteert met het creëren van variatie aan stedelijke biotopen. De beleidsverrijking Rijke groenblauwe leefomgeving voorziet al in een uitspraak waarmee op dat potentiële conflict ingegrepen wordt, namelijk: het introduceren van een gebiedsgerichte kwalitatieve en kwantitatieve groennorm richtinggevend voor natuur-inclusieve nieuwbouw.

7. Behalen van ambities

In de leefomgevingstoets is beoordeeld in hoeverre de ambities zoals ze nu zijn geformuleerd, haalbaar zijn in 2030 en in welke mate de beleidsverrijkingen daar aan bij dragen. Dat is gedaan door per ambitie de indicatoren uit het beoordelingskader er bij te pakken die een relatie hebben met de ambitie.

De Leefomgevingstoets laat zien dat de omgevingsvisie met samengevoegd bestaand beleid niet leidt tot het halen van de ambities op het vlak van klimaatbestendigheid, energievernieuwing, economische transitie en bereikbaarheid in 2030. De opgaven die daar liggen zijn enorm, en duidelijk groter dan de beïnvloedingsruimte van de provincie. Voor energievernieuwing en circulaire economie is op basis van bestaand beleid een positieve trend aannemelijk, maar duidelijk onvoldoende om ambities te halen. Op het vlak van klimaatbestendigheid en bereikbaarheid ligt alleen al een enorme opgave om een autonoom verslechterende trend te keren. De drie beleidsverrijkingen bieden in beperkte mate kansen op het bijdragen aan het halen van ambities, in alle gevallen onvoldoende om negatieve trends te doorbreken.

Hieronder volgt de beoordeling per ambitie. We beoordelen elke keer eerst in hoeverre er met de beleidsneutrale samenvoeging¹⁴ ambities behaald kunnen worden. Daarna beoordelen we per beleidsverrijking in hoeverre het bijdraagt aan het behalen van ambities.

¹⁴ De beleidsneutrale samenvoeging staat gelijk aan de autonome ontwikkeling 2030.

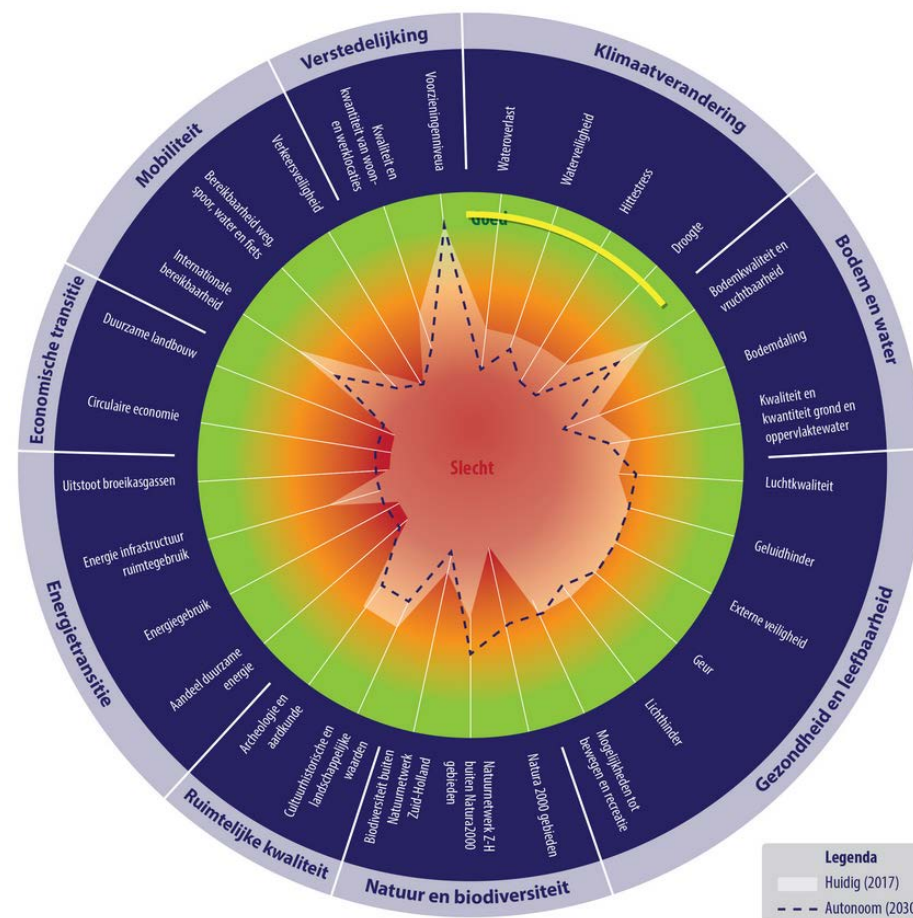
Ambitie 1: Naar een klimaatbestendige delta

De provincie wil de fysieke leefomgeving zo inrichten dat deze klimaatbestendig blijft. Extreme weersomstandigheden moeten niet leiden tot onnodige schade aan gebouwen, infrastructuur, landbouw en economie. Er moet beschikking zijn over voldoende zoetwater.

In hoeverre is deze ambitie haalbaar met de beleidsneutrale samenvoeging?

Deze ambitie is op basis van het samengevoegde beleid in 2030 niet haalbaar. Het huidige beleid draagt onvoldoende bij om de verslechterende trend onder invloed van klimaatverandering te keren.

De indicatoren uit het beoordelingskader met een relatie met deze ambitie zijn in hoofdzaak benoemd onder het thema klimaatverandering: wateroverlast, waterveiligheid, hittestress en droogte. Als de ambitie op het Rad van de Leefomgeving geprojecteerd wordt, dan zou 'een klimaatbestendige delta' in de groene buitenste ring moeten liggen: het kwaliteitsniveau waarbij er provinciebreed overwegend geen sprake is van problemen of knelpunten. Het Rad van de Leefomgeving laat zien dat op waterveiligheid na ('oranje', wisselend beeld), alle indicatoren bij beleidsneutrale samenvoeging (autonome ontwikkeling) in 2030 'in het rood' zitten. Voor alle indicatoren is ten opzichte van de huidige situatie sprake van een verslechterende trend. Dit betekent dat het huidige, bestaande beleid dat in de omgevingsvisie opgaat, onvoldoende is om de verslechterende trend te keren.

Er ligt een enorme opgave om de ambitie van een klimaatbestendige delta te behalen. Een opgave die op voorhand groter is dan de beïnvloedingsruimte van de provincie Zuid-Holland. Een volledig klimaatbestendige delta vergt ook inspanning van het Rijk, gemeenten en waterschappen. In de ambitienotitie heeft de provincie benoemd dat ze met verschillende overheden en andere organisaties samenwerkt aan regionale adaptiestrategieën¹⁵ en het nationale [Deltaprogramma](#). Uitwerking daarvan is nog onvoldoende concreet om mee te nemen in deze leefomgevingstoets.

In hoeverre kunnen beleidsverrijkingen bijdragen aan het halen van deze ambitie?

- Beleidsverrijking 1: rijke groenblauwe leefomgeving.

Deze beleidsverrijking geeft mogelijk kansen¹⁶ op vermindering van wateroverlast en hittestress in steden. Het kan daardoor bijdragen aan de ambitie voor een klimaatbestendige delta. Het gaat hier om beperkte effecten, waarbij de provincie sterk afhankelijk is van gemeenten. De effecten zijn niet voldoende¹⁷ om de verslechterende trend op het vlak van klimaatverandering te keren.

¹⁵ Op dit moment werkt de provincie aan de [Provinciale Adaptatie Strategie](#). Daarin werkt de provincie uit hoe zij samen met gemeenten en waterschappen de komende decennia wil gaan werken aan een klimaatbestendig Zuid-Holland. Deze adaptatie strategie is bij het opstellen van deze Leefomgevingstoets nog niet klaar. Het is daarom niet meegenomen in de beoordeling.

¹⁶ Vanwege introductie van een kwantitatieve en kwalitatieve groennorm in steden. Dit kan er voor zorgen dat er meer groen ontstaat in stedelijke gebieden. Meer groen in stedelijke gebieden biedt door de waterbergende werking kansen op positieve effecten op wateroverlast. Door de verkoelende werking (schaduw van bomen, verdampingskoeling door vegetatie) biedt het kansen op vermindering van hittestress.

¹⁷ De omvang van de effecten is sterk afhankelijk van de exacte invulling van de groennorm, dat wordt samen met gemeenten ingevuld. Het gaat dan zowel om invulling qua kwaliteit, kwantiteit als mate van afdwingbaarheid.

- Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juist plek.

Deze beleidsverrijking geeft risico's op negatieve effecten¹⁸ op het vlak van wateroverlast en hittestress in steden. Het kan daardoor afbreuk doen aan het behalen van de ambitie voor een klimaatbestendige delta. Het gaat hier om beperkte effecten, passend binnen het beeld van een autonoom verslechterende trend bij bestaand beleid.

- Beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen.

Deze beleidsverrijking geeft kansen op positieve effecten¹⁹ op het vlak van wateroverlast en hittestress in steden. Daardoor kan het bijdragen aan de ambitie voor een klimaatbestendige delta. Het gaat hier om beperkte effecten, alleen gericht op nieuwbouw en niet op de bestaande woningvoorraad. De provincie is hier in sterk afhankelijk van gemeenten. De effecten zijn niet voldoende²⁰ om de verslechterende trend op het vlak van klimaatverandering te keren.

¹⁸ Vanwege nieuwe kantoorontwikkelingen bij voorkeur op toplocaties (centrum Rotterdam, Den Haag). Dit zijn gebieden met al veel verhard oppervlak, door toename van kantoren neemt verhard oppervlak toe in stadscentra toe. Daardoor meer risico op wateroverlast en hittestress.

¹⁹ Vanwege betrokkenheid van de provincie bij gemeentelijke woonvisies, waar bij ontwikkeling van nieuwe woningen rekening gehouden moet worden met de uitgangspunten voor klimaatverandering (onder andere heftige regenbuien en hittestress).

²⁰ De omvang van de effecten is sterk afhankelijk van de exacte invulling van de groennorm, dat wordt samen met gemeenten ingevuld. Het gaat dan zowel om invulling qua kwaliteit, kwantiteit als mate van afdwingbaarheid.

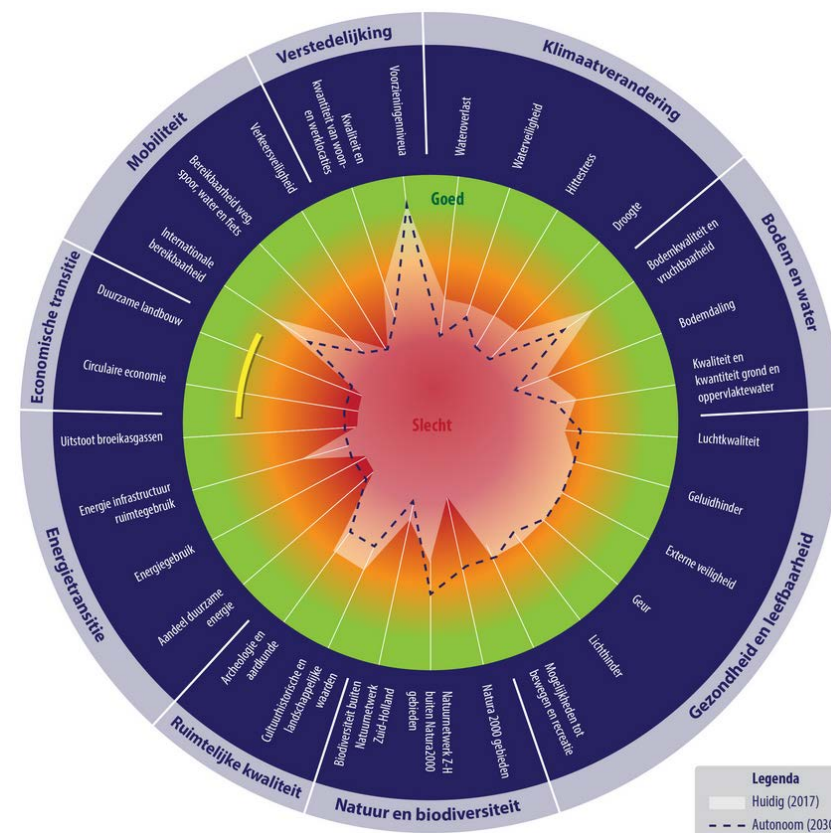
Ambitie 2: Naar een nieuwe economie: The Next level

Deze ambitie reikt verder dan de scope van deze leefomgevingstoets. De beoordeling is daarom beperkt tot circulaire economie. Dat maakt deel uit van het beoordelingskader. In het ambitiedocument benoemt de provincie onder deze ambitie een “stap naar een circulaire economie in 2050”. Doel van de provincie is een 100% circulair Zuid-Holland, met als tussendoel 50% circulair²¹ in 2030.

In hoeverre is deze ambitie haalbaar met de beleidsneutrale samenvoeging?

Deze ambitie is op basis van het samengevoegde beleid in 2030 niet haalbaar. Het huidige beleid draagt onvoldoende bij om de te verwachten positieve autonome trend zo te versterken dat er in 2030 sprake is van 50% circulariteit in 2030.

Als de ambitie op het Rad van de Leefomgeving geprojecteerd wordt, dan zou 50% circulariteit in 2030 ergens in de overgang van de oranje naar de groene ring moeten liggen. Het Rad laat zien dat economische transitie bij beleidsneutrale samenvoeging (autonome ontwikkeling) in 2030 ‘in het rood’ zit. Onder invloed van ingezet rijks- en provinciaal beleid is een autonome positieve trend te verwachten. Maar het is niet aannemelijk²² dat dit voldoende is om ter hoogte van de ambitie te komen: in het overgangsgedebiet van oranje naar groen.

²¹ Onder “50% circulair” verstaan wij dat de helft van alle grondstoffen hernieuwbaar zijn, en dat de helft van alle kringlopen daardoor gesloten zijn.

²² Vanwege het ingezette rijks- en provinciale beleid mag verwacht worden dat er in 2030 meer kansen benut op het vlak van circulaire economie dan nu het geval is. Omdat het beleid nog uitgewerkt moet worden in concrete maatregelen is nog onzeker in welke mate kansen ook

daadwerkelijk benut gaan worden. Vanuit het rijk is er geen extra geld gereserveerd voor de transitie naar een circulaire economie. Deze factoren maken dat in deze leefomgevingstoets ook bij autonome ontwikkeling nog kwaliteitsniveau ‘rood’ is toegekend, met wel een te verwachten positieve trend richting ‘oranje’.

Ook op dit vlak ligt er een enorme opgave om de ambitie te behalen. Dragende economische clusters als de Rotterdamse haven en de glastuinbouw hebben daarin een bijzondere positie. De opgave is op voorhand groter dan de beïnvloedingsruimte van de provincie Zuid-Holland. Het vergt ook inspanning van het Rijk, gemeenten, bedrijfsleven. Wat de provincie concreet gaat doen om haar doelen te behalen is nog niet duidelijk. Om tot een beleidskader te komen laat de provincie op dit moment onderzoeken wat er nodig is om van een lineaire naar een circulaire keten te komen.

In hoeverre kunnen beleidsverrijkingen bijdragen aan het halen van deze ambitie?

- Beleidsverrijking 1: rijke groenblauwe leefomgeving.

Deze beleidsverrijking bevat geen concrete onderdelen met relevante effecten op het vlak van circulaire economie. Daarmee draagt het niet bij aan het halen van deze ambitie.

- Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek.

Deze beleidsverrijking bevat geen concrete onderdelen met relevante effecten op het vlak van circulaire economie. Daarmee draagt het niet bij aan het halen van deze ambitie.

- Beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen.

Deze beleidsverrijking geeft kansen op positieve effecten²³ op het vlak van circulaire economie. Daardoor kan het bijdragen aan de ambitie voor een klimaatbestendige delta. Het gaat hier om beperkte effecten

²³ Vanwege gemeentelijke woonvisies die gebaseerd moeten worden op uitgangspunten voor energieneutraliteit. Dit biedt kansen op het vergroten van het aandeel duurzame, hernieuwbare energie, en daardoor een bijdrage aan een circulaire economie.

waarbij de provincie sterk afhankelijk is van gemeenten. De effecten zijn niet voldoende²⁴ om de verwachte positieve autonome trend zodanig te versterken dat er sprake is van 50% circulariteit in 2030.

²⁴ De beleidsverrijking gaat alleen over nieuwe woningen, niet over bestaande woningen. De omvang van de effecten is sterk afhankelijk van de mate waarin de provincie 'harde' afspraken kan en zal maken met gemeenten en in hoeverre gemeenten concrete maatregelen in woonvisies gaan opnemen.

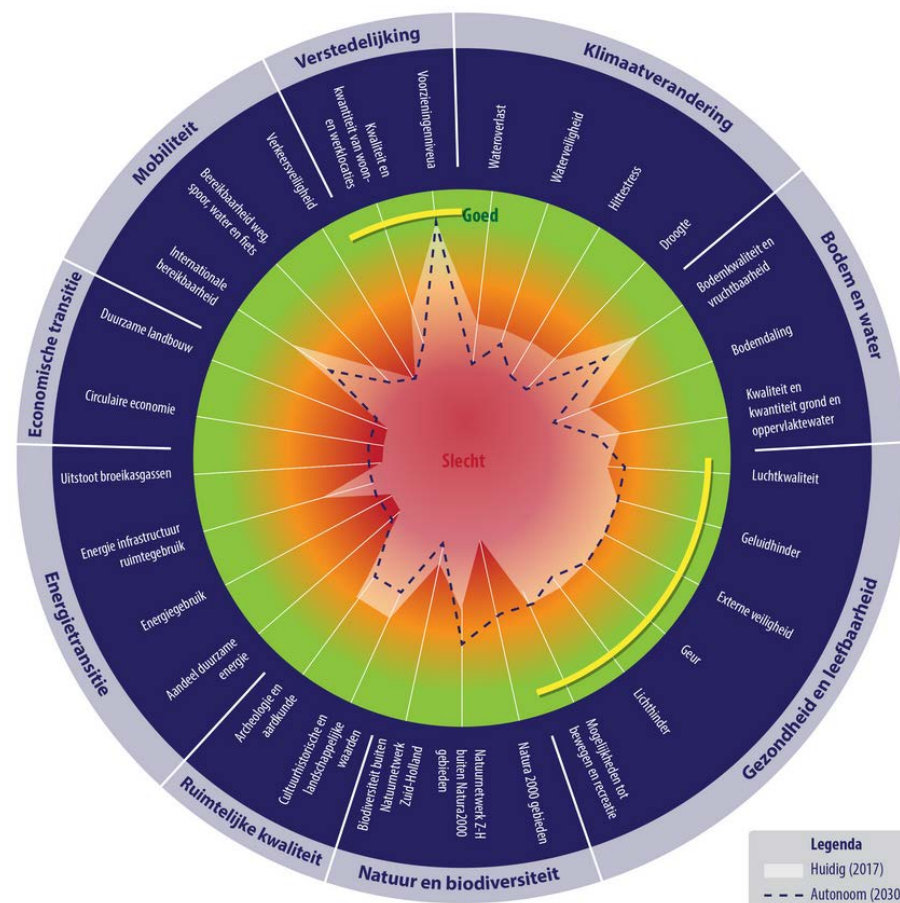
Ambitie 3: Naar een levendige en meerkernige metropool

Deze ambitie bevat onvoldoende toetsbare elementen en concrete doelen te kunnen beoordelen of het gehaald gaat worden. Het is aan te bevelen om daar concrete en toetsbare doelen voor te formuleren.

Wanneer gekeken wordt naar raakvlakken met het beoordelingskader in deze leefomgevingstoets, dan zijn de volgende elementen uit de ambitie te halen:

- De uitdaging is om de stap te maken naar een gezonde, sociale en duurzame samenleving.
- Het leef- en vestigingsklimaat kan versterkt worden door stad en land goed te verbinden, door ruimte te bieden voor groen en water in de stad, door een evenwichtige woningvoorraad en passende werklocaties.

Als een doorvertaling gemaakt wordt naar het Rad van de leefomgeving dan hebben bovenstaande elementen vooral raakvlak met de thema's Gezondheid en leefbaarheid en Verstedelijking. Bij die thema's is in het rad een wisselend kwaliteitsbeeld te zien. Voor gezondheid en leefbaarheid zijn vooral 'oranje' scores te zien, bij kwaliteit en kwantiteit van woon- en werklocaties ook. Bij ongewijzigd beleid zijn hier niet of nauwelijks verbeteringen te zien, bij kwaliteit en kwantiteit van woon- en werklocaties is zelfs een verslechterende trend te zien. Dat betekent dat er op deze vlakken een opgave ligt om tot een gezonder en leefbaarder woon- en werkklimaat te komen.

Het huidige beleid gericht op binnenstedelijk verdichten maakt deze opgave extra complex.

De drie beleidsverrijkingen bevatten alledrie elementen die van invloed zijn op de bovengenoemde elementen in deze ambitie. Bij **juiste kantoor op de juiste plek** zijn er vanwege verder ontwikkelen nieuwe kantoorlocaties in centrumstedelijk gebied (Rotterdam, Den Haag) risico's op het vlak van gezondheid en kwaliteit van woon- en werklocaties. Verder binnenstedelijk verdichten vergroot de druk op de luchtkwaliteit, mogelijkheden tot bewegen en hittestress.

In de beleidsverrijkingen **rijke groenblauwe leefomgeving** en **verstedelijking en wonen** zijn onderdelen opgenomen die kansen bieden voor verbetering van een gezond leefklimaat in steden. Zo kan de introductie van een kwantitatieve en kwalitatieve groennorm in steden er voor zorgen dat er meer groen ontstaat in stedelijke gebieden. Dat biedt kansen voor het vergroten van de mogelijkheden tot bewegen en het verminderen van hittestress in steden. De beleidsverrijking **verstedelijking en wonen** biedt kansen²⁵ voor een - op het vlak van klimaat en energie - duurzaam woningaanbod. Het gaat hier om beperkte effecten, alleen gericht op nieuwbouw en niet op de bestaande woningvoorraad.

²⁵ Vanwege betrokkenheid van de provincie bij gemeentelijke woonvisies, waar bij ontwikkeling van nieuwe woningen rekening gehouden moet worden met de uitgangspunten voor klimaatverandering (onder andere heftige regenbuien en hittestress) energieneutraliteit.

Ambitie 4: Energievernieuwing

De provincie wil een “slimme en schone economie” waar fossiele bronnen zijn vervangen door hernieuwbare bronnen. In het ambitedocument zijn geen concrete ambities voor de langere termijn opgenomen (2030 of daarna). In de leefomgevingstoets is het beoordeeld voor 2030. Als de ambitie op het Rad van de Leefomgeving geprojecteerd wordt, dan zou deze ambitie in de groene ring bij de indicator aandeel duurzame energie liggen.

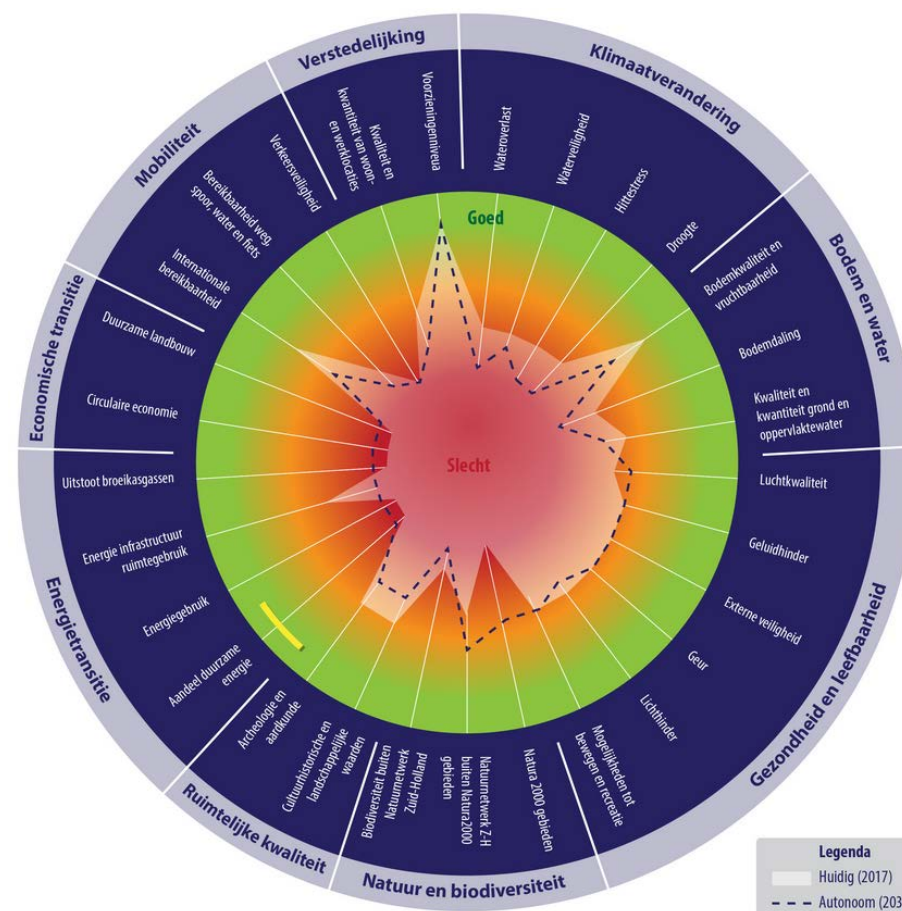
In hoeverre is deze ambitie haalbaar met de beleidsneutrale samenvoeging?

Deze ambitie is op basis van het samengevoegde beleid in 2030 niet haalbaar. Het Rad laat zien dat die indicator bij beleidsneutrale samenvoeging (autonome ontwikkeling) in 2030 ‘in het rood’ zit. Onder invloed van ingezet rijks- en provinciaal beleid is een autonome positieve trend te verwachten. Het is niet aannemelijk²⁶ dat dit voldoende is om ‘in het groen’ te komen.

Er ligt ook hier een enorme opgave die op voorhand groter is dan de beïnvloedingsruimte van de provincie Zuid-Holland. Het vergt ook inspanning van het Rijk, gemeenten, bedrijfsleven. Op dit moment werkt de provincie onder leiding van het rijk, samen met andere provincies, gemeenten, bedrijfsleven, energiecoöperaties, netbeheerders, woningcorporaties, boeren, burgers en vakbonden een landelijk Klimaat- en Energieakkoord. Dit moet leiden tot tot een aanpak, instrumenten en maatregelen om de landelijke energiedoelstellingen te halen. Daarnaast werkt de provincie in haar

²⁶ Ondanks de toenemende trend en prognoses dat met bestaand beleid het behalen van doelen voor het aandeel energie uit hernieuwbare bronnen in zicht komt, blijft er nog steeds sprake van aanmerkelijk grotere aandelen energie uit fossiele bronnen. Dat blijft een belangrijk probleem

provinciale energie-agenda aan concretisering van beleid op het gebied van hernieuwbare energiebronnen.

vormen op het vlak van klimaatverandering (broeikaseffect), met de problematische gevolgen van dien. Daarom is ook bij autonome ontwikkeling kwaliteitsniveau ‘rood’ toegekend.

In hoeverre kunnen beleidsverrijkingen bijdragen aan het halen van deze ambitie?

- Beleidsverrijking 1: rijke groenblauwe leefomgeving.

Deze beleidsverrijking bevat geen concrete onderdelen met relevante effecten op het vlak van energietransitie. Daarmee draagt het niet bij aan het halen van deze ambitie.

- Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek.

Deze beleidsverrijking bevat geen concrete onderdelen met relevante effecten op het vlak van energietransitie. Daarmee draagt het niet bij aan het halen van deze ambitie.

- Beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen.

Deze beleidsverrijking biedt kansen op verbeteringen²⁷ op het vlak van energietransitie. Het gaat hier om beperkte effecten waarbij de provincie sterk afhankelijk is van gemeenten. De effecten zijn niet voldoende²⁸ om de verwachte positieve autonome trend zodanig te versterken dat er geen sprake meer is van een slecht kwaliteitsniveau dat tot problemen en knelpunten leidt.

²⁷ Vanwege gemeentelijke woonvisies die gebaseerd moeten worden op uitgangspunten voor energieneutraliteit. Dit biedt kansen op het vergroten van het aandeel duurzame energie en vermindering van uitstoot van broeikasgassen.

²⁸ De beleidsverrijking gaat alleen over nieuwe woningen, niet over bestaande woningen. De omvang van de effecten is sterk afhankelijk van de mate waarin de provincie 'harde' afspraken kan en zal maken met gemeenten en in hoeverre gemeenten concrete maatregelen in woonvisies gaan opnemen.

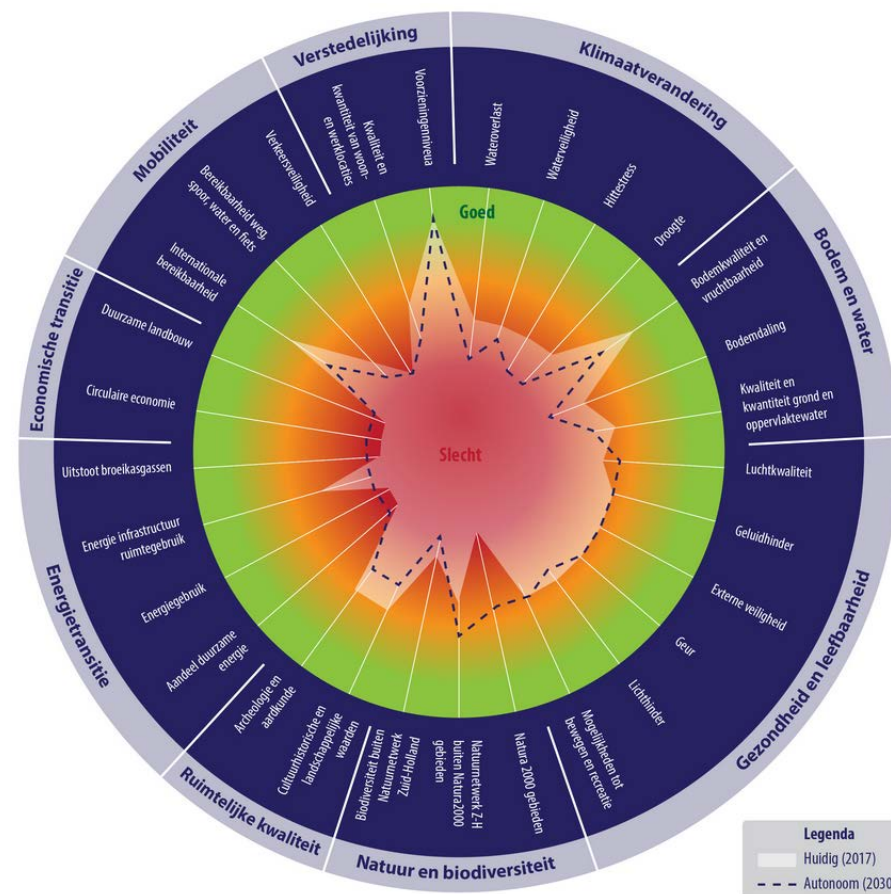
Ambitie 5: Best bereikbare provincie

De provincie Zuid-Holland wil de best bereikbare provincie van Nederland zijn. Gebruik van openbaar vervoer en de fiets in de mobiliteitsketens moeten versterkt zijn en vervoer over water moet een volwaardig alternatief zijn voor vervoer over de weg. Waar vraag naar en aanbod van klassiek openbaar vervoer tekort schieten, zoals in krimpregio's, moet er flexibel, vraaggericht vervoer komen.

In hoeverre is deze ambitie haalbaar met de beleidsneutrale samenvoeging?

Voor deze ambitie is daar geen eenduidig antwoord op te geven. De ambitie is ook niet direct in het Rad van de leefomgeving te plaatsen. “Best bereikbare provincie van Nederland” is een relatieve ambitie. In de huidige situatie is het zo dat bereikbaarheid per openbaar vervoer in de grote steden relatief goed is. Per auto is de bereikbaarheid in veel delen van Zuid-Holland slechter dan gemiddeld in Nederland. Bij doorgaande economische groei worden bij autonome ontwikkeling knelpunten en mogelijk grote capaciteitsproblemen²⁹ voorzien. Het is daarom niet aannemelijk dat de ambitie om de “best bereikbare provincie van Nederland” te worden met voortzetting van het huidige beleid behaald kan worden.

De ambitie dat het gebruik van de fiets versterkt wordt zal naar alle waarschijnlijkheid wel gehaald worden. Die versterking is nu al gaande, onder andere vanwege de opkomst van de elektrische fiets.

²⁹ Bij gematigde groei worden knelpunten voorzien in het stedelijk OV in Den Haag en Rotterdam en op delen van het spoornet. Problemen op het wegennet concentreren zich tussen de agglomeraties van Den Haag en Rotterdam. Bij hogere groei wordt er zonder aanvullende

maatregelen structurele file voorzien, grote capaciteitsproblemen in het stedelijk OV en toename van knelpunten op het spoor.

Versterking van gebruik van openbaar vervoer is een autonome trend³⁰. Die ambitie kan daardoor autonoom al behaald worden. Bij toenemend gebruik van OV nemen de risico's op OV-knelpunten³¹ wel toe. Dat roept de vraag op in hoeverre versterking van het gebruik van OV bij ongewijzigd beleid bijdraagt aan versterking van de bereikbaarheid.

Wat betreft vervoer over water dat een volwaardig alternatief moet zijn voor vervoer over de weg is het niet aannemelijk dat die ambitie met het huidige beleid behaald wordt. Tot op heden geleverde beleidsinspanningen om dat te bereiken blijken erg kleine effecten³² te hebben.

Voor het realiseren van vraaggericht vervoer op plekken waar vraag en aanbod van klassiek OV tekort schieten (krimpregio's), heeft de provincie geen beleid dat in concrete maatregelen of ingrepen voorziet. Het is daarom niet aannemelijk dat deze ambitie bij het voortzetten van het huidige beleid gehaald wordt.

In hoeverre kunnen beleidsverrijkingen bijdragen aan het halen van deze ambitie?

Geen van de drie beleidsverrijkingen bevatten concrete onderdelen met relevante effecten op het vlak van bereikbaarheid. Daarmee dragen ze niet bij aan het halen van deze ambitie.

³⁰ Landelijk gezien groeide het gebruik van de trein tussen 2000 en 2016 met ongeveer 25 procent. Deze groei geldt voor NS en regionale vervoerders samen. Sinds 2014 lijkt het gebruik van bus, tram en metro toe te nemen; dit is een inschatting, omdat exacte gegevens ontbreken. Bron: CBS, PBL, RIVM, WUR (2018). [Vervoersprestatie openbaar vervoer, 2000-2016](#) (indicator 2145, versie 04, 6 september 2018). www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen.

³¹ *Bij hogere economische groei wordt er zonder aanvullende maatregelen grote capaciteitsproblemen in het stedelijk OV en toename van knelpunten op het spoor voorzien.*

³² Vanuit de gedachte dat het spoor en de binnenvaart veel 'schonere' vervoerswijzen zijn, heeft de overheid begin jaren negentig getracht een verschuiving van de weg naar het spoor en de binnenvaart te bewerkstelligen. Bovendien zou een verschuiving naar deze vervoerscategorieën een gunstig effect hebben op de filebestrijding. De effecten van dit beleid bleken echter zeer gering.

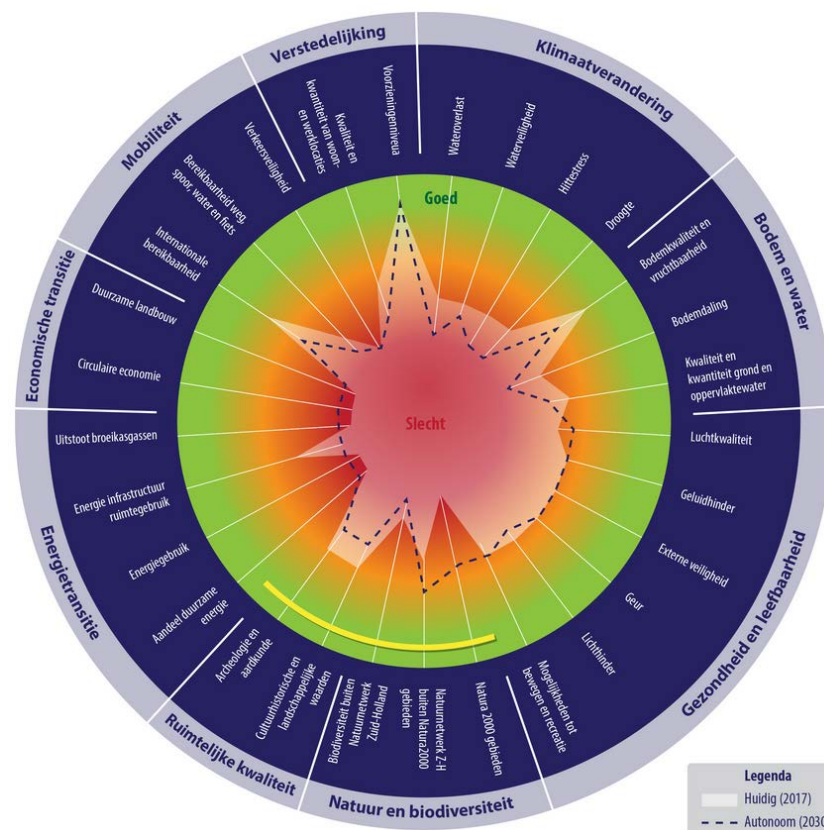
Bron: CBS, PBL, RIVM, WUR (2018). [Goederenvervoer van en naar Nederland naar vervoerswijze, 1998-2016](#) (indicator 0025, versie 09, 28 maart 2018). www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen.

Ambitie 6: Gezonde en aantrekkelijke leefomgeving

De beschrijving bij deze ambitie lijkt op verschillende onderdelen op de ambitie 'Naar een levendige en meerkernige metropool'. Ook bij die ambitie wordt gesproken over een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving. De ambitie 'Gezonde en aantrekkelijke leefomgeving' bevat vooral uitspraken over inspanningen die de provincie wil nastreven en niet zozeer resultaten van die inspanningen. Een concrete beoordeling of de ambities gehaald worden is daardoor niet te maken. Als gekeken wordt naar de uitspraken bij deze ambitie die het meest raakvlak hebben met de indicatoren uit het beoordelingsader, dan zijn dat:

- We beschermen de bijzondere kwaliteiten van ons landschap, ook om de groenbeleving van inwoners, recreanten en toeristen te verbeteren.
- We benutten natuur, cultureel erfgoed en monumenten om het landschap aantrekkelijk te maken en te houden.
- We willen de biodiversiteit vergroten.
- Natuurinclusieve landbouw geven we de ruimte.

Bovenstaande onderdelen hebben betrekking op ruimtelijke kwaliteit en natuur en biodiversiteit. Het valt op dat de ambitie geen concrete onderdelen bevat op het gebied van gezondheid.

In hoeverre is deze ambitie haalbaar met de beleidsneutrale samenvoeging?

Dat is voor deze ambitie niet eenduidig te beantwoorden. Bescherming van bijzondere kwaliteiten van het landschap is sinds jaar en dag bestaand beleid. Toch laat het Rad van de leefomgeving laat zien dat de ruimtelijke kwaliteit van het landschap bij autonome ontwikkeling verder onder druk³³ komt te staan. Ook het benutten van natuur, cultureel erfgoed en monumenten komt verder onder druk te staan

Bij de uitspraak “We willen de biodiversiteit vergroten” is niet duidelijk wat het beoogde resultaat is. Bij strikte interpretatie van deze ambitie kan er bij elke vergroting van de biodiversiteit al sprake van zijn dat de ambitie gehaald is. Zonder dat duidelijk is of het om flora en fauna gaat waar de tekorten het grootst zijn. Het Rad van de leefomgeving laat bij autonome ontwikkeling een verbeterende trend zien voor Natura 2000 gebieden en Natuurnetwerk Nederland. Voor biodiversiteit buiten die gebieden is er een verslechterende trend zichtbaar. Dat betekent dat buiten de aangewezen natuurgebieden de grootste opgave ligt om de biodiversiteit te vergroten en de verslechterende trend te keren. De provincie heeft geen bestaand beleid op het vlak van natuurinclusieve landbouw. Het is daardoor niet aannemelijk dat de ambitie om daar ruimte aan te geven wordt behaald.

In de beleidsverrijking **rijke groenblauwe leefomgeving** zijn onderdelen opgenomen die kansen bieden voor verbetering op het vlak van beleefbaarheid van het landschap en van natuur biodiversiteit. Zo kan de introductie van een kwantitatieve en kwalitatieve groennorm in stedelijke gebieden en het ontwikkelen van projecten voor 40 icoonsoorten zorgen voor vergroting van

biodiversiteit. Ook het creëren van variatie aan stedelijke biotopen kan daar aan bijdragen. Het ontwikkelen van toeristisch-recreatieve magneetplekken in natuurgebieden biedt kansen voor vergroten van de beleefbaarheid van natuur en landschap. Dat vergt dan wel goede inpassing, omdat vergroting van recreanten en toeristen kan conflicteren met vergroten van biodiversiteit (verstoringseffecten). Het verbinden van regio's met waterrecreatie biedt kansen voor vergroten van beleefbaarheid van natuur en landschap vanaf het water, maar tegelijkertijd risico's op het vlak van biodiversiteit (verstoringseffecten door meer toeristen).

³³ Door de toenemende verstedelijking raakt het Zuid-Hollandse landschap sterker verbonden met het leven en de economie van de stedelijke kernen. Daardoor neemt aan de ene kant de belevingswaarde van het landschap toe, maar neemt de intrinsieke landschappelijke waarde af. *Verstedelijking en veranderend ruimtegebruik als gevolg van demografische ontwikkelingen, leidt tot verlies aan landschappelijke en cultuurhistorische waarden en leegstand van waardevol*

erfgoed. Als gevolg van de bevolkingstoename en de sterke groei van recreatie en toerisme, zal in het stedelijk gebied de druk op de publieke ruimte in de stad en op het landschap rond de stad verder toenemen. Ook het opwekken van duurzame energie kan een grote impact hebben op het resterende open landschap.

8. Hoe kan de leefomgeving verder verbeterd worden?

Deze leefomgevingstoets laat zien hoe de Zuid-Hollandse leefomgeving er nu en naar verwachting in 2030 voor staat. Er liggen flinke opgaven om tot verbetering van leefomgevingskwaliteiten te komen. Opgaven die vaak groter zijn dan de beïnvloedingsruimte die de provincie in haar eentje heeft. In dit hoofdstuk wordt beschreven wat de provincie kan doen om tot verdere verbetering van leefomgevingskwaliteiten te komen. Ook wordt beschreven met welke maatregelen de geconstateerde risico's op negatieve effecten van de drie beleidsverrijkingen verminderd of weggenomen kunnen worden ('mitigerende maatregelen').

Formuleer concrete en haalbare ambities

Daar waar de ambities concrete te beoordelen onderdelen bevat, laat deze leefomgevingstoets zien dat die ambities met de omgevingsvisie waarin bestaand beleid wordt samengevoegd niet gehaald kunnen worden. De drie beschouwde beleidsverrijkingen bieden wisselende mogelijkheden om bij te dragen aan de ambities, maar duidelijk niet voldoende om die te behalen. De opgaven die er liggen zijn simpelweg vaak te groot om alleen als provincie op te pakken. In die gevallen zijn ambities op voorhand onhaalbaar.

Het verdient aanbeveling om de ambities van het omgevingsbeleid aan te scherpen en ze door te vertalen naar concrete, toetsbare deelambities. Ook is het raadzaam om de ambities meer toe te spitsen op wat de provincie binnen haar beïnvloedingsruimte kan én wil bereiken. Dat biedt dan een goed vertrekpunt om het beleid verder te verrijken met nieuwe onderdelen die bij kunnen dragen aan het halen

van de provinciale ambities voor de Zuid-Hollandse leefomgeving. Door ambities concreter te maken kan in de praktijk ook daadwerkelijk op een goede manier gemonitord worden in hoeverre het beleid bijdraagt aan het halen van de gestelde ambities en of de ambities behaald zijn.

Een gedegen vaststelling van opgaven vanuit informatie over de actuele en te verwachten kwaliteiten van de leefomgeving is een randvoorwaarde voor het daadwerkelijk kunnen verbeteren van leefomgevingskwaliteiten. Deze leefomgevingstoets biedt daarvoor een goed vertrekpunt. Het laat immers zien waar de kwaliteiten van de leefomgeving tekort schieten.

Zorg voor goede doorwerking op gemeentelijk niveau

De druk op leefomgevingskwaliteiten is in veel gevallen het grootst binnen (hoog)stedelijk gebied, daar waar de meeste mensen wonen. Wateroverlast, hittestress, ongezonde lucht, geluidhinder, gebrek aan mogelijkheden tot bewegen, groen en water, bereikbaarheidsknelpunten, verkeersongevallen, woningtekorten, leefbaarheidsproblematiek: de opgaven om tot kwaliteitsverbeteringen zijn groot. Vanwege het huidige beleid gericht op binnenstedelijk verdichten worden die opgaven alleen maar groter en complexer. De verantwoordelijkheid voor een goede leefomgeving in steden ligt in de eerste plaats bij gemeenten. In hoeverre er in (hoog)stedelijk gebied tot verbetering van de leefomgeving gekomen wordt, is daardoor vooral afhankelijk van de mate waarin het provinciale beleid doorwerkt in gemeentelijk beleid. Het verdient aanbeveling om als provincie gemeenten te stimuleren en te ondersteunen in het opstellen van gemeentelijke omgevingsvisies. Specifiek op het vlak van binnenstedelijk verdichten is er een complexe

ontwerpgave dat vraagt om een integraal afwegingskader waarin alle relevante aspecten kunnen worden meegewogen (klimaatverandering, gezondheid, leefbaarheid, bereikbaarheid, verkeersveiligheid). De provincie kan een rol nemen als initiatiefnemer voor het opstellen van een dergelijk afwegingskader en daar samen met gemeenten invulling aan geven. Door in de provinciale verordening procesregels op te nemen over toepassing van dat afwegingskader en toetsing daarop bij vaststelling van (toekomstige) omgevingsplannen en (grotere) vergunningen, kan de doorwerking geborgd worden.

Zet Ruimtelijk instrumentarium in waar het kan

Eén van de meest effectieve provinciale sturingsmogelijkheden voor de leefomgeving is het ruimtelijke instrumentarium. Er zijn meerdere onderdelen waar kwaliteiten te kort schieten, en waar het ruimtelijk instrumentarium ingezet kan worden. Daardoor zijn dit onderdelen waar de potentiële beïnvloedingsruimte van de provincie het grootst is. Het gaat dan om bijvoorbeeld aspecten als waterberging, droogte, bodemdaling, aandeel duurzame energie, circulaire economie en duurzame landbouw. Ook al geldt voor deze aspecten dat er afhankelijkheid is van andere partijen en sectoren (waterschappen, bedrijven, gemeenten), met het ruimtelijke instrumentarium in de hand kan de provincie hier wel een voortrekkersrol vervullen en haar nek uitsteken voor verbetering van kwaliteiten. Op veel van deze vlakken onderkent de provincie in het ambitiesdocument dat er opgaven liggen. Door daar concrete ambities en concrete beleidsinzet aan te verbinden, kan de provincie de eerste stap zetten naar verbetering van kwaliteiten.

Voor grote thema's als klimaatverandering, circulaire economie, energietransitie en verstedelijking vindt op dit moment verder uitwerking plaats vanuit de provincie. Daarnaast wordt er op landelijk niveau gewerkt aan het Klimaat- en Energieakkoord. Het verdient aanbeveling om na vaststelling daarvan de uitwerkingen integraal te beoordelen op kansen en risico's voor leefomgevingskwaliteiten. Dat kan door de effecten af te zetten tegen de kwaliteitsniveaus in deze leefomgevingstoets.

Verder zijn er nog de volgende inhoudelijke adviezen voor verbetering van leefomgevingskwaliteiten:

- **Klimaatverandering:** verbindt aan verder binnenstedelijk verdichten van wonen en werken de randvoorwaarde dat dit klimaatadaptief gebeurt. Dit betekent bijvoorbeeld dat verharding waterdoorlatend moet zijn en dat er meer groen in de stad nodig is. Dat kan onder meer door gebouwen van groene daken te voorzien. Ontwikkel een waterbergingsstrategie voor de lange termijn waarin ook rekening wordt gehouden met het gewenste herstel van het veenweidegebied en de randvoorwaarden die daaruit voortkomen. Verken de mogelijkheden voor het afremmen en stoppen van bodemdaling in veenweidegebieden.
- **Aandeel duurzame energie:** stel een gewenste mix aan duurzame energie vast, breng daar een fasering in aan qua afbouw van fossiele brandstoffen. Maak daarin een doorvertaling naar de ruimtelijke behoefte voor de energiemix, overweeg dat op basis van alternatieven en hun effecten op de leefomgeving.
- **Uitstoot broeikasgassen:** neem een voortrekkersrol in het samen met (grotere) gemeentes en de transportsector een strategie richting emissieloze hoogstedelijke zones op te stellen. Gebieden waar alleen verkeer mag rijden dat geen CO₂ uit stoot. Dit heeft

direct ook een positief effect op gezondheid, omdat in emissieloze zones ook geen uitstoot meer is van stikstofoxiden en verbrandingsemissies van fijn stof en geluidhinder voor verbrandingsmotoren. Hiermee wordt aangesloten op onafwendbare ontwikkelingen op het gebied van emissieloos vervoer, zoals bijvoorbeeld emissieloos busvervoer, alle nieuwverkopen van personenauto's in 2030 emissieloos (kabinetsbeleid) en Green Deal Zero Emission Stadslogistiek.

- Circulaire economie: verbindt aan gemeentelijke woonvisies naast uitgangspunten met betrekking tot klimaat en energie ook uitgangspunten voor circulariteit met betrekking tot grondstoffengebruik.
- Borg dat alle provinciale wegen en nieuwbouw in bezit van de provincie volledig circulair worden uitgevoerd, waarbij de kringlopen werkelijk gesloten zijn en ook geen nieuwe energie in de kringloop toegevoegd hoeft te worden. De provincie kan hiermee een voorbeeldfunctie vervullen;
- Bereikbaarheid: het mobiliteitsnetwerk en de beschikbare infrastructuur in Zuid-Holland is zowel qua kwaliteit als kwantiteit van hoog niveau. De uitdaging ligt vooral op het vlak van het nog beter benutten van wat er al is. Stel een investeringsstrategie voor infrastructuur op die primair gericht is op beter gebruik van bestaande infrastructuur en de ontwikkeling, opschaling van nieuwe mobiliteitsconcepten gericht op de regionale vervoersvraag en duurzaamheidseisen. Initieer (verdergaande) initiatieven op het vlak van spitsmijden.
- Gezondheid: breng in beeld wat de provinciale beïnvloedingsruimte is voor verbetering van luchtkwaliteit, geluidhinder en externe veiligheid. Benoem op basis daarvan concrete ambities en beleidsinzet gericht op verbetering van gezondheidsniveaus. Doe dat op basis van het gegeven dat er ook

onder wettelijke toegestane niveaus gezondheidsschade optreedt. Breng voor lichthinder in kaart wat de concreet ondervonden hinder is in Zuid-Holland en overweeg op basis daarvan concreet beleid. De provincie kan zelf bijdragen aan vermindering van lichthinder door langs haar eigen wegen dimbare verlichting en 'actieve wegmarkering' te gebruiken: alleen verlichting als er verkeer is.

Mitigerende maatregelen voor de drie beleidsverrijkingen

Onderstaand worden voor de geconstateerde risico's op negatieve effecten van beleidsverrijkingen, mitigerende maatregelen gegeven waarmee risico's op negatieve effecten voorkomen of verminderd kunnen worden.

Beleidsuitspraak	Risico op negatief effect	Mitigerende maatregel
Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving		
Ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken in natuurgebieden	Op plekken die magneetlocatie worden komen meer bezoekers en daardoor meer verstoring van natuur.	- Goede positionering nieuwe voorzieningen - Aard en omvang voorzieningen afstemmen op gevoelige natuurwaarden - Waar nodig aanvullende zoneringsmaatregelen. - Bij bestemmingswijziging compensatie van resteffecten als aan voorwaarden wordt voldaan.
Verbinden regio's waterrecreatie (Nat Park Biesbosch, Haringvliet en Hollands Plassengebied), vaarnetwerken in- en om de stad	Het verbinden van vaarnetwerken zal naar verwachting leiden tot meer recreatieve bezoekers, en daardoor tot een toename in de verstoring van de natuur en de biodiversiteit.	- Goede positionering nieuwe voorzieningen - Aard en omvang voorzieningen afstemmen op de gevoelige natuurwaarden - Aandacht voor toegankelijkheid van land - Eventueel aanvullende zoneringsmaatregelen. - Bij bestemmingswijziging compensatie van resteffecten als aan voorwaarden wordt voldaan.

Beleidsverrijking 2: Juiste kantoor op de juiste plek		
Nieuwe kantorenontwikkelingen bij voorkeur op toplocaties (centrum Rotterdam, Den Haag)	In hoogstedelijk gebied is de hoeveel verhard oppervlak groot, door toename van kantoren neemt verhard oppervlak toe. Daardoor toenemend risico op wateroverlast en hittestress.	Verbindt aan nieuwe kantoorlocaties de randvoorwaarde dat het klimaatadaptief is. Dit betekent bijvoorbeeld dat verharding waterdoorlatend moet zijn en dat er meer groen in de stad nodig is. Dat kan onder meer door gebouwen van groene daken te voorzien.
	De verdergaande kantoorontwikkeling kan leiden tot verstoring van schaars aanwezige stadsnatuur en vernietiging van leefgebieden van soorten.	- Goede positionering nieuwe kantorencomplexen - Inrichting en vormgeving kantoorlocaties afstemmen op stadsnatuurwaarden en soorten.
Beleidsverrijking 3: Verstedelijking en wonen		
Geen risico's op negatieve effecten geconstateerd.		

Tabel 4: Mitigerende maatregelen voor beleidsverrijkingen.

9. Wat er verder gebeurt na deze leefomgevingstoets

Beleidsverrijking

Deze leefomgevingstoets laat de kwaliteiten van de Zuid-Hollandse leefomgeving zien, voor de huidige situatie en bij autonome ontwikkeling in 2030. De omgevingsvisie die nu vastgesteld wordt, bevat alleen bestaand beleid dat samengevoegd wordt – het is daardoor gelijk aan de autonome ontwikkeling. Dit vormt het vertrekpunt voor aanpassing en aanvulling van beleid in de toekomst. De drie beleidsverrijkingen die in deze leefomgevingstoets zijn beoordeeld, zijn daar voorbeelden van. De effecten daarvan zijn afgezet tegen de situatie bij ongewijzigd beleid: de autonome ontwikkeling.

Binnen de beleidscyclus van het omgevingsbeleid kan de visie telkens voor die delen geactualiseerd worden waarvoor op dat moment een aanpassing van het beleid doorgevoerd wordt. Elke actualisatie doorloopt de gebruikelijke besluitvormingsprocedure, met onderbouwing waarom en op welke wijze het beleid wordt aangepast. Op dit moment is nog niet duidelijk hoe Zuid-Holland de beleidscyclus exact in gaat vullen en wat de plek en invulling van monitoring daarin is.

Als aanpassingen van de omgevingsvisie kaderstellend zijn voor m.e.r.- (beoordelings)plichtige activiteiten, dan moet een plan-m.e.r.-procedure doorlopen worden. Het beoordelingskader en de resultaten van deze leefomgevingstoets kunnen daarvoor als basis dienen.

Beleid uit de omgevingsvisie wordt uitgewerkt in programma's en instrumenten. Als die m.e.r.-plichtige activiteiten bevatten dan moet een m.e.r.-procedure doorlopen worden.

Monitoring

Om in beeld te krijgen of de uitwerking van het beleid daadwerkelijk leidt tot een betere kwaliteit van de leefomgeving, moet er periodiek informatie over de toestand van de leefomgeving en de resultaten van het tot dan uitgevoerde beleid beschikbaar zijn. Met het voortschrijdend inzicht dat daaruit volgt kan uitwerking en bijsturing gegeven worden aan de omgevingsvisie. Op deze manier ontstaat er een gesloten beleidscyclus. De exacte wijze waarop de Zuid-Holland daar invulling gaat geven is op dit moment nog niet bekend.

Deze leefomgevingstoets laat op hoofdlijnen zien hoe de kwaliteit van de leefomgeving naar verwachting verandert. De referentie voor deze verandering is de in beeld gebrachte huidige situatie. Deze huidige situatie kan daarmee als basis voor een 'nulmeting' voor de monitoring en evaluatie van het beleid gebruikt worden.

In een monitoringsplan zal uitgewerkt moeten worden hoe de monitoring uitgevoerd wordt, welke parameters gehanteerd worden en de wijze waarop data wordt verzameld en welke partijen daarvoor nodig zijn (bijvoorbeeld gemeentes en waterschappen). Het beoordelingskader van deze leefomgevingstoets biedt een basis voor de te hanteren monitoringsparameters.

Begrippenlijst

Ambitie	Toestand van de leefomgeving die nagestreefd wordt.
Alternatieven	De mogelijke 'manieren' waarop het beleid gerealiseerd kan worden. Daarbij gaat het om andere manieren om de doelstellingen gekoppeld aan een bepaalde activiteit (in aanvaardbare mate) te behalen. De Wet milieubeheer stelt dat alleen de alternatieven die redelijkerwijs een rol kunnen spelen in de besluitvorming beschouwd moeten worden.
Autonome ontwikkeling	Ontwikkelingen (meestal op het gebied van de ruimtelijke ordening) die plaatsvinden op basis van ontwikkelingen waarover een besluit is genomen, ongeacht of één van de alternatieven uit het plan-MER gerealiseerd worden.
Beleidsverrijking	Nieuw beleid dat aan de omgevingsvisie van Zuid-Holland toegevoegd wordt.
Beoordelingskader	Set indicatoren waarmee beoordeeld wordt a) in hoeverre met het beoogde beleid (in dit geval vooral ontwikkelprincipes) de beleidsdoelen worden gehaald ('doelbereik') en b) wat de effecten van het beleid zijn op de leefomgeving.

Commissie voor de m.e.r.	Een bij wet ingestelde landelijke commissie van onafhankelijke milieudeskundigen. Zij adviseren het bevoegd gezag over de kwaliteit van de informatie in het milieueffectrapport en naar wens ook over reikwijdte en detailniveau van het milieueffectrapport.
Effect	Concreet gevolg van beleid op de leefomgeving.
Inspraak	Mogelijkheid om informatie te krijgen en op basis daarvan een mening, wensen of bezwaren kenbaar te maken, bijvoorbeeld voor een activiteit waarover door de overheid een besluit zal worden genomen.
Kennisgeving	Het openbaar maken van een voornemen om een m.e.r.-procedure te starten en of een m.e.r.-plichtig plan vast te stellen.
Leefomgevingstoets	Document met status van een Milieueffectrapport als product van m.e.r.-procedure, waar in relatie tot de omgevingsvisie Zuid-Holland de kwaliteit van de leefomgeving wordt beschreven in de huidige situatie en op de langere termijn, op basis van bestaand beleid en nieuw beleid. Het bevat de milieu-informatie die in het kader van een m.e.r.-procedure nodig is om het milieubelang volwaardig mee te wegen bij de besluitvorming over de omgevingsvisie.

Omgevingsvisie	Plan waarin de provincie het beleid voor de leefomgeving op lange termijn vastlegt.
Plan-m.e.r	M.e.r. staat voor ‘milieueffectrapportage’ en is de procedure waarbinnen een MER wordt opgesteld. De toevoeging ‘Plan’ wil zeggen dat het om een m.e.r. voor een plan gaat, zoals een omgevingsvisie.
PlanMER	MER staat voor ‘Milieueffectrapport’ en bevat de resultaten van het onderzoek naar de (milieu)effecten binnen een m.e.r. De toevoeging ‘Plan’ wil zeggen dat het om een MER voor een plan gaat, zoals een omgevingsvisie.
Ter inzage leggen	Gedurende een bepaalde periode belanghebbende de gelegenheid geven om op een voornemen of ontwerp-plan te reageren met een zienswijze.
Programma	Programma waarin beleidsdoelstellingen (<i>wat</i> gaan we doen?) worden vertaald naar concrete acties en interventies (<i>hoe</i> gaan we dat doen?)
Zienswijze	Reactie die een belanghebbende aan het bevoegd gezag kan sturen als reactie op de kennisgeving over een voornemen.

Bijlagen

Overzicht bestaand, nieuw, kaderstellend beleid

Factsheets thema's en indicatoren leefomgeving:

- Klimaatverandering
- Bodem en water
- Gezondheid en leefbaarheid
- Natuur en biodiversiteit
- Ruimtelijke kwaliteit
- Energietransitie
- Economische transitie
- Mobiliteit
- Verstedelijking

Beoordelingstabel strijdigheden nieuw beleid

Passende beoordeling

Overzicht beleid omgevingsvisie Zuid- Holland:

Bestaand, nieuw, kaderstellend

Bestaand beleid

Onderstaand de voor de leefomgevingstoets relevante bestaande, ongewijzigde beleidsuitspraken uit de Omgevingsvisie die mogelijk kaderstellend zijn voor m.e.r.(beoordelings)-plichtige activiteiten. Al deze uitspraken zijn in de leefomgevingstoets als huidige situatie dan wel autonome ontwikkeling beschouwd. De onderstaande tabel geeft daarvoor per uitspraak de onderbouwing.

Bestaand beleid: voor leefomgevingstoets relevante uitspraken met mogelijke kaderstelling m.e.r.			
Beleidsuitspraak	Beleidsstiel	Mogelijke kaderstelling vanwege	Conclusie
De provincie realiseert een adequaat aanbod van Openbaar Vervoer in Zuid-Holland.	Adequaar aanbod openbaar vervoer	C2 De aanleg, wijziging of uitbreiding van een spoorweg voor spoorverkeer over lange afstand. D2.2 Aanleg, wijziging of uitbreiding van een tramrails, boven- en ondergrondse spoorwegen, zweefspoor en dergelijke bijzondere constructies.	Omgevingsvisie voorziet niet in (ruimtelijke reserveringen) voor nieuwe OV-projecten (aanleg, wijziging, uitbreiding). Beleidsstiel bevat alleen bestaand beleid en bestaande projecten welke al b.m.e.r.d zijn of waarvoor nu een m.e.r. loopt, incl. passende beoordeling.
Glastuinbouw en boom- en sierteelt staat de provincie alleen toe in de daarvoor aangewezen gebieden.	Agrarische bebouwing en bedrijfsvoering	D9 Een landinrichtingsproject dan wel een wijziging of uitbreiding daarvan. 2 vestiging van een glastuinbouwgebied of bloembollenteeltgebied van 50 hectare of meer	Omgevingsvisie wijst geen nieuwe gebieden aan voor glastuinbouw en boom- en sierteelt. Dit is al mogelijk op basis van bestaand beleid.
De provincie zet zich in voor de realisatie van een bovenregionaal warmte infrastructuur.	Bovenregionaal warmtenetwerk	D 8.4 Buisleiding voor transport warm water of stoom	In planMER VRM al verkend op milieu-effecten, passend beoordeeld en bestuurlijk afgewogen ¹ .
De provincie zorgt ervoor dat het Natuurnetwerk in Zuid-Holland compleet is inclusief de ecologische verbindingen. Dit behelst het hiertoe verwerven en inrichten van grond.	Completering Natuurnetwerk Nederland inclusief ecologische verbindingen	D9 Een landinrichtingsproject dan wel een wijziging of uitbreiding daarvan. sub 1 een functiewijziging met een oppervlakte van 125 hectare of meer van water, natuur, recreatie of landbouw	Omgevingsvisie wijst geen nieuwe gebieden aan voor Natuurnetwerk.

¹ In het planMER VRM is voor dit onderdeel aangegeven: "Nieuw en kaderstellend, maar eigenlijk niet concreet te bemerken op dit abstractieniveau; je weet immers niet in welke gebieden zo'n netwerk moet worden aangelegd, dus wel aandacht besteden in mer, met algemene duiding van risico's en aangeven van randvoorwaarden voor de uitwerking in concrete plannen/projecten".

Bestaand beleid met mogelijke kaderstelling m.e.r.			
Beleidsuitspraak	Beleidstitel	Mogelijke kaderstelling vanwege	Conclusie
De provincie streeft naar een kwantitatief en kwalitatief evenwicht in vraag en aanbod van bedrijventerreinen op regionaal en bovenregionaal schaalniveau. Daarbij wordt ingezet op beter benutten en duurzaam functioneren van bestaande bedrijventerreinen en op het behoud van voldoende ruimte voor bedrijven in hogere milieucategorieën en watergebonden bedrijven.	Toekomstbestendige bedrijventerreinen die de kracht en vitaliteit van het bedrijfsleven versterken	Diverse nummers uit de categorie C21 (zware bedrijven) D 11.3 Aanleg, wijziging uitbreiding industrieterrein D 21 D 32-34Diverse nummers uit de categorieën zware bedrijven	Omgevingsvisie voorziet niet in aanwijzing of reservering van nieuwe locaties voor bedrijven. Programma Ruimte geeft kaart met ruimtelijke reservering bedrijventerreinen. Alle locaties in kwestie zijn afgewogen in de provincial structuurvisie 2020, incl passende beoordeling.
De provincie kiest voor een duurzaam waterveiligheids-beleid door in te zetten op sterke keringen en aanpassing in ruimtegebruik, en door te anticiperen op de potentiële gevolgen van overstromingen.	Duurzame waterveiligheid	D3.2 De aanleg, wijziging of uitbreiding van werken inzake kanalisering of ter beperking van overstromingen, met inbegrip van primaire waterkeringen en rivierdijken	Watergerelateerd beleid, zoals m.b.t. waterkeringen is ongewijzigd ten opzichte van het vigerende beleid vastgelegd in de Provinciale Structuurvisie en het Provinciaal Waterplan, voor beide plannen is een planMER gemaakt, incl. passende beoordeling.
Grootschalige recreatieve ontwikkelingen buiten bestaand stads- en dorpsgebied, zoals een verblijfsrecreatiepark, een golfbaan of een jachthaven, beschouwt de provincie in het algemeen als vormen van buitenstedelijke recreatie. De ladder voor duurzame verstedelijking is hierop dus niet van toepassing. Het is wel van belang om, op een vergelijkbare manier als bij de Ladder voor duurzame verstedelijking, de behoefte aan de recreatieve ontwikkeling te onderbouwen en regionaal af te stemmen.	Grootschalige recreatieve ontwikkelingen buiten bestaand stads- en dorpsgebied	D9 Een landinrichtingsproject dan wel een wijziging of uitbreiding daarvan. sub 1 een functiewijziging met een oppervlakte van 125 hectare of meer van water, natuur, recreatie of landbouw	Uitspraak is een ongewijzigd sturingsprincipe, omgevingsvisie wijst geen concrete nieuwe grootschalige recreatieve ontwikkelingen aan, geen sprake van kaderstellende uitspraak m.b.t. m.e.r.

Bestaand beleid met mogelijke kaderstelling m.e.r.			
Beleidsuitspraak	Beleidstitel	Mogelijke kaderstelling vanwege	Conclusie
Binnen de geluidcontouren rondom Schiphol wordt terughoudend omgegaan met nieuwe woningbouw, echter binnen de regels is kleinschalige woningbouw mogelijk indien dit de ruimtelijke kwaliteit en leefbaarheid ten goede komt.	Ontwikkelingen en hinder Luchthaven Schiphol	D11.2 De aanleg, wijziging of uitbreiding van een stedelijk ontwikkelingsproject met inbegrip van de bouw van winkelcentra of parkeerterreinen in gevallen waarin de activiteit betrekking heeft op: 1°. een oppervlakte van 100 hectare of meer, 2°. een aaneengesloten gebied en 2000 of meer woningen omvat	Uitspraak is bestaand beleid. Omgevingsvisie voorziet niet in aanwijzing van concrete locaties en omvang. Uitspraak is niet concreet genoeg om te kunnen spreken van kaderstelling.
In lijn met de maatschappelijke behoefte zet de provincie in op het beter benutten van het bestaand stads- en dorpsgebied. Beter benutten van de bebouwde ruimte krijgt ruimtelijk invulling door verdichting, herstructurering en binnenstedelijke transformatie. De provincie wil bevorderen dat de Ladder voor duurzame verstedelijking op (sub)regionaal niveau wordt toegepast en dat samenwerkende gemeenten een gezamenlijk beeld ontwikkelen van de ontwikkelmogelijkheden binnen en buiten bestaand stads- en dorpsgebied.	Stedelijke ontwikkeling binnen bestaand stads- en dorpsgebied	D11.2 De aanleg, wijziging of uitbreiding van een stedelijk ontwikkelingsproject met inbegrip van de bouw van winkelcentra of parkeerterreinen in gevallen waarin de activiteit betrekking heeft op: 1°. een oppervlakte van 100 hectare of meer, 2°. een aaneengesloten gebied en 2000 of meer woningen omvat 3°. een bedrijfsvloeroppervlakte van 200.000 m ² of meer.	Uitspraak is een algemeen sturingsprincipe en bestaand beleid. Omgevingsvisie voorziet niet in aanwijzing van concrete locaties en omvang. Uitspraak is niet concreet genoeg om te kunnen spreken van kaderstelling. Verdichting, herstructurering en binnenstedelijke transformatie binnen bestaand stads en dorpsgezicht als algemeen uitgangspunt is eerder in planMER Visie Ruimte en Mobiliteit op milieu-effecten verkend, passende beoordeeld en bestuurlijk overwogen.
Stedelijke ontwikkelingen die niet binnen bestaand stads- en dorpsgebied gerealiseerd kunnen worden en kleinschalige stedelijke ontwikkelingen, kunnen in het landelijk gebied plaatsvinden in aansluiting op bestaand stads- en dorpsgebied of in bebouwingslinten. Gedeputeerde Staten zien toe op toepassing door gemeenten van de ladder voor duurzame verstedelijking en het beleid voor ruimtelijke kwaliteit. Het eindoordeel over stedelijke ontwikkelingen groter dan 3 hectare buiten bestaand stads- en dorpsgebied ligt bij Provinciale Staten. Deze worden door Provinciale Staten afgewogen en opgenomen op de 3 hectare kaart.	Stedelijke ontwikkelingen buiten bestaand stads- en dorpsgebied	D11.2 De aanleg, wijziging of uitbreiding van een stedelijk ontwikkelingsproject met inbegrip van de bouw van winkelcentra of parkeerterreinen in gevallen waarin de activiteit betrekking heeft op: 1°. een oppervlakte van 100 hectare of meer, 2°. een aaneengesloten gebied en 2000 of meer woningen omvat 3°. een bedrijfsvloeroppervlakte van 200.000 m ² of meer.	Uitspraak is bestaand beleid. Omgevingsvisie voorziet niet in aanwijzing of reservering concrete (nieuwe) locaties en omvang. Uitspraak is niet concreet genoeg om te kunnen spreken van kaderstelling. Bestaand beleid van verstedelijking buiten Bestaand stads- en dorpsgebied groter dan 3 hectare is mogelijk als zij is opgenomen in het programma Ruimte. In het programma Ruimte is daartoe een kaart met locaties opgenomen. In het vigerende beleid geven rode contouren aan waarbinnen het mogelijk is te verstedelijken (na doorlopen ladder voor duurzame verstedelijking). De rode contouren worden niet meer als instrument in de omgevingsvisie opgenomen. De in het programma Ruimte opgenomen locaties vallen alle binnen de voormalige rode contouren. Verstedelijking is op de aangegeven locaties dus al mogelijk volgens het vigerende beleid.

Bestaand beleid met mogelijke kaderstelling m.e.r.			
Beleidsuitspraak	Beleidstitel	Mogelijke kaderstelling vanwege	Conclusie
De provincie zet in op het beter benutten en slimmer gebruiken van capaciteit van regionale mobiliteitssysteem Zuid-Holland, en zorgt voor opwaardering van haar infrastructuurnetwerk. Daartoe realiseert de provincie: 1. projecten en maatregelen voor bereikbaarheid; 2. projecten en maatregelen voor verbeteren van verkeersveiligheid en vermindering van het aantal verkeersslachtoffers; 3. projecten, programma's en maatregelen gericht op betere benutting van de infrastructuur; 4. En voert de provincie verkenningen en onderzoeken uit ter versterking en opwaardering van het mobiliteitssysteem.	Verbeterd en optimaal benut netwerk infrastructuur	C1.2 De aanleg van een autosnelweg of autoweg C1.3 D1.2 De aanleg, wijziging of uitbreiding van een weg bestaande uit vier of meer rijstroken, of verlegging of verbreding van bestaande wegen van twee rijstroken of minder tot wegen met vier of meer rijstroken niet zijnde een autosnelweg of autoweg. C2 De aanleg, wijziging of uitbreiding van een spoorweg voor spoorverkeer over lange afstand. D2.2 Aanleg, wijziging of uitbreiding van een tramrails, boven- en ondergrondse spoorwegen, zweefspoor en dergelijke bijzondere constructies.	Omgevingsvisie voorziet niet in aanwijzingen of nieuwe ruimtelijke reserveringen voor nieuwe infrastructuur. Het betreft allemaal bestaand beleid en bestaande projecten welke al be-m.e.r.d zijn of waarvoor nu een m.e.r. loopt, incl passende beoordeling.
De provincie biedt ruimtelijk mogelijkheden voor windenergie.	Windenergie op land	C22.2 De oprichting, wijziging of uitbreiding van een windturbinepark in gevallen waarin de activiteit betrekking heeft op 20 windturbines of meer.	De Omgevingsvisie voorziet niet in nieuwe aanwijzingen of nieuwe ruimtelijke reserveringen voor windenergie op land. In het kader van de Visie Ruimte en Mobiliteit (VRM) zijn windlocaties beschouwd in het planMER. Nadien zijn er bij de partiele herziening van de VRM locaties voor windenergie bijgekomen. Omdat daar op het niveau van de provincie structuurvisie (partiele herziening VRM) al besluitvorming over heeft plaatsgevonden, is dat in deze leefomgevingstoets niet als nieuw beleid beoordeeld.

Beleidsverrijkingen

Onderstaand de voor de leefomgevingstoets relevante nieuwe, gewijzigde beleidsuitspraken uit de beleidsverrijkingen die mogelijk kaderstellend zijn voor m.e.r.(beoordelings)-plichtige activiteiten. Al deze uitspraken zijn in de leefomgevingstoets als nieuw beleid beoordeeld en verkend op kansen en risico's op positieve en negatieve effecten.

Nieuw beleid: voor leefomgevingstoets relevante uitspraken met mogelijke kaderstelling m.e.r.			
Beleidsuitspraak	Beleidstitel	Mogelijke kaderstelling vanwege	Conclusie
Beleidsverrijking 1: rijke groenblauwe leefomgeving			
De actieve bescherming van soorten geven we vorm en inhoud aan de hand van 40 iconsoorten. Samen met een taskforce ontwikkelen we projecten voor deze iconsoorten en stimuleren kleinere initiatieven uit de samenleving die iconsoorten en hun biotopen verder helpen.	Behoud en versterking biodiversiteit	-	Uitspraak is niet kaderstellend, in leefomgevingstoets verkend op kansen- en risico's op positieve en negatieve effecten.
Samen met onze partners herzien we het faunabeleid. We geven aandacht binnen het faunabeheer aan de (dierenwelzijns-)effecten op de langere termijn.	Behoud en versterking biodiversiteit	-	Uitspraak is niet kaderstellend, in leefomgevingstoets verkend op kansen- en risico's op positieve en negatieve effecten.
De druk op kernen van natuurgebieden is gereguleerd door de ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken, waar ondernemers extra waarde creëren.	Behoud en versterking biodiversiteit	D9. Een landinrichtingsproject dan wel een wijziging of uitbreiding daarvan in gevallen waarin de activiteit betrekking heeft op een functiewijziging met een oppervlakte van 125 hectare of meer van water, natuur, recreatie of landbouw.	Uitspraak kaderstellend als beleid daadwerkelijk voorziet in functiewijziging. Mogelijk versturende effecten in Natura 2000 gebieden. In leefomgevingstoets verkend op kansen- en risico's op positieve en negatieve effecten.
Voor het ontwikkelen van een groenblauwe leefomgeving in en om de stad werken wij samen met de steden aan een groennorm. Een kwalitatieve en kwantitatieve groennorm voor verschillende te onderscheiden gebieden. Deze geeft richting aan natuur-inclusieve nieuwbouw, renovatie en het klimaatbestendig maken van woningen; de basiskwaliteit aan groen van woon- en werkgebieden en de toegankelijk van groen.	Binnenstedelijk groen	-	Uitspraak is niet kaderstellend, in leefomgevingstoets verkend op kansen- en risico's op positieve en negatieve effecten.
Gezamenlijk versterken wij biodiversiteit en participatie in de stad door het creëren van veel variatie aan (klein- en grootschalige) stedelijke biotopen en ondersteunen burgerinitiatieven en programma's als steenbreek, bijenlandschap en stadslandbouw.	Binnenstedelijk groen	-	Uitspraak is niet kaderstellend, in leefomgevingstoets verkend op kansen- en risico's op positieve en negatieve effecten.

Nieuw beleid: voor leefomgevingstoets relevante uitspraken met mogelijke kaderstelling m.e.r.

Beleidsuitspraak	Beleidstitel	Mogelijke kaderstelling vanwege	Conclusie
Beleidsverrijking 1: rijke groenblauwe leefomgeving			
Provincie ontwikkelt en verbindt onder meer regio's van wereldklasse voor waterrecreatie (Nationaal Park Biesbosch Haringvliet en Hollands Plassengebied) en verbindt de vaarnetwerken in- en om de stad. En bevordert dit door het stimuleren van duurzame waterrecreatie en meerdaags verblijf op het water	Recreatie en groenbeleving	C3 D3.1 De aanleg, wijziging of uitbreiding van een binnenvaarweg.	Omgevingsvisie wijst geen concrete locaties aan, uitspraak niet concrete genoeg om te spreken van kaderstelling. In leefomgevingstoets verkend op kansen- en risico's op positieve en negatieve effecten.

Nieuw beleid: voor leefomgevingstoets relevante uitspraken met mogelijke kaderstelling m.e.r.

Beleidsuitspraak	Beleidstitel	Mogelijke kaderstelling vanwege	Conclusie
Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste ple			
Nieuwe kantorenontwikkelingen concentreren zich bij voorkeur op toplocaties (centrum Rotterdam en centrum Den Haag) en scienceparken. Beperkte uitbreiding voor kleinschalige en lokale vraag. Daarnaast reductie van kantoren (zowel fysiek als qua plancapaciteit) op minder kansrijke locaties.	Ontwikkeling kantoren	D11.2 De aanleg, wijziging of uitbreiding van een stedelijk ontwikkelingsproject met inbegrip van de bouw van winkelcentra of parkeerterreinen in gevallen waarin de activiteit betrekking heeft op: 1°. een oppervlakte van 100 hectare of meer, 2°. een aaneengesloten gebied en 2000 of meer woningen omvat 3°. een bedrijfsvloeroppervlakte van 200.000 m ² of meer.	Uitspraak mogelijk kaderstellend, in leefomgevingstoets verkend op kansen- en risico's op positieve en negatieve effecten.
Beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen			
Provincie gaat gemeenten vragen om woonvisies op te stellen, rekening houdend met vigerende uitgangspunten + motivatie hoe met de uitgangspunten is omgegaan. Er wordt nu onderzoek uitgevoerd naar woningbehoefte door PZH i.s.m. (aantal grotere) gemeenten. Nieuwe woningen zijn energieneutraal of leveren energie en zijn toegerust op de gevolgen van klimaatverandering (heftige regenbuien, perioden van droogte en hittestress) en bodemdaling.	Verstedelijking en wonen	-	Uitspraak is niet kaderstellend, in leefomgevingstoets verkend op kansen- en risico's op positieve en negatieve effecten (nieuwe beleidselement is uitgangspunt dat nieuwe woningen energieneutraal zijn of energie leveren, en zijn toegerust op de gevolgen van klimaatverandering (heftige regenbuien, perioden van droogte en hittestress) en bodemdaling).

Factsheet Klimaatverandering

Onderstaande tabel toont het overzicht van het thema klimaatverandering, waarin de beoordeling van de leefomgevingskwaliteit is weergegeven. Hierbij is onderscheid gemaakt in de huidige situatie (2017), de autonome situatie (2030) en het effect van de 3 beleidsverrijkingen van de provincie Zuid-Holland (2030).

De omgevingsvisie die nu vastgesteld wordt is een samenvoeging van bestaand beleid, het bevat geen nieuw beleid. Daarom zijn de kwaliteitsniveaus voor de omgevingsvisie gelijk aan de situatie bij autonome ontwikkeling. Anders gezegd: de autonome ontwikkeling in deze factsheet laat zien wat het kwaliteitsniveau in 2030 is op basis van de omgevingsvisie met ongewijzigd, samengevoegd beleid.

De beleidsverrijkingen bevatten nieuw beleid. De effecten daarvan zijn in beeld gebracht ten opzichte van de situatie bij autonome ontwikkeling 2030.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: Juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Klimaatverandering	Wateroverlast			↗	↘	↗
	Waterveiligheid			●	●	●
	Hittestress			↗	↘	↗
	Droogte			●	●	●

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Schaallat kwaliteitsniveaus en effectbeoordeling

In deze factsheet is per indicator de kwaliteit van de leefomgeving in de huidige (2017) en bij autonome ontwikkeling (2030) beschreven. Aangezien er m.u.v. de 3 beleidsverrijkingen sprake is van een beleidsneutrale overzetting is het kwaliteitsniveau van de autonome situatie (2030) gelijk aan die van de Omgevingsvisie Zuid-Holland. Op basis daarvan is per indicator een kwaliteitsniveau toegekend aan de hand van onderstaande schaalat.

Niveau	Omschrijving
	Provinciebreed overwegend geen sprake van problemen/knelpunten
	Wisselend beeld
	Provinciebreed overwegend sprake van problemen/knelpunten

Het effect van de beleidsverrijkingen is beoordeeld aan de hand van de volgende schaalat.

Score	Omschrijving
↗	Kans op verbetering
●	Niet of nauwelijks kans op verslechtering of verbetering
↘	Risico op verslechtering

Wateroverlast

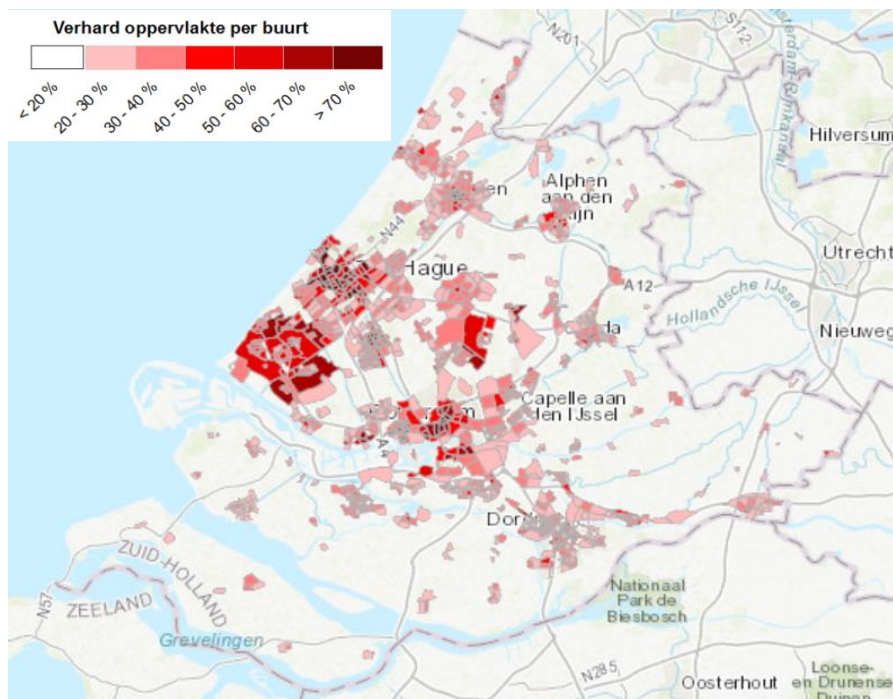
Wateroverlast kan ontstaan door een beperkte afvoer van regenwater op verharde oppervlakten door onvoldoende waterberging en/of beperkte capaciteit van het rioolstelsel. In situaties van hevige regenval kan dit grote economische schade tot gevolg hebben. Wateroverlast kan ook ontstaan door overstromingen vanuit regionaal oppervlaktewater¹. Voor het LOT worden de effecten van wateroverlast bekeken aan de hand van de mate van verharding in een gebied in relatie tot de hoeveelheid neerslag.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Klimaatverandering	Wateroverlast	Omvang verharding versus hoeveelheid neerslag

Huidige situatie (2017)

Het merendeel van de Provincie Zuid-Holland heeft in de afgelopen 10 jaar één of meer keren te maken gehad met hoosbuien². De hoogste waarden zijn gemeenten in het noorden en zuiden van de provincie. Wanneer het lokale en regionale watersysteem deze neerslag niet kan verwerken, kan wateroverlast ontstaan. Onderstaand figuur laat het percentage verhard oppervlak in de provincie zien. Hieruit blijkt dat het verharde oppervlak zich voornamelijk concentreert in de stedelijke gebieden, zoals Den Haag en Rotterdam. Daarnaast zitten de hoge concentraties verhard oppervlak rond het glastuinbouwgebied Westland-Oostland.

Figuur 1. Percentage verhard oppervlak in de provincie [Provincie Zuid-Holland (2017). Klimaateffectatlas].

¹ Provincie is kaderstellend voor regionaal systeem (bergings- en afvoernormen in de waterverordening). Gemeenten zijn verantwoordelijk voor riolering en water op straat (zorgplicht).

² Lokale buien met een hoge neerslagintensiteit (>25 mm/uur). Bron: Klimaateffectatlas Zuid-Holland

Recente wateroverlast, en de schade die deze heeft toegebracht aan woningen, infrastructuur en land- en tuinbouw en de overlast van water op straat maken duidelijk dat de grenzen van het huidige watersysteem bereikt gaan worden. Met name in stedelijk gebied moet ruimte worden geboden voor het tijdelijk opvangen van water, dat vaker in piekbuien valt.

Omdat de wateroverlast in de provincie Zuid-Holland in overwegende mate en wisselend beeld geeft voor wat betreft de knelpunten of problemen, wordt voor de huidige situatie het kwaliteitsniveau 'oranje' toegekend.

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

Voor de bergings- en afvoercapaciteit waarop de regionale wateren zijn ingericht, moeten conform te Waterwet normen worden gesteld met betrekking tot de gemiddelde overstromingskans per jaar. In de Waterverordening Zuid-Holland is vastgelegd dat conform het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW) het regionale watersysteem in 2027 aan de gestelde normen moet voldoen. Voor bebouwde gebieden³ binnen de bebouwde kom geldt de norm van 1/100 per jaar, vanwege de hoge economische waarde. Voor de overige gebieden worden de normen uit het NBW aangehouden.

Door klimaatverandering (en temperatuurstijging) zal de intensiteit en de frequentie van hoosbuien verder gaan toenemen. [Provincie Zuid-Holland (2017). Klimateffectatlas; KNMI/HKV in opdracht van STOWA (2018)]. Nieuwe neerslagstatistiek voor korte tijdsduren]. De kans op wateroverlast in het stedelijk en het landelijk gebied neemt hierdoor toe en daarmee ook economische schade en overlast. In de toekomst zal het stedelijk gebied verder verdichten (zie factsheet Verstedelijking onder indicator Kwantiteit en kwaliteit van woon- en werklocaties). Door deze stedelijke verdichting neemt het percentage verhard oppervlak in de stad toe. Onder meer door het stijgen van de grondwaterstand en kwel neemt overlast toe, zeker op locaties waar al bodemdaling plaatsvindt.

Door klimaatverandering neemt in bodemdalingsgevoelige gebieden met slappe veen- of kleibodems de kans op wateroverlast toe. Klei- of veengrond daalt door inklinking of zetting bij belasting door bebouwing of infrastructuur (dit gebeurt met name in stedelijk gebied) en veengrond boven het grondwater daalt door oxidatie als reactie op ontwatering (dit gebeurt met name in landelijk gebied). In gedaalde laaggelegen gronden neemt de kans op wateroverlast toe omdat de bodem de neerslag niet goed kan verwerken. In gebieden waar de waterpeilen ook nog extra hoog worden gehouden om droogval en schade aan houten funderingspalen te voorkomen is de buffercapaciteit van de bodem extra beperkt en het risico op wateroverlast groter.

In de huidige situatie is er wisselend sprake van wateroverlast, er is daarom kwaliteitsniveau 'oranje' toegekend. De autonome trend van toename van piek- en hoosbuien (door klimaatverandering) in combinatie met bestaand beleid van 'binnenstedelijk verdichten' (concentreren van bebouwing in stedelijk gebied, daardoor toename verhard oppervlak) maakt dat wateroverlast (substantieel) toe gaat nemen, ondanks de NBW-normering. Voor de autonome ontwikkeling is daarom het kwaliteitsniveau 'rood' toegekend (provinciebreed overwegend sprake van een slecht kwaliteitsniveau).

➔ Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid

Wateroverlast door onvoldoende waterberging en/of beperkte capaciteit van het rioolsysteem kan schade veroorzaken in stedelijke gebieden aan tuinen, panden, wegen en straatverharding. De gevolgen van wateroverlast door overstroming uit het regionale watersysteem, zoals zuurstofstress

³ Onder bebouwd gebied wordt hier niet alleen bebouwing in enge zin verstaan, maar ook bebouwing met bijvoorbeeld wegen en spoorwegen kunnen daaronder worden verstaan.

bij planten en gewassen, kan leiden tot derving van de gewasopbrengst, verlies aan biodiversiteit en vermindering van natuurgebieden.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

Beleidsverrijking 1: rijke groenblauwe leefomgeving

Deze beleidsverrijking biedt kansen op positieve effecten qua wateroverlast, door de introductie van een kwantitatieve en kwalitatieve groennorm in steden. Dit kan er voor zorgen dat er meer groen ontstaat in stedelijke gebieden. Meer groen in stedelijke gebieden heeft door de waterbergende werking kansen een positief effect op wateroverlast. De omvang van de effecten is sterk afhankelijk van de exacte invulling van de groennorm, dat wordt samen met gemeenten ingevuld. Het gaat dan zowel om invulling qua kwaliteit, kwantiteit als mate van afdwingbaarheid. Het is daarom niet aannemelijk dat de genoemde kans op positieve effecten ten opzichte van de autonome ontwikkeling in 2030 tot een verandering in het kwaliteitsniveau leidt.

Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek

Deze beleidsverrijking bevat één onderdeel met een risico op negatieve effecten: nieuwe kantoorontwikkelingen bij voorkeur op toplocaties (centrum Rotterdam, Den Haag). Dit zijn gebieden met al veel verhard oppervlak en door toename van kantoren neemt verhard oppervlak toe in stadscentra toe. Daardoor ontstaat meer risico op wateroverlast. Aangezien er nog geen sprake is van concrete maatregelen, is het niet aannemelijk dat het genoemde risico tot een verandering in het kwaliteitsniveau leidt.

Beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen

Deze beleidsverrijking bevat één onderdeel met kansen op positieve effecten: de betrokkenheid van de provincie bij gemeentelijke woonvisies, waar bij ontwikkeling van nieuwe woningen rekening gehouden moet worden met de uitgangspunten voor klimaatverandering (onder andere heftige regenbuien). Omvang van de effecten is sterk afhankelijk van de mate waarin de provincie 'harde' afspraken kan en zal met gemeenten en in hoeverre gemeente concrete maatregelen met betrekking tot klimaatverandering in woonvisies gaan opnemen.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Klimaatverandering	Wateroverlast			↗	↘	↗

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Waterveiligheid

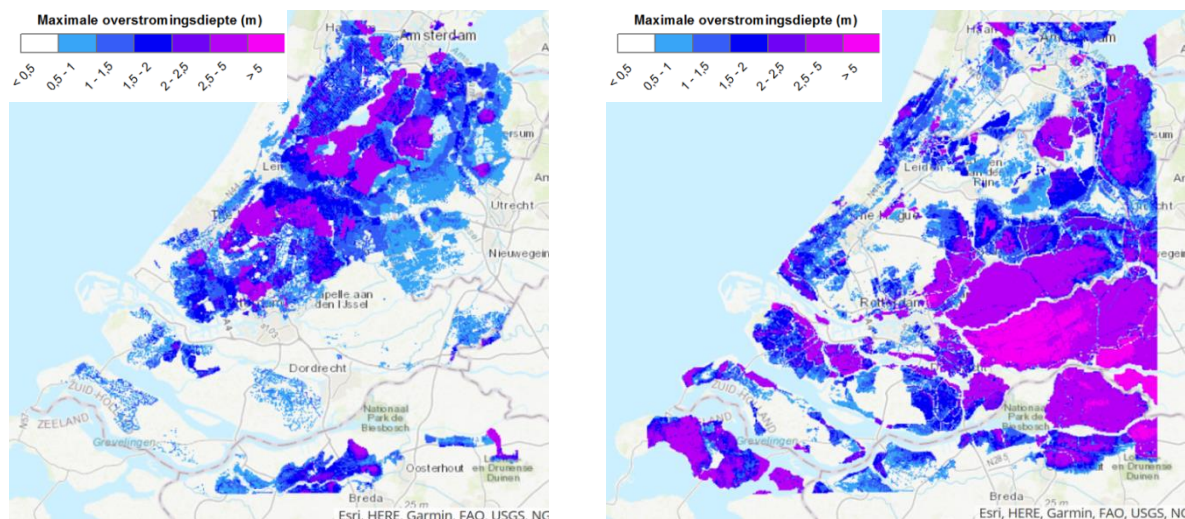
Bij deze indicator binnen het thema klimaatverandering gaan we uit van het overstromingsrisico in bepaalde gebieden. Het overstromingsrisico wordt bepaald door de kans dat een waterkering voor een bepaalde trajectlengte doorbreekt⁴ maal het gevolg van een dijkdoorbraak⁵.

Waterveiligheid is altijd een issue in gebieden die kunnen overstromen als gevolg van een dijkdoorbraak. Hierbij wordt een dijkdoorbraak breed gezien, zoals doorbraak van duinen, regionale keringen en sluizen. De kans dat een kering faalt is namelijk nooit 0, ook niet als deze aan de norm voldoet.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Klimaatverandering	Waterveiligheid	Overstromingsrisico

Huidige situatie (2017)

Overstromingen kunnen plaats vinden vanuit de zee en vanuit de rivieren, maar ook vanuit de regionale wateren zoals kanalen en boezemsystemen. De primaire waterkeringen beschermen ons tegen overstromingen vanuit de zee en de rivieren. Het Rijk stelt de normen voor primaire waterkeringen vast en de provincie voor de regionale waterkeringen. Zuid-Holland wordt door duinen, dijken en waterkeringen als de Haringvlietsluis en de Maeslantkering beschermd tegen overstromingen. De primaire keringen, zoals de Maeslantkering en de Haringvlietsluis, sluiten bij hoge waterstanden vanaf zee. Naast de primaire keringen beschikt de provincie over 4065 km (2015) aan regionale keringen. Met ingang van 2017 zijn er strengere normen voor regionale waterkeringen vastgesteld, waar alle waterkeringen in 2050 aan zullen moeten voldoen.

Figuur 2. Maximale overstroomingsdiepte bij een binnendijkse overstrooming vanuit het regionale watersysteem (links) en het hoofdwatersysteem (rechts) [Provincie Zuid-Holland (2017). Klimaateffectatlas].

⁴ De kans die een persoon op een locatie per jaar loopt om te maken te krijgen met een overstrooming. Hierbij wordt ook de veiligheidseis (norm) van de waterkering meegenomen.

⁵ Het overstroomingsrisico bestaat naast de overstroomingskans ook uit blootstelling van het gebied (fysieke kenmerken van de overstrooming, bijvoorbeeld waar en hoe diep) en kwetsbaarheid van mensen en functies.

Zuid-Holland is onderdeel van de Maasdelta en Rijndelta, met grote delen beneden NAP (zie bovenstaand figuur) en met een zeer hoge bevolkingsdichtheid. Hoogteligging, bodemsamenstelling, landgebruik en bebouwingsdichtheid bepalen in belangrijke mate het effect van klimaatverandering. Door klimaatverandering stijgt de zeespiegel en verwachten we hogere extreme afvoeren van de rivieren. Daarnaast neemt door sterkere bodemdaling de potentiële waterdiepte bij overstroming toe.

Eind 2015 voldeed 51% van de keringen aan de nieuwe veiligheidsnorm. De kans op een overstroming in de provincie (en daarmee ook het overstromingsrisico) is daarmee wisselend. Er is daarom kwaliteitsniveau 'oranje' toegekend (wisselende kwaliteit).

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

Door klimaatverandering zal de zeespiegel constant blijven stijgen. Projecties van het KNMI laten een verwachte zeespiegelstijging zien tot 2 meter in 2100. Ook als de doelen van het klimaatakkoord van Parijs (een temperatuurstijging van maximaal 2°C in deze eeuw) worden gehaald. Bij een sterkere opwarming van de aarde (met 4°C in 2100) kan de zeespiegel stijgen tot 3 meter [Deltares (2017). Als de zeespiegel stijgt].

Stormvloeden in Nederland treden alleen op wanneer de wind uit het noorden of het westen komt, maar uit klimaatscenario's blijkt op dit moment niet dat deze vaker zullen gaan plaatsvinden. Rivieren krijgen tot 2050 te maken met een afname van de hoeveelheid water in de zomer en een toename in de winter. Hoge rivierafvoeren in de winter zullen in 2050 naar verwachting 5 keer vaker voorkomen ten opzichte van de huidige situatie [Provincie Zuid-Holland (2017). Klimateffectatlas]. Door de zeespiegelstijging zal het steeds moeilijker worden om het water te spuien naar zee onder vrij verval. Er zullen meer en grotere gemalen nodig zijn. Het overstromingsrisico van rivieren neemt daardoor toe. Vanwege het tempo van zeespiegelstijging is het niet direct aannemelijk dat er in 2030 al sprake zal zijn van een provinciebreed kwaliteitsniveau 'rood', doordat er overwegend niet meer aan veiligheidsnormen voor waterkeringen wordt voldaan. Op langere termijn (na 2050) is dat risico bij verder ongewijzigd beleid wel aanwezig.

➔ Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid

Overstromingskansen vanuit zee en de rivieren nemen toe door hogere rivierafvoeren en zeespiegelstijging. De effecten van bodemdaling versterken het overstromingsrisico, door toenemende verstedelijking nemen de potentiële gevolgen daarvan ook toe. Vanwege klimaatverandering wordt de noodzaak om te voldoen aan de veiligheidsnormen voor waterkeringen groter. Voorgenomen kust- en dijkversterkingen (onder andere opgenomen bestaande deltaprogramma's) moeten ertoe leiden dat in 2050 alle primaire waterkeringen aan de huidige vastgestelde normen voldoen. Dat neemt niet weg dat er kans op overstroming blijft. Op locaties waar de waterdiepte groot is na een overstroming, is aandacht nodig voor evacuatiemogelijkheden en gevolg beperkende maatregelen. Ook bij lagere overstromingsdiepte kan de impact groot zijn, in verband met de beschikbaarheid van elektriciteit, schoon water en internet.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

Er zijn geen nieuwe beleidsuitspraken die een relatie hebben met waterveiligheid. Daarmee is ook inclusief het beleid van de omgevingsvisie sprake van een wisselend kwaliteitsniveau op het vlak van waterveiligheid.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Klimaatverandering	Waterveiligheid			●	●	●

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Hittestress

Hittestress is voornamelijk een bedreiging voor mensen met een zwakkere gezondheid. Boven een zekere grens leiden hoge temperaturen tot hittestress. Dit kan leiden tot een verminderd comfort, slaapverstoring, verminderde arbeidsproductiviteit en hitte gerelateerde ziekten of zelfs sterfte. Hittestress kan daarnaast effecten hebben op beweegbare infrastructuur, zoals bruggen die niet meer open gaan. Ook kan het de kans op legionella vergroten, doordat waterleidingen te heet worden. Voor de mate van hittestress wordt gekeken naar de verhouding verharding in relatie tot aanwezigheid van groen en water. Groen en water kunnen een verkoelend effect hebben en zorgen voor verdampingskoeling. Onder groen worden bomen, struiken en lage vegetatie zoals gras verstaan. Bij veel verharding is er minder verdamping door planten, waardoor het warmer kan worden. Door de aanwezigheid van gebouwen koelt het 's nachts ook minder snel af; de warmte blijft tussen gebouwen hangen. In landelijke gebieden kan hitte effecten hebben op de biodiversiteit, infrastructuur, waterleidingen en toename van blauwalg en verwarming van koelwater.

Of er daadwerkelijk hittestress optreedt is afhankelijk van de lokale kwetsbaarheid. Door te kijken naar de verhouding verharding ten opzichte van groen en water is de kans op hittestress in beeld te brengen.

Thema	Indicator	Beeoordelingsparameter
Klimaatverandering	Hittestress	Verhouding verhard oppervlak versus groen en water

Huidige situatie (2017)

Op plaatsen in de provincie waar veel verharding is, zoals in grote steden als Rotterdam, Den Haag, Leiden, Alphen aan den Rijn, Delft, Gouda en Dordrecht is de temperatuur hoger dan in het omringende landelijk gebied en de duinen. Het risico op hittestress is daarmee het grootst in de stedelijke gebieden. Het verkoelend effect van groen en blauw kan in sommige stedelijke kernen een verlaging in temperatuur tot gevolg hebben. Dit is in de huidige situatie in de buitenste randen van de grote stedelijke kernen zichtbaar, zoals ter plaatse van het Haagse bos in Den Haag, de Kralingse Plas in Rotterdam en langs de oude Maas. Een verkoelend effect is ook zichtbaar aan de randen van veel middelgrote of kleinere kernen, zoals Gouda, Leiden Dordrecht e.d. Op een aantal plaatsen met een hoog percentage verhard oppervlak in Zuid-Holland is echter nog te weinig groen en water aanwezig om voor verkoeling te zorgen. Dit is het geval in het centrum van Rotterdam, Den Haag en Leiden waar ook het aantal dagen boven de 20 graden in 2010 hoger ligt dan in de omgeving. Op deze locaties is kans op het hittestress effect het grootst. Omdat er in de huidige situatie op wisselende schaal sprake is van hittestress, is kwaliteitsniveau 'oranje' toegekend (wisselend beeld).

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

De verwachting is dat hittestress door warme nachten in stedelijke gebieden toeneemt, van gemiddeld 1 dag tot 1 week per jaar, naar 2 tot 3 weken per jaar. Dit komt mede door een verwachte toename in het aantal tropische (maximum temperatuur van 30 graden of hoger) en zomerse dagen (maximum temperatuur van 25 graden of hoger) [Provincie Zuid-Holland (2017). Klimaateffectatlas]. Ook de maximum dagtemperatuur stijgt. Waar in de zomer van 2018 op Rotterdam Airport op twee dagen een maximum dagtemperatuur van 36,1 graden werd gemeten laat het hoogste klimaatscenario (KNMI) zien dat de maximum dagtemperatuur daar kan stijgen naar bijna 40 graden. De autonome trend van binnenstedelijk verdichten leidt tot een toename van het verhard oppervlak

en gebouwen, wat de kans op hittestress verder vergroot. Voor de autonome ontwikkeling is daarom kwaliteitsniveau 'rood' (provinciebreed overwegend sprake van een slecht kwaliteitsniveau).

➔ *Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid*

Stijgende temperaturen kunnen leiden tot toenemende bedreiging voor mensen met een zwakkere gezondheid (hittestress), vermindering van arbeidsproductiviteit⁶, problemen met de waterkwaliteit en grotere kans op blauwalg, botulisme en andere ziektes.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

Beleidsverrijking 1: rijke groenblauwe leefomgeving

Deze beleidsverrijking bevat een onderdeel dat een kans op positieve effecten qua hittestress heeft, namelijk de kwantitatieve en kwalitatieve groennorm in steden. Dit kan ervoor zorgen dat er meer groen ontstaat in stedelijke gebieden. Meer groen in stedelijke gebieden biedt door de verkoelende werking (schaduw van bomen, verdampingskoeling door vegetatie) kansen op vermindering van hittestress. De omvang van de effecten is sterk afhankelijk van de exacte invulling van de groennorm, de provincie is daarin afhankelijk van gemeenten. Het gaat dan zowel om invulling qua kwaliteit, kwantiteit als mate van dwingbaarheid. Het is daarom niet aannemelijk dat de genoemde kans op positieve effecten ten opzichte van de autonome ontwikkeling in 2030 tot een verandering in het kwaliteitsniveau leidt.

Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek

Deze beleidsverrijking bevat een onderdeel met een risico op negatieve effecten: nieuwe kantoorontwikkelingen bij voorkeur op toplocaties (centrum Rotterdam, Den Haag). Dit zijn gebieden met al veel verhard oppervlak, door toename van kantoren neemt verhard oppervlak toe in stadscentra toe. Daardoor is er meer risico op hittestress. Aangezien er nog geen sprake is van concrete maatregelen, is het niet aannemelijk dat het genoemde risico tot een verandering in het kwaliteitsniveau leidt.

Beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen

Een onderdeel uit de beleidsverrijking met kansen op positieve effecten is de betrokkenheid van de provincie bij gemeentelijke woonvisies, waar bij ontwikkeling van nieuwe woningen rekening gehouden moet worden met de uitgangspunten voor klimaatverandering (onder andere hittestress). Omvang van de effecten is sterk afhankelijk van de mate waarin de provincie 'harde' afspraken kan en zal maken met gemeenten en in hoeverre gemeente concrete maatregelen met betrekking tot klimaatverandering in woonvisies gaan opnemen.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Klimaatverandering	Hittestress			↗	↘	↗

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

⁶ Verminderde arbeidsproductiviteit als gevolg van hittestress kan leiden tot een aanzienlijke economische kostenpost in de toekomst.

Droogte

Bij deze indicator worden de effecten van droogtestress beoordeeld. Droogtestress komt voor wanneer de bodem zover uitdroogt dat planten niet meer optimaal kunnen verdampen. Dat kan voorkomen op bodems met een diepe grondwaterstand beneden het maaiveld en met een grove textuur, zoals grof zand. In Zuid-Holland is sprake van een peilbeheerst gebied, waarbij bij neerslagoverschot water moet worden afgevoerd en bij neerslagtekorten water moet worden ingelaten. Droogtestress in Zuid-Holland kan leiden tot een extreem hoge watervraag (voor peilbeheer, beregening, natuur, etc), een verhoogd risico op paalrot, een verhoogd risico op berm- en natuurbranden en losliggende tegels.

Op zware kleigrond kan ook droogtestress ontstaan. Droogtestress kan negatieve gevolgen hebben voor de gewasopbrengst in de landbouw, de natuur, bodemdaling en de kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater. Droogte wordt beoordeeld aan de hand van de omvang van gebieden met droogtestress.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Klimaatverandering	Droogte	Omvang gebieden met droogtestress

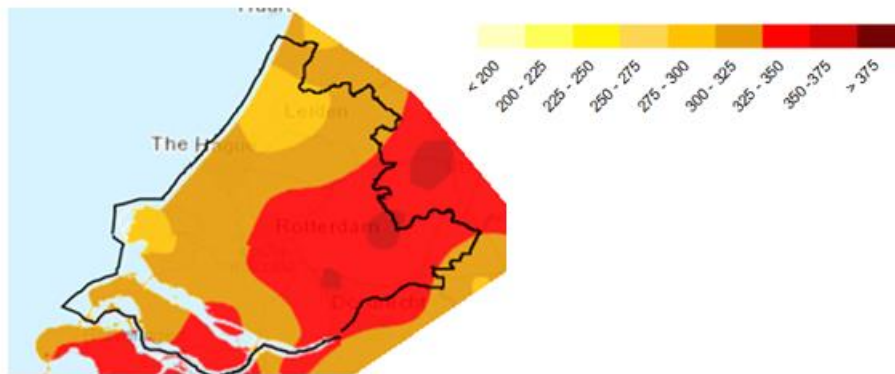
Huidige situatie (2017)

In de huidige situatie is er met name aan de oostkant van provincie Zuid-Holland (Rotterdam en Dordrecht) een hoog risico op droogtestress als gevolg van neerslagtekort. Vooral in de zomer is de kans op droogte groot door een tekort aan neerslag en een afname in de aanvoer van rivieren.

Het zoete oppervlaktewater in de provincie wordt voornamelijk door de grote rivieren aangevoerd, zoals de aanvoer via Biesbosch - Hollandsch Diep – Haringvliet en de IJssel. Het water wordt gebruikt voor de land- en tuinbouw, drinkwaterproductie, procesindustrie, natuur en handhaving van het waterpeil. In de huidige situatie zijn er met name in de zomer al knelpunten in de zoetwatervoorziening, daarom wordt voor de huidige situatie het kwaliteitsniveau 'oranje' toegekend (provinciebreed sprake van een wisselend beeld aan knelpunten).

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

Als gevolg van de verdergaande klimaatverandering zal droogte toenemen. Naast de verandering van het 'gemiddelde klimaat' nemen ook de extremen toe. Dit betekent dat extreme hitte en droogte vaker voor kunnen komen. De wijze waarop nu omgegaan wordt met hemelwater maakt dat de provincie kwetsbaarder wordt en piekbuien en droogteperioden in de toekomst steeds minder goed opgevangen kunnen worden. De gebieden waar in de huidige situatie matige of hoge kans is op droogte, zullen zonder maatregelen groter worden en toenemen in aantal. Er is daarom voor de autonome ontwikkeling een verslechtering kwaliteitsniveau ten opzichte van de huidige situatie te voorzien: van 'oranje' (wisselend beeld), naar 'rood' (provinciebreed sprake van droogteproblemen).

Figuur 3: Maximaal neerslagtekort rond 2050 in het WH klimaatscenario [Provincie Zuid-Holland (2017). Klimateffectatlas]

→ Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid

In de landbouw leidt droogtestress tot een afname in gewasopbrengst. Als vaker drogere perioden voorkomen moet de gewaskeuze hierop afgestemd worden. Daarnaast kan toenemende verdroging tot afschuivende veendijken leiden. Vochtminnende natuur kan slecht tegen extreme droogte. Het risico bestaat dat hun plaats ingenomen wordt door generalistische natuursoorten die in verschillende condities kunnen overleven. Soortenrijkdom kan daardoor afnemen.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

Er zijn geen nieuwe beleidsuitspraken relevante kansen voor verbetering of risico's op droogte.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: Juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Klimaatverandering	Droogte					

*HS = Huidige situatie in 2017 ; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Factsheet Bodem en water

Onderstaande tabel toont het overzicht van het thema bodem en water, waarin de beoordeling van de leefomgevingskwaliteit weergegeven. Hierbij is onderscheid gemaakt in de huidige situatie (2017), de autonome situatie (2030) en het effect van de 3 beleidsverrijkingen van de provincie Zuid-Holland (2030).

De omgevingsvisie die nu vastgesteld wordt is een samenvoeging van bestaand beleid, het bevat geen nieuw beleid. Daarom zijn de kwaliteitsniveaus voor de omgevingsvisie gelijk aan de situatie bij autonome ontwikkeling. Anders gezegd: de autonome ontwikkeling in deze factsheet laat zien wat het kwaliteitsniveau in 2030 is op basis van de omgevingsvisie met ongewijzigd, samengevoegd beleid.

De beleidsverrijkingen bevatten nieuw beleid. De effecten daarvan zijn in beeld gebracht ten opzichte van de situatie bij autonome ontwikkeling 2030.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Bodem en Water	Bodemkwaliteit en – vruchtbaarheid			●	●	●
	Bodemdaling			●	●	●
	Kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater			●	●	●

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Schaallat kwaliteitsniveaus en effectbeoordeling

In deze factsheet is per indicator de kwaliteit van de leefomgeving in de huidige (2017) en bij autonome ontwikkeling (2030) beschreven. Aangezien er m.u.v. de 3 beleidsverrijkingen sprake is van een beleidsneutrale overzetting is het kwaliteitsniveau van de autonome situatie (2030) gelijk aan die van de Omgevingsvisie Zuid-Holland. Op basis daarvan is per indicator een kwaliteitsniveau toegekend aan de hand van onderstaande schaallat.

Niveau	Omschrijving
	Provinciebreed overwegend geen sprake van problemen/knelpunten
	Wisselend beeld
	Provinciebreed overwegend sprake van problemen/knelpunten

Het effect van de beleidsverrijkingen is beoordeeld aan de hand van de volgende schaalat.

Score	Omschrijving
↗	Kans op verbetering
●	Niet of nauwelijks kans op verslechtering of verbetering
↘	Risico op verslechtering

Bodemkwaliteit en -vruchtbaarheid

De eigenschappen van de bodem en ondergrond bepalen of een plek geschikt is voor bepaalde functies, zoals woningbouw, landbouw of een waterberging. De kwaliteit van de bodem is dus een randvoorwaarde voor ontwikkelingen boven en onder de grond. Bodemleven is één van de drie sleutelfactoren voor bodemvruchtbaarheid, naast voedingsstoffen en organische stof. Bij een goede natuurlijke bodemvruchtbaarheid is minder kunstmest, water en grondbewerking nodig. Een vruchtbare bodem is van groot belang voor de planten en dieren die daarvan afhankelijk zijn in natuurgebieden, parken en ander groen.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Bodem en water	Bodemkwaliteit en -vruchtbaarheid	Bodemkwaliteit en -vruchtbaarheid

Huidige situatie (2017)

De bodemkwaliteit is bijna overal in de provincie op orde. Er zijn geen acute gezondheids- of ecologische aandachtspunten meer, omdat de vervuiling is gesaneerd of wordt beheerst. Een aantal lokale saneringslocaties (locaties waar sprake is van een verontreiniging in de bodem) zijn er nog wel.

De provincie is bevoegd gezag in het kader van de Wet bodembescherming (Wbb) en draagt de verantwoordelijkheid voor bodemsaneringsoperaties in Zuid-Holland. Zij voert de regie over de werkvoorraad voor de gehele provincie met uitzondering van de rechtstreeks bevoegd gezaggemeenten Dordrecht, Rotterdam, Den Haag, Leiden en Schiedam. In het Convenant Bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties” uit 2009 (Bodemconvenant 2010-2015) is afgesproken dat de humane risico’s van spoedlocaties eind 2015 zouden zijn weggenomen (risico’s gesaneerd danwel beheerst). De provincie Zuid-Holland heeft deze doelstelling gerealiseerd. In de tweede helft van 2017 is echter één locatie herbeschikt in humaan risico. Er zijn gebruiksbeperkingen van kracht op de locatie en de aanpak van deze locatie is voorzien in 2018.

Baggerspeciedepots en (bedrijfs)afvalstortplaatsen zijn locaties waar een risico op bodemverontreiniging bestaat. Op dit moment zijn alleen de stortplaats VGM en de baggerdepots Slufter en put van Cromstrijen nog in exploitatie. Daarnaast liggen er in de provincie meer dan 1000 voormalige (gemeentelijke huisvuil)stortplaatsen met een oppervlakte van meer dan 4100 hectare, waar ook sprake kan zijn van bodemverontreiniging. Uit onderzoek is gebleken dat het grondwater in de omgeving van de stortplaatsen in de meeste gevallen niet sterk verontreinigd is en de risico’s acceptabel zijn.

Lokale maatwerkkeuzes in het duurzaam gebruik van de ondergrond worden steeds belangrijker, waarbij het gaat om samenspel tussen ondergrond en bovengrond. Naast puur bodemkwaliteit speelt ook de samenhang met aardkundige en archeologische waarden, bodemenergie en waterbeheer een rol. In de stad gaat het daarbij vaker om het inpassen van ondergronds bouwen of toepassen van bodemenergie. In het landelijk gebied draait het meer om bodemvruchtbaarheid voor de landbouw. De mate van geschiktheid van de bodem voor dergelijke landbouwkundige toepassingen is onder andere afhankelijk van de waterhuishouding en bodemverdichting. Het gebied rondom Boskoop en in Goeree Overflakkee is geschikt voor veeteelt en akkerbouw.

Omdat de kwaliteit van de bodem in de provincie Zuid-Holland in overwegende mate geen knelpunten of problemen kent, wordt voor de huidige situatie het kwaliteitsniveau 'groen' toegekend (provinciebreed overwegend geen sprake van problemen/knelpunten).

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

Bij de inwerkingtreding van de Omgevingswet in 2021 gaat het bevoegd gezag van de provincies naar de gemeenten.

Humane risico's van bodemverontreiniging zouden in 2018 moeten zijn gesaneerd dan wel beheerst. Voor verontreinigingen met verspreidingsrisico's en ecologische risico's geldt dat deze locaties zo spoedig mogelijk na 2015 worden gesaneerd. Het doel is om onaanvaardbare risico's snel weg te nemen, terwijl dit zo veel mogelijk wordt uitgevoerd door marktpartijen en belanghebbenden. In het "Bodemconvenant 2016-2020" is afgesproken dat alle op de MTR 2013-lijsten opgenomen spoedlocaties én de locaties die daarna nog bekend worden, voor 1 januari 2021 zijn gesaneerd dan wel de risico's van deze locaties zijn beheerst. De bodem wordt hiermee geschikt gemaakt voor gebruik. Hiermee kan worden geconcludeerd dat de saneringsopgave afneemt en de aandacht gericht moet worden op het voorkomen van nieuwe vervuiling.

De mate van geschiktheid van de bodem voor landbouwkundige toepassingen is onder andere afhankelijk van ontwikkelingen in de waterhuishouding en bodemverdichting. Op die vlakken zijn bij autonome ontwikkeling verslechtingen voorzien (zie onder kwaliteit- en kwantiteit grondwater resp. bodemdalen), dat werkt ook negatief door voor de vruchtbaarheid van de bodem (geschiktheid van de bodem voor akkerbouw en veeteelt kan afnemen).

Het ruimtegebruik in en boven de grond zal verder intensiveren. In de bodem zullen steeds meer nieuwe functies worden toegevoegd, zoals ondergrondse bouwwerken, maar ook bodemenergiesystemen en mogelijk ook de opslag van CO₂. Intensiever ruimtegebruik door ondergrondse toepassingen als WKO-systemen, CO₂ opslag biedt uitdagingen in het bepalen welke functies waar komen.

Door intensivering van gebruik van de ondergrond met meerdere functies brengt risico's met zich mee voor de bodemkwaliteit, daarnaast is er risico op afname van bodemvruchtbaarheid. Daarom wordt bij autonome ontwikkeling kwaliteitsniveau 'oranje' toegekend (wisselend beeld).

➔ *Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid*

Er zijn risico's op verslechtering van de bodemkwaliteit door intensivering gebruik van de ondergrond en de afname van de bodemvruchtbaarheid door toename van droge perioden en bodemdaling.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

De beleidsverrijkingen bevatten geen nieuwe beleidsonderdelen met relevante effecten op de bodemkwaliteit- en vruchtbaarheid.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Bodem en Water	Bodemkwaliteit en – vruchtbaarheid					

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Bodemdaling

In Zuid-Holland zijn twee soorten bodemdaling te onderscheiden. Enerzijds de bodemdaling door het samendrukken van slappe klei- of veenondergrond onder last van bebouwing of ophogingsmateriaal. Van de provincie bestaat circa 75% uit slappe bodem die gevoelig is voor dit soort bodemdaling. Anderzijds de bodemdaling door inklinking of afbraak van veengrond boven de grondwaterspiegel door veenoxidatie. Circa 25% van de provincie bestaat uit veengrond die gevoelig is voor dit soort bodemdaling. In veenweidegebieden worden de slootpeilen vaak laag gehouden, en periodiek verlaagd in geval van bodemdaling, voor de landbouw. Veehouders hebben dit nodig om het land te kunnen bewerken, voldoende grasgroei te verkrijgen en het land niet te laten vertrappen door het vee. Wanneer de waterpeilen niet worden verlaagd met de bodemdaling, worden de gronden ongeschikt voor weideland en het beweiden door koeien.

Bodemdaling heeft een duidelijke relatie met klimaatverandering. In het landelijke gebied draagt bodemdaling bij aan de uitstoot van broeikasgassen, een slechtere waterkwaliteit en hoge kosten voor met name beheer en onderhoud van infrastructuur. Droge of warme periodes, als gevolg van klimaatverandering, kunnen zorgen voor snellere veenbodemdaling en extra uitstoot van broeikasgassen. In bebouwd gebied veroorzaakt bodemdaling verzakkingen aan funderingen, wegen, openbare ruimte, rioleringen en leidingen. Bij extreme regenval kan het water minder goed worden afgevoerd door rioleringen en zorgen voor wateroverlast en bij langdurige droogte kunnen houten palen droog komen te staan en gaan rotten.

Thema	Indicator	Beeoordelingsparameter
Bodem en water	Bodemdaling	Bodemdaling (metrisch) per tijdseenheid

Huidige situatie (2017)

Gebieden die te maken hebben met bodemdaling zijn de landelijke gebieden, met name de veenweidegebieden en het bebouwde gebied op slappe veen- en kleibodem. Directe gevolgen van bodemdaling zijn ingewikkelder en duurder watersysteembeheer en hogere kosten voor het onderhoud aan waterveiligheidsvoorzieningen, wegen en ondergrondse infrastructuur. In de huidige situatie vinden er af en toe incidenten plaats die te relateren zijn aan bodemdaling, zoals wateroverlast op straat, funderingsschade of barsten van slootbodems. Daar waar de bodem zakt, is regelmatig ingrijpen nodig, zoals ophogen en herstel van rioleringen. Door de vertering van veen bij bodemdaling komt CO₂ vrij. De veengebieden in Nederland dragen voor 2% bij aan de totale CO₂-uitstoot.

Een groot deel van de bodem in Zuid-Holland bestaat uit zeekleigronden en in het oosten veengronden. Langs de kust bevinden zich stroken met zandafzettingen. Meer dan 75% van de provincie bestaat uit veen of slappe veen/kleigrond. Deze grondsoorten zijn het meest gevoelig voor bodemdaling, namelijk door veenoxidatie¹ en belasting².

Omdat in de huidige situatie voor het overgrote deel van de provincie de bodem gevoelig is voor

¹ Door verlaging van het grondwaterpeil wordt veen 'drooggemaakt'. Dit veen verbindt zich met zuurstof en verdampt: veenoxidatie (door de uitstoot van broeikasgassen (met name CO₂) heeft oxidatie tevens invloed op klimaatverandering). De overblijvende bodem is nat, waardoor opnieuw verlaging van het grondwaterpeil noodzakelijk is etc.

² Als veen-kleigrond wordt belast door bijvoorbeeld een gebouw, een asfaltweg of een zandpakket, dan wordt deze in elkaar gedrukt. Daardoor daalt het niveau van onze bodem en 'stijgt' het grondwater. De daling kan zo'n 0,5 cm tot 2 cm per jaar zijn.

bodemdaling en er incidenten plaatsvinden, wordt een kwaliteitsniveau 'oranje' toegekend (wisselend beeld van wel en geen knelpunten).

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

Naar verwachting zal, door onder meer de toenemende droogte, de daling van de bodem verder toenemen. Verschillende bodem- en wateropgaven kunnen niet los van elkaar gezien worden. Door watertekort zal de veenafbraak en daarmee gepaard gaande uitstoot van broeikasgassen toenemen, met als gevolg een toename van de bodemdaling en overstromingsrisico's. Door daling in de grondwaterstanden in veengebieden neemt de snelheid van veenoxidatie toe.

Bij voortzetting van het huidige landgebruik en -beheer daalt de veenbodem gemiddeld met circa 1 cm per jaar. Het Planbureau voor de Leefomgeving verwacht dat in de periode 2010-2050 de bodem in Noord-Hollandse veenweidegebieden met landbouw met 27 cm daalt. Het Planbureau heeft berekend dat de maatschappelijke kosten van bodemdaling in slappe bodem, tot 2050, 22 miljard euro bedragen voor heel Nederland. Het grootste aandeel van die kosten ligt bij schade aan funderingen en extra onderhoud en beheer aan wegen en rioleringen in de stad. Tegelijkertijd stijgt de zeespiegel en wordt Noord-Holland kwetsbaarder voor overstromingen. Voor Zuid-Holland kan een vergelijkbare trend worden verwacht.

Door bodemverdichting zal de doorlatendheid en het waterbergend vermogen van de bodem verder afnemen, waardoor het risico op wateroverlast op deze locaties naar verwachting ook zal toenemen. In stedelijk gebied kunnen klei- en veengronden verder dalen door inklinking of zetting bij belasting door bijvoorbeeld gebouwen of infrastructuur.

Het beleid van de provincie Zuid-Holland is opgenomen in het Programma Bodemdaling 2016-2019. Dit programma is gericht op kennisontwikkeling, communicatie en stimuleren van innovaties op het vlak bodemdaling. Daarnaast richt het programma zich op het verzamelen van bouwstenen om te komen tot beleid en strategie gericht op het verstandig omgaan met bodemdaling. Voor de toekomst van de veengebieden zijn grofweg drie strategieën te onderscheiden: 1) loslaten en mee zakken, 2) remmen en 3) stoppen van de bodemdaling. Wat de juiste strategie is, is maatwerk en gebiedsafhankelijk. Dat wordt bepaald aan de hand van onder meer maatschappelijke kosten en batenanalyse voor de toekomst, maar ook door de mogelijkheden om te kunnen adapteren of transformeren. Tevens liggen er kansen en een noodzaak in de klimaatopgave, waar een bijdrage aan geleverd kan (en zal moeten) worden geleverd door het reduceren van broeikasgasemissies uit veen. Het beleid bevat geen concrete maatregelen voor het tegengaan van bodemdaling of de gevolgen ervan.

Omdat bodemdaling autonoom toeneemt en er geen concrete maatregelen worden genomen om dat tegen te gaan, kennen we aan de autonome ontwikkeling kwaliteitsniveau 'rood' toe.

➔ Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid

In het landelijk gebied toenemende uitstoot van broeikasgassen, een slechtere waterkwaliteit en hoge kosten voor met name beheer en onderhoud van infrastructuur. De toenemende zetting of verdichting van de slappe bodem in het stedelijk gebied zorgt voor schade en/of hoge kosten voor beheer en onderhoud aan funderingen, wegen, openbare ruimte, rioleringen en leidingen. Bij extreme regenval kan het water minder goed worden afgevoerd door rioleringen. Het PBL heeft berekend dat de maatschappelijke kosten van bodemdaling in slappe bodems tot 2050 kunnen oplopen tot 22 miljard euro³.

³ PBL (2016), *Dalende bodems, stijgende kosten. Mogelijke maatregelen tegen veenbodemdaling in het landelijk en stedelijk gebied*.

Effectbeoordeling van beleidsverrijking (2030)

De beleidsverrijkingen bevatten geen concrete maatregelen in het tegengaan van bodemdaling of de gevolgen ervan.

In de beleidsverrijking Rijke groenblauwe leefomgeving is opgenomen dat de provincie zich samen met andere partijen wil inzetten voor het afremmen van bodemdaling in veengebieden. De ambitie en inzet is gericht op het zichtbaar en bespreekbaar maken van de gevolgen van bodemdalen in de toekomst en het helpen bieden van handelingsperspectieven voor een vitale en (be)leefbare toekomst van de gebieden met slappe veen- en kleigronden. Daarbij wordt aangegeven dat waar het tegengaan van bodemdaling vraagt om adaptatie of transitie, overheden, ondernemers en grondeigenaren of gebruikers ieder hun eigen verantwoordelijkheid hebben. Dat de provincie ambitie heeft om bodemdaling aan te pakken is een belangrijke eerste stap in de goede richting. Het beleid is nog onvoldoende concreet om aannemelijk te maken dat er positieve effecten op gaan treden.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Bodem en Water	Bodemdaling			●	●	●

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater

Een goede waterkwaliteit is belangrijk voor mens, natuur en bedrijven. Industrie en landbouw stellen steeds hogere eisen aan de kwaliteit van het water. In de dichtbevolkte waterrijke delta van West-Nederland is schoon en gezond water belangrijk voor mens, natuur en bedrijven. Het gaat dan om water waar niet te veel voedingsstoffen en geen vervuilende stoffen in zitten. Industrie en landbouw stellen steeds hogere eisen aan de kwaliteit van het water. Verzilting kan grote gevolgen hebben voor de landbouw, natuur, waterkwaliteit.

Verzilting ontstaat door droogte en een tekort aan de aanvoer van zoet water, waardoor het zoute water de kans krijgt om Nederland verder in te stromen of wanneer zout kwelwater aan de oppervlakte komt. Zeespiegelstijging en bodemdaling kunnen dit effect versterken.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Bodem en water	Kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	Kwaliteit en kwantiteit van grondwater en oppervlaktewater inclusief verzilting en zoetwatervoorraden

Huidige situatie (2017)

In het kader van de Kaderrichtlijn Water (KRW)⁴ werkt de provincie samen met waterschappen en Rijkswaterstaat aan de waterdoelen voor alle waterlichamen in het deelstroomgebied Rijn-West (Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht en Gelderland). Voor deze oppervlaktewaterlichamen zijn kwaliteitsdoelen vastgesteld die uiterlijk in 2027 moeten zijn gerealiseerd. De KRW-doelen voor oppervlaktewater vallen uiteen in twee categorieën: chemische doelen voor prioritaire stoffen (zeer giftige of moeilijk afbreekbare stoffen) en chemische doelen voor overige verontreinigende stoffen die mede de ecologische toestand bepalen.

In Zuid-Holland zijn er 123 oppervlaktewaterlichamen die beheerd worden door 7 waterschappen. de chemische toestand is goed in 60 van de 123 KRW-oppervlaktewaterlichamen (49%). Bij de chemische waterkwaliteit is sprake van een langzame daling van de concentraties vervuilende stoffen. Bovendien zijn de afgelopen jaren voor sommige stoffen de normen strenger geworden en de meetmethoden preciezer. De ecologische toestand is 'slecht' in 32 van de 123 KRW-oppervlaktewaterlichamen (26%), 'ontoereikend' in 60 daarvan (49%) en 'matig' in 31 KRW-oppervlaktewaterlichamen (25%). Het algemene beeld is een zeer voorzichtige verbetering van de ecologische waterkwaliteit: in 2014 werd bijvoorbeeld nog 38% als 'slecht' beoordeeld. Het ecosysteem reageert langzaam op veranderingen van de inrichting van het watersysteem ('natuurvriendelijker') en verbetering van de waterkwaliteit. Daarnaast blijft de belasting van het oppervlaktewater met nutriënten (fosfaat en stikstof) een belangrijk aandachtspunt.

De provincie Zuid-Holland heeft vijf grondwaterlichamen in beheer welke gelegen zijn in het deelstroomgebied Rijn-West en Maas, namelijk:

- Deklaag Rijn-West (ook Noord-Holland en Utrecht);
- Duin Rijn-West (ook Noord-Holland);
- Zout Rijn-West (ook Noord-Holland);
- Duin Maas;
- Zout Maas.

⁴ De Kaderrichtlijn Water (KRW), opgenomen in de Waterwet, verplicht de landen in de Europese Unie om plannen te maken waarin maatregelen staan om de waterkwaliteit te verbeteren.

Voor Duin Rijn-West en Zout Maas is de huidige kwalitatieve toestand van het grondwater niet goed, voor de overige grondwaterlichamen is de toestand goed.⁵ Het oordeel over de zogeheten 'kwantitatieve toestand van het grondwater in alle vijf KRW-grondwaterlichamen in Zuid-Holland was in 2015 'goed'.

De provincie Zuid-Holland heeft een gunstige zoetwatervoorziening, vanwege de permanente aanvoer van zoet water via de grote rivieren. Dat water wordt goed benut, onder andere voor natuur, drinkwaterproductie, procesindustrie en land- en tuinbouw. Ook wordt het water gebruikt voor peilhandhaving, wat nodig is om de stabiliteit van veendijken en bebouwing te handhaven. De beschikbaarheid van voldoende zoet water van voldoende kwaliteit is echter niet altijd vanzelfsprekend. In droge zomers zijn er al knelpunten in de zoetwatervoorziening en deze nemen naar verwachting toe bij klimaatverandering. Daarom is zoetwatervoorziening één van de onderwerpen in het nationale Deltaprogramma.

Drinkwater wordt bereid uit grondwater en oppervlaktewater. De kwaliteit van het drinkwater in Zuid-Holland is zeer goed. Maar met nieuwe opkomende stoffen, zoals medicijnresten en hormonale stoffen, komt deze kwaliteit wel onder druk te staan.

Verzilting is een issue in de lageregelegen delen van de provincie met een hoog grondwaterpeil. Met name de inlaatpunten uit de Hollandse IJssel zijn gevoelig voor verzilting. In droge periodes wordt water via de Kleinschalige Wateraanvoervoorziening aangevoerd vanuit het Amsterdam-Rijnkanaal en de Lek. De capaciteit van deze noodvoorziening is onvoldoende om in de hoge watervraag te voorzien en daarom wordt de capaciteit van deze aanvoer vergroot. Het is een van de maatregelen uit het Deltaprogramma Zoetwater die nu in uitvoering is. Zelfs na uitvoering van deze maatregel is de capaciteit niet voldoende en daarom onderzoeken de partijen in het Deltaprogramma (onder andere Waterschappen en provincies) hoe dit knelpunt opgelost kan worden. Ook de Nieuwe Waterweg speelt een grote rol in de verzilting door de open verbinding met zee. Er is in de huidige situatie veel kapitaalintensieve (glas)tuinbouw in Zuid-Holland, zoals de Glastuinbouwgebieden Westland-Oostland, het boom- en sierteeltgebied Boskoop en het bollenteeltgebied van de Bollenstreek. Dergelijke gebieden kunnen veel schade ondervinden van verzilting. In de polder wordt de waterkwaliteit in de huidige situatie op orde gehouden door het kwelwater te spoelen met zoet water dat wordt aangevoerd via inlaatpunten voor zoet water.

Omdat er in de huidige situatie niet overal en op alle vlakken aan de KRW-normen voldaan wordt, kennen we kwaliteitsniveau 'oranje' toe (wisselend beeld).

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

Door het verder toepassen van de KRW maatregelen zal de ecologische waterkwaliteit langzaam verbeteren. Echter, bodemdaling, klimaatverandering en de landbouw kunnen een grote negatieve invloed hebben op de kwantiteit en kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater.

Voor voldoende en kwalitatief goed water om drinkwater van te maken, is het ook in de toekomst voor de provincie Zuid-Holland nodig om strategische en nationale grondwaterbronnen te beschermen. Door langere droge zomers en hoge temperaturen verslechtert de kwantiteit en kwaliteit van grondwater en oppervlaktewater in de autonome ontwikkeling. Wanneer een watertekort tot gevolg heeft dat doorspoelen met zoetwater wordt beperkt, leidt dat tot een

⁵ Deze gegevens zijn gebaseerd op het oordeel voor de grondwaterlichamen uit 2012, op nieuw vastgesteld in 2014. De toestand bepaling vindt plaats om de 6 jaar. De eerstvolgende toestandbepaling vindt plaats in 2019.

verslechtering van de waterkwaliteit. Deze beperkt zich niet tot verzilting, maar ook tot hogere concentraties van nutriënten en een grotere kans op algenbloei. De aanvoer van schoon zoetwater en voldoende voorraad moet worden veiliggesteld en er moet zuiniger omgegaan worden met de beschikbare voorraden. Functies moeten daar zo nodig op worden aangepast.

Het debiet in de wateren vermindert en er zijn extra maatregelen nodig om het water kwalitatief geschikt te maken voor drinkwatervoorziening. Voldoende debiet is belangrijk voor de kwaliteit van het water. Middels vergunningverlening voor grondwateronttrekking wordt voorkomen dat verzilting van het grondwater door overmatige onttrekking (door de industrie) voorkomen wordt. Voor een gezonde waterkwaliteit geldt eveneens dat we op regionaal niveau afhankelijk zijn van internationale en lokale maatregelen. In stedelijk gebied kan de ondergrond niet onbeperkt worden gebruikt voor bodemenergie (gebruik van grondwater voor het koelen van gebouwen in de zomer, en in de winter om te verwarmen) en in natuurgebieden zijn maatregelen nodig om grondwaterafhankelijke natuur te behouden of verbeteren. De natuur is namelijk vrijwel overal in Zuid-Holland afhankelijk van goede watercondities. Een goede grondwaterstand, tegengaan van verdroging en toevoer van schoon water is belangrijk in die gebieden. Bij winning van aardwarmte als vorm van bodemenergie kan het nodig zijn om door aardlagen heen te boren, wat gevolgen kan hebben voor de kwaliteit van het grondwater.

Technologische ontwikkelingen bieden ook hier kansen én bedreigingen. Het terugdringen van medicijnresten, microplastics en nano-deeltjes zijn belangrijke nieuwe uitdagingen. Door warmte ontstaan er problemen met de waterkwaliteit met een grotere kans op ziektes.

Omdat het huidige beleid gericht op het verder toepassen van KRW maatregelen naar verwachting niet opweegt tegen de negatieve gevolgen van droogte en bodemdaling, wordt ook voor de autonome ontwikkeling kwaliteitsniveau 'oranje' toegekend.

→ *Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid*

Geen verbetering van kwaliteit en kwantiteit van grond- en oppervlaktewater.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

De beleidsverrijkingen bevatten geen nieuwe beleidsonderdelen met relevante provinciebrede effecten op de kwaliteit en kwantiteit van grond- en oppervlaktewater.

Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving

Het verbinden van vaarwegen kan lokaal risico's op negatieve effecten opleveren wat betreft ecologische waterkwaliteit, in het geval de oevers daardoor minder natuurvriendelijk worden. Het is niet aannemelijk dat dit provinciebreed tot relevante effecten op de indicator kwaliteit en kwantiteit van grond- en oppervlaktewater als geheel zal hebben.

Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek

Geen beleidsonderdelen met relevante effecten.

Beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen

Geen beleidsonderdelen met relevante effecten.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Bodem en Water	Kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater			●	●	●

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Factsheet Gezondheid en leefbaarheid

Onderstaande tabel toont het overzicht van het thema gezondheid en leefbaarheid, waarin de beoordeling van de leefomgevingskwaliteit weergegeven. Hierbij is onderscheid gemaakt in de huidige situatie (2017), de autonome situatie (2030) en het effect van de 3 beleidsverrijkingen van de provincie Zuid-Holland (2030).

De omgevingsvisie die nu vastgesteld wordt is een samenvoeging van bestaand beleid, het bevat geen nieuw beleid. Daarom zijn de kwaliteitsniveaus voor de omgevingsvisie gelijk aan de situatie bij autonome ontwikkeling. Anders gezegd: de autonome ontwikkeling in deze factsheet laat zien wat het kwaliteitsniveau in 2030 is op basis van de omgevingsvisie met ongewijzigd, samengevoegd beleid.

De beleidsverrijkingen bevatten nieuw beleid. De effecten daarvan zijn in beeld gebracht ten opzichte van de situatie bij autonome ontwikkeling 2030.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Gezondheid en leefbaarheid	Luchtkwaliteit			●	●	●
	Geluidhinder			●	●	●
	Externe veiligheid			●	●	●
	Geur			●	●	●
	Lichthinder			●	●	●
	Mogelijkheden tot bewegen en recreatie			↗	●	●

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Schaallat kwaliteitsniveaus en effectbeoordeling

In deze factsheet is per indicator de kwaliteit van de leefomgeving in de huidige (2017) en bij autonome ontwikkeling (2030) beschreven. Aangezien er m.u.v. de 3 beleidsverrijkingen sprake is van een beleidsneutrale overzetting is het kwaliteitsniveau van de autonome situatie (2030) gelijk aan die van de Omgevingsvisie Zuid-Holland. Op basis daarvan is per indicator een kwaliteitsniveau toegekend aan de hand van onderstaande schaalat.

Niveau	Omschrijving
	Provinciebreed overwegend geen sprake van problemen/knelpunten
	Wisselend beeld
	Provinciebreed overwegend sprake van problemen/knelpunten

Het effect van de beleidsverrijkingen is beoordeeld aan de hand van de volgende schaalat.

Score	Omschrijving
	Kans op verbetering
	Niet of nauwelijks kans op verslechtering of verbetering
	Risico op verslechtering

Luchtkwaliteit

Bij deze indicator binnen het thema gezondheid worden de effecten van luchtkwaliteit op de gezondheid beoordeeld. Voor de leefomgevingstoets worden de effecten van luchtkwaliteit bekeken aan de hand van de concentraties stikstofdioxide (NO₂) en fijn stof (PM₁₀ en PM_{2,5}). Roet is eveneens een stof waar vanuit de EU-beleid op is geformuleerd. Deze stof is ook een aandachtspunt voor gezondheid, maar wordt niet specifiek meegenomen in deze leefomgevingstoets.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Gezondheid en leefbaarheid	Luchtkwaliteit	Concentraties stikstofdioxide (NO ₂) en fijnstof (PM ₁₀ en PM _{2,5})

Huidige situatie (2017)

De afgelopen decennia is de lucht in Nederland een stuk schoner geworden en voldoet nu vrijwel overal aan de Europese normen. Het huidige beleid is gericht op het halen van wettelijke grenswaarden. Daarvoor is het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) in het leven geroepen, waarbij de provincie Zuid-Holland één van de samenwerkingspartners is. Omdat op een beperkt aantal plekken in Rotterdam nog niet aan de grenswaarden voldaan wordt, is dit NSL verlengd tot de inwerkingtreding van de Omgevingswet.

Hoewel de luchtkwaliteit grotendeels aan de normen voldoet, veroorzaakt luchtverontreiniging nog steeds aanzienlijke gezondheidsschade. Fijn stof in de lucht leidt in Nederland tot een levensduurverkorting van naar schatting twaalf maanden. Volgens de Gezondheidsraad leiden concentraties fijnstof, stikstofdioxide en ozon in de lucht naar schatting tot 12.000 vroegtijdige sterfgevallen per jaar¹.

In Zuid-Holland zijn wegverkeer, industrie en scheepvaart de grootste bronnen van luchtvervuiling. Voor fijn stof geldt dat ook huishoudens (houtstook) en landbouw belangrijke bronnen zijn. De hoogste NO₂ concentraties komen vooral voor in het stedelijk gebied rondom grote steden als Den Haag en Rotterdam. In 2016 was langs een aantal drukke wegen in Rotterdam nog sprake van overschrijding van de wettelijke grenswaarden. Voor fijn stof zijn vooral hoge concentraties te zien bij de haven van Rotterdam. Op dit moment liggen de fijnstofconcentraties bijna overal in Zuid-Holland boven de advieswaarden van de World Health Organization (WHO). Overigens wordt ook een aanzienlijk deel van de concentraties NO₂ en fijn stof door bronnen buiten Zuid-Holland en Nederland veroorzaakt. Daarmee is luchtvervuiling ook een nationaal en internationaal issue.

Omdat nog niet overal aan de wettelijke grenswaarden voor NO₂ wordt voldaan en de concentraties fijn stof (met name PM_{2,5}) boven de advieswaarden van de WHO liggen, is voor de huidige situatie het kwaliteitsniveau 'oranje' toegekend (wisselend beeld).

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

De afgelopen decennia zijn de concentraties NO₂ en fijn stof sterk gedaald, de dalende trend vlakt nu af. In stedelijke gebieden dalen de fijnstof concentraties niet of nauwelijks meer, terwijl dit gezien de huidige gezondheidsschade wel wenselijk is. Het RIVM geeft aan dat het onzeker is of de daling van fijnstofconcentraties doorzet². Het is daarmee de vraag of in 2030 de concentraties fijn stof onder de

¹ Gezondheidsraad 2018. Gezondheidswinst door schone lucht. Nr. 2018/01. Samenvatting.

² RIVM (2017), Monitoringsrapportage NSL 2017; stand van zaken Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit.

advieswaarden van de WHO zullen liggen. Onzekerheden liggen in het al dan niet doorzetten van elektrisch rijden, de mate van verschoning van de (zee)scheepvaart, de gevolgen van de energietransitie en met name internationaal beleid ten aanzien van industrie, scheepvaart en wegverkeer.

Er is een verbetering in het kwaliteitsniveau zichtbaar. Het is de vraag in hoeverre de dalende trend van de afgelopen jaren richting 2030 zal doorzetten (vooral wat betreft fijn stof) en de onzekerheid in hoeverre er dan in Zuid-Holland aan de advieswaarden van de WHO voldaan wordt, daarom is ook voor de autonome ontwikkeling kwaliteitsniveau 'oranje' toegekend (wisselend beeld).

→ *Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid*

Blijvende gezondheidsschade vanwege blootstelling aan te hoge concentraties NO₂ en fijn stof.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

De beleidsverrijkingen bevatten geen nieuwe beleidselementen met relevante effecten op de luchtkwaliteit.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: Juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Gezondheid en leefbaarheid	Luchtkwaliteit			●	●	●

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling 2030

Geluidhinder

Bij deze indicator worden de effecten op geluid beoordeeld. De beoordeling hiervan vindt plaats door kwalitatief in beeld te brengen hoe groot het aantal geluidgehinderden in de huidige situatie is en in hoeverre dit aantal kan toenemen of afnemen als gevolg van bepaalde ruimtelijke ontwikkelingen in de toekomst.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Gezondheid en leefbaarheid	Geluidhinder	Mate van geluidhinder

Huidige situatie (2017)

Geluidhinder is het grootst in de buurt van wegen, spoorwegen en de aan- en uitvliegroutes rond Schiphol en Rotterdam The Hague Airport (RTHA); wegverkeer veroorzaakt de meeste hinder. In het bebouwde gebied neemt de geluidbelasting langzaam, maar gestaag toe. Al sinds jaar en dag geeft rond de 40 procent van de Nederlanders aan het geluid in de woonomgeving hinderlijk te vinden, voornamelijk van scooters en brommertjes. Er is ook zorg over effecten van geluidsoverlast die de gezondheid betreffen, zoals stress, verhoogde bloeddruk, toename van hart- en vaatziekten en cognitieve beperkingen bij kinderen. Rond Schiphol is het berekende aantal ernstig geluidgehinderden na een periode afname rond 2010 weer sterk toegenomen. In 2016 was het ongeveer 30 procent hoger dan in 2004. Door de toename van het aantal inwoners door woningbouw komt hier nog 20 procent bij, en is de totale toename van de ernstige hinder bijna 50 procent. Het stiller worden van de vloot heeft lange tijd de toename van het vliegverkeer kunnen compenseren. De laatste jaren is die compensatie niet meer voldoende en neemt de belasting in de omgeving weer toe³. Tussen 2010 en 2016 is ernstige geluidhinder vanwege RTHA toegenomen⁴.

Naast vliegverkeer ondervinden de geluidgevoelige bestemmingen (bijvoorbeeld woningen en scholen) in Zuid-Holland geluidbelastingen ten gevolge van wegverkeer. Dit concentreert zich met name rondom de rijkswegen A15 (tevens bij Botlekgebied), A4 en rondom de steden Rotterdam en Den Haag. Provinciale wegen vormen ook een belangrijke bron van geluidbelasting, omdat woningen veelal dicht op provinciale wegen staan dan bij rijkswegen het geval is. Ondanks het treffen van vele geluidswerende voorzieningen langs de rijkswegen, is de geluidsbelasting de laatste jaren maar beperkt afgenomen. Op het overige wegennet, met name binnen bebouwd gebied waar het aanbrengen van geluidswerende voorzieningen niet mogelijk is, is de geluidsbelasting toegenomen. Langs het spoor hebben geluidswerende voorzieningen bijgedragen aan een verlaging van de geluidsbelasting⁵.

Industrieterreinen waar 'grote lawaaimakers' mogen vestigen, hebben een geluidzone waarbinnen beperkingen gelden voor het ontwikkelen van geluidgevoelige bestemmingen. Dit zijn bestemmingen zoals woningen, ziekenhuizen en onderwijsgebouwen. De geluidzones liggen vast in de bestemmingsplannen. Er zijn geen industrieterreinen door de provincie aangewezen als industrieterrein van regionaal belang.

³ PBL (2018), *Balans van de leefomgeving 2018, Nederland duurzaam vernieuwen*.

⁴ CBS, PBL, RIVM, WUR (2018). *Geluidhinder en woningbouw rond regionale luchthavens, 2010 - 2016* (indicator 2162, versie 03, 6 september 2018). www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen.

⁵ CBS, PBL, RIVM, WUR (2014). *Geluidshinder in Nederland door weg-, rail- en vliegverkeer, 2012* (indicator 0296, versie 08, 10 september 2014). www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen.

Het Groene Hart, Goeree-Overflakkee en delen van de kust zijn relatief stil. Zuid-Holland kent 16 stiltegebieden waar gemotoriseerd verkeer, grootschalige evenementen of andere bronnen van lawaai zijn verboden.

Het huidige provinciale beleid bestaat uit het uitvoeren van wettelijke taken: het toepassen van wet- en regelgeving op het gebied van wegverkeers- en industrielawaai.

Vanwege de huidige wisselende mate van geluidhinder is voor de huidige situatie kwaliteitsniveau 'oranje' toegekend (wisselend beeld van wel en geen knelpunten).

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

Het wegverkeerslawaaï kan gaan afnemen als er een groei is in elektrisch rijden. Aangezien bij hogere snelheid het bandengeluid bepalend is, verandert het elektrisch rijden ter hoogte van rijkswegen en provinciale wegen naar verwachting niet. Ook de ontwikkelingen van stillere banden en wegdekken is daarin al meegenomen. Daarnaast is de verwachting dat in de toekomst de geluidemissie van het bandengeluid vermindert. In de reken- en meetvoorschriften voor geluid wordt al rekening gehouden met het stiller worden van verkeer door een toename van elektrisch rijden en met een lagere geluidemissie als gevolg van verminderd bandengeluid. In de praktijk kan het zijn dat bewoners in de toekomst wel minder geluidbelasting ervaren als gevolg van een toename in elektrisch rijden en stiller wegdek, waarmee de perceptie van geluidbelasting op de omgeving ten gevolge van wegverkeer afneemt. De geluidbelasting ten gevolge van wegverkeer kan daarentegen weer toenemen door de (naar verwachting hoge) groei van het verkeer en aanleg van nieuwe wegen.

Het stiller worden van de vliegtuigvloot kan naar verwachting de toename van het vliegverkeer niet compenseren. Door de woningbouwopgave en de verwachte groei van de bevolking in gebieden rondom de luchthavens zal het aantal woningen binnen de geluidscontouren toenemen.

Een ontwikkeling waar rekening mee gehouden moet worden, is een uitbreiding in het aantal windturbines in de provincie. De provincie staat voor een uitbreiding van windenergie. Het aantal locaties met windturbines zal toenemen. Afhankelijk van de locatie en het type windturbine is er mogelijk een toename van geluidgehinderden.

De geluiduitstraling van de industriële activiteiten (machines) op gezoneerde industrieterreinen nemen in de toekomst af, echter kunnen niet alle geluidsbronnen gereduceerd worden. Denk hierbij aan koeltorens, waarbij stromende vloeistof zorgt voor koeling, maar daardoor wordt ook geluid geproduceerd. Groei van bestaande terreinen en aanleg van nieuwe terreinen brengen over het algemeen meer geluidgehinderden met zich mee.

Naar verwachting kunnen de technologische ontwikkelingen die een afname van lawaai kunnen realiseren niet geheel de verwachte groei van bedrijvigheid, verkeer en aanleg nieuwe wegen compenseren. Hierdoor wordt aan de autonome ontwikkeling, net als bij de huidige situatie, een kwaliteitsniveau 'oranje' toegekend (wisselend beeld qua geluidhinder).

➔ Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid

Geluid is een negatieve factor bij het ontstaan van ziekte. Er ontstaat toenemende gezondheidsschade door geluidhinder, met name weg- en vliegverkeer. Geluidscontouren bij toekomstige ontwikkelingen op wegen, industrieterreinen en de vlieghavens, vormen een grote onzekerheid bij verstedelijkingsmogelijkheden en hebben impact op potentiële woninglocaties.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

De beleidsverrijkingen bevatten geen nieuwe beleidselementen met relevante effecten op geluidhinder.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Gezondheid en leefbaarheid	Geluidhinder			●	●	●

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Externe veiligheid

Hoofddoel van het provinciaal externe veiligheidsbeleid is een veiliger Zuid-Holland door de kans dat grote groepen mensen slachtoffer worden van ongevallen met gevaarlijke stoffen te minimaliseren. In de leefomgevingstoets beoordelen externe veiligheid op basis van de mate van de overschrijding van de wettelijke knelpunten voor het plaatsgebonden risico of overschrijding van de oriëntatiewaarde voor het groepsrisico.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Gezondheid en leefbaarheid	Externe veiligheid	Wettelijke knelpunten externe veiligheid ⁶

Huidige situatie (2017)

De provincie Zuid-Holland – de regio Rijnmond in het bijzonder – heeft meer dan andere delen van Nederland te maken met externe veiligheidsrisico's. Er vindt hier veel transport van gevaarlijke stoffen plaats en er is hier een concentratie van risicovolle bedrijvigheid. Tegelijkertijd is Zuid-Holland een dichtbevolkte provincie, wat het risico op slachtoffers bij rampen vergroot.

Het provinciale beleid is gericht op het voorkomen van nieuwe knelpunten en daar waar mogelijk oplossen van bestaande knelpunten, door:

- clusteren van risicovolle activiteiten (vooral in de regio's Rotterdam-Rijnmond en Zuid-Holland Zuid);
- verantwoord combineren van risicovolle activiteiten;
- reduceren van risico's aan de bron;
- nemen van maatregelen in de omgeving van risicovolle activiteiten;
- verhogen van kwaliteit van uitvoering;
- productie en beheer risicokaart.

Omdat er in de huidige situatie op verschillende plaatsen in Zuid-Holland niet voldaan wordt aan de grenswaarde voor het plaatsgebonden risico of de oriëntatiewaarde voor het groepsrisico, is een kwaliteitsniveau 'oranje' toegekend (wisselend beeld van wel en geen knelpunten).

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

Hoewel het beleid zich richt op het voorkomen van nieuwe en het oplossen van bestaande knelpunten, is het door wijzigingen in de regelgeving, aanpassingen in de rekenvoorschriften en toevoeging van nieuwe categorieën risicobronnen niet uit te sluiten dat nieuwe knelpunten kunnen ontstaan. We kennen daarom ook bij autonome ontwikkeling kwaliteitsniveau 'oranje' toe (wisselend beeld van wel en geen knelpunten).

→ Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid

Door afbouw van landelijk beschikbaar gestelde middelen ontstaat mogelijk een toenemende druk op adequate uitvoering van het beleid van externe veiligheid. De provincie moet echter voldoen aan landelijke normeringen voor de aandachtsgebieden, en het verantwoorden van beslissingen kan voldoende zijn om ontwikkelingen nodig te maken.

⁶ In het startdocument stond hier de beoordelingsparameter 'Aantal inwoners binnen risicocontouren'. Vanwege het voor deze Leefomgevingstoets beschikbare informatie is de parameter gewijzigd in 'Wettelijke knelpunten externe veiligheid'.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

De beleidsverrijkingen bevatten geen nieuwe beleidselementen met relevante effecten op het vlak van externe veiligheid.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Gezondheid en leefbaarheid	Externe veiligheid			●	●	●

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Geur

Gezondheidseffecten door geurhinder kunnen optreden doordat men stank ervaart, waardoor het welbevinden en de dagelijkse bezigheden van mensen gehinderd wordt. In onderzoeken genoemde klachten zijn onder andere hoofdpijn, benauwdheid en misselijkheid. Voor de leefomgevingstoets worden de effecten van geurhinder bekeken aan de hand van het (relatieve) aantal geurgehinderden. Het gaat dan niet om het exacte aantal geurgehinderden, maar of er in een gebied sprake is van een acceptabel geurhinderniveau.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Gezondheid en leefbaarheid	Geur	Het (relatieve) aantal geurgehinderden

Huidige situatie (2017)

Met name industrie en veehouderijen dragen bij aan geurhinder, binnen grenswaarden die vaak in vergunningen zijn vastgelegd. Op grond van de Wet milieubeheer heeft het bevoegd gezag de verplichting om aan te geven wat een aanvaardbaar geurhinderniveau is. Omdat er geen landelijk beleid is waarbij kan worden aangehaakt, is provinciaal geurbeleid opgesteld om uniforme afweging per besluit waar geur een rol speelt, mogelijk te maken. In het beleid van de provincie is aangegeven dat het onacceptabele hinderniveau ligt tussen hinder en ernstige hinder. Bij de vergunningverlening past de provincie het geurhinderbeleid toe. Hierbij wordt het acceptabele hinderniveau vastgesteld om te zorgen dat geurgevoelige objecten worden beschermd tegen onacceptabele geurhinder. De meeste geuroverlast door industrie concentreert zich in Rijnmond-Noord en -Zuid en Delft. In het havengebied van Rijnmond is sprake van een specifieke geurproblematiek. In het Kerngebied Rijnmond (Haven- Industriegebied) worden daarom strengere eisen gesteld om (ernstige) hinder vanwege cumulatie te voorkomen.

Omdat er in de huidige situatie een aantal plaatsen waar sprake is van geurhinder, is een kwaliteitsniveau 'oranje' toegekend (wisselend beeld van wel en geen knelpunten).

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

Het aantal Nederlanders dat in de woonomgeving hinder ondervindt van geur is tussen 1990 en 2011 sterk afgenomen⁷, waarbij in de laatste periode van die jaren wel een afvlakking van de afnemende trend is te zien. Daarentegen worden er in de provincie ook nieuwe hinder gevende ontwikkelingen gerealiseerd.

Omdat een substantiële afname van geurhinder op basis van het bovenstaande niet aannemelijk is, is ook bij autonome ontwikkeling kwaliteitsniveau 'oranje' toegekend (wisselend beeld van wel en geen knelpunten).

→ Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid

Blijvende mate van geurhinder met daaruit voortvloeiende gezondheidseffecten.

⁷ CBS, PBL, RIVM, WUR (2012). *Geurhinder per bron, 1990-2011* (indicator 0290, versie 10, 27 juli 2012). www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

De beleidsverrijkingen bevatten geen nieuwe beleidselementen met relevante effecten op het vlak van geurhinder.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Gezondheid en leefbaarheid	Geur			●	●	●

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Lichthinder

We spreken van lichtvervuiling of lichthinder als kunstmatige nachtelijke verlichting negatieve gevolgen heeft voor mens, plant of dier. Verlichting in de avond en nacht maakt het mogelijk dat wij langer actief kunnen zijn (sporten, uitgaan) en draagt bij aan de verkeers- en sociale veiligheid. Veel planten en dieren, en ook de mens, hebben echter ook donkerte nodig. Veel fysiologische processen zijn hierop ingesteld. Lange tijd was er alleen aandacht voor de positieve effecten van nachtelijke verlichting. De negatieve effecten voor mens, plant en dier, evenals het energieverbruik van al deze verlichting, beginnen echter steeds meer aandacht te krijgen⁸.

Voor de leefomgevingstoets worden de effecten van lichthinder bekeken aan de hand van de hemelhelderheid 's nachts. Hemelhelderheid is een maat voor hoe donker het 's nachts is.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Gezondheid en leefbaarheid	Lichthinder	Hemelhelderheid 's nachts

Huidige situatie (2017)

Het grote aantal lampen overstraalt grote delen van ons land. De sterrenhemel is daardoor ernstig verbleekt, zelfs in maanloze nachten. De meeste lichtuitstraling is te zien bij de grote steden. Maar ook de kleinere plaatsen met hun verlichte sportvelden en opvallende gebouwen, de havens en grote industrieterreinen en de verlichte grote wegen dragen aan het gebrek aan duisternis bij. Een overheersende uitstraling is die van de vele kassen⁹. De provincie heeft geen beleid op het vlak van lichthinder.

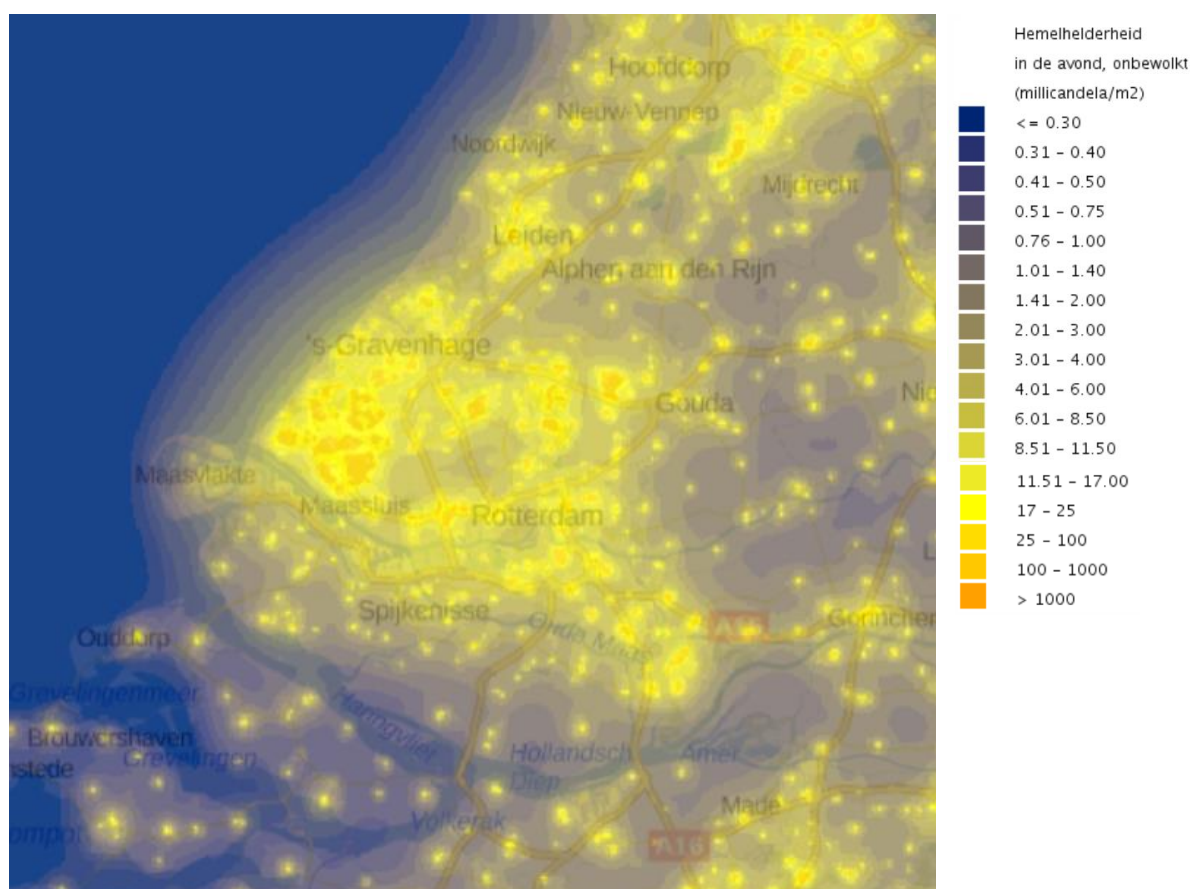
De duisterniskaart laat een duidelijk verschil zien tussen het landelijk gebied en de steden, de luchthaven, de kassengebieden (Westland-Oostland en Aalsmeer) en het havengebied.

Duidelijk is dat Zuid-Holland een grote mate nachtelijke hemelhelderheid kent en dat het ontbreken van natuurlijke duisternis in zijn algemeenheid negatief wordt beoordeeld¹⁰. Er zijn alleen geen duidelijke inzichten bekend in welke mate hoge nachtelijke hemelhelderheid als negatief wordt ervaren en welke gezondheidseffecten dat concreet heeft. Daarom is kwaliteitsniveau 'oranje' toegekend.

⁸ CBS, PBL, RIVM, WUR (2012). *Verlichting in de nacht* (indicator 1030, versie 03, 3 februari 2012). www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen.

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid.

Figuur: Hemelhelderheid 's nachts zonder bewolking (2012) [Atlas van de leefomgeving (2012). Hemelhelderheid in de avond zonder bewolking]

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

De provincie Zuid-Holland heeft geen beleid op het vlak van lichthinder. Het is daarom niet aannemelijk dat de mate hemelhelderheid zal verbeteren richting minder lichthinder. Bij toenemende verstedelijking en stedelijke verdichting is eerder een verslechterende trend aannemelijk. Daarom is ook aan de autonome ontwikkeling kwaliteitsniveau oranje toegekend.

➔ *Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid*

Blijvende mate en mogelijke toename van lichthinder.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

De beleidsverrijkingen bevatten geen nieuwe beleidselementen met relevante effecten op het vlak van lichthinder.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Gezondheid en leefbaarheid	Lichthinder			●	●	●

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Mogelijkheden tot bewegen en recreatie

Bij deze indicator binnen het thema gezondheid en leefbaarheid worden de effecten op mogelijkheden tot bewegen en recreatie beoordeeld. Voor de leefomgevingstoets worden de effecten op mogelijkheden tot bewegen en recreatie bekeken aan de hand van de mate van kernindicator beweegvriendelijke omgeving van het Mulier Instituut voor sociaal wetenschappelijk sportonderzoek. Deze kernindicator laat zien hoe de publieke ruimte in de fysieke woonomgeving scoort (op een vijfpuntschaal) op de mogelijkheid voor mensen om te sporten en te bewegen. De veronderstelling is dat een beweegvriendelijke omgeving (dus een hogere score) het beweeggedrag positief beïnvloedt. De kernindicator is opgebouwd uit 6 deelindicatoren, die zelf weer kunnen bestaan uit meerdere elementen.

1. Publieke sportaccommodaties (o.a. aantallen sporthallen, voetbalaccommodaties)
2. Sport- en speelplekken (o.a. aantallen Cruyff Courts, skateparken, speeltuinen)
3. Sport- speel- en beweegruimte (o.a. parken, water geschikt voor recreatief gebruik uitgedrukt in hectares)
4. Routes (o.a. fiets- en wandelpaden uitgedrukt in meters)
5. Buitengebied (o.a. bos, heide, zand uitgedrukt in hectares)
6. Nabijheid van voorzieningen (o.a. gemiddelde afstand tot supermarkt en school)

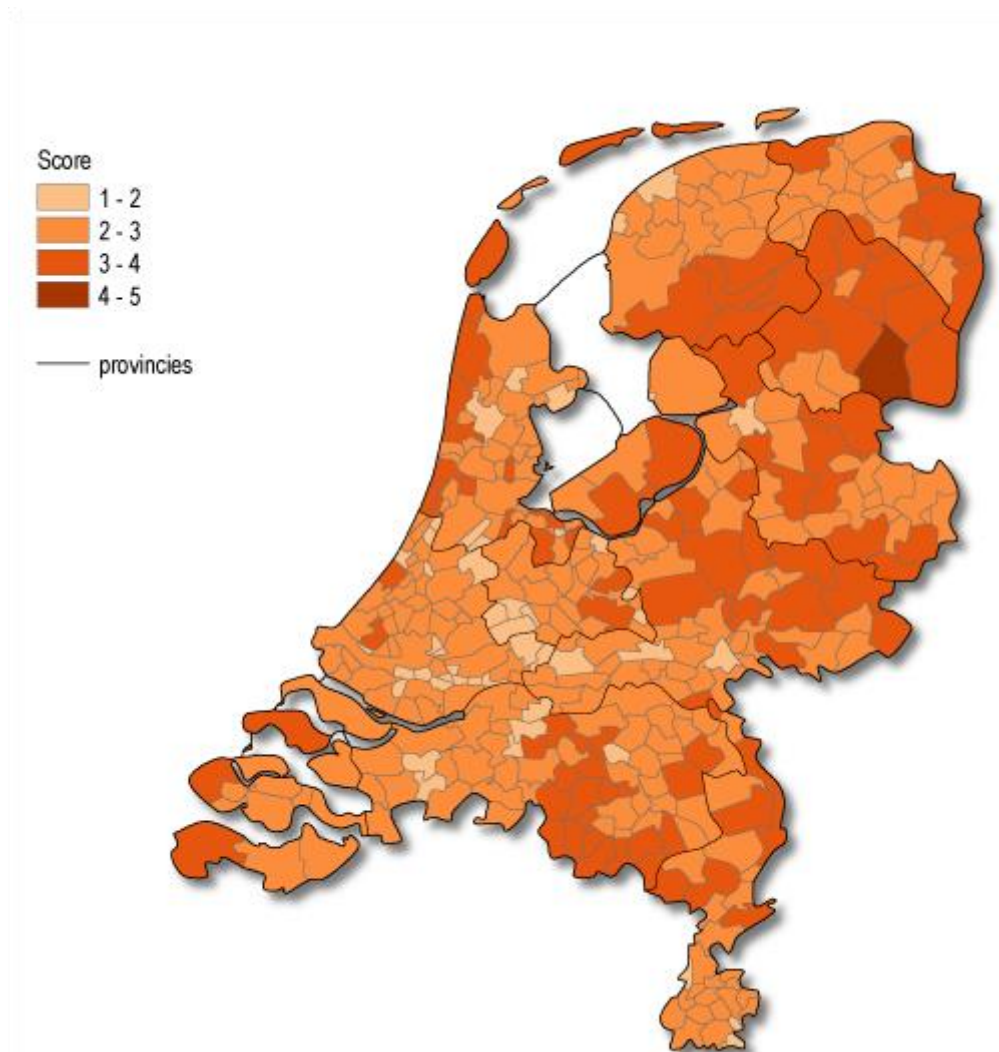
Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Gezondheid en leefbaarheid	Mogelijkheden tot bewegen en recreatie	Mate van beweegvriendelijkheid van de leefomgeving

Huidige situatie (2017)

In 2015 is de kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving¹¹ voor het eerst bepaald en bedraagt voor heel Nederland 2,56 per 10.000 inwoners. Uit onderstaande kaart (2015) volgt dat veel gemeenten in Zuid-Holland onder het landelijk gemiddelde zitten. Daarmee is de beweegvriendelijkheid van de Zuid-Hollandse leefomgeving slechter dan gemiddeld in Nederland. Gemeenten die tot laagste scores van Nederland behoren zijn Hendrik-Ido-Ambacht, Maassluis, Albrandswaard, Sliedrecht, Papendrecht en Hardinxveld-Giessendam. Gemeenten die duidelijk boven het landelijke gemiddelde zitten zijn Wassenaar en Midden-Delfland. Rotterdam en Den Haag zitten rond het landelijke gemiddelde.

Omdat de beweegvriendelijkheid van de Zuid-Hollandse leefomgeving wisselend onder, op en boven het landelijke gemiddelde zit, is kwaliteitsniveau 'oranje' toegekend (wisselend beeld).

¹¹ Beweegvriendelijke omgeving (Mulier Instituut 2015). Te raadplegen op: <https://www.staatvenz.nl/kerncijfers/beweegvriendelijke-omgeving>

Figuur: Beweegvriendelijke omgeving (Mulier Instituut 2015). Te raadplegen op: <https://www.staatvenz.nl/kerncijfers/beweegvriendelijke-omgeving>

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

De provincie Zuid-Holland heeft geen specifiek beleid gericht op beweegvriendelijkheid van de leefomgeving. De aandacht voor beweegvriendelijkheid van de leefomgeving neemt wel toe. Beleidsmatig speelt dat dan in de eerste plaats op gemeentelijk niveau. Het is de vraag in hoeverre er in de gemeenten die het slechtst scoren op beweegvriendelijkheid richting 2030 concrete maatregelen en ingrepen nemen die tot een substantiële verbetering leiden. In de leefomgevingstoets schatten we dat conservatief in en kennen we ook bij autonome ontwikkeling kwaliteitsniveau 'oranje' toe.

➔ Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid

Blijvend aantal gemeenten die qua beweegvriendelijke leefomgeving onder het landelijke gemiddelde zitten, met daarmee gepaard gaande negatieve gezondheidseffecten.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

Beleidsverrijking 1: rijke groenblauwe leefomgeving

De beleidsverrijking bevat twee nieuwe beleidsuitspraken die kansen bieden voor positieve effecten op de beweegvriendelijkheid van de leefomgeving. Het gaat om:

- Ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken in natuurgebieden waar ondernemers extra waarde creëren. Hiermee kunnen de toegankelijkheid, beleefbaarheid en beweegruimte van natuur in het buitengebied voor recreatief gebruik vergroot worden.
- Verbinden regio's waterrecreatie (Nat Park Biesbosch, Haringvliet en Hollands Plassengebied), vaarnetwerken in- en om de stad, stimuleren duurzame waterrecreatie en meerdaags verblijf op het water. Hiermee kan de beweegruimte voor recreatief gebruik van het water vergroot worden.

Er zijn geen nieuwe beleidsuitspraken met provinciebrede risico's op negatieve effecten op het vlak van mogelijkheden tot bewegen en recreatie.

Het is niet aannemelijk dat genoemd beleidsuitspraken met kansen op positieve effecten provinciebreed tot een substantieel beter kwaliteitsniveau leiden. Daarom is ook inclusief deze beleidsverrijking het kwaliteitsniveau oranje toegekend.

Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek

Deze beleidsverrijking bevat geen concrete nieuwe beleidsonderdelen met relevante effecten op mogelijkheden tot bewegen en recreatie.

Beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen

Deze beleidsverrijking bevat geen concrete nieuwe beleidsonderdelen met relevante effecten op mogelijkheden tot bewegen en recreatie.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Gezondheid en leefbaarheid	Mogelijkheden tot bewegen en recreatie			↗	●	●

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Factsheet Natuur en biodiversiteit

Onderstaande tabel toont het overzicht van het thema natuur en biodiversiteit, waarin de beoordeling van de leefomgevingskwaliteit weergegeven. Hierbij is onderscheid gemaakt in de huidige situatie (2017), de autonome situatie (2030) en het effect van de 3 beleidsverrijkingen van de provincie Zuid-Holland (2030).

De omgevingsvisie die nu vastgesteld wordt is een samenvoeging van bestaand beleid, het bevat geen nieuw beleid. Daarom zijn de kwaliteitsniveaus voor de omgevingsvisie gelijk aan de situatie bij autonome ontwikkeling. Anders gezegd: de autonome ontwikkeling in deze factsheet laat zien wat het kwaliteitsniveau in 2030 is op basis van de omgevingsvisie met ongewijzigd, samengevoegd beleid.

De beleidsverrijkingen bevatten nieuw beleid. De effecten daarvan zijn in beeld gebracht ten opzichte van de situatie bij autonome ontwikkeling 2030.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Natuur en biodiversiteit	Natura2000 gebieden			●	↘	●
	Natuurnetwerk Zuid-Holland buiten Natura 2000 gebieden			●	↘	●
	Biodiversiteit buiten Natuurnetwerk Zuid-Holland			↗	↘	●

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Schaallat kwaliteitsniveaus en effectbeoordeling

In deze factsheet is per indicator de kwaliteit van de leefomgeving in de huidige (2017) en bij autonome ontwikkeling (2030) beschreven. Aangezien er m.u.v. de 3 beleidsverrijkingen sprake is van een beleidsneutrale overzetting is het kwaliteitsniveau van de autonome situatie (2030) gelijk aan die van de Omgevingsvisie Zuid-Holland. Op basis daarvan is per indicator een kwaliteitsniveau toegekend aan de hand van onderstaande schaallat.

Niveau	Omschrijving
	Provinciebreed overwegend geen sprake van problemen/knelpunten
	Wisselend beeld
	Provinciebreed overwegend sprake van problemen/knelpunten

Het effect van de beleidsverrijkingen is beoordeeld aan de hand van de volgende schaalat.

Score	Omschrijving
	Kans op verbetering
	Niet of nauwelijks kans op verslechtering of verbetering
	Risico op verslechtering

Passende beoordeling

Het beleid in de omgevingsvisie Zuid-Holland kan leiden tot negatieve effecten op natuurwaarden, waaronder Natura2000-gebieden. Van het bestaande beleid dat beleidsneutraal wordt overgenomen is eerder passend beoordeeld of er sprake is van een risico op negatieve effecten en met welke mitigerende maatregelen die weggenomen kunnen worden. Voor de 3 beleidsverrijkingen, die nog niet eerder zijn vastgesteld en passend beoordeeld is een passende beoordeling uitgevoerd. Er is beoordeeld of er een risico bestaat op negatieve effecten voor Natura 2000-gebieden, Natuurnetwerk Nederland (buiten Natura 2000-gebieden) en biodiversiteit buiten natuurgebieden. Doel van de passende beoordeling is het in beeld brengen van de risico's van het nieuwe beleid in de omgevingsvisie Zuid-Holland op versturende effecten op de natuur (Natura 2000, Natuurnetwerk Nederland, biodiversiteit) en met welke maatregelen geconstateerde risico's voorkomen of beperkt kunnen worden. In lijn met de leefomgevingstoets is dat gedaan op het abstractieniveau van de Omgevingsvisie.

Natura2000 gebieden

Natura 2000 is het samenhangende netwerk van beschermde natuurgebieden in de Europese Unie, bestaande uit Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebieden. De Europese afspraken zijn in Nederland vastgelegd in de Wet natuurbescherming. In het LOT worden de effecten op Natura 2000-gebieden beoordeeld aan de hand van de natuurlijke kenmerken (instandhoudingsdoelstellingen).

Thema	Indicator	Beeoordelingsparameter
Natuur en biodiversiteit	Natura2000 gebieden	Staat van instandhouding soorten en habitattypen

Huidige situatie (2017)

Er zijn 23 Natura 2000-gebieden¹ die geheel of gedeeltelijk in de provincie Zuid-Holland zijn gelegen. Deze gebieden worden tot vier Natura 2000-landschappen gerekend, te weten 'Noordzee, Waddenzee en Delta', 'Duinen', 'Meren en Moerassen' en 'Rivierengebied' [ministerie van LNV, (2005), Natura 2000 gebiedendocumenten]:

Noordzee, Waddenzee en Delta

- Haringvliet (109)
- Hollands Diep (111)
- Voordelta (113)
- Krammer-Volkerak (114)
- Grevelingen (115)

Duinen

- Kennemerland-Zuid (88)
- Coepelduynen (96)
- Meijendel & Berkheide (97)
- Westduinpark & Wapendal (98)
- Solleveld & Kapittelduinen (99)
- Voornes Duin (100)
- Duinen Goeree & Kwade Hoek (101)

Meren en moerassen

- De Wilck (102)
- Nieuwkoopse Plassen & De Haeck (103)
- Broekvelden, Vettenbroek & Polder Stein (104)
- Boezems Kinderdijk (106)
- Donkse Laagten (107)
- Oudeland van Strijen (110)

Rivierengebied

- Lingegebied & Diefdijk-Zuid (70)
- Uiterwaarden Lek (82)
- Zouweboezem (105)
- Oude Maas (108)
- Biesbosch (112)

¹ Natura2000 gebieden worden beschermd op Europees niveau vanwege de bijzonderheid en kwetsbaarheid van deze gebieden. Tezamen vormen ze het Natura 2000-netwerk. In Nederland zijn de Natura2000 gebieden onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland (NNZH).

Voor de Natura 2000-gebieden zijn beheerplannen opgesteld, waarin wordt uitgewerkt op welke wijze, waar, wanneer de (Europese) 'instandhoudingsdoelstellingen' gehaald gaan worden. Tevens zijn beheerplannen het uitgangspunt en toetsingskader voor handhaving en vergunningverlening. Voor Natura 2000-gebieden die stikstofgevoelig zijn worden herstelmaatregelen getroffen². De Natura 2000-gebieden in Zuid-Holland zijn weliswaar ruimtelijk beschermd, maar staan onder druk. Knelpunten zijn in veel gevallen te groot om met het interne beheer op te kunnen vangen.

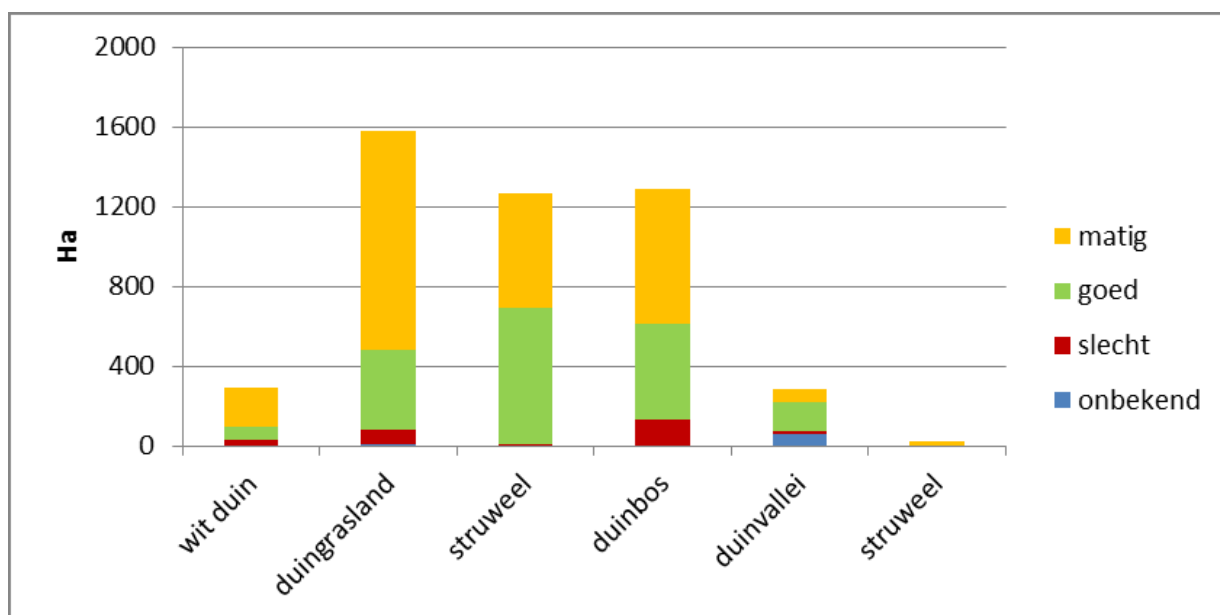
Van de Zuid-Hollandse Natura 2000-gebieden zijn veertien gebieden stikstofgevoelig³. De gebieden Haringvliet, Hollands Diep, Voordelta, De Wilck, Broekvelden, Vettenbroek & Polder Stein, Boezems Kinderdijk, Donkse Laagten, Oudeland van Strijen en Oude Maas zijn geen PAS-gebieden. Naast stikstofdepositie is de vastgelegde kuststrook (waardoor dynamiek nog maar nauwelijks voorkomt) een belangrijk knelpunt, evenals waterkwaliteit. Plaatselijk speelt verdroging een rol. Meer specifiek voor vogels zijn ook verstoring en het ontbreken van geschikte broedlocaties (bijv. door successie) knelpunten. In de Zuidwestelijke Delta speelt de weinig duurzame situatie met betrekking tot het watersysteembeheer een belangrijke rol. Daarnaast spelen factoren buiten Natura 2000-gebieden een rol bij het al dan niet behalen van de aantallen in de doelstelling.

Het gevolg is dat in nagenoeg alle gebieden een groot deel van de instandhoudingsdoelen nog niet wordt gehaald. Van de 23 Natura 2000-gebieden kennen de meeste gebieden een in meer of minder opzichten ongunstige staat van instandhouding en slechts enkele gebieden kennen een (redelijk) gunstige staat van instandhouding (Donkse Laagten, De Wilck, Broekvelden, Vettenbroek & Polder Stein en Oudeland van Strijen).

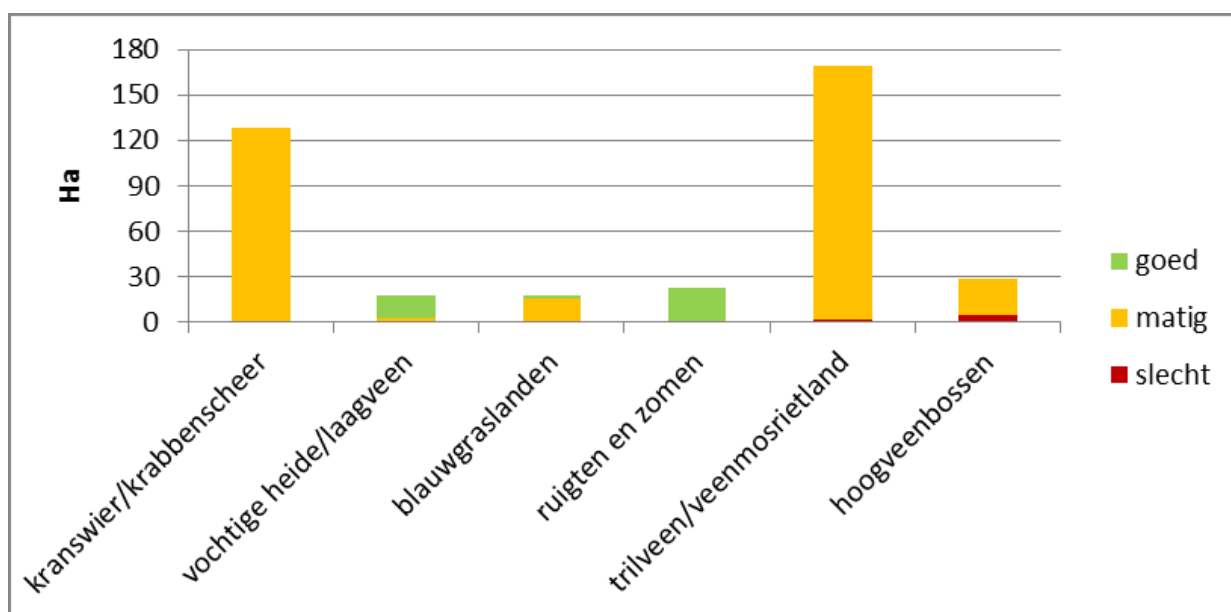
Onderstaande figuren laten de huidige kwaliteit/staat van instandhouding van habitattypen en vogelrichtlijnsoorten voor de verschillende gebieden zien. Duidelijk is dat in nagenoeg alle gebieden een groot deel van de instandhoudingsdoelen nog niet gehaald wordt. Er is daarom kwaliteitsniveau 'rood' toegekend.

² "In het Programma Aanpak Stikstof (PAS) werken Rijk, provincies, natuurorganisaties en ondernemers samen. Er worden herstelmaatregelen genomen om de natuur bestendiger te maken tegen een overbelasting van stikstof. Door de herstelmaatregelen en de daling van de stikstofdepositie door bestaand beleid en de extra bronmaatregelen ontstaat er ook ruimte voor nieuwe economische activiteiten" [Ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit (2018). [Programma aanpak stikstof](#)].

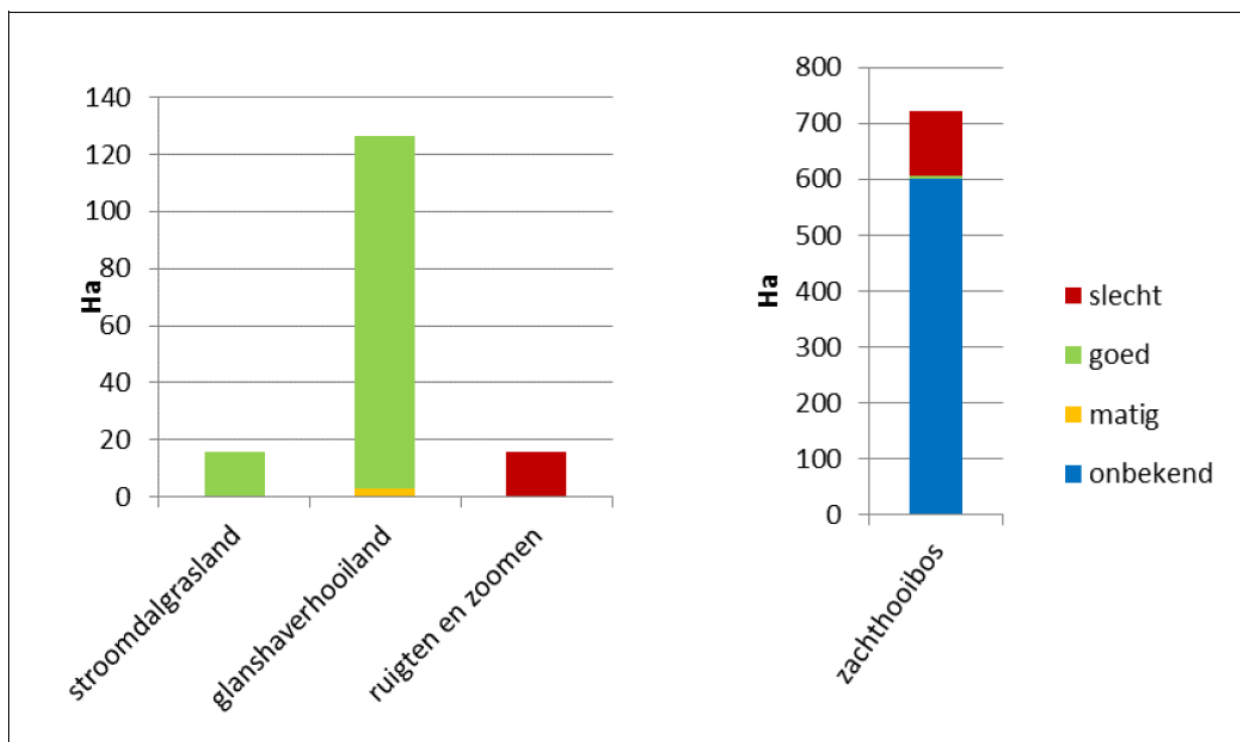
³ "Minder stikstof, sterkere natuur en economische ontwikkeling zijn de doelen van het Programma Aanpak Stikstof (PAS). Al jaren is er in veel Natura 2000-gebieden een overschot aan stikstof (ammoniak en stikstofoxiden). Dit is schadelijk voor de natuur. Het belemmert ook vergunningverlening voor economische activiteiten" [Ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit (2018). [Programma aanpak stikstof](#)].

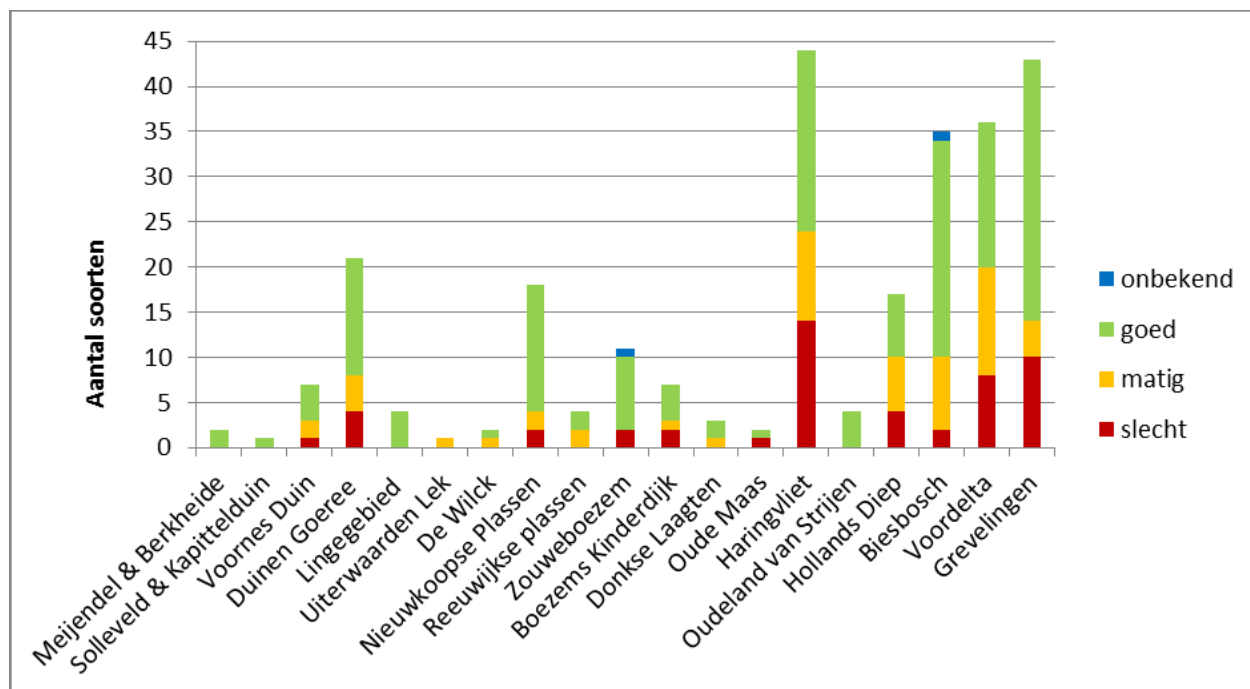
Kwaliteit habitattypen in de duingebieden (uit: Rapportage biodiversiteit Zuid-Holland, 2014, gebaseerd op Natura 2000-beheerplannen)

Kwaliteit habitattypen in veengebieden (Nieuwkoopse Plassen & De Haack en Zouweboezem) (uit: Rapportage biodiversiteit Zuid-Holland, 2014, gebaseerd op Natura 2000-beheerplannen)

Kwaliteit habitattypen langs de grote rivieren (Biesbosch, Lingegebied & Diefdijk-Zuid en Uiterwaarden Lek) (uit: Rapportage biodiversiteit Zuid-Holland, 2014, gebaseerd op Natura 2000-beheerplannen)

Aantal aanwezige Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten en staat van instandhouding van deze soorten per Natura 2000 gebied (uit: Rapportage biodiversiteit Zuid-Holland, 2014, gebaseerd op Natura 2000-beheerplannen)

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

Verdichting, klimaatverandering en verdroging, veenoxidatie en bodemdaling, verzilting en verlaging van het waterpeil kan een negatieve impact hebben op de bijzondere natuurwaarden binnen de Natura 2000-gebieden. Voor ieder Natura 2000 gebied in Zuid-Holland is een Natura 2000 beheerplan opgesteld (met uitzondering van Krammer-Volkerak dat in 2017 is aangewezen). De beheerplannen werken de Natura 2000 doelen uit en de (beheer)maatregelen die moeten worden uitgevoerd om een negatieve impact op de bijzondere natuurwaarden te mitigeren en de Natura2000 doelen te halen.

In het Programma Zuid-Hollands Groen 2018-2032 is aangegeven dat voor de eerste beheerplanperiode de doelstelling 'behoud' van kracht is. Voor de tweede beheerplanperiode (en voor de daarop volgende beheerplanperiode) geldt de doelstelling 'verbeteren' en soms ook 'uitbreiding'. In de autonome situatie moet de kwaliteit van de Natura2000-gebieden verbeterd worden en moet de uitbreidingsdoelstelling gehaald worden om de Natura2000-gebieden in lijn met de Europese doelen op het beoogde kwaliteitsniveau te brengen.

Vanuit het PAS zorgen herstelmaatregelen in gebieden in combinatie met een verwachte neergaande trend in de depositie ervoor, dat het behoud van stikstofgevoelige habitats mogelijk wordt en uitbreiding en kwaliteitsverbetering op termijn mogelijk blijft.

Autonoom is er naar verwachting sprake van een verbetering in de kwaliteit en het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van Natura2000-gebieden. Er is daarom kwaliteitsniveau 'oranje' toegekend (wisselende kwaliteit).

➔ Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid

De provincie heeft de wettelijke taak om de natuurschade door depositie van stikstof op Natura-2000-gebieden tegen te gaan. Het gaat over de kritische depositiewaarde, instandhoudingsdoelstellingen, en de Europese verplichting om de natuur en vooral biodiversiteit in die gebieden te beschermen.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

Beleidsverrijking 1: rijke groenblauwe leefomgeving

Deze beleidsverrijking bevat een aantal uitspraken, die van invloed kunnen zijn op de indicator Natura2000 gebieden, namelijk:

- *Soortenbescherming: ontwikkelen projecten voor 40 icoonsoorten en stimuleren initiatieven uit de samenleving voor icoonsoorten en hun biotopen.*

Een groot deel van de 40 geselecteerde icoonsoorten betreffen soorten waarvoor een of meerdere Natura 2000-gebieden in Zuid-Holland zijn aangewezen. Het betreft zowel Vogelrichtlijnsoorten als Habitatrichtlijnsoorten. Deze beleidsuitspraak heeft daarom een positief effect wat betreft Natura 2000. Hoewel natuurdoelen soms tegenstrijdig zijn, wordt de kans dat projecten voor icoonsoorten (significant) negatieve effecten op Natura 2000-doelen hebben als zeer klein ingeschat, en wordt verwacht dat eventuele negatieve effecten te voorkomen zijn.

De locatie van de projecten (in/nabij Natura 2000-gebieden of op grotere afstand) en de omvang bepalen hoe groot het positieve effect is. Daarbij wordt opgemerkt dat ook projecten buiten Natura 2000-gebieden in veel gevallen een (beperkte) bijdrage kunnen leveren, door versterking van de

regionale populatie of verbetering van de samenhang van leefgebieden van soorten, wat ook bijdraagt aan de staat van instandhouding binnen Natura 2000-gebieden.

- *Faunabeheer: vernieuwen faunabeheer met aandacht voor (welzijns-)effecten op dieren op de langere termijn.*

Faunabeheer⁴ wordt ingezet voor het beheer van populaties dieren en het voorkomen of beperken van schade die wilde dieren aanrichten aan onder andere de volksgezondheid en openbare veiligheid, de vliegveiligheid, de landbouw en aan flora en fauna. Hoewel faunabeheer ook enkele Natura 2000-soorten betreft (ganzen, en in de toekomst mogelijk de bever), wordt voorkomen dat er sprake is van negatieve effecten op Natura2000 instandhoudingsdoelstellingen. In de huidige en autonome situatie vindt ook faunabeheer plaats. Daarom is de verwachting dat er geen sprake is van een effect.

- *Natuurgebieden: ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken in natuurgebieden waar ondernemers extra waarde creëren.*

Ontwikkeling van magneetplekken kan leiden tot positieve effecten, wanneer deze zodanig gerealiseerd kunnen worden dat verstoring als gevolg van recreatie afneemt op kwetsbare locaties, en recreatieve activiteiten verplaatsen naar locaties die minder verstoringgevoelig zijn. Bij de ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken in natuurgebieden en als gevolg van extra waarde die daar door ondernemers wordt gecreëerd moet echter ook uitgegaan worden van een toename van recreatie op bepaalde locaties. Veel Natura 2000-gebieden herbergen beschermde natuurwaarden die gevoelig zijn voor recreatie. Het gaat om alle vogels en veel van de Habitatrichtlijnsoorten. Rust staat in diverse gebieden onder druk. Daarom kan een risico op negatieve effecten niet geheel uitgesloten worden. Dit geldt voor alle Natura 2000-gebieden, met uitzondering van Coepelduynen en Westduinpark & Wapendal (niet aangewezen voor Habitat- of Vogelrichtlijnsoorten). Daarnaast zijn de gebieden Kennemerland-Zuid, Meijndel & Berkheide, Solleveld & Kapittelduinen en Uiterwaarden Lek alleen aangewezen voor Habitatrichtlijnsoorten die beperkt gevoelig zijn voor verstoring door recreatie zoals nauwe korfslak, groenknolorchis en kleine modderkruiper. De leefgebieden van deze soorten dienen wel ontzien te worden. Indien de risico's kunnen worden beheerst mag worden verwacht dat negatieve effecten op Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen voorkomen kunnen worden

- *Biodiversiteit: creëren van variatie aan stedelijke biotopen en ondersteunen burgerinitiatieven en programma's als steenbreek, bijenlandschap, stadslandbouw.*

Dergelijke initiatieven en programma's kunnen in positieve zin bijdragen, door versterking van regionale populaties van soorten of verbetering van de samenhang van leefgebieden. Op het niveau van Natura 2000 gaat het naar verwachting om een zeer beperkt effect.

- *Recreatie: verbinden regio's waterrecreatie (Nationaal Park Biesbosch, Haringvliet en Hollands Plassengebied), vaarnetwerken in- en om de stad, stimuleren duurzame waterrecreatie en meerdaags verblijf op het water*

Bij deze beleidsuitspraak moet uitgegaan worden van een toename van waterrecreatie. De Natura 2000-gebieden Biesbosch, Haringvliet en Nieuwkoopse Plassen & de Haeck zijn aangewezen voor diverse (met name vogel-) soorten die gevoelig zijn voor verstoring door recreatie (roerdomp, zwartkopmeeuw). Uit de Natura 2000-beheerplannen voor deze Natura 2000-gebieden

⁴ Het faunabeheer wordt uitgewerkt in een faunabeheerplan. Dit plan moet voldoen aan de regels die gesteld zijn in de Wet Natuurbescherming en in de Verordening uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland. In het faunabeheerplan is/wordt opgenomen op welke wijze rekening wordt gehouden met de Natura 2000-gebieden en rustgebieden voor trekganzen.

blijkt dat de huidige zonering van recreatie (met afgesloten gebieden) voldoende is om de huidige recreatiedruk en de verwachte toekomstige toename op te vangen, zodat deze geen knelpunt vormt voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen.

Het is echter niet uitgesloten dat de waterrecreatie als gevolg van deze beleidsuitspraak sterker toeneemt dan in de Natura 2000-beheerplannen is voorzien, of dat ook voorzieningen op land gewenst zijn. Mogelijke effecten kunnen ook bestaan uit eventuele toename van verstoring door landrecreatie als gevolg van een verbeterde toegankelijkheid. De mogelijke toename van waterbewegingen kan gevolgen hebben voor onderwatervegetatie. Daarom doet zich een risico voor op negatieve effecten.

De beleidsuitspraken binnen deze beleidsverrijking kunnen wisselend leiden tot positieve of negatieve effecten. De omvang van de effecten is sterk afhankelijk van de mate van verdere concretisering van deze beleidsuitspraken. Daarom zal over het algemeen er niet of nauwelijks sprake zijn van beleidseffecten op Natura2000 gebieden ten gevolge van deze beleidsverrijking.

Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek

Deze beleidsverrijking heeft tot doel om kantorencomplexen te concentreren nabij toplocaties als het centrum van Rotterdam, Den Haag en scienceparken. Aanvullend vindt er reductie plaats van kantoren op minder kansrijke locaties, zoals snelweglocaties. Door concentratie in/nabij stedelijk gebied is er een beperkt risico dat er sprake is van negatieve effecten op Natura 2000-gebieden. Dit risico bestaat alleen op het moment dat Natura 2000-gebieden in de nabijheid van een nieuw kantorencomplex zijn gelegen. Het gaat dan met name om effecten als gevolg van stikstofdepositie door de extra verkeersbewegingen. Wanneer het complex grenst aan het Natura 2000-gebied is lichtverstoring door bijvoorbeeld reclame en andere vormen van bedrijfs- en wegverlichting een aandachtspunt. De omvang van de effecten is sterk afhankelijk van de mate van verdere concretisering van deze beleidsuitspraken, maar er is een risico op een verslechtering van de kwaliteit.

Beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen

n.v.t.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Natuur en biodiversiteit	Natura2000 gebieden			●	↘	●

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Natuurnetwerk Zuid-Holland buiten Natura 2000 gebieden

Het natuurnetwerk Nederland (NNN) is een netwerk van natuurgebieden waar de natuur voorrang heeft. Het netwerk helpt beschermde natuur, planten en dieren. De provincies zijn verantwoordelijk voor de begrenzing en de ontwikkeling van dit natuurnetwerk. In het LOT worden de effecten van NNN bekeken aan de hand van de drie criteria, namelijk het oppervlak, de samenhang en de 'wezenlijke kenmerken en waarden'. De Natura2000 gebieden, die onderdeel zijn van het NNN, worden apart beoordeeld.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Natuur en biodiversiteit	Natuurnetwerk Zuid-Holland buiten Natura 2000 gebieden	Wezenlijke kenmerken en waarden

Huidige situatie (2017)

Door de hoge bevolkingsdichtheid heeft het NNN een belangrijke functie voor de biodiversiteit, recreatie, landschap en cultuurhistorie. Ongeveer 36% in de provincie bestaat uit bebouwd gebied (wegen, bebouwing, industrie, kassen). Ondanks verdichting en verstedelijking bestaat de provincie voor circa 65% uit groene buitenruimte [De Staat van Zuid-Holland (2017). Factsheet groenbeleving in het buitengebied].

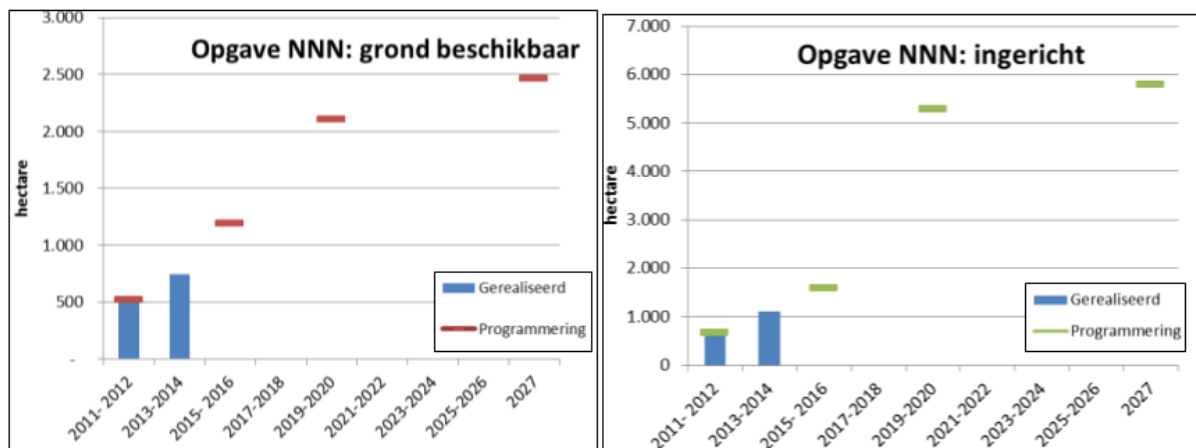
De provincie Zuid-Holland is verantwoordelijk voor het natuurbeleid. De provincie heeft in 2018 een aangepaste uitvoeringsstrategie vastgesteld voor de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Het NNN is voor een deel al gerealiseerd en beschermd, maar voor een belangrijk deel ook nog niet. In de Beleidsvisie Groen staat beschreven op welke manier de provincie bij voorkeur de groenopgave realiseert: zoveel mogelijk met en door gebiedspartijen. Dit geldt zeker ook voor de restantopgave aan nieuwe natuur in het NNN. Het grootste deel van deze restantopgave ligt in een tweetal deelgebieden, te weten Gouwe Wiericke en de Krimpenerwaard. Er ligt vanaf 1 januari 2019 nog een restantopgave voor de inrichting van 3.307 ha natuur. 1.346 ha daarvan is nog niet duurzaam beschikbaar voor het NNN en de aldaar gewenste natuurwaarden, deze hectares moeten nog verworven worden [De Staat van Zuid-Holland (2017). Restantopgave Natuurnetwerk Nederland]. In aanvulling op het Natuurnetwerk stimuleert de provincie de aanleg van ecologische verbindingen. De restantopgave per 1 januari 2019 is de realisatie van 113 kilometer aan verbindingen. Vanwege deze restantopgave is het kwaliteitsniveau 'oranje' toegekend (wisselende kwaliteit).

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

Op 22 mei 2018 heeft Gedeputeerde Staten de Visie Rijke Groenblauwe Leefomgeving vastgesteld. Deze visie vervangt de Beleidsvisie Groen na vaststelling door Provinciale Staten, naar verwachting in februari 2019. De Visie betreft een brede, integrale aanpak van de groenopgave in de provincie Zuid-Holland.

Voor de periode tot 2027 ligt er nog een flinke opgave, met name voor de inrichting is de opgave erg hoog in vergelijking tot de prestaties en opgave van de afgelopen periode. Deels hangt dit samen met het feit dat het vaak beter om een heel gebied in één keer in te richten. Als grote aaneengesloten gebieden zijn verworven of de grond is op andere manieren voor natuur beschikbaar, dan wordt in één keer een groot gebied ingericht en wordt dit zichtbaar in de rapportages. Hiermee is in de totale

(financiële) programmering t/m 2027 rekening gehouden. Daarnaast is er in de beleidsvisie groen voor gekozen het Natuurnetwerk te realiseren in samenwerking met gebiedspartijen. Door agrariërs en andere grondeigenaren te betrekken bij de natuurontwikkeling kunnen kosten worden bespaard op verwerving inrichting en beheer. Dit proces kost wel de nodige tijd en heeft als consequentie dat sommige gebieden nu al wel zijn verworven, maar nog niet ingericht. Onderstaand figuur laat de opgave en voortgang voor realisatie van het NNN wat betreft beschikbare gronden en inrichting.

Opgave en voortgang beschikbaarheid van grond binnen het Natuurnetwerk (links) en inrichting (rechts) [Rapportage biodiversiteit Zuid-Holland, 2014].

Het oppervlak van het NNZH wordt in de autonome situatie vergroot, waardoor de samenhang en versterking van ecologische verbindingen wordt vergroot. In de autonome ontwikkeling kan verwerving en inrichting van een groot deel van het NNN worden verwacht. Voor wat betreft stikstofdepositie en het streven naar natuurlijker watersystemen geldt hetzelfde als bij Natura 2000 is opgemerkt. Daarom is er autonoom sprake van een verbetering binnen het kwaliteitsniveau 'oranje'.

→ Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid

De wettelijke taak voor de provincie is om zorg te dragen voor de totstandkoming en instandhouding van een samenhangend landelijk ecologisch netwerk, oftewel het NNN.

Het provinciale natuurbeleid is gericht op het behouden en waar mogelijk versterken van de biodiversiteit in de provincie. De realisatie (verwerving, inrichting en beheren) van de restantopgave aan 'nieuwe natuur' ten behoeve van het Natuurnetwerk Nederland draagt daaraan bij. Via deze beleidsbeslissing wordt bijgedragen aan:

- Een jaarlijkse groei van het aantal hectares NNN.
- Een jaarlijkse groei van het aantal km ecologische verbindingen, waardoor natuurgebieden verbonden worden.

De provincie wil de biodiversiteit versterken bij normale agrarische bedrijfsvoering door vernieuwde verdienmodellen.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

Deze beleidsverrijking bevat een aantal uitspraken, die van invloed kunnen zijn op de indicator Natuurnetwerk Zuid-Holland buiten Natura2000 gebieden, namelijk:

Beleidsverrijking 1: rijke groenblauwe leefomgeving

- *Soortenbescherming: ontwikkelen projecten voor 40 iconsoorten en stimuleren initiatieven uit de samenleving voor iconsoorten en hun biotopen.*

Een deel van de 40 geselecteerde iconsoorten betreffen soorten die als typische soorten een kwaliteitsindicatie vormen binnen het Natuurnetwerk. Deze beleidsuitspraak heeft daarom een positief effect op de wezenlijke kenmerken en waarden van het NNN. De locatie van de projecten (in/nabij NNN of op grotere afstand) en de omvang bepalen hoe groot het positieve effect is. Daarbij wordt opgemerkt dat ook projecten buiten NNN in kunnen bijdragen, door versterking van de regionale populatie of verbetering van de samenhang van leefgebieden van soorten, wat ook bijdraagt aan de staat van instandhouding binnen het Natuurnetwerk.

- *Faunabeheer: vernieuwen faunabeheer met aandacht voor (welzijns-)effecten op dieren op de langere termijn.*

Bij het opstellen van de faunabeheerplannen wordt uitdrukkelijk schade van wilde dieren aan flora en fauna meegewogen. Daarmee wordt bedoeld dat de populaties van soorten die in grote aantallen schade kunnen veroorzaken (bijvoorbeeld vraat van ganzen of damherten) beheerd worden. Hiermee wordt schade aan kwetsbare gebieden beperkt.

In principe is faunabeheer daarom positief voor de kwaliteit van het NNN. De wijze waarop het faunabeheer wordt uitgevoerd heeft naar verwachting geen gevolgen voor het NNN.

- *Natuurgebieden: ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken in natuurgebieden waar ondernemers extra waarde creëren.*

Ontwikkeling van magneetplekken kan leiden tot positieve effecten, wanneer deze zodanig gerealiseerd kunnen worden dat verstoring als gevolg van recreatie afneemt op kwetsbare locaties, en recreatieve activiteiten verplaatsen naar locaties die minder verstoringgevoelig zijn.

Bij de ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken en als gevolg van extra waarde die daar door ondernemers wordt gecreëerd moet echter ook uitgegaan worden van een toename van recreatie. Aangezien het NNN beschermde natuurwaarden herbergen die gevoelig zijn voor recreatie, en de rust in diverse gebieden al onder druk staat, doet zich een risico voor op negatieve effecten. In het Natuurbeheerplan wordt in zijn algemeenheid aangegeven: *“De recreatieve toegankelijkheid van een gebied binnen het NNN wordt door de beheerder afgestemd op de mogelijkheden die er zijn, waarbij de bescherming van de natuurwaarden het uitgangspunt vormt. Alleen wanneer de natuurwaarden in een gebied zeer kwetsbaar zijn, kan een gebied worden afgesloten”*.

Bestemmingswijziging moet zo veel mogelijk voorkomen worden en is alleen mogelijk als een zwaarwegend belang gediend is en er geen reële alternatieven voorhanden zijn. In dat geval moet de schade zoveel mogelijk beperkt worden door het treffen van mitigerende maatregelen en moet de resterende schade gecompenseerd worden.

Indien de risico's kunnen worden beheerst mag worden verwacht dat negatieve effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden van het NNN voorkomen kunnen worden.

- *Biodiversiteit: creëren van variatie aan stedelijke biotopen en ondersteunen burgerinitiatieven en programma's als steenbreek, bijenlandschap, stadslandbouw.*

Binnenstedelijke projecten hebben over het algemeen geen effecten op het Natuurnetwerk. Daarbij wordt opgemerkt dat ook projecten buiten NNN kunnen bijdragen aan de doelen van het NNN, door versterking van de regionale populatie of verbetering van de samenhang van leefgebieden van soorten, wat ook bijdraagt aan de staat van instandhouding binnen het Natuurnetwerk. Het effect is afhankelijk van de ligging ten opzichte van het NNN, maar zal gezien het binnenstedelijke karakter over het algemeen beperkt zijn.

- *Recreatie: verbinden regio's waterrecreatie (Nat Park Biesbosch, Haringvliet en Hollands Plassengebied), vaarnetwerken in- en om de stad, stimuleren duurzame waterrecreatie en meerdaags verblijf op het water.*

Bij de ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken en als gevolg van extra waarde die daar door ondernemers wordt gecreëerd moet echter ook uitgegaan worden van een toename van recreatie. Aangezien het NNN beschermde natuurwaarden herbergen die gevoelig zijn voor recreatie, en de rust in diverse gebieden al onder druk staat, doet zich een risico voor op negatieve effecten. In het Natuurbeheerplan wordt in zijn algemeenheid aangegeven: *“De recreatieve toegankelijkheid van een gebied binnen het NNN wordt door de beheerder afgestemd op de mogelijkheden die er zijn, waarbij de bescherming van de natuurwaarden het uitgangspunt vormt. Alleen wanneer de natuurwaarden in een gebied zeer kwetsbaar zijn, kan een gebied worden afgesloten”*.

Bestemmingswijziging moet zo veel mogelijk voorkomen worden en is alleen mogelijk als een zwaarwegend belang gediend is en er geen reële alternatieven voorhanden zijn. In dat geval moet de schade zoveel mogelijk beperkt worden door het treffen van mitigerende maatregelen en moet de resterende schade gecompenseerd worden.

Indien de risico's kunnen worden beheerst mag worden verwacht dat negatieve effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden van het NNN voorkomen kunnen worden.

De beleidsuitspraken binnen deze beleidsverrijking kunnen wisselend leiden tot positieve of negatieve effecten. De omvang van de effecten is sterk afhankelijk van de mate van verdere concretisering van deze beleidsuitspraken. Daarom zal over het algemeen er niet of nauwelijks sprake zijn van beleidseffecten op NNN ten gevolge van deze beleidsverrijking.

Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek

Het gaat hierbij om intensivering van bestaande kantorencomplexen op toplocaties zoals het centrum van Rotterdam en Den Haag. Dit zijn locaties buiten de begrenzing van het NNN. Wanneer locaties meer aan de stadsranden zijn gelegen waarbij niet uitgesloten is dat door uitbreiding bestemmingswijzigingen binnen het NNN nodig is, is er sprake van aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden. De omvang van de effecten is sterk afhankelijk van de mate van verdere concretisering van deze beleidsuitspraken, maar er is een risico op een verslechtering van de kwaliteit.

Beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen

n.v.t.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Natuur en biodiversiteit	Natuurnetwerk Zuid-Holland buiten Natura 2000 gebieden			●	➔	●

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Biodiversiteit buiten Natuurnetwerk Zuid-Holland

Bij deze indicator binnen het thema natuur en biodiversiteit worden de effecten op biodiversiteit beoordeeld. Voor het LOT worden de effecten op biodiversiteit bekeken aan de hand van de omvang van biodiversiteit. Het gaat hierbij om de biodiversiteit buiten het NNN.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Natuur en biodiversiteit	Biodiversiteit buiten Natuurnetwerk Zuid-Holland	Omvang biodiversiteit: aantal soorten en groepen en omvang leefgebieden

Huidige situatie (2017)

In de gehele provincie Zuid-Holland liggen er kansen voor behoud en versterking van de biodiversiteit buiten het NNN en Natura 2000-gebieden. Verbetering van de biodiversiteit buiten deze gebieden is veelal gebonden aan agrarische en recreatiegebieden. Als gevolg van de verstedelijkingsopgave staat de omvang van het agrarisch gebied verder onder druk. De kwaliteit van de natuur buiten het NNN op basis van het Beleidsplan Groen laat een wisselend beeld zien. De aantallen weidevogels blijven gemiddeld een neergaande trend vertonen. Vegetaties van sloten en slootkanten laten geen duidelijke (on)gunstige trend zien. Deze ontwikkelingen doen zich voor, terwijl de afgelopen jaren de oppervlakte agrarisch natuurbeheer niet wezenlijk zijn toe- of afgenomen (bron: website PBL). Daarom krijgt de biodiversiteit buiten Natuurnetwerk Zuid-Holland in de huidige situatie het kwaliteitsniveau 'rood' (slecht).

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

Het landschap en de biodiversiteit in de provincie staan onder druk door het groeiend aantal inwoners, de economische ontwikkeling, energie-infrastructuur (windmolens) en klimaatverandering. Landelijk, maar ook op provinciaal niveau, neemt de biodiversiteit in het landelijke gebied af. Met name de weidevogelstand is zorgwekkend. Met het Uitvoeringsprogramma Groen richt de provincie zich op een groenblauwe dooradering in blijvend landbouwgebied rond de natuurkerngebieden en een effectieve inzet van agrarisch natuurbeheer voor het in standhouden van de weidevogelpopulatie. Verder richt de provincie zich op het stimuleren van inrichtingsmaatregelen die de biodiversiteit versterken in recreatiegebieden om de stad en op het benutten van de mogelijkheden voor tijdelijke natuur op braakliggende terreinen.

Het vernieuwde agrarisch natuurbeheer moet leiden tot een meer samenhangend beheer van agrarische natuurgebieden, dat bijdraagt aan de nationale en internationale doelen. Beheermaatregelen gericht op het broedseizoen en het creëren van voldoende voedsel (bijv. het verminderen van bemesting - met name net voor het broedseizoen, later maaien en het verhogen van het waterpeil, natuurvriendelijke oevers, braakliggende terreinen) moeten de impact op de biodiversiteit buiten het Natuurnetwerk verminderen. Ondanks dit is de veronderstelling dat de biodiversiteit achteruit zal gaan. Het uiteindelijke doel is dat de achteruitgang van de biodiversiteit, met de weidevogels in het bijzonder, gestopt wordt (Programma Zuid-Hollands groen 2018-2032). De vraag is of soorten die in de gevarenzone zitten voldoende bescherming wordt geboden. Daarom krijgt de biodiversiteit buiten Natuurnetwerk Zuid-Holland in de autonome situatie het kwaliteitsniveau 'rood' (slecht).

→ *Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid*

De provincie draagt zorg voor een breed gedragen faunabeleid. Om zo de balans te bewerkstelligen tussen economische belangen, gezondheid, veiligheid en de populaties van in het wild levende dieren. Daarnaast richt de provincie zich op een integrale structuur van stedelijk groen-en waterstructuur en de (boven)regionale groenblauwe structuur. Een groenblauwe dooradering kan de effecten van klimaatverandering (droogte, hittestress en wateroverlast) tegengaan en door deze dooradering reiken de uitlopers van het landschap/leefgebieden tot in de bebouwde ruimte.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

Beleidsverrijking 1: rijke groenblauwe leefomgeving

Deze beleidsverrijking bevat een aantal uitspraken, die van invloed kunnen zijn op de indicator biodiversiteit buiten Natuurnetwerk Zuid-Holland, namelijk:

- *Soortenbescherming: ontwikkelen projecten voor 40 icoonsoorten en stimuleren initiatieven uit de samenleving voor icoonsoorten en hun biotopen.*

Buiten natuurgebieden zijn de meeste van de 40 geselecteerde icoonsoorten weliswaar beschermd, maar zijn meestal slechts beperkte ontwikkelingen met betrekking tot behoud, herstel of aanleg van geschikte leefgebieden. Wanneer projecten buiten natuurgebieden plaatsvinden, heeft dit mogelijk een positief effect op biodiversiteit in Zuid-Holland.

- *Natuurgebieden: ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken in natuurgebieden waar ondernemers extra waarde creëren.*

Deze beleidsuitspraak heeft betrekking op ontwikkelingen binnen natuurgebieden. Het is echter niet ondenkbaar dat extra recreatie binnen natuurgebieden doorwerkt tot buiten beschermde gebieden. Daarmee is er een kans op een negatief effect, door toename van verstoring door recreanten en mogelijke aanleg van voorzieningen, waardoor leefgebied van flora en fauna wordt aangetast of verloren gaat. Het is echter ook denkbaar dat aansluitend op de magneetplekken binnen natuurgebieden, ontwikkelingen buiten natuurgebieden in gang worden gezet die positieve effecten hebben op de biodiversiteit. Indien de risico's kunnen worden beheerst mag worden verwacht dat negatieve effecten op biodiversiteit buiten natuurgebieden voorkomen kunnen worden.

- *Groen: gebiedsgerichte kwalitatieve en kwantitatieve groennorm richtinggevend voor natuur-inclusieve, klimaatbestendige nieuwbouw en renovatie van woningen.*

Invoering van een kwalitatieve en kwantitatieve groennorm wordt positief beoordeeld, vanwege kansen op toename van geschikte verblijfplaatsen/leefgebied/voedselaanbod voor diverse soorten. De omvang van de effecten is sterk afhankelijk van de mate van verdere concretisering van deze beleidsuitspraak.

- *Biodiversiteit: creëren van variatie aan stedelijke biotopen en ondersteunen burgerinitiatieven en programma's als steenbreek, bijenlandschap, stadslandbouw.*

Deze beleidsuitspraak is specifiek opgenomen vanwege het positieve effect op biodiversiteit buiten natuurgebieden. Meer groen en meer variatie in groene gebieden leiden tot meer geschikte leefgebieden voor meer soorten. Daarom wordt het effect positief beoordeeld.

- *Recreatie: verbinden regio's waterrecreatie (Nat Park Biesbosch, Haringvliet en Hollands Plassengebied), vaarnetwerken in- en om de stad, stimuleren duurzame waterrecreatie en meerdaags verblijf op het water.*

Deze beleidsuitspraak heeft betrekking op ontwikkelingen binnen natuurgebieden. Het is echter niet ondenkbaar dat extra recreatie binnen natuurgebieden doorwerkt tot buiten beschermde gebieden. Daarmee is er een kans op een negatief effect, door toename van verstoring door recreanten en mogelijke aanleg van voorzieningen waardoor leefgebied van flora en fauna wordt aangetast of verloren gaat. Het is echter ook denkbaar dat ontwikkelingen buiten natuurgebieden in gang worden gezet die positieve effecten hebben op de biodiversiteit. Indien de risico's kunnen worden beheerst mag worden verwacht dat negatieve effecten op biodiversiteit buiten natuurgebieden voorkomen kunnen worden.

De beleidsuitspraken binnen deze beleidsverrijking kunnen wisselend leiden tot positieve of negatieve effecten. De omvang van de effecten is sterk afhankelijk van de mate van verdere concretisering van deze beleidsuitspraken. Over het algemeen kan er sprake zijn van een positief effect op de biodiversiteit buiten het Natuurnetwerk Zuid-Holland van deze beleidsverrijking.

Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek

Deze beleidsverrijking omvat ruimtelijke ontwikkelingen, met name in stedelijk gebied van Rotterdam, Den Haag en scienceparken. Wanneer hierbij bestaande gebouwen gerenoveerd of gesloopt moeten worden bestaat er een risico dat leefgebieden van gebouwbewonende soorten (zoals vleermuizen, zwaluwen en huismus) en muurvegetaties worden aangetast. Wanneer het hier gaat om groene gebieden als parken of stadsranden gaan dergelijke ontwikkelingen ten koste van andere soortgroepen. Dit heeft dan een negatief effect op de lokale biodiversiteit.

Beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen

n.v.t.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Natuur en biodiversiteit	Biodiversiteit buiten Natuurnetwerk Zuid-Holland			↗	↘	●

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Factsheet Ruimtelijke kwaliteit

Onderstaande tabel toont het overzicht van het thema ruimtelijke kwaliteit, waarin de beoordeling van de leefomgevingskwaliteit weergegeven. Hierbij is onderscheid gemaakt in de huidige situatie (2017), de autonome situatie (2030) en het effect van de 3 beleidsverrijkingen van de provincie Zuid-Holland (2030).

De omgevingsvisie die nu vastgesteld wordt is een samenvoeging van bestaand beleid, het bevat geen nieuw beleid. Daarom zijn de kwaliteitsniveaus voor de omgevingsvisie gelijk aan de situatie bij autonome ontwikkeling. Anders gezegd: de autonome ontwikkeling in deze factsheet laat zien wat het kwaliteitsniveau in 2030 is op basis van de omgevingsvisie met ongewijzigd, samengevoegd beleid.

De beleidsverrijkingen bevatten nieuw beleid. De effecten daarvan zijn in beeld gebracht ten opzichte van de situatie bij autonome ontwikkeling 2030.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Ruimtelijke kwaliteit	Cultuurhistorische en landschappelijke waarden			↗	●	●
	Archeologie en aardkunde			●	●	●

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Schaallat kwaliteitsniveaus en effectbeoordeling

In deze factsheet is per indicator de kwaliteit van de leefomgeving in de huidige (2017) en bij autonome ontwikkeling (2030) beschreven. Aangezien er m.u.v. de 3 beleidsverrijkingen sprake is van een beleidsneutrale overzetting is het kwaliteitsniveau van de autonome situatie (2030) gelijk aan die van de Omgevingsvisie Zuid-Holland. Op basis daarvan is per indicator een kwaliteitsniveau toegekend aan de hand van onderstaande schaalat.

Niveau	Omschrijving
	Provinciebreed overwegend geen sprake van problemen/knelpunten
	Wisselend beeld
	Provinciebreed overwegend sprake van problemen/knelpunten

Het effect van de beleidsverrijkingen is beoordeeld aan de hand van de volgende schaalat.

Score	Omschrijving
↗	Kans op verbetering
●	Niet of nauwelijks kans op verslechtering of verbetering
↘	Risico op verslechtering

Cultuurhistorische en landschappelijke waarden

Onder cultuurhistorische waarden worden bouwhistorische elementen (historische panden en bouwwerken) en historisch-geografische elementen (o.a. historische landschappen, infrastructuur zoals trekvaarten, wegen en kanalen, polders, steden en dorpen) verstaan. In leefomgevingstoets wordt dit op een hoog abstractieniveau meegenomen. Bij landschappelijke waarden worden effecten beoordeeld aan de hand van de gebruiks-, belevings- en toekomstwaarden van het landschap.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Ruimtelijke kwaliteit	Cultuurhistorische en landschappelijke waarden	Beschermde/erkende gebieden van cultuurhistorische waarden en gebruiks-, belevings- en toekomstige landschappelijke waarden

Huidige situatie (2017)

Zuid-Holland behoort tot de dichtstbevolkte gebieden van Europa. Desondanks kent de provincie ook open en weidse gebieden, zoals de kust- en duinlandschappen, agrarische gebieden (bollenstreek) en natuur (het Groene Hart en de veenweidegebieden) en stiltegebieden. Het grootste deel van de groene ruimte in Zuid-Holland bestaat uit cultuurlandschap. Karakteristiek voor Zuid-Holland zijn de delta-, veen-, rivieren- en kustlandschappen. Door de verstedelijking verandert de rol van het Zuid-Hollandse landschap. Dat raakt sterker verbonden met het leven en de economie van de stedelijke kernen. Het landschap vervult steeds meer niet-agrarische economische en recreatieve functies. De veranderingen worden mede veroorzaakt door forse structuurveranderingen in de agrarische sector. Niettemin blijft de landbouw de grootste grondgebruiker in Zuid-Holland, al is er een lichte, maar structurele afname van het areaal door uitbreiding van de gebouwde omgeving en natuurontwikkeling.

De provincie wil in een aantal gebieden specifieke waarden in stand houden, omdat ze landschappelijk, ecologisch of qua gebruikswaarde bijzonder en kwetsbaar zijn. De instandhouding van deze waarden vraagt om toegespitste vormen van bescherming en ontwikkeling. De provincie maakt daarbij onderscheid in drie deltalandschappen:

- Het veenlandschap van het Groene Hart;
- Het Zuid-Hollandse rivierdeltalandschap;
- Het Zuid-Hollandse kustlandschap.

In al deze landschappen is er sprake van verweving van functies (landbouw, natuur, recreatie, bedrijvigheid, etc.). Ook al is er meer en meer aandacht voor het goed op elkaar aansluiten van functies, toch blijft landschappelijke inpassing conflicterende belangen met zich meebrengen.

De Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS) van Zuid-Holland omvat het historische culturele erfgoed van Zuid-Holland, waaronder molens, kastelen en buitenplaatsen. De molens van Kinderdijk zijn erkend als werelderfgoed. Daarnaast zijn de Van Nelle fabriek, Limes en de Nieuwe Hollandse Waterlinie genomineerd voor de Unesco werelderfgoedlijst. In Zuid-Holland bevinden zich 9.178 rijksmonumenten waar de provincie verantwoordelijk voor is. Daarnaast kent de provincie 65 beschermde stads- en dorpsgezichten (2015) en 228 molens. Een ander doel van het provinciale beleid is de erfgoedlijnen¹ te ontwikkelen, te versterken en het verhaal over het culturele erfgoed te

¹ Een erfgoedlijn is een geografische lijn (kust, trekvaart, oude duinenrij, eiland, enzovoort) die verschillende punten op de kaart verbindt tot één geheel met een gemeenschappelijk historisch verhaal.

vertellen. De provincie kent de volgende 7 erfgoedlijnen: de Limes, de Waterdriehoek Kinderdijk/Dordrecht/Biesbosch, de Oude Hollandse Waterlinie, de Landgoederenzone, de Trekvaarten, Goeree Overflakkee en de Atlantikwall.

Door de toenemende verstedelijking wordt het Zuid-Hollandse landschap sterker verbonden met het leven en de economie van de stedelijke kernen. Daarnaast neemt de belevingswaarde van het landschap toe, maar neemt de intrinsieke landschappelijke waarde af. Daarom kennen we in huidige situatie kwaliteitsniveau 'oranje' toe (wisselend beeld).

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

Verstedelijking en veranderend ruimtegebruik als gevolg van demografische ontwikkelingen, leidt tot verlies aan landschappelijke en cultuurhistorische waarden en leegstand van waardevol erfgoed. Als gevolg van de bevolkingstoename en de sterke groei van recreatie en toerisme, zal in het stedelijk gebied de druk op de publieke ruimte in de stad en op het landschap rond de stad verder toenemen. Ook het opwekken van duurzame energie kan een grote impact hebben op het resterende open landschap.

Vanwege de toenemende druk op het aanwezige landschap en de cultuurhistorische waarden is er voor ruimtelijke kwaliteit een autonome verslechterende trend te verwachten. Ook aan de autonome ontwikkeling kennen we kwaliteitsniveau 'oranje' toe, al is het dan dichterbij rood aan te verwachten dan in de huidige situatie.

→ Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid

Als gevolg van de bevolkingstoename en de sterke groei van recreatie en toerisme, zal de druk op de publieke ruimte in de stad en op het landschap rond de stad verder toenemen. De grenzen van de mogelijkheden om te intensiveren en te verdichten, teneinde het landschap open te houden en de kwaliteit van leven in de stad op peil te houden, komen in zicht. Dit terwijl de nabijheid van groen in toenemende mate van economische waarde is voor steden met een snel groeiende kennisintensieve economie. Energietransitie en klimaatverandering leiden in de toekomst tot nieuwe verstedelijkingsvraagstukken: ruimte voor opwekking van duurzame energie is lastig te vinden en dit legt een claim op het landschap rond de stad. Om de impact op het resterende open landschap te beperken hanteert de provincie het beleid dat windturbines worden geplaatst in de provincie daar waar ze aan kunnen sluiten bij grote landschappelijke structuren (grootschalige overgangen land-water, grote lijnvormige (infra)structuren).

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving

De beleidsverrijking bevat 2 uitspraken met kansen op positieve effecten voor ruimtelijke kwaliteit:

- Het ontwikkelen van soortenbescherming (aan de hand van 40 iconsoorten) levert meer natuurwaarden op en geeft een hogere belevingswaarde voor landschappen.
- Het verbinden van regio's met waterrecreatie en vaarnetwerken om steden biedt kansen op het vergroten van de belevingswaarde van het landschap.

Het is niet te aannemelijk dat bovenstaande uitspraken tot een ander kwaliteitsniveau leiden. Daarom is ook met deze beleidsverrijking een wisselend kwaliteitsniveau te verwachten ('oranje').

Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek

Deze beleidsverrijking bevat geen concrete nieuwe beleidsonderdelen met relevante effecten op cultuurhistorische en landschappelijke waarden.

Beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen

Deze beleidsverrijking bevat geen concrete nieuwe beleidsonderdelen met relevante effecten op cultuurhistorische en landschappelijke waarden.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Ruimtelijke kwaliteit	Cultuurhistorische en landschappelijke waarden			↗	●	●

*HS = Huidige situatie in 2017 ; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Archeologie en aardkunde

Aardkundige waarden zijn die onderdelen van het landschap die iets vertellen over de natuurlijke ontstaanswijze van het gebied, op basis van geologie, geomorfologie, hydrologie of bodemkunde. Archeologische waarden gaan om de sporen die de mens heeft achtergelaten in de bodem en het landschap. In het LOT wordt dit op een hoog abstractieniveau meegenomen.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Ruimtelijke kwaliteit	Archeologie en aardkunde	Gebieden van provinciaal archeologisch belang (incl. monumenten) en beschermde aardkundige monumenten.

Huidige situatie (2017)

De provincie Zuid-Holland wordt gekenmerkt door een rijk bodemarchief, waarvan de bewaarcondities over het algemeen gunstig zijn. Dat maakt dat bijna de gehele provincie een potentiële archeologische verwachting heeft. De provincie heeft archeologische gebieden van provinciaal belang aangewezen. Deze gebieden bevatten waardevolle archeologische vindplaatsen en vertegenwoordigen in het algemeen één of enkele periodes en daarmee de kenmerkende bewoningsgeschiedenis van het gebied. Daarnaast heeft de provincie Provinciaal archeologische beschermde monumenten aangewezen. Ook liggen er archeologische rijksmonumenten in Zuid-Holland.

Een belangrijke component van het landschap is de bodem. De verscheidenheid aan bodemeigenschappen die we nu aantreffen is het resultaat van de natuurlijke ontstaansgeschiedenis van de provincie Zuid-Holland. Het gaat hierbij om de abiotische waarden van de bodem. De provincie heeft aardkundige monumenten aangewezen en gebieden met bijzondere aardkundige waarden

De kern van het provinciale beleid behelst de uitvoering van de wettelijke taken ter bescherming en beheer van het bodemarchief. Archeologische en aardkundige waarden worden beschermd via bestemmingsplannen, provinciale verordeningen, dan wel via het overgangsrecht Monumentenwet 1988 en de Erfgoedwet.

In de huidige situatie kunnen archeologie en aardkunde conflicteren bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen, waarbij het risico op verlies aan archeologische en aardkundige waarden toeneemt. Daarom is kwaliteitsniveau 'oranje' toegekend (wisselend beeld).

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

Het ruimtegebruik in en boven de grond zal verder intensiveren. In de bodem zullen steeds meer nieuwe functies worden toegevoegd, zoals ondergrondse bouwwerken, maar ook bodemenergiesystemen en mogelijk ook de opslag van CO₂. Door intensiever ruimtegebruik door ondergrondse toepassingen als WKO-systemen, CO₂ opslag zal goed moeten worden opgelet welke functies waar komen.

Door intensivering van gebruik van de ondergrond zal risico op verlies aan archeologische en aardkundige waarden toenemen. Voor de autonome ontwikkeling is daarom een verslechterend trend binnen kwaliteitsniveau 'oranje' (wisselend beeld) toegekend.

➔ *Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid*
 Risico op verlies aan archeologische en aardkundige waarden.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

Beleidsverrijking 1: rijke groenblauwe leefomgeving

Deze beleidsverrijking bevat geen concrete nieuwe beleidsonderdelen met relevante effecten op archeologie en aardkunde.

Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek

De beleidsverrijking bevat het onderdeel 'nieuwe kantorenontwikkelingen bij voorkeur op toplocaties. Dit kan in de stadscentra van Rotterdam en Den Haag een risico op verlies van archeologische en aardkundige waarden met zich meebrengen. Provinciebreed gezien is er geen sprake van relevante effecten op het vlak van archeologische en aardkundige waarden.

Beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen

Deze beleidsverrijking bevat geen concrete nieuwe beleidsonderdelen met relevante effecten op archeologie en aardkunde.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Ruimtelijke kwaliteit	Archeologie en aardkunde			●	●	●

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Factsheet Energietransitie

Onderstaande tabel toont het overzicht van het thema energietransitie, waarin de beoordeling van de leefomgevingskwaliteit weergegeven. Hierbij is onderscheid gemaakt in de huidige situatie (2017), de autonome situatie (2030) en het effect van de 3 beleidsverrijkingen van de provincie Zuid-Holland (2030).

De omgevingsvisie die nu vastgesteld wordt is een samenvoeging van bestaand beleid, het bevat geen nieuw beleid. Daarom zijn de kwaliteitsniveaus voor de omgevingsvisie gelijk aan de situatie bij autonome ontwikkeling. Anders gezegd: de autonome ontwikkeling in deze factsheet laat zien wat het kwaliteitsniveau in 2030 is op basis van de omgevingsvisie met ongewijzigd, samengevoegd beleid.

De beleidsverrijkingen bevatten nieuw beleid. De effecten daarvan zijn in beeld gebracht ten opzichte van de situatie bij autonome ontwikkeling 2030.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Energietransitie	Aandeel duurzame energie			●	●	↗
	Energiegebruik			●	●	●
	Energieinfrastructuur ruimtegebruik			●	↘	●
	Uitstoot broeikasgassen			●	●	↗

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Schaallat kwaliteitsniveaus en effectbeoordeling

In deze factsheet is per indicator de kwaliteit van de leefomgeving in de huidige (2017) en bij autonome ontwikkeling (2030) beschreven. Aangezien er m.u.v. de 3 beleidsverrijkingen sprake is van een beleidsneutrale overzetting is het kwaliteitsniveau van de autonome situatie (2030) gelijk aan die van de Omgevingsvisie Zuid-Holland. Op basis daarvan is per indicator een kwaliteitsniveau toegekend aan de hand van onderstaande schaallat.

Niveau	Omschrijving
	Provinciebreed overwegend geen sprake van problemen/knelpunten
	Wisselend beeld
	Provinciebreed overwegend sprake van problemen/knelpunten

Het effect van de beleidsverrijkingen is beoordeeld aan de hand van de volgende schaalat.

Score	Omschrijving
↗	Kans op verbetering
●	Niet of nauwelijks kans op verslechtering of verbetering
↘	Risico op verslechtering

Aandeel duurzame energie

Bij het gebruik van fossiele brandstoffen komt CO₂ vrij. In grote hoeveelheden draagt dit gas bij aan het broeikaseffect¹. Het broeikaseffect zorgt voor een belangrijk deel van de opwarming van de aarde. Nu meer duidelijkheid bestaat over de eindigheid van fossiele brandstoffen en over de gevolgen voor het klimaat, wordt de noodzaak van hernieuwbare energie meer en in breder internationaal verband onderkend.

In de leefomgevingstoets worden de effecten van het beleid op het aandeel duurzame energie beoordeeld. De beoordeling van de effecten vindt plaats aan de hand van de omvang van hernieuwbare energiebronnen (HE) ten opzichte van het totale energiegebruik². Bij de totale omvang van hernieuwbare energie worden meegenomen: windenergie, zonne-energie, waterenergie, thermische-energie.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Energietransitie	Aandeel duurzame energie	Omvang van hernieuwbare energiebronnen ten opzichte van het totale energiegebruik

Huidige situatie (2017)

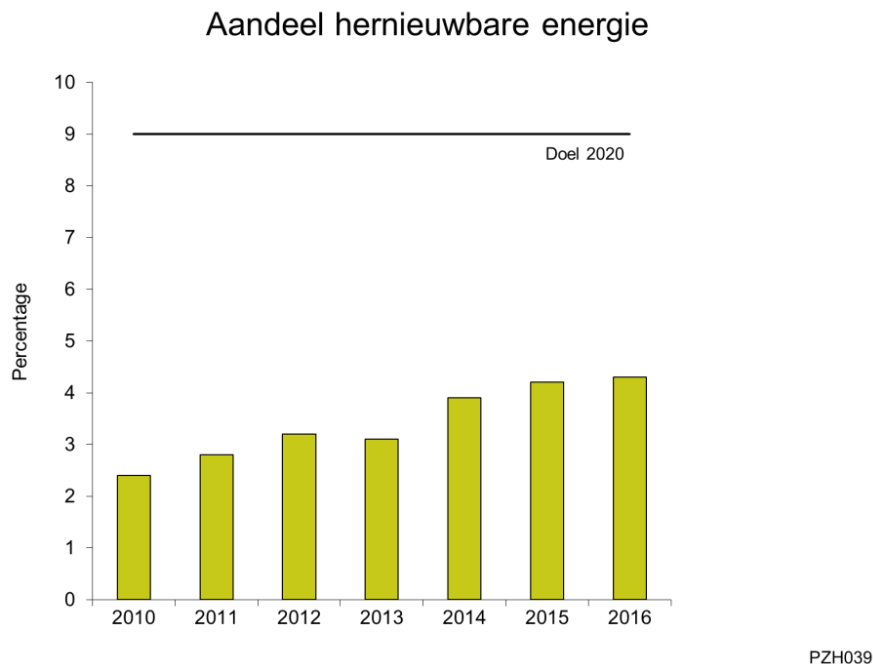
De provincie Zuid-Holland heeft de volgende doelen voor de productie van HE door de verschillende in Zuid-Holland aanwezige bronnen in 2020. In dat jaar:

- is het aandeel HE 9%, in 2016 was dat aandeel 4,4%, in 2010 was het 2,3%, de gestage toename vindt plaats op de onderdelen: wind, zon, geothermie, WKO en duurzame warmte uit afvalverbranding;
- wordt door hernieuwbare bronnen 39 PJ aan HE geproduceerd, in 2016 was dat 18,8 PJ, in 2010 was het 10,3 PJ;
- bedraagt het totaal opgesteld vermogen aan windenergie 735,5 MW; in 2016 was het 351 MW. Iets meer dan de helft van het opgesteld windvermogen staat in (de haven van) Rotterdam en bijna een kwart staat op Goeree Overflakkee.
- is met zon 1,5 PJ aan hernieuwbare energie geproduceerd; productie van energie uit zonnepanelen (zon PV) is de laatste jaren toegenomen van 0,033 PJ in 2010 naar 0,596 PJ in 2016.
- levert geothermie 5,5 PJ. In 2016 was de hernieuwbare energieproductie door geothermie 0,9 PJ.

Ondanks dat er de afgelopen jaren sprake is van een stijgende trend richting de doelen voor aandeel duurzame energie, is er nog steeds sprake van aanmerkelijk groter aandeel energie uit fossiele bronnen. Dat vormt een belangrijk probleem op het vlak van klimaatverandering (broeikaseffect), met de problematische gevolgen van dien en wijkt tevens af van de nationale en internationale afspraken dienaangaande. Daarom is voor de huidige situatie kwaliteitsniveau 'rood' toegekend.

¹ Het terugstralen van warmte naar het aardoppervlak, waardoor de oppervlaktetemperatuur toeneemt.

² Deze analyse is gebaseerd op de Energiemonitor Provincie Zuid-Holland 2017.

Figuur 1. Aandeel hernieuwbare energie van provincie Zuid-Holland.

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

In september 2013 hebben 40 partijen het Nationale Energieakkoord voor duurzame groei ondertekend. Hierin is afgesproken dat het aandeel hernieuwbare energie in 2020 14% (in 2023 16%) moet zijn. De provincie Zuid-Holland heeft als doel dat in 2020 9% van het totale energieverbruik uit hernieuwbare energie komt. Volgens de Nationale Energieverkenning van 2017 komt het aandeel duurzame energie bij voorgenomen beleid landelijk gezien uit op 16,7% in 2023. Dit betekent dat het aandeel hernieuwbare energie toeneemt ten opzichte van de huidige situatie. De Energiemonitor Provincie Zuid-Holland 2017 laat zien dat deze trend de afgelopen jaren optrad binnen de provincie. Het bestaande beleid van de provincie om doelen voor hernieuwbare energie te behalen bestaat uit:

- Windenergie: met het Rijk zijn afspraken gemaakt om in 2020 te voorzien in 735,5 MW opgesteld vermogen op land. Hiervoor zijn 'locaties windenergie' aangewezen en vastgelegd in een verordening; 33 locaties in totaal.
- Zonne-energie: In het nationale Energieakkoord staan geen afspraken over de hoeveelheid zonne-energie die provincies moeten opwekken. Om voldoende focus te houden heeft Zuid-Holland daarom zelf een doel geformuleerd om in 2020 een aandeel zonne-energie te hebben van 1,5 PJ. Dit wordt bijvoorbeeld gedaan door plaatsing van zonnecellen en warmtecollectoren op daken van bestaande woningen of meervoudig ruimtegebruik van grote locaties (parkeerterreinen, sport- en recreatievoorzieningen, (bermen van) wegen of nog te realiseren terreinen.

Ondanks de toenemende trend en prognoses dat met bestaand beleid het behalen van doelen voor het aandeel energie uit hernieuwbare bronnen in zicht komt, blijft er nog steeds sprake van aanmerkelijk grotere aandelen energie uit fossiele bronnen. Dat blijft een belangrijk probleem vormen op het vlak van klimaatverandering (broeikaseffect), met de problematische gevolgen van dien. Daarom is ook bij autonome ontwikkeling kwaliteitsniveau 'rood' toegekend.

➔ *Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid*

Wat betreft het opwekken van duurzame energie is het maximaal haalbare aandeel duurzame energieopwekking in Zuid-Holland ca. 9%, uitgaande van het huidige beleid en no-regret-maatregelen. Om dit potentieel daadwerkelijk tijdig te bereiken, is een veel hoger transitietempo nodig dan tot nu toe gerealiseerd wordt.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving

Deze beleidsverrijking bevat geen concrete nieuwe beleidsonderdelen met relevante effecten op het aandeel duurzame energie.

Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek

Deze beleidsverrijking bevat geen concrete nieuwe beleidsonderdelen met relevante effecten op het aandeel duurzame energie.

Beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen

De beleidsverrijking bevat één nieuw onderdeel met kans op positieve effecten: de betrokkenheid van de provincie bij gemeentelijke woonvisies, waarbij bij ontwikkeling van nieuwe woningen rekening gehouden moet worden met de uitgangspunten voor energieneutraliteit. Uitgangspunt bij een energieneutrale woning is dat energie die benodigd is voor gebruik van de woning, zelf duurzaam opgewekt wordt (bijvoorbeeld met zonnepanelen). Dit biedt kansen op het vergroten van het aandeel duurzame energie. Omvang van de effecten is sterk afhankelijk van de mate waarin de provincie in de woonvisie 'harde' afspraken kan en zal maken met gemeenten en in hoeverre gemeente concrete maatregelen met betrekking tot klimaatverandering in woonvisies zullen opnemen.

Omdat het hier alleen om nieuwe woningen gaat, is niet aannemelijk dat de genoemde kans op positieve effecten ten opzichte van de autonome ontwikkeling in 2030 tot een substantiële vergroting van het aandeel energie leidt. Daarom is ook inclusief de beleidsverrijking een overwegend slecht kwaliteitsniveau te verwachten ('rood').

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Energietransitie	Aandeel duurzame energie			●	●	➔

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Energiegebruik

Bij het energiegebruik wordt in de leefomgevingstoets het energiegebruik in de provincie Zuid-Holland in PetaJoule per jaar bekeken.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Energietransitie	Energiegebruik	Aantal PetaJoule per jaar

Huidige situatie (2017)

In 2016 was de energiebehoefte in de provincie Zuid-Holland 430 PJ. De grootste energiegebruikers zijn de gebouwde omgeving (woningen, publieke gebouwen en het midden- en kleinbedrijf) en de sector industrie. Over de periode tussen 2010 en 2016 beschouwd heeft er een afname van energiegebruik opgetreden van 3%. Omdat energiegebruik bij het huidige hoge aandeel fossiele bronnen een belangrijke veroorzaker is van klimaatverandering (broeikaseffect), met de problematische gevolgen van dien, is voor de huidige situatie kwaliteitsniveau 'rood' toegekend.

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

Het energiegebruik zal steeds meer toenemen door de grotere vraag van de industrie, toename van het aantal apparaten etc. Daarentegen is het mogelijk om energie te besparen. Energiebesparing is een effectieve vorm om de fossiele-energieproductie te beperken. De provincie streeft naar een reductie van 7,8 PetaJoule energieverbruik bij de industrie in Zuid-Holland in 2020. Voor woningen wordt ingezet op vermindering van energiegebruik door isoleren, aansluiten op een warmtenetwerk, cascaderen van lokale warmte, co-siting (bijeenvoegen en plannen van bedrijven met aansluitende warmtebehoeften) en efficiënter gebruik van energie.

Wanneer maximaal wordt ingezet op energiebesparing kan de provinciale energieconsumptie voor de industrie worden verminderd met 7,8 PJ (2020), wat een besparing is van 6% in 2020 ten opzichte van het huidige verbruik. Een belangrijk deel van de besparing kan worden gerealiseerd in de gebouwde omgeving; die moet nog grotendeels op gang komen.

Omdat met de huidige beleidsinzet vermindering van energiegebruik niet aannemelijk is, is net als in de huidige situatie kwaliteitsniveau 'rood' toegekend.

➔ Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid

Energiegebruik is bij het huidige en autonoom voorziene hoge aandeel fossiele bronnen een belangrijke veroorzaker van klimaatverandering (broeikaseffect). Bij ongewijzigd beleid blijft dat zo.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

De beleidsverrijkingen voorzien niet in nieuwe onderdelen die van relevante invloed zijn op het energiegebruik.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Energietransitie	Energiegebruik			●	●	●

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Energie-infrastructuur ruimtegebruik

Bij deze indicator wordt de omvang van boven- en ondergrondse energienetten³ beoordeeld.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Energietransitie	Energie-infrastructuur ruimtegebruik	Omvang van boven- en ondergrondse energienetten.

Huidige situatie (2017)

In het traditionele energiesysteem zijn productie, levering en afname van energie zéér nauw met elkaar verweven. We hebben patronen ontwikkeld om deze energiestromen te structureren en vraag en aanbod op elkaar af te stemmen. Om de doelen voor duurzame energieproductie te halen, is een fundamentele verandering nodig van dit systeem. Nu al is de netcapaciteit niet altijd toereikend en kan er duurzaam opgewekte energie verloren gaan, omdat er geen 'ruimte' op het net is. Er is daarom kwaliteitsniveau 'oranje' toegekend.

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

De netcapaciteit zal in 2030 naar verwachting nog steeds niet toereikend zijn, daarnaast gaan steeds meer HE gebruikt worden (wind, zon, etc.) met claims op de ruimte – zowel boven- als ondergronds. Daarbij is de ruimtebehoefte voor de energietransitie erg groot, waardoor dit kan gaan knellen met de benodigde ruimte voor andere ondergrondse en bovengrondse belangen. Daarom is ook bij autonome ontwikkeling kwaliteitsniveau 'slecht' toegekend.

→ Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid

Voor de grootschalige opwekking van duurzame energie is ruimte nodig, zowel bovengronds (voor bijv. windmolens, zonnepanelen, biovergistingsinstallaties) als ondergronds voor warmtewinning en uitbreidingen en aanpassingen van het energie-infrastructuur. Deze ruimteclaim moet goed afgestemd worden op andere ondergrondse belangen. In het traditionele energiesysteem zijn productie, levering en afname van energie zéér nauw met elkaar verweven. We hebben patronen ontwikkeld om deze energiestromen te structureren en vraag en aanbod op elkaar af te stemmen. Om de doelen voor duurzame energieproductie te halen, is een fundamentele verandering nodig van dit systeem. Nu al is de netcapaciteit niet altijd toereikend en kan er duurzaam opgewekte energie verloren gaan, omdat er geen 'ruimte' op het net is. De provincie en zijn beleid maken maar een onderdeel uit van dit hele systeem dat moet veranderen.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving

Deze beleidsverrijking bevat geen concrete nieuwe beleidsonderdelen met relevante effecten op energie-infrastructuur ruimtegebruik.

Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek

De beleidsverrijking bevat één nieuw onderdeel met een risico op negatieve effecten: ontwikkeling van kantoren in hoogstedelijke centra. Meer plek voor kantoren op locaties waar de druk op de ondergrond al groot is, leiden tot minder ruimte voor energie-infrastructuur. Risico's doen zich op

³ Voor de grootschalige opwekking van duurzame energie is ruimte nodig, zowel bovengronds (voor bijv. windmolens, zonnepanelen, biovergistingsinstallaties) als ondergronds voor warmtewinning en uitbreidingen en aanpassingen van het energie-infrastructuur.

specifieke plekken voor, in hoogstedelijke centra (Rotterdam, Den Haag). Omvang van de risico's is afhankelijk van de kwantitatieve ontwikkelopgave, daar doet de beleidsverrijking geen uitspraak over. Het is niet aannemelijk dat de genoemde kans op negatieve effecten ten opzichte van de autonome ontwikkeling in 2030 provinciebreed tot een substantiële verandering van kwaliteitsniveau leidt.

Beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen

Deze beleidsverrijking bevat geen concrete nieuwe beleidsonderdelen met relevante effecten op energie-infrastructuur ruimtegebruik.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Energietransitie	Energieinfrastructuur ruimtegebruik			●	↓	●

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Uitstoot broeikasgassen

In de leefomgevingstoets wordt de uitstoot broeikasgassen bekeken aan de hand van de uitstoot van CO₂, methaan en lachgas door huishoudens, industrie en veenafbraak/bodemdaling.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Energietransitie	Uitstoot broeikasgassen	Uitstoot van CO ₂ , methaan en lachgas door huishoudens, industrie en veenafbraak/bodemdaling.

Huidige situatie (2017)

De uitstoot van CO₂ neemt sinds 2010 eerst geleidelijk af, maar de laatste jaren juist weer toe. Die toename komt vooral door de twee, recent opgestarte kolencentrales op de Maasvlakte in Rotterdam. Deze zijn samen verantwoordelijk voor een toename van ruim 6 Mton sinds 2013. In de periode 2010-2016 is de CO₂-uitstoot van de sector industrie met 20% toegenomen. In de gebouwde omgeving (-22%) en de landbouw (-27%) is in die periode een duidelijke afname zichtbaar; voor de sector verkeer en vervoer is die afname beperkt (-3%). De totale CO₂-uitstoot was in 2016 48,0 Mton. De sector industrie en energie levert veruit de grootste bijdrage aan de uitstoot. Methaan komt in Nederland voornamelijk uit de grond in veengebieden⁴, maar het wordt ook uitgestoten door vee. In het landelijk gebied draagt veenbodemdaling bij aan de uitstoot van broeikasgassen. Eeuwenlang had het Nederlandse veenweidegebied een hoog waterpeil. Sinds de zestiger en zeventiger jaren wordt, door diepere ontwatering om een moderne productielandbouw mogelijk te maken, het veen aan meer zuurstof blootgesteld en daardoor afgebroken. Dit leidde tot extra emissie van de broeikasgassen kooldioxide (CO₂) en lachgas (N₂O) met een factor 2 tot 5.

In 2017 waren de broeikasgasemissies (CO₂ equivalenten) over heel Nederland 1% lager dan in 2016 en 13% lager dan in 1990⁵. Dat betekent dat er in de huidige situatie nog steeds meer broeikasgassen uitgestoten worden dan het niveau dat nodig is om de mondiale temperatuurstijging ten opzichte van het pre-industriële niveau onder de 2 graden Celsius te houden. Er is daarom voor de huidige situatie kwaliteitsniveau 'slecht' toegekend.

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

Zolang het aandeel energie uit fossiele bronnen en het energiegebruik niet substantieel afnemen, zal ook de uitstoot van broeikasgassen niet substantieel afnemen. Rijksbeleid is een emissiereductiedoel van 49% in 2030 ten opzichte van 1990, wat verankerd wordt in een Klimaatwet. Dit is in lijn met 95% emissiereductie in 2050 en is passend bij het realiseren van de doelstelling uit Parijsakkoord om de temperatuurstijging te beperken tot ruim onder de 2 graden.

Om de reductiedoelstelling voor 2030 te behalen is het nodig dat de uitstoot van broeikasgassen de komende 13 jaar met nog 36% verminderd wordt. Oftewel: in de helft van de tijd, moet bijna 3 keer zoveel reductie behaald worden als er de afgelopen periode is gerealiseerd (1990 – 2017). Dit vergt ingrijpende en substantieel verdergaande maatregelen (ook financieel gezien) dan tot nu gedaan is. Het is zeer de vraag in hoeverre deze reducties daadwerkelijk gehaald gaan worden.

Op dit moment wordt gewerkt aan een landelijk Klimaat- en Energieakkoord. Daarmee wil het kabinet samen met provincies, gemeenten, bedrijfsleven, energie coöperaties, netbeheerders,

⁴ Bij ontwatering van veenbodems

⁵ CBS, 2018. Uitstoot broeikasgassen

woningcorporaties, boeren, burgers en vakbonden komen tot een aanpak, instrumenten en maatregelen om de reductiedoelstelling te gaan halen. Daarmee is de haalbaarheid van de reductiedoelstelling - ook al wordt het wettelijk verankerd – sterk afhankelijk van bereidheid van de politiek, de maatschappij en het bedrijfsleven.

In deze leefomgevingstoets gaan wij vanwege de nog openliggende invulling van het Klimaat- en Energieakkoord dat (onder andere vanwege de financiële consequenties) politiek- en maatschappelijk zeer gevoelig ligt, uit van een conservatieve inschatting: ook bij autonome ontwikkeling gaan we voor de uitstoot van broeikasgassen uit van een 'slecht' kwaliteitsniveau.

Het huidige provinciale beleid is gericht op het verminderen van het aandeel fossiele energiebronnen en het verminderen van energiegebruik. Dat draagt bij aan vermindering van uitstoot van broeikasgassen. Verwacht mag worden dat deze huidige inzet onvoldoende is om bij te dragen aan de landelijke reductiedoelstelling van het kabinet (emissiereductiedoel van 49% in 2030 ten opzichte van 1990). Daarom is bij de autonome ontwikkeling het kwaliteitsniveau 'rood' toegekend.

➔ *Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid*

Bij het gebruik van fossiele brandstoffen komt CO₂ vrij, bij de ontwatering van veenbodems Methaan (CH₄). In grote hoeveelheden dragen deze gassen bij aan het broeikaseffect.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

Beleidsverrijking 1: rijke groenblauwe leefomgeving

Deze beleidsverrijking bevat geen concrete nieuwe beleidsonderdelen met relevante effecten op de uitstoot van broeikasgassen.

Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek

Deze beleidsverrijking bevat geen concrete nieuwe beleidsonderdelen met relevante effecten op de uitstoot van broeikasgassen.

Beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen

De beleidsverrijking bevat één nieuw onderdeel met kans op positieve effecten: de betrokkenheid van de provincie bij gemeentelijke woonvisies, waarbij bij realisatie van nieuwe woningen rekening gehouden moet worden met de uitgangspunten voor energieneutraliteit. Uitgangspunt bij een energieneutrale woning is dat energie die benodigd is voor gebruik van de woning, zelf duurzaam opgewekt wordt (bijvoorbeeld met zonnepanelen). Dit biedt kansen voor de vermindering van uitstoot van broeikasgassen. De omvang van de effecten is sterk afhankelijk van de mate waarin de provincie 'harde' afspraken kan en zal maken met gemeenten en in hoeverre gemeente concrete maatregelen met betrekking tot energieneutraliteit in woonvisies gaan opnemen.

De beleidsverrijking voorziet niet in nieuwe beleidsonderdelen met relevante risico's op toename van uitstoot van broeikasgassen.

Omdat het alleen om nieuwe woningen gaat, is het niet aannemelijk dat de genoemde kans op positieve effecten ten opzichte van de autonome ontwikkeling in 2030 tot een substantiële vermindering uitstoot van broeikasgassen leidt en tot een verbeterd overall-kwaliteitsniveau. Daarom is ook inclusief de beleidsverrijking een overwegend slecht kwaliteitsniveau te verwachten ('rood').

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Energietransitie	Uitstoot broeikasgassen			●	●	↗

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Factsheet Economische transitie

Onderstaande tabel toont het overzicht van het thema economische transitie, waarin de beoordeling van de leefomgevingskwaliteit weergegeven. Hierbij is onderscheid gemaakt in de huidige situatie (2017), de autonome situatie (2030) en het effect van de 3 beleidsverrijkingen van de provincie Zuid-Holland (2030).

De omgevingsvisie die nu vastgesteld wordt is een samenvoeging van bestaand beleid, het bevat geen nieuw beleid. Daarom zijn de kwaliteitsniveaus voor de omgevingsvisie gelijk aan de situatie bij autonome ontwikkeling. Anders gezegd: de autonome ontwikkeling in deze factsheet laat zien wat het kwaliteitsniveau in 2030 is op basis van de omgevingsvisie met ongewijzigd, samengevoegd beleid.

De beleidsverrijkingen bevatten nieuw beleid. De effecten daarvan zijn in beeld gebracht ten opzichte van de situatie bij autonome ontwikkeling 2030.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Economische transitie	Circulaire economie			●	●	↗
	Duurzame landbouw			●	●	●

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030.

Schaallat kwaliteitsniveaus en effectbeoordeling

In deze factsheet is per indicator de kwaliteit van de leefomgeving in de huidige (2017) en bij autonome ontwikkeling (2030) beschreven. Aangezien er m.u.v. de 3 beleidsverrijkingen sprake is van een beleidsneutrale overzetting is het kwaliteitsniveau van de autonome situatie (2030) gelijk aan die van de Omgevingsvisie Zuid-Holland. Op basis daarvan is per indicator een kwaliteitsniveau toegekend aan de hand van onderstaande schaalat.

Niveau	Omschrijving
	Provinciebreed overwegend geen sprake van problemen/knelpunten
	Wisselend beeld
	Provinciebreed overwegend sprake van problemen/knelpunten

Het effect van de beleidsverrijkingen is beoordeeld aan de hand van de volgende schaalat.

Score	Omschrijving
↗	Kans op verbetering
●	Niet of nauwelijks kans op verslechtering of verbetering
↘	Risico op verslechtering

Circulaire economie

In een circulaire economie worden afvalstoffen opnieuw gebruikt als grondstof voor nieuwe producten, waardoor kringlopen gesloten worden. Binnen circulaire economie worden in het algemeen drie fasen onderscheiden:

1. De aanlegfase: waarin het doel is door anders te ontwerpen, het grondstofgebruik te verminderen en gebruik te maken van hernieuwbare grondstoffen.
2. De gebruiksfase: waarin de levensduur van producten/grondstoffen verlengd en het gebruik ervan verminderd moet worden.
3. De herstelfase: waarin de kringlopen gesloten worden, zodat er geen afval is. Dit kan bereikt worden door repareren, upgraden en recyclen.

Bij deze indicator binnen het thema economische transitie worden de kansen op een circulaire economie beoordeeld op een hoog abstractieniveau. Hierdoor wordt deze indicator beperkt tot een kwalitatieve beschrijving van de kansen die worden geboden in de omgevingsvisie, in de verschillende fasen van een circulaire economie: de aanleg-, gebruik- en herstelfase.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Economische transitie	Circulaire economie	Kansen op een circulaire economie

Huidige situatie (2017)

De hoeveelheid grondstoffen die wereldwijd wordt gebruikt, is in de afgelopen eeuw verachtvoudigd. Inkomensgroei en de toename van de bevolking zijn hiervan de belangrijkste oorzaken. Tegelijkertijd is er veel verspilling, waardoor onnodig waarde verloren gaat, het milieu vervuult en het klimaat negatief beïnvloed wordt. De huidige milieuschade in Nederland is geraamd op 31 miljard euro per jaar. Nederland behoort met ruim 80 procent recycling al jaren tot de kopgroep van Europese landen, maar de inzet van secundair materiaal in de Nederlandse economie bedraagt maar 8 procent. Nederland gebruikt veel meer grondstoffen dan er als recyclebaar beschikbaar komt¹.

De klimaatverandering en de daaruit voortkomende noodzaak tot CO₂-reductie en transitie naar duurzame energievormen, zal de huidige sectorale opbouw van de Zuid-Hollandse economie doen veranderen. Deze ontwikkeling stimuleert, samen met mondiale ontwikkelingen zoals een sterk stijgende wereldbevolking, een groeiende welvaart, de toenemende verstedelijking en ook de transitie van een lineaire naar een circulaire economie. Geopolitieke ontwikkelingen, leveringszekerheid van essentiële grondstoffen en de omvang van de ecologische voetafdruk van onze levenswijze vragen om transitie naar een circulaire economie.

Vanwege de nu beperkte benutting van kansen voor een circulaire economie (o.a. laag % secundaire grondstoffen) en de milieuschade als gevolg van gebruik van grondstoffen en verspilling, kennen we voor de huidige situatie kwaliteitsniveau 'rood' toe.

¹ PBL (2018), *Balans van de leefomgeving 2018, Nederland duurzaam vernieuwen*.

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

Die behoefte aan grondstoffen en energie neemt de komende jaren toe, in Nederland en de rest van de wereld. Zonder aanvullend beleid leidt dit tot toenemende milieudruk. Daarnaast leidt de toenemende internationale concurrentie om grondstoffen tot leveringszekerheidsrisico's voor cruciale grondstoffen.

Rijksbeleid is een halvering van het gebruik van nieuw gewonnen mineralen, fossiele grondstoffen en metalen in 2030. De Rijksoverheid beoogt de transitie naar een circulaire economie te versnellen met beleid dat is neergelegd in het rijksbrede programma Circulaire Economie (2016), het Grondstoffenakkoord (2017) en de kabinetsreactie op de transitieagenda's (juni 2018). Het kabinet heeft in zijn beleid geen extra geld gereserveerd voor de transitie naar een circulaire economie. Het PBL constateert dat het realiseren van de ambities van het Rijksbrede programma Circulaire Economie en de halveringsdoelstelling voor primair grondstoffengebruik lastig maakt².

De strategische doelen van Zuid-Holland op het vlak van circulaire economie zijn: 100% circulair Zuid-Holland in 2050, met als tussendoel 50% in 2030.

De provincie wil daarbij inzetten op:

- Grondstoffen in bestaande ketens worden efficiënt en hoogwaardig benut.
- Waar nieuwe grondstoffen nodig zijn, waar mogelijk duurzame en vernieuwbare bronnen gebruiken.
- Nieuwe productiemethodes en producten worden circulair ontworpen.

Wat de provincie concreet gaat doen om haar doelen te behalen is nog niet duidelijk. Om tot een beleidskader laat de provincie op dit moment onderzoeken wat er nodig is om van een lineaire naar een circulaire keten te komen.

Aangenomen kan worden dat de circulaire economie zal leiden tot verdere grootschalige ruimtebehoefte voor retourlogistiek en het verwerken van restafval. Concrete ontwikkelingen zijn nog erg onzeker. De kenniseconomie, en in het bijzonder de creatieve industrie, speelt een belangrijke rol bij het tot stand komen van noodzakelijke nieuwe businessmodellen en innovaties, die kunnen bijdragen aan het herinrichten van ketens. Er ligt een grote opgave waarin product-, proces- en systeeminnovaties zijn nodig.

Vanwege het ingezette rijks- en provinciale beleid mag verwacht worden dat er in 2030 meer kansen benut worden op het vlak van circulaire economie dan nu het geval is. Omdat het beleid nog uitgewerkt moet worden in concrete maatregelen is nog onzeker in welke mate kansen ook daadwerkelijk benut gaan worden. Vanuit het rijk is er geen extra geld gereserveerd voor de transitie naar een circulaire economie. Deze factoren maken dat in deze leefomgevingstoets ook bij autonome ontwikkeling nog kwaliteitsniveau 'rood' is toegekend, met wel een te verwachten positieve trend richting 'oranje'.

➔ Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid

Toenemende milieudruk, toenemende internationale concurrentie om grondstoffen en leveringszekerheidsrisico's voor cruciale grondstoffen. De ruimtelijke gevolgen van de transitie naar een circulaire economie zijn moeilijk voorspelbaar; deze zal mogelijk tot verdere grootschalige ruimtebehoefte leiden vanwege de behoefte aan biomassa en voor de verwerking van restafval. Die behoefte aan ruimte, ook voor vormen van duurzame energie, is lastig in te vullen met de ruimteclaims die er al liggen vanuit landbouw, cultuur, wonen, natuur en economie.

² PBL (2018), *Balans van de leefomgeving 2018, Nederland duurzaam vernieuwen*.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

Beleidsverrijking 1: rijke groenblauwe leefomgeving

Deze beleidsverrijking bevat geen concrete nieuwe beleidsonderdelen met relevante effecten op het vlak van circulaire economie.

Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek

Deze beleidsverrijking bevat geen concrete nieuwe beleidsonderdelen met relevante effecten op het vlak van circulaire economie.

Beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen

De beleidsverrijking bevat één nieuwe uitspraak die kansen biedt voor vergroting van circulariteit: gemeentelijke woonvisies gebaseerd op uitgangspunten met betrekking tot energieneutraliteit, klimaatverandering en bodemdaling, bij ontwikkeling nieuwe woningen. Bij energieneutrale woningen wordt geen beroep gedaan op eindige, fossiele brandstoffen, maar op duurzame, hernieuwbare energie. Dit draagt bij aan een circulaire economie. Omdat de provincie voor concrete doorwerking van dit beleid afhankelijk is van gemeenten en omdat het alleen om nieuwe woningen gaat, zal dit nieuwe beleid in 2030 niet leiden tot een wijziging van het overall kwaliteitsniveau.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Economische transitie	Circulaire economie			●	●	➔

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030.

Duurzame landbouw

Bij deze indicator binnen het thema economische transitie worden de effecten op duurzame landbouw beoordeeld. De effecten op duurzame landbouw zijn bekeken door het areaal biologische landbouw tegenover het areaal grondgebonden/intensieve landbouw te zetten. Ook wordt het areaal van duurzame glastuinbouw bekeken. Voor het MER kan niet het volledige beeld van duurzame landbouw worden gegeven. Er zijn meerdere vormen aan te wijzen als duurzaam. Echter is niet overal voldoende data beschikbaar om een effectbeoordeling op uit te voeren.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Economische transitie	Duurzame landbouw	Areaal biologische landbouw versus areaal grondgebonden/intensieve landbouw en duurzame glastuinbouw.

Huidige situatie (2017)

De Nederlandse landbouw legt een aanzienlijke druk op het milieu. Een druk die samenhangt met de grote oppervlakte die de landbouw bestrijkt, en het grote aantal dieren dat er gehouden wordt. Vooral de effecten van dierlijke productie op de leefomgeving zijn een groot knelpunt in het halen van de klimaat- en milieudoelen, vanwege de uitstoot van broeikasgassen en milieubelastende stoffen als stikstof. De huidige landbouw is sterk gebaseerd op een zo laag mogelijke kostprijs om te kunnen concurreren op de (wereld)markt. Deze aanpak loopt tegen milieugrenzen aan. Weliswaar is de milieudruk sinds 1990 afgenomen, maar die trend stagneert op dit moment; sommige problemen blijken hardnekkig. Het verduurzamen van de manier van het produceren van dierlijke producten zal vooral ten goede komen aan de Nederlandse leefomgeving. Inspanningen van de Nederlandse overheid om de consumptie van dierlijke producten terug te dringen, zullen vooral ook gunstige gevolgen hebben voor de leefomgeving buiten Nederland³.

Zuid-Holland is de provincie met de grootste hoeveelheid glastuinbouw van Nederland, in 2015 lag 52% van de Nederlandse oppervlakte glastuinbouw in Zuid-Holland. Zuid-Holland heeft relatief de meeste grote bedrijven van Nederland, waarbij het dan vooral gaat om glastuinbouwbedrijven. Vooral in het Westland staat de glastuinbouw onder ruimtedruk. In het gebied dat de huidige gemeente Westland beslaat, verdween in de periode 2000-2008 ruim 200 hectare aan glastuinbouw. De doelstelling van de provincie Zuid-Holland is het terugdringen van verspreide kassen en het terugkeren naar het niveau aan het begin van deze eeuw⁴.

Het aantal melkveehouderijen in Zuid-Holland is ten opzichte van andere provincies laag, ongeveer 6% van het totaal aantal melkkoeien in Nederland staat in Zuid-Holland. Nieuw-vestiging van intensieve veehouderij staat de provincie niet toe. Wat betreft grondgebruik is het veehouderijcluster met ruim 60% wel het belangrijkste agrocluster in de provincie Zuid-Holland⁵.

In 2017 werd in Nederland op 3,2 % van het totale landbouwareaal biologisch geboerd. Tussen 2011 en 2017 is het areaal biologische landbouw met 19% gegroeid. De groei vindt vooral plaats in het areaal grasland en tuinbouw open grond. In de glastuinbouw is het areaal biologische landbouw

³ PBL (2018), *Balans van de leefomgeving 2018, Nederland duurzaam vernieuwen*.

⁴ CBS, PBL, RIVM, WUR (2016). *Glastuinbouw, 1980-2015* (indicator 2123, versie 07, 14 oktober 2016). www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen.

⁵ Provincie Zuid-Holland (2016), *Samen voor een flinke sprong, ambitiedocument InnovatieAgenda Duurzame Landbouw*, juni 2016.

relatief laag. Zuid-Holland behoort met 5% (2017) tot de provincies met de laagste biologische landbouwarealen van Nederland⁶.

Gezien het geringe percentage areaal biologische landbouw versus areaal grondgebonden/intensieve landbouw en duurzame glastuinbouw en de enorme opgave die er ligt om het percentage te verhogen wordt het kwaliteitsniveau 'rood' toegekend aan de huidige situatie.

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

De wereldwijde vraag naar voedsel neemt toe, waarmee het economisch perspectief voor de landbouw in Nederland en in Zuid-Holland ook goed is. Er is hierbij een voortgaande ontwikkeling naar minder maar grotere landbouwbedrijven⁷.

PBL constateert dat een ingrijpende verandering in het landbouw- en voedselsysteem nodig is om de lange termijndoelen van het klimaat-, milieu- en natuurbeleid te halen. De benodigde systeemomslag kan alleen worden behaald als de overheid alle relevante partijen in het landbouw- en voedselsysteem erbij betreft. Het gros van de huidige landbouwers koerst nog steeds op intensivering, kostprijsverlaging en schaalvergroting. Investerings in een milieuvriendelijkere bedrijfsvoering zijn duur en boeren verdienen die in het huidige systeem nauwelijks terug. Toch zullen die investeringen nodig zijn of is er een ander verdienmodel nodig, want de dalende trend in de milieudruk die door landbouwactiviteiten wordt veroorzaakt, stagneert⁸.

De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft onlangs haar visie 'Landbouw, natuur en voedsel: waardevol en verbonden; Nederland als koploper in kringlooplandbouw' uitgebracht. De minister constateert dat de manier waarop we in Nederland ons voedsel produceren steeds verder uit balans raakt. Dit is niet houdbaar, omdat het verder gaat dan wat de aarde kan geven. Om de toekomst van onze voedselvoorziening veilig te stellen en te voorkomen dat bodem, water en grondstoffen verder uitgeput worden en de temperatuur op aarde onaanvaardbaar verhoogt, wil de minister inzetten op kringlooplandbouw. In de uitwerking daarvan zal het rijk waar nodig faciliteren en de regie nemen, maar in veel situaties zal het aan partijen zelf zijn om tot oplossingen en uitwerking te komen. Als de omslag stagneert of te traag gaat, zal de overheid vanuit haar publieke verantwoordelijkheid wet- en regelgeving toepassen.

In het huidige Zuid-Hollandse beleid zijn de speerpunten met betrekking tot verbeteren kwaliteit van de leefomgeving in relatie tot landbouw: sluiten van kringlopen van grondstoffen, versterken van regionale voedselketens en versterken biodiversiteit bij normale bij normale agrarische bedrijfsvoering door nieuwe verdienmodellen. De provincie stuurt hierop door middel van stimuleren en faciliteren van duurzame innovaties.

Omdat in huidig beleid breeduit onderkend wordt dat er verandering nodig is en er daadwerkelijk stappen gezet worden (bijvoorbeeld terug te zien in toenemende omvang biologische landbouw), is het aannemelijk dat er richting 2030 een positieve trend qua duurzame landbouw zal zijn. Gezien de enorme opgave die er ligt, de toenemende voedselvraag, de nog beperkte omvang van bijvoorbeeld biologisch landbouw en de terughoudende rol van de rijksoverheid, is het niet aannemelijk dat het bestaande beleid tot een substantiële verandering van kwaliteitsniveau qua zal leiden. We kennen daarom ook bij autonome ontwikkeling kwaliteitsniveau 'rood' toe.

⁶ CBS, PBL, RIVM, WUR (2017). *Biologische landbouw: arealen en veestapels, 2011-2017* (indicator 0011, versie 15, 21 december 2017). www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen.

⁷ Provincie Zuid-Holland (2016), *Samen voor een flinke sprong, ambitiedocument InnovatieAgenda Duurzame Landbouw*, juni 2016.

⁸ PBL (2018), *Balans van de leefomgeving 2018, Nederland duurzaam vernieuwen*.

➔ *Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid*

Bij ongewijzigd beleid zal de transitie naar duurzame landbouw en voedselsystemen niet snel genoeg verlopen om substantiële invloed te hebben op de kwaliteit van de leefomgeving in Zuid-Holland. De CO₂-uitstoot in onder andere veenweidegebieden moet sterk worden teruggebracht en dat vraagt een andere koers dan tot nu toe is ingezet. De uitstoot van broeikasgassen door de landbouw-sector zal verder toenemen. De kwaliteit van de leefomgeving in het landelijk gebied neemt af door emissies van mest en mineralen naar lucht, bodem en water. Er treedt verlies op van biodiversiteit en achteruitgang in kwaliteit van het cultuurlandschap. Door schaalvergroting ontstaat druk op de relatie van het agrarisch bedrijf met zijn omgeving: infrastructuur wordt zwaarder belast en de ruimtelijke kwaliteit kan in het geding zijn door grotere stallen. Het watersysteem staat onder druk door bodemdaling en uitspoeling.

Negatieve ontwikkelingen op internationaal vlak zullen de Nederlandse economie relatief hard raken. Van een periode waarin mondialisering van de economie centraal stond, lijken we nu een periode in te gaan met meer nadruk op lokale gemeenschappen en geopolitieke fragmentering. De verdere verduurzaming van de glastuinbouw hangt samen met het tempo waarin de energietransitie plaatsvindt. Hierin is de provincie één van de schakels.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

De beleidsverrijkingen bevatten geen nieuw beleid dat effect heeft op de indicator duurzame landbouw.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Economische transitie	Duurzame landbouw			●	●	●

Factsheet Mobiliteit

Onderstaande tabel toont het overzicht van het thema mobiliteit, waarin de beoordeling van de leefomgevingskwaliteit weergegeven. Hierbij is onderscheid gemaakt in de huidige situatie (2017), de autonome situatie (2030) en het effect van de 3 beleidsverrijkingen van de provincie Zuid-Holland (2030).

De omgevingsvisie die nu vastgesteld wordt is een samenvoeging van bestaand beleid, het bevat geen nieuw beleid. Daarom zijn de kwaliteitsniveaus voor de omgevingsvisie gelijk aan de situatie bij autonome ontwikkeling. Anders gezegd: de autonome ontwikkeling in deze factsheet laat zien wat het kwaliteitsniveau in 2030 is op basis van de omgevingsvisie met ongewijzigd, samengevoegd beleid.

De beleidsverrijkingen bevatten nieuw beleid. De effecten daarvan zijn in beeld gebracht ten opzichte van de situatie bij autonome ontwikkeling 2030.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Mobiliteit	Internationale bereikbaarheid			●	●	●
	Bereikbaarheid weg, spoor, water en fiets			●	●	●
	Verkeersveiligheid			●	●	●

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Schaallat kwaliteitsniveaus en effectbeoordeling

In deze factsheet is per indicator de kwaliteit van de leefomgeving in de huidige (2017) en bij autonome ontwikkeling (2030) beschreven. Aangezien er m.u.v. de 3 beleidsverrijkingen sprake is van een beleidsneutrale overzetting is het kwaliteitsniveau van de autonome situatie (2030) gelijk aan die van de Omgevingsvisie Zuid-Holland. Op basis daarvan is per indicator een kwaliteitsniveau toegekend aan de hand van onderstaande schaalat.

Niveau	Omschrijving
	Provinciebreed overwegend geen sprake van problemen/knelpunten
	Wisselend beeld
	Provinciebreed overwegend sprake van problemen/knelpunten

Het effect van de beleidsverrijkingen is beoordeeld aan de hand van de volgende schaalat.

Score	Omschrijving
↗	Kans op verbetering
●	Niet of nauwelijks kans op verslechtering of verbetering
↘	Risico op verslechtering

Internationale bereikbaarheid

Bij deze indicator worden de effecten op internationale bereikbaarheid beoordeeld. De beoordelingsparameter hiervoor is de milieugebruiksruimte, wat in dit geval aangeeft hoeveel speelruimte er is voor main- en greenports zonder dat het milieu daarvan schade ondervindt. De milieugebruiksruimte geeft informatie over knelpunten en kansen die zich voordoen op het gebied van de gezonde leefomgeving. De grote economische dynamiek betekent dat de druk op het metropolitane landschap groot is, terwijl dat bijzonder belangrijk is voor het vestigingsklimaat.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Mobiliteit	Internationale bereikbaarheid	Milieugebruiksruimte. Hoeveel speelruimte er is voor main- en greenports zonder het milieu schade toe te brengen

Huidige situatie (2017)

Mainports in Zuid-Holland zijn de zeehaven van Rotterdam en de internationale luchthaven Rotterdam The Hague Airport. Luchthaven Schiphol licht binnen de nabije invloedssfeer van Zuid-Holland.

Het Rotterdamse havengebied is één van de belangrijke mainports voor Nederland en van groot economisch belang voor de provincie Zuid-Holland. Het is de grootste haven van Europa. Ongeveer 45% van de overslag en verwerking bestaat uit natte bulkgoederen, voornamelijk fossiele olieproducten, waarmee Rotterdam een echte chemie- en energiehaven is. De wereldwijde afspraken over de beperking van de opwarming van de aarde plaatsen de haven voor de uitdaging om te veranderen naar een duurzame haven. Een substantieel deel van de overslag bestaat daarnaast uit containers, naast de grootschalige bulkstromen. Samen met het Rijk, het Havenbedrijf Rotterdam, Deltalinqs en de gemeente Rotterdam is een visie opgesteld voor de toekomst van de haven. Het resultaat is de Havenvisie 2030, die ook door de provincie Zuid-Holland is onderschreven.

Rotterdam The Hague Airport is vooral gericht op het zakelijk verkeer en heeft daarmee een belangrijke functie voor de economische ontwikkeling van de provincie Zuid-Holland. De aanwezigheid van de luchthaven Rotterdam The Hague Airport is een belangrijke vestigingsfactor voor internationale bedrijven. De luchthaven levert daarmee een belangrijke bijdrage aan de economische ontwikkeling van de provincie.

Greenports zijn de Duin- en Bollenstreek met bollenteelt en sierteelt, het tuinbouwcluster met vruchtgroente, bloemen en potplanten in West-Holland en de boomteelt in de regio Boskoop. Deze greenports vormen een belangrijke motor voor de Zuid-Hollandse en de Nederlandse economie. De combinatie van hoogwaardige teelt, de nabijheid van twee Mainports, een efficiënt logistiek systeem en de inzet op kennis en innovatie maakt dat Zuid-Holland internationaal een toppositie heeft als productie- en handelsgebied voor vers- en sierteeltproducten.

In de huidige situatie hebben de main- en greenports een sterke positie binnen de beschikbare vergunde milieugebruiksruimte: ze leveren bepalende bijdragen aan de Zuid-Hollandse en Nederlandse economie. Daarom is een kwaliteitsniveau 'groen' toegekend (geen problemen of knelpunten), met daarbij de kanttekening dat de milieugebruiksruimte onder druk staat vanwege groei.

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

Voor alle main- en greenports geldt dat ze bepalend zijn voor de Zuid-Hollandse economie, de haven Rotterdam en de greenports ook voor de Nederlandse economie. De main- en greenports zijn gericht op behoud en versterking van hun positie en het faciliteren van economische groei. Groei betekent druk op de milieugebruiksruimte. Bestaand beleid is gericht op het garanderen van toekomstbestendigheid en duurzaamheid. Breeduit wordt onderkent dat een transitie nodig is om die toekomstbestendigheid te garanderen.

Voor de greenports voert Zuid-Holland meerjarig beleid gericht op kwalitatief beter (duurzaam) productieareaal, schaalvergroting, bovenregionale samenwerking, ketenintegratie en nieuwe verdien Capaciteiten, zoals de biobased economy. Het garanderen van een duurzame, innovatieve toekomst voor deze belangrijke economische sector van Zuid-Holland vraagt inzet van ondernemers, kennisinstellingen en overheden. De provincie pakt haar rol in het versterken van het netwerk en in het zorgdragen voor, ontwikkelen, stimuleren en faciliteren van de benodigde transitie.

De provincie ziet het Rotterdamse havengebied veranderen van een klassieke haven economie naar een kennisintensief complex gebaseerd op (informatie)technologie, hernieuwbare grondstoffen en innovatieve diensten. Provinciaal beleid is gericht op het faciliteren van het moderniseringsproces. De provincie stimuleert daarvoor innovatie en investeringen binnen de sector met de inzet van haar ruimtelijk instrumentarium, taken op het gebied van infrastructuur en milieu en de lobby in Brussel en bij het Rijk.

De vraag naar vervoer via Rotterdam The Hague Airport is toegenomen en de grens van de vergunde milieucapaciteit in de omzettingsregeling is bereikt. De luchthaven heeft de behoefte om in het toekomstige luchthavenbesluit meer ruimte te realiseren voor de commerciële en maatschappelijk relevante c.q. spoedeisende luchtvaart, zoals trauma- en politieheli's. De provincie vindt het van belang dat de hinder voor de omgeving beperkt blijft tot een noodzakelijk minimum. Bestaand beleid is er op gericht om samen met gemeenten, de luchthaven, bewonersvertegenwoordigers en andere belanghebbende partijen op en rond de luchthaven afspraken te maken over hinderbeperkende maatregelen (programma hinderbeperkende maatregelen). Hoewel de provincie geen wettelijke bevoegdheid heeft bij de vaststelling van het luchthavenbesluit voor Rotterdam The Hague Airport, wordt bestuurlijk draagvlak bij de provincie en gemeenten in het beperkingengebied van de luchthaven als voorwaarde gesteld door de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat. De toekomstige ontwikkeling van de luchthaven is daarmee afhankelijk van het draagvlak in de regio. In het kader van de veiligheid en een goede ruimtelijke ordening is de provincie zeer terughoudend met het toestaan van ruimtelijke ontwikkelingen binnen de geluidscontouren van de luchthaven.

In de autonome situatie zullen de grenzen van de milieugebruiksruimte voor de main- en greenports bereikt zijn. De capaciteitsvraag onder invloed van economische groei zal naar verwachting toe blijven nemen. Het is aannemelijk dat het kwaliteitsniveau bij autonome ontwikkeling van 'groen' (overwegend geen problemen of knelpunten), naar 'oranje' gaat (wisselend sprake problemen en knelpunten). Het is de vraag in hoeverre de huidige inzet op verduurzaming en transitie voldoende is om die trend te keren.

➔ Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid

Economische schade en afnemende waardering van woon- en (internationaal) vestigingsklimaat doordat de transportknooppunten de toenemende personen- en goederenstroom niet aan kunnen.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

De beleidsverrijkingen bevatten geen nieuw beleid dat invloed heeft op de indicator internationale bereikbaarheid.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Mobiliteit	Internationale bereikbaarheid					

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Bereikbaarheid weg, spoor, water en fiets

Bij deze indicator worden de effecten op bereikbaarheid beoordeeld. Dit wordt bepaald aan de hand van knelpunten en de capaciteit en reistijd tussen herkomst en bestemming. De bereikbaarheid van de bestemmingen waar iedereen wil werken, recreëren, boodschappen doen of mensen ontmoeten is van belang, omdat ze op deze manier sociaal en economisch deel kunnen nemen aan de samenleving.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Mobiliteit	Bereikbaarheid weg, spoor, water en fiets	Aantal knelpunten en de capaciteit en reistijd tussen herkomst en bestemming.

Huidige situatie (2017)

Groei van autoverkeer komt onder andere tot uitdrukking in knelpunten in de vorm van congestie (voertuigverliesuren). Met name het netwerk rondom Den Haag en Rotterdam maakt jaarlijks economische verlieskosten door files en vertragingen. In Zuid-Holland waren deze in 2016 op het grootst van alle provincies in Nederland. In dat netwerk rondom Den Haag en Rotterdam staan structureel veel files. Met name aan de stadsranden en op de A4 en A13 tussen Den Haag en Rotterdam is de verkeersdrukte groot en is er sprake van problemen en knelpunten. Knelpunten op het provinciale wegennet die momenteel aangepakt worden zijn N211 Wippolder, N206 Katwijk - A4, N207 Leimuiden/Gouda – Alphen aan de Rijn, N209 Hazerswoude, N214/N216, N218 Spijkenisse – A15.

De capaciteit van de wegen in Zuid-Holland is op zichzelf beschouwd fors. Het grootste deel van de tijd bieden ze voldoende capaciteit om mensen en goederen probleemloos te verplaatsen. Afhankelijkheid van en keuze voor verplaatsing en vervoer tijdens spitsuren kan ook als belangrijke veroorzaker van problemen en knelpunten gezien worden.

Qua reistijd per auto zijn het vooral de eerste en de laatste kilometers binnen de bebouwde kom die veel tijd kosten. 40 procent van de reistijd van een gemiddelde autorit wordt daaraan besteed. Op het hoofdwegennet wordt maar een kwart van de reistijd doorgebracht. Toch gaat daar beleidsmatig de meeste aandacht naar uit. Reistijdverlies op de provinciale en gemeentelijke wegen neemt toe, vooral bij en in Rotterdam en Den Haag en in sommige middelgrote steden¹.

Doorstroming van het stedelijke en regionaal openbaar vervoer laat te wensen over op diverse corridors in de Metropoolregio Rotterdam - Den Haag. Ook is er op veel stations sprake van een tekort aan stallingsplekken. Net als bij de wegcapaciteit geldt ook hier dat de spoorcapaciteit op zichzelf beschouwd fors is en dat die een groot deel van de tijd voldoende capaciteit biedt. Afhankelijkheid van de keuze van de vervoerswijze voor het verplaatsen tijdens spitsuren is ook hier een veroorzaker voor problemen. De afhankelijkheid van spijtijden is hier groter dan bij wegverkeer, vanwege het groter aandeel scholieren en studenten die afhankelijk zijn van schooltijden.

Qua fietsverkeer is er in de huidige situatie een sterke trend van toename van elektrische fietsen en speed pedelecs. Die zorgen voor een toenemende druk op de capaciteit van fietspaden en vraag naar langere afstandsverbindingen als bijvoorbeeld fietssnelwegen.

¹ PBL (2018), *Balans van de leefomgeving 2018, Nederland duurzaam vernieuwen*.

Bereikbaarheid in zijn algemeenheid is de afgelopen 20 jaar verbeterd. Mede als gevolg daarvan is het verkeer toegenomen, net als de gemiddelde afstand tussen wonen en werken. Het PBL constateert dat niet iedereen profiteert van de gerealiseerde verbeteringen. Bijvoorbeeld ouderen zonder rijbewijs in dorpen, werkenden met tijdelijke contracten, kleine banen en hoge vervoerskosten. Naast praktische of financiële barrières van het vervoerssysteem zijn er ook geografische belemmeringen als bestemmingen niet voldoende dichtbij zijn. Dit bemoeilijkt participatie van deze kwetsbare groepen in de samenleving².

Gelegd langs de meetlat de 'bereikbaarheidsindicator'³ waren in 2014 veel delen van Zuid-Holland met de auto slechter dan gemiddeld in Nederland bereikbaar. De oorzaak daarvan zal vooral liggen in het optreden van congestie (de verkeerskwaliteit) zijn, aangezien het wegennetwerk er dicht is en de ruimtelijke structuur geen probleem vormt (weinig omrijden voor rivieren of andere obstakels). De bereikbaarheid met openbaar vervoer, langs de meetlat van de 'bereikbaarheidsindicator', is vooral in de grote steden relatief goed⁴.

Omdat er in de huidige situatie in wisselend mate sprake is van problemen en knelpunten op het gebied van bereikbaarheid, is een kwaliteitsniveau 'oranje' toegekend (wisselend beeld van wel en geen knelpunten).

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

Het huidige beleid voorziet in investeringen in bereikbaarheid in (onder andere) de regio Rotterdam – Den Haag, in woningbouw en in het versterken van het vestigingsklimaat. Ondanks de investeringen in bereikbaarheid worden er richting 2030 toch knelpunten voorzien, zowel bij hoge als bij gematigde economische groei. Bestaand beleid van de provincie gericht op concentreren van nieuwe stedelijke ontwikkelingen binnen bestaand stedelijk gebied vergroot de druk op bestaande netwerken. Bij gematigde groei worden knelpunten voorzien in het stedelijk OV in Den Haag en Rotterdam en op delen van het spoornet. Problemen op het wegennet concentreren zich tussen de agglomeraties van Den Haag en Rotterdam. Bij hogere groei wordt er zonder aanvullende maatregelen structurele file voorzien, grote capaciteitsproblemen in het stedelijk OV en toename van knelpunten op het spoor. Het MIRT-onderzoek Bereikbaarheid Rotterdam Den Haag⁵ constateert dat bereikbaarheid daardoor een knelpunt kan vormen bij het realiseren van ambities voor ruimtelijk-economische versterking, leefbaarheid en kansen voor mensen.

De opkomst van nieuwe technologieën en verdergaande digitalisering heeft invloed op de mobiliteit. De opkomst van slimme, zelfrijdende voertuigen en het delen van vervoermiddelen zijn daar voorbeelden van. Tot 2030 is het de verwachting dat het aandeel auto's die deels of geheel automatisch rijden nog niet zo groot is dat er substantiële veranderingen in het wegbeeld gaan optreden⁶.

² PBL (2018), *Balans van de leefomgeving 2018, Nederland duurzaam vernieuwen*.

³ De bereikbaarheidsindicator is een relatieve maat. Een gemeente scoort 'neutraal' (dat wil zeggen niet goed en niet slecht) als de snelheid van een verplaatsing naar deze gemeente, hemelsbreed gezien, even groot is als de snelheid die landelijk gemiddeld wordt gehaald voor een even lange verplaatsing.

⁴ CBS, PBL, RIVM, WUR (2018). *Bereikbaarheid met de auto en het openbaar vervoer (ov) in 2014, op basis van de bereikbaarheidsindicator (BBI) (indicator 2138, versie 04, 6 september 2018)*. www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen.

⁵ De Zwarte Hond, Goudappel Coffeng, Taww, Rebel (2017), *MIRT-onderzoek Bereikbaarheid Rotterdam Den Haag; Analyse en Oplossingsrichtingenfase, eindrapport, 21 juli 2017*.

⁶ De verwachting is dat deze effecten gaan optreden als 25-40% van alle auto's deels of gedeeltelijk autonoom rijden. De Zwarte Hond, Goudappel Coffeng, Taww, Rebel (2017), *MIRT-onderzoek Bereikbaarheid Rotterdam Den Haag; Analyse en Oplossingsrichtingenfase, eindrapport, 21 juli 2017*.

Het autodelen is vooral te zien in de grote steden, op dit moment maakt 1 a 2% van de autogebruikers daar gebruik van. De verwachting is dat dit kan groeien tot mogelijk 20-30%. Buiten de grote steden zal de ontwikkeling van autodelen minder snel gaan. De mobiliteitseffecten van autodelen worden kleiner verondersteld dan het effect op ruimtegebruik (minderparkeerplaatsen nodig). Autodelers maken vaak minder gebruik van de auto, vaak zijn het ook mensen die anders geen auto zouden gebruiken. Mensen die veel auto rijden zijn minder geneigd om te delen, omdat dat niet praktisch wordt bevonden⁷. Voor personenvervoer zijn substantiële positieve effecten van nieuwe ontwikkelingen als zelfrijdende auto's en autodelen op de bereikbaarheid in 2030 niet te verwachten. Het slimmer delen en combineren van ladingen kan in het goederenvervoer mogelijk nog wel winst opleveren, waardoor minder vrachtverkeer nodig is⁸.

Nieuwe technologieën als drones, kleine elektrische bezorgvoertuigen, toename van milieuzones en toenemende e-commerce, zorgen naar verwachting voor nieuwe logistieke concepten in steden. In drukke stedelijke gebieden is in de toekomst een prominentere rol voor de fiets voorzien en krijgt de auto een minder prominente plek in het beleid. De elektrische fiets ontwikkelt zich tot een aantrekkelijk alternatief voor middellange afstanden voor zowel auto als OV. Een extra stimulans om vaker de fiets of e-bike te gebruiken is een toename in snelfietspaden. In het mobiliteitssysteem blijft de auto de meest gebruikte modaliteit, al is de verwachting dat de modal split verandert en het openbaar vervoer procentueel gezien iets sterker toeneemt.

De Raad voor de leefomgeving en infrastructuur constateert dat de manier waarop mensen zich verplaatsen verandert, uitbreiding van weg- en spoorinfrastructuur duur is en vaak slechts een plaatselijk en tijdelijk effect heeft. De Raad voorziet dat er in het mobiliteitssysteem een omslag nodig is om er ook op de lange termijn voor te zorgen dat de Nederlandse stedelijke regio's en het platteland bereikbaar blijven. De oplossingen die in het verleden succesvol waren – het aanleggen en verbreden van wegen en het realiseren van extra spoorcapaciteit – ziet de Raad niet langer als succesvol. Het gaat niet meer om de keuze tussen auto, ov of fiets maar om de vraag waar en wanneer welke vervoerswijze het beste past om mensen daar te laten komen waar ze willen zijn. Daarnaast vraagt de kwaliteit de leefomgeving om verregaande verduurzaming van mobiliteit⁹.

Vanwege voorziene toename van knelpunten ondanks huidige investeringen in bereikbaarheid, de beperkt voorziene effecten in 2030 van nieuwe ontwikkelingen als automatisch rijden en autodelen en beleidsinzet dat onvoldoende is toegespitst op een veranderende manier van verplaatsen, wordt aan de autonome ontwikkeling het kwaliteitsniveau 'rood' toegekend (overwegend sprake van knelpunten en problemen).

➔ *Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid*

Wanneer het beleid op dit thema niet wijzigt, kan economische schade en afnemende waardering van woon- en vestigingsklimaat optreden. Dit komt door reistijdverlies op bestaande netwerken, omdat het aanbod niet aansluit op toenemende vraag. Wat betreft congestie is de kanttekening te plaatsen dat het PBL constateert dat de maatschappelijke (verlies)kosten daarvan kleiner zijn dan die van milieueffecten van verkeer en van verkeersonveiligheid¹⁰.

⁷ Ibid.

⁸ Ibid.

⁹ Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (2018), *Van B naar Anders; investeren in beleid voor de toekomst*.

¹⁰ PBL (2018), *Balans van de leefomgeving 2018, Nederland duurzaam vernieuwen*.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

De beleidsverrijkingen bevatten geen nieuw beleid dat effect heeft op bereikbaarheid.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Mobiliteit	Bereikbaarheid weg, spoor, water en fiets					

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Verkeersveiligheid

De verkeersveiligheid wordt beoordeeld aan de hand van het aantal slachtoffers met vanwege verkeers(on)veiligheid.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Mobiliteit	Verkeersveiligheid	Aantal slachtoffers

Huidige situatie (2017)

In Zuid-Holland vielen er 97 verkeersdoden in 2017, tegen 70 in 2016. Zuid-Holland hoort daarmee tot de provincies met het hoogste aantal verkeersdoden en is de provincie met de hoogste stijging in 2017 ten opzicht van 2016. Landelijk gezien waren er in 2017 voor het eerst meer dodelijke verkeersslachtoffers op de fiets dan in de auto¹¹.

Voor de meeste vervoerswijzen laten de aantallen verkeersdoden over de laatste tien jaar een dalende trend zien. Het aantal verkeersdoden onder fietsers is de laatste tien jaar echter niet duidelijk afgenomen en het aantal verkeersdoden onder bestuurders van scootmobielen (inclusief gemotoriseerde invalidevoertuigen) laat zelfs een stijgende trend zien. Het is aannemelijk dat de vergrijzing hierbij een rol speelt. In 2016 vielen 38 verkeersdoden onder bestuurders van scootmobielen, 23 van hen waren 80 jaar of ouder¹².

Het aantal ernstig verkeersgewonden is de afgelopen tien jaar landelijk gezien gestegen met gemiddeld 2,5% per jaar¹³.

Afleiding speelt een rol bij het ontstaan van 68% van de ongevallen. Eén van de bronnen van afleiding is het gebruik van een smartphone of andere apparatuur tijdens verkeersdeelname¹⁴.

Vanwege het aantal verkeersdoden en ernstig verkeersgewonden, is voor de huidige situatie kwaliteitsniveau 'rood' toegekend (overwegend sprake van problemen).

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

Om de landelijke verkeersveiligheidsdoelstellingen voor 2020 te bereiken (maximaal 500 verkeersdoden en 10.600 ernstig verkeersgewonden) moeten jaarlijks reducties van gemiddeld 5,6% (verkeersdoden) en 16,1% (ernstig verkeersgewonden) worden behaald. Het nationaal wetenschappelijk instituut voor verkeersveiligheid SWOV acht dat gezien de huidige ontwikkelingen niet realistisch¹⁵.

De meeste ongelukken in het verkeer gebeuren als gevolg van menselijke fouten. Als auto's meer zelfrijdend zijn en automatisch verbonden zijn met andere auto's en verkeersdeelnemers, dan ontstaat er een systeem waarin menselijke fouten steeds minder een rol spelen. Ook kunnen technologische ontwikkelingen zoals autonoom en 'connected' rijden leiden tot een verkleining van de verkeersruimte. In potentie kan dit een positieve impact hebben op verkeersveiligheid vanwege een efficiënter verkeers- en transportsysteem en het door ontwikkelen van dynamisch verkeersmanagement. Hoe snel dit gaat, hoe goed de technologie ongelukken kan voorkomen en in hoeverre de nieuwe vervoerssystemen een eigen infrastructuur vereisen is nog onzeker.

¹¹ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/17/in-2017-meer-verkeersdoden-op-de-fiets-dan-in-de-auto>

¹² SWOV (2017), Monitor verkeersveiligheid 2017; nieuwe impuls nodig voor verbetering verkeersveiligheid, R2017-17.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

Binnen het ‘daily urban system’ van drukke stedelijke gebieden, waaronder Rotterdam en Den Haag, is in de toekomst een steeds prominentere rol voor de fiets weggelegd. Een elektrische fiets die even hard gaat als een auto, kan op termijn een aantrekkelijk vervoermiddel worden voor middellange afstanden. Innovaties op het gebied van mobiliteit kunnen verkeersveiligheidsrisico’s met zich meebrengen. Denk aan senioren die vaker gebruik gaan maken van een e-bike. Een kwetsbare bevolkingsgroep waarvoor de consequentie van een fietsongeval groter wordt door de hogere snelheid. Toename van het aantal inwoners in Zuid-Holland zorgt voor meer verplaatsingen van en naar de plekken waar de mensen activiteiten verrichten. Op welke wijze en in welke richting is afhankelijk van de beschikbare vervoersmodaliteiten en de locaties waar mensen wonen, werken en recreëren.

Omdat er op basis van huidig beleid geen afname van verkeersslachtoffers voorzien wordt en ook het behalen van de landelijke verkeersveiligheidsdoelstellingen niet voorzien wordt, is ook voor de autonome ontwikkeling kwaliteitsniveau ‘rood’ toegekend.

➔ *Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid*

Geen afname van aantal verkeersslachtoffers, landelijke verkeersveiligheidsdoelstellingen niet behaald.

Effectbeoordeling van beleidsverrijking (2030)

De beleidsverrijkingen bevatten geen nieuw beleid met effecten op verkeersveiligheid.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: Juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Mobiliteit	Verkeersveiligheid			●	●	●

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Factsheet Verstedelijking

Onderstaande tabel toont het overzicht van het thema verstedelijking, waarin de beoordeling van de leefomgevingskwaliteit weergegeven. Hierbij is onderscheid gemaakt in de huidige situatie (2017), de autonome situatie (2030) en het effect van de 3 beleidsverrijkingen van de provincie Zuid-Holland (2030).

De omgevingsvisie die nu vastgesteld wordt is een samenvoeging van bestaand beleid, het bevat geen nieuw beleid. Daarom zijn de kwaliteitsniveaus voor de omgevingsvisie gelijk aan de situatie bij autonome ontwikkeling. Anders gezegd: de autonome ontwikkeling in deze factsheet laat zien wat het kwaliteitsniveau in 2030 is op basis van de omgevingsvisie met ongewijzigd, samengevoegd beleid.

De beleidsverrijkingen bevatten nieuw beleid. De effecten daarvan zijn in beeld gebracht ten opzichte van de situatie bij autonome ontwikkeling 2030.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: Juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Verstedelijking	Kwantiteit en kwaliteit van woon- en werklocaties			↗	●	↗
	Voorzieningenniveau			●	●	●

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Schaallat kwaliteitsniveaus en effectbeoordeling

In deze factsheet is per indicator de kwaliteit van de leefomgeving in de huidige (2017) en bij autonome ontwikkeling (2030) beschreven. Aangezien er m.u.v. de 3 beleidsverrijkingen sprake is van een beleidsneutrale overzetting is het kwaliteitsniveau van de autonome situatie (2030) gelijk aan die van de Omgevingsvisie Zuid-Holland. Op basis daarvan is per indicator een kwaliteitsniveau toegekend aan de hand van onderstaande schaalat.

Niveau	Omschrijving
	Provinciebreed overwegend geen sprake van problemen/knelpunten
	Wisselend beeld
	Provinciebreed overwegend sprake van problemen/knelpunten

Het effect van de beleidsverrijkingen is beoordeeld aan de hand van de volgende schaalat.

Score	Omschrijving
↗	Kans op verbetering
●	Niet of nauwelijks kans op verslechtering of verbetering
↘	Risico op verslechtering

Kwantiteit en kwaliteit van woon- en werklocaties

Bij deze indicator binnen het thema verstedelijking worden de effecten op de kwantiteit en kwaliteit van woon- en werklocaties beoordeeld. Voor de kwantiteit van woonlocaties wordt gekeken naar de woningbouwopgave, oftewel het aantal woningen dat nodig is voor het huidige inwonersaantal en de verwachte demografische ontwikkelingen. De kwaliteit van met name woonlocaties, maar ook werklocaties, wordt vooral bepaald door de belevingswaarde van de openbare ruimte en de nabijheid van voorzieningen, zoals sociale voorzieningen, recreatie- en sportvoorzieningen, winkels en onderwijsinstellingen. Voor de kwantiteit en kwaliteit van werklocaties wordt gekeken naar de ruimtebehoefte van economische sectoren en de mate waarin deze aansluit bij de eisen van de verschillende sectoren. Voorbeelden van veranderende eisen en behoeftes zijn de opkomst van online winkelen en de leegstand van voormalige winkelpanden.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Verstedelijking	Kwantiteit en kwaliteit woon- en werklocaties	Kwantiteit en kwaliteit woon- en werklocaties

Huidige situatie (2017)

In Zuid-Holland bevinden zich 14 van de 20 dichtstbevolkte gemeenten van Nederland, waar meer dan 3,5 miljoen mensen wonen, werken, recreëren en reizen. Eind 2017 telde de provincie 3.681.044 inwoners en een totale woningvoorraad van 1.677.634 woningen (32% sociale huurwoningen). De meeste mensen wonen in de steden en de trek naar de stad (verstedelijking) is zichtbaar. Meer dan 97% van de huidige Zuid-Hollandse woningen ligt binnen het bestaand stads- en dorpsgebied. De opleving van de woningmarkt in de afgelopen jaren heeft ertoe geleid dat in sommige stedelijke regio's sprake is van een oplopend woningtekort¹. Dit komt tot uiting in de weer snel stijgende woningprijzen. Met name Den Haag, Rotterdam, Leiden en Delft kennen een stevige bevolkingsgroei met een oplopend woningtekort. De vraag naar woningen is daar groter dan het aanbod.

De economie van Zuid-Holland loopt met een groei van jaarlijks ca. 2% over de periode 2014-2016 in de pas met de nationale groei en het gemiddelde van concurrerende stedelijke regio's in Europa. De werkloosheid blijft in Zuid-Holland onverminderd hoog, met 7,8% van de beroepsbevolking. In de regio Rotterdam-Den Haag is de werkloosheid sinds de crisis (2008) relatief hard gestegen tot 8,9%. Met name in vergelijking tot concurrerende regio's in Europa, waar dit gemiddeld ligt op 6,4%, is dit problematisch te noemen.

Als we inzoomen op de economische ontwikkeling en werkgelegenheid in verschillende deelregio's, blijkt dat de Haagse regio vanaf 2008 het meest stagneerde, met name als gevolg van bezuinigingen van de overheid. Rotterdam-Rijnmond en de Drechtsteden volgen de nationale trend. De ontwikkeling in Leiden en de Bollenstreek was gematigder, terwijl de regio rondom Delft en het Westland een sterk herstel laat zien. De positieve ontwikkelingen binnen het kenniscluster rond de TU Delft dragen sterk bij aan deze positieve ontwikkeling. Ook de oostkant van Zuid-Holland groeit bovengemiddeld².

Een belangrijk deel van de Zuid-Hollandse werkgelegenheid bevindt zich in de sector groot- en detailhandel, het Rotterdamse Havengebied en de land- en tuinbouwsector.

¹ PBL (2018), *Balans van de leefomgeving 2018, Nederland duurzaam vernieuwen*.

<http://themasites.pbl.nl/balansvandeleeftomgeving/jaargang-2018/themas/verstedelijking-wonen/ontwikkeling-woningvoorraad>
² Regiomonitor 2017 Provincie Zuid-Holland. *Economie in transitie. Economische programmaraad Zuidvleugel Metropoolregio Rotterdam Den Haag*.

De provincie Zuid-Holland heeft met ruim 20% de grootste bijdrage aan het bruto nationaal product in vergelijking tot andere provincies.

In de provincie zijn omstreeks 26.000 bedrijven gevestigd op bedrijventerreinen. De provincie heeft op dit moment 11.000 ha bedrijventerreinen buiten de zeehavens en 7.700 ha in de zeehavens beschikbaar voor ontwikkeling. Ook het aanbod in kantoorlocaties is groot, met name in Rotterdam, Den Haag en Delft is een overaanbod van werklocaties. De provincie Zuid-Holland is actief bezig om bestaande ruimte in stads- en dorpscentra beter te benutten en een bijdrage te leveren aan de transformatie, herbestemming en herontwikkeling van bestaand vastgoed of braakliggende terreinen.

Vanwege het oplopend woningtekort en een stevige bevolkingsgroei is de vraag naar woningen in de grote steden van de provincie groter dan het aanbod. Het aanbod aan bedrijventerreinen en kantoorlocaties is groot. Het overaanbod aan werklocaties en het woningtekort zorgen ervoor dat in de huidige situatie het kwaliteitsniveau 'oranje' toegekend is (wisselend beeld).

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

In Zuid-Holland zal de bevolking tussen 2016 en 2022 toenemen met 4,2 % naar 3,8 miljoen inwoners. Vooral het aantal kleine en oudere huishoudens in en rond grote steden zal toenemen. Naar 2050 toe zullen wonen, werken en recreëren zich nog meer concentreren in steden en stedelijke agglomeraties. Deze behoefte ligt voornamelijk in de steden in het midden van de provincie, zoals Rotterdam, Den Haag, Leiden en Delft. Het provinciale beleid speelt hierop in door verdichting van de steden (herstructurering en binnenstedelijke transformatie). Daarbij hanteert de provincie de Ladder voor duurzame verstedelijking³. Tussen 2010 en 2030 zijn er circa 230.000 nieuwe woningen nodig. Daarvan zijn er tot nu toe 80.000 gebouwd, blijft over een opgave voor 150.000 woningen. Tussen 2030 en 2040 zijn er aanvullend 60.000 woningen nodig. [Provincie Zuid-Holland (2017). Zuid-Holland staat voor een grote opgave]. Dus op dit moment is er voldoende plancapaciteit in de provincie beschikbaar om in de woningbouwbehoefte te voorzien. Wel zien we dat de realisatie achter blijft. Daarom is de provincie bezig is met het inventariseren van knelpunten bij de realisatie van woningbouwplannen en onderneemt actie om de knelpunten weg te nemen

Vergrijzing en huishoudensverdunding leiden tot een veranderende woningvraag. Dat vergt een invulling van de nieuwbouwopgave met meer voor ouderen geschikte woningen. De uitstroom van ouderen uit de bestaande woningvoorraad neemt in de komende decennia fors toe, waarbij er een verschuiving is van de uitstroom van de huur- naar de koopsector. Verduurzaming van die woningvoorraad (klimaatbestendig, klimaatneutraal) is daarbij een grote opgave⁴.

Het PBL verwacht voor Nederland in zijn algemeenheid dat er in de toekomst nog ruimte is om een groot deel van de woningbehoefte in bestaand stedelijk gebied op te vangen. In een hoog scenario kan minder dan de helft van de woningbouw een plek krijgen binnen het bestaande stedelijke gebied. In een laag scenario kan (met uitzondering van Den Haag) naar verwachting het grootste deel van de woningbouw binnen bestaand bebouwd gebied worden geacommodeerd. Het gaat daarbij

³ De ladder voor duurzame verstedelijking is een verplichte motivering die moet worden opgenomen bij ieder plan voor een nieuwe stedelijke ontwikkeling. Hierbij moet de behoefte aan de nieuwe ontwikkeling worden onderzocht. Als de ontwikkeling buiten het bestaand stedelijk gebied is voorzien, moet eerst worden onderzocht of de ontwikkeling niet (deels) binnen bestaand stedelijk gebied kan worden opgevangen. De ladder voor duurzame verstedelijking beoogt zorgvuldig ruimtegebruik te stimuleren door een motivering verplicht te stellen voor nieuwe stedelijke ontwikkelingen.

⁴ PBL (2018), Balans van de leefomgeving 2018, Nederland duurzaam vernieuwen.

vooral om transformatie van onderbenutte werklocaties (bedrijventerreinen met veel leegstand) tot woongebied en om transformatie van leegstaande kantoren tot woningen⁵.

Naarmate de steden meer bevolkt raken en intensiever gebruikt worden, neemt het belang van een optimale publieke ruimte toe. De verblijfsfunctie van de openbare ruimte wint terrein ten koste van haar verkeersfunctie. In de centra van de steden neemt het autobezit en -gebruik af. De rol van de auto wordt er steeds meer overgenomen door openbaar vervoer, fietsers en voetgangers. Parkeren op straat wordt steeds vaker ingeruild voor voorzieningen op eigen terrein of in publieke, ondergrondse parkeergarages.

Nieuwbouw in bestaand stedelijk gebied is een complexe ontwerpogave. Er moet met verschillende onzekerheden, functies en belanghebbenden rekening worden gehouden. Het is onzeker in hoeverre de stedelijke infrastructuur toereikend is om de bewoners van nieuwe woningen binnen de stad te bedienen. Daarnaast kunnen nieuwe opgaven voor de stad, zoals duurzame energieopwekking, klimaatadaptatie en circulaire economie, ook ruimte gaan vragen binnen het bestaand bebouwd gebied, bijvoorbeeld groen of waterpartijen voor waterberging of voor het tegengaan van 'hitte-eiland'-effecten. Ook maatregelen voor een gezonde leefomgeving vragen ruimte. Daarnaast vraagt ook het bouwen in stadsrandzones aandacht. Nu er opnieuw sprake is van een grote bouwopgave die mogelijk voor een deel gestalte krijgt in de stadsrandzone, is het belang van een integrale aanpak weer actueel. De inpassing van de verschillende functies laat daar vaak te wensen over, waardoor conflicterende functies zoals industrieterreinen en recreatie te dicht bij elkaar worden gelegd en de bereikbaarheid van groengebieden vanuit de stad vermindert⁶.

Als gevolg van de bevolkingstoename en de sterke groei van recreatie en toerisme, zal de druk op het landschap rond de stad verder toenemen. De werkgelegenheid zal zich steeds sterker concentreren in het stedelijk gebied, terwijl in het landelijk gebied enige krimp kan ontstaan. De flexibilisering van de arbeidsmarkt zet het kantoorgebruik verder onder druk en het aantal vrijgekomen kantoorruimte zal groter worden. De huidige verstedelijking, de ontwikkeling naar een netwerkeconomie en de verdere groei van internet zijn daarvan de voortekens. Nieuwe technologieën zorgen daarnaast voor nieuwe werkgelegenheid. Deze ontwikkeling stelt andere eisen aan de arbeidsmarkt en kan voor een andere verdeling van werk zorgen, met naar verwachting meer kennisintensieve banen. Ook is te zien dat robotisering, nieuwe technologieën, zoals 3D-printen en big data, en de opkomst van datacenters wijzen naar een ander, meer arbeidsextensief gebruik van werklocaties.

De deeleconomie heeft een grote impact op overnachtingsaccommodaties: door het toenemend aanbod van short stay accommodaties via organisaties als 'AirBNB' zijn er niet alleen meer logiesbedden in steden, maar worden bezoekers veel meer over de stad verspreid. Dit leidt tot maatschappelijke discussies over de overlast van bezoekers in woongebieden.

Bij autonome ontwikkeling zal het woningtekort verder oplopen en zal de druk op de kwaliteit van de publieke ruimte toenemen. De inzet van de provincie is om daar te bouwen waar de vraag zich voordoet. Dus zal vanuit de woonvraag ook meer druk ontstaan op de kwaliteit van de publieke ruimte. Tegelijkertijd biedt een hogere bevolkingsdichtheid meer kansen om een hoog kwaliteitsniveau publieke ruimte aan te bieden. Stedelijk verdichten is een complexe ontwerpogave, met veel potentiële belangen- en ruimteconflicten. Daarbij ligt er een forse kwalitatieve opgave in verband met vergrijzing en klimaat/duurzaamheid. Ook zal de druk op het landschap rond de stad verder toenemen als gevolg van de bevolkingstoename en de sterke groei

⁵ Ibid.

⁶ PBL (2018), *Balans van de leefomgeving 2018, Nederland duurzaam vernieuwen*.

van recreatie en toerisme. Daarom is voor de autonome ontwikkeling kwaliteitsniveau 'rood' toegekend (overwegend sprake van problemen en knelpunten).

➔ *Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid*

Aanbod van woningen en werklocaties die niet matchen met behoefte, met daardoor een afnemende aantrekkelijkheid van woon- en vestigingsklimaat en daarmee gepaard gaande economische gevolgen. Bij verdergaand stedelijk verdichten toename van belangen- en ruimteconflicten, vooral in hoogstedelijk gebied.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

Beleidsverrijking 1: rijke groenblauwe leefomgeving

De introductie van een kwantitatieve en kwalitatieve groennorm in steden biedt kansen voor het vergroten van de kwaliteit van woon- en werklocaties. De omvang van de effecten is sterk afhankelijk van de exacte invulling van de groennorm, dat wordt samen met gemeenten ingevuld. Het gaat dan zowel om invulling qua kwaliteit, kwantiteit als mate van afdwingbaarheid. Het is daarom niet aannemelijk dat de genoemde kans op positieve effecten ten opzichte van de autonome ontwikkeling in 2030 tot een verandering in het kwaliteitsniveau leidt.

Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek

De beleidsuitspraak dat nieuwe kantorenontwikkelingen bij voorkeur op toplocaties (centrum Rotterdam, Den Haag) gerealiseerd gaan worden, biedt kansen voor verbetering van de kwaliteit en kwantiteit van werklocaties. Tegelijkertijd kan het ten koste gaan van kwaliteit en kwantiteit van woonlocaties, omdat op die locaties dan geen woningen bestemd kunnen worden. Om deze reden is het potentiële effect van deze beleidsuitspraak als neutraal beoordeeld (geen verandering in het kwaliteitsniveau).

Beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen

Deze beleidsverrijking bevat een onderdeel met kansen op positieve effecten: de betrokkenheid van de provincie bij gemeentelijke woonvisies, waar er in gemeentelijke woonvisie uitgangspunten gehanteerd moeten worden met betrekking tot energieneutraliteit, klimaatverandering en bodemdaling. Het hanteren van deze uitgangspunten biedt kansen voor het waarborgen van de (duurzame) kwaliteit van woningen op de langere termijn.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Verstedelijking	Kwantiteit en kwaliteit van woon- en werklocaties			➔	●	➔

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Voorzieningenniveau

Het voorzieningenniveau wordt bepaald aan de hand van het aanbod aan voorzieningen binnen een gebied. In deze indicator voorzieningenniveau wordt alleen gekeken naar de voorzieningen ziekenhuizen, hoger onderwijsinstellingen en winkelgebieden.

Thema	Indicator	Beoordelingsparameter
Verstedelijking	Voorzieningenniveau	Aanbod aan voorzieningen binnen een gebied (ziekenhuizen, hoger onderwijsinstellingen en winkels).

Huidige situatie (2017)

Over het algemeen is in Zuid-Holland het aanbod aan voorzieningen, zoals winkels, ziekenhuizen en hogere onderwijsinstellingen hoog in vergelijking tot de rest van Nederland. Zuid-Holland beschikt over 5,5 miljoen vierkante meter winkelvloeroppervlak. Daarvan concentreert het winkelaanbod zich 800.000 m² in Rotterdam en 600.000 m² in Den Haag. Bij circa 600.000 m² winkelvloeroppervlak is sprake van leegstand. Leegstand van winkels beïnvloedt de leefbaarheid van een gebied. Om de leefbaarheid te waarborgen wil de provincie detailhandelsvoorzieningen zoveel mogelijk concentreren in de centra van steden, dorpen en wijken.

In Zuid-Holland zijn meer dan 40 locaties voor hoger- of universitair onderwijs. Daarnaast zijn er drie universiteiten: de Technische Universiteit Delft, de Universiteit Leiden en de Erasmus Universiteit (Rotterdam).

Verder telt de provincie 105 ziekenhuizen, inclusief specialistische ziekenhuizen en Universitair Medisch Centra.

Vanwege het bovenstaande aanbod aan voorzieningen, is aan de huidige situatie het kwaliteitsniveau 'goed' toegekend (overwegend geen problemen of knelpunten).

Autonome trends en ontwikkelingen (2030)

De provincie Zuid-Holland zet in op het zoveel mogelijk concentreren van bovenregionale en regionale (centrum)voorzieningen in stedelijke centra en bij multimodale HOV-knooppunten⁷. Dit beleid draagt bij aan de vitaliteit en daarmee de kwaliteit van stedelijke agglomeraties en centra.

De vraag naar fysieke winkelruimte zal in de komende jaren verder afnemen, onder andere vanwege de opkomst van het online winkelen. Met name in de landelijke gebieden in de regio Zuid-Holland Zuid zal het aantal voorzieningen afnemen, waardoor de leefbaarheid van de (kleinere) kernen onder druk komt te staan.

De druk op de openbare ruimte en voorzieningen neemt toe, vooral in de centra van de steden die ook een sterke groei van het toerisme doormaken. Wanneer centra zich meer en meer eenzijdig op bezoekersstromen (toerisme) richten, dan kunnen de voorzieningen in deze centra verschromelen.

⁷ Hoogwaardig openbaar vervoer, afgekort HOV, is een in Nederland gebruikelijke term voor stads- en streekvervoer dat voldoet aan hoge eisen op het gebied van de doorstroming (hoge gemiddelde rijdsnelheid).

Vanwege het huidige robuuste, hoge voorzieningenniveau is het niet aannemelijk dat bovenstaande autonome trends tot een ander kwaliteitsniveau zullen leiden. Daarom is ook bij autonome ontwikkeling kwaliteitsniveau 'groen' toegekend (geen problemen of knelpunten).

➔ *Problemen en knelpunten die optreden bij ongewijzigd beleid*

Aandachtspunten zijn de landelijke gebieden in de regio Zuid-Holland Zuid, waar het aantal voorzieningen zal afnemen en de leefbaarheid van de (kleinere) kernen onder druk komt te staan.

Effectbeoordeling van beleidsverrijkingen (2030)

De beleidsverrijkingen bevatten geen nieuw beleid met relevante effecten op het voorzieningenniveau.

Thema	Indicator	Kwaliteitsniveau (absoluut)		Effecten van Beleidsverrijking 1: Rijke groenblauwe leefomgeving	Effecten van Beleidsverrijking 2: juiste kantoor op de juiste plek	Effecten van beleidsverrijking 3: verstedelijking en wonen
		HS	AO			
Verstedelijking	Voorzieningenniveau					

*HS = Huidige situatie in 2017; AO = Autonome ontwikkeling in 2030

Nieuwe beleidsuitspraken		Kantoren: nieuwe kantorenontwikkelingen bij voorkeur op toplocaties (centrum Rotterdam, Den Haag) en scienceparken, reductie kantoren op minder kansrijke snelweg)locaties.	Rijk groenblauw: ontwikkelen projecten voor 40 iconsoorten en stimuleren initiatieven uit de samenleving voor iconsoorten en hun biotopen.	Rijk groenblauw: vernieuwen faunabeheer met aandacht voor (welzijns-)effecten op de langere termijn.	Rijk groenblauw: ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken in natuurgebieden waar ondernemers extra waarde creëren.	Rijk groenblauw: gebiedsgerichte kwalitatieve en kwantitatieve groennorm richtinggevend voor natuur-inclusieve, klimaatbestendige nieuwbouw en renovatie van woningen.	Rijk groenblauw: creëren van variatie aan stedelijke biotopen en ondersteunen burgerinitiatieven en programma's als steenbreek, bijenlandschap, stadslandbouw.	Rijk groenblauw: verbinden regio's waterrecreatie (Nat Park Biesbosch, Haringvliet en Hollands Plassengebied), vaarnetwerken in- en om de stad, stimuleren duurzame waterrecreatie en meerdaags verblijf op het water.	Wonen: gemeentelijke woonvisies, rekening houdend met uitgangspunten m.b.t. energieneutraal, klimaatverandering en bodemdaling.
Kantoren: nieuwe kantorenontwikkelingen bij voorkeur op toplocaties (centrum Rotterdam, Den Haag) en scienceparken, reductie kantoren op minder kansrijke snelweg)locaties.		0	0	0	0	-	0	0	
Rijk groenblauw: ontwikkelen projecten voor 40 iconsoorten en stimuleren initiatieven uit de samenleving voor iconsoorten en hun biotopen.			+	0	+	+	0	0	
Rijk groenblauw: vernieuwen faunabeheer met aandacht voor (welzijns-)effecten op de langere termijn.				0	+	+	0	0	
Rijk groenblauw: ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken in natuurgebieden waar ondernemers extra waarde creëren.					0	0	+	0	
Rijk groenblauw: gebiedsgerichte kwalitatieve en kwantitatieve groennorm richtinggevend voor natuur-inclusieve, klimaatbestendige nieuwbouw en renovatie van woningen.						+	0	+	
Rijk groenblauw: creëren van variatie aan stedelijke biotopen en ondersteunen burgerinitiatieven en programma's als steenbreek, bijenlandschap, stadslandbouw.							0	+	
Rijk groenblauw: verbinden regio's waterrecreatie (Nat Park Biesbosch, Haringvliet en Hollands Plassengebied), vaarnetwerken in- en om de stad, stimuleren duurzame waterrecreatie en meerdaags verblijf op het water.								0	
Wonen: gemeentelijke woonvisies, rekening houdend met uitgangspunten m.b.t. energieneutraal, klimaatverandering en bodemdaling.									
	+	Kans op synergie							
	0	Geen kans of risico							
	-	Risico op strijdigheid							
	N.v.t.	Geen relatie							

RAPPORT

Passende beoordeling

Leefomgevingstoets omgevingsvisie Zuid-Holland

Klant: Provincie Zuid-Holland

Referentie: BG2204WATRP1809061106

Versie: 1.0/Finale versie

Datum: 25 oktober 2018

HASKONINGDHV NEDERLAND B.V.

Koggelaan 21
8017 JN ZWOLLE
Netherlands
Water

Trade register number: 56515154

+31 88 348 65 00 **T**
info@rhdhv.com **E**
royalhaskoningdhv.com **W**

Titel document: Passende beoordeling

Ondertitel:
Referentie: BG2204WATRP1809061106
Versie: 1.0/Finale versie
Datum: 25 oktober 2018
Projectnaam: Leefomgevingstoets Zuid-Holland
Projectnummer: BG2204
Auteur(s): Edith Dorsman, Dorien Grote Beverborg

Opgesteld door: Edith Dorsman

Gecontroleerd door: Dorien Grote Beverborg

Datum/Initialen: 19-10-2018

Classificatie

Projectgerelateerd

Disclaimer

No part of these specifications/printed matter may be reproduced and/or published by print, photocopy, microfilm or by any other means, without the prior written permission of HaskoningDHV Nederland B.V.; nor may they be used, without such permission, for any purposes other than that for which they were produced. HaskoningDHV Nederland B.V. accepts no responsibility or liability for these specifications/printed matter to any party other than the persons by whom it was commissioned and as concluded under that Appointment. The integrated QHSE management system of HaskoningDHV Nederland B.V. has been certified in accordance with ISO 9001:2015, ISO 14001:2015 and OHSAS 18001:2007.

Inhoud

1	Inleiding	1
1.1	Aanleiding	1
1.2	Doel	1
1.3	Leeswijzer	1
2	Te toetsen beleidsverrijkingen	2
2.1	Beleidsverrijking: Rijke groenblauwe leefomgeving	2
2.2	Beleidsverrijking: Juiste kantoren op de juiste plek	3
2.3	Beleidsverrijking: Verstedelijking en wonen.	3
3	Natura 2000 – Passende Beoordeling	4
3.1	Huidige situatie	4
3.2	Autonome ontwikkeling	7
3.3	Beoordeling beleidsverrijkingen	7
3.3.1	Beleidsverrijking: Rijke groenblauwe leefomgeving	7
3.3.2	Beleidsverrijking: Juiste kantoren op de juiste plek	10
3.3.3	Beleidsverrijking: Verstedelijking en wonen	11
3.4	Conclusie Natura 2000	11
4	Natuurnetwerk Zuid-Holland (buiten Natura 2000-gebieden)	14
4.1	Huidige situatie	14
4.2	Autonome ontwikkeling	14
4.3	Beoordeling beleidsuitspraken	15
4.3.1	Beleidsverrijking: Rijke groenblauwe leefomgeving	15
4.3.2	Beleidsverrijking: Juiste kantoren op de juiste plek	17
4.3.3	Beleidsverrijking: Verstedelijking en wonen	17
4.4	Conclusies NNN	18
5	Biodiversiteit (buiten Natura 2000 en Natuurnetwerk Nederland)	20
5.1	Huidige situatie	20
5.2	Autonome ontwikkeling	20
5.3	Beoordeling beleidsuitspraken	20
5.3.1	Beleidsverrijking: Rijke groenblauwe leefomgeving	20
5.3.2	Beleidsverrijking: Juiste kantoren op de juiste plek	22
5.3.3	Beleidsverrijking: Verstedelijking en wonen	22
5.4	Conclusie biodiversiteit	22

6	Conclusies	24
	Geraadpleegde bronnen	26

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De provincie Zuid-Holland werkt aan de vernieuwing van haar omgevingsbeleid. Als eerste stap in het aanbrengen van samenhang in het omgevingsbeleid, voegt de provincie het bestaande beleid uit alle provinciale plannen en beleidsnota's samen in de omgevingsvisie.

De provincie heeft ook drie zogenaamde beleidsverrijkingen 'klaar staan' om als nieuw beleid aan de omgevingsvisie toe te voegen:

- Rijke groenblauwe leefomgeving;
- Juiste kantoor op de juiste plek;
- Verstedelijking en wonen.

Na vaststelling van de omgevingsvisie met samengevoegd bestaand beleid, kunnen deze beleidsverrijkingen aan de omgevingsvisie toegevoegd worden. Het zijn stuk voor stuk afzonderlijke beleidsverrijkingen waar aparte besluitvorming over plaatsvindt.

Voor de vaststelling van de omgevingsvisie met samengevoegd bestaand beleid en de aanvullende vaststelling van de genoemde beleidsverrijkingen wordt de m.e.r.-procedure doorlopen. De resultaten daarvan worden opgenomen in één leefomgevingstoets, wat de status heeft van een plan-MER.

De bovenstaande beleidsverrijkingen betreffen nieuw beleid. In de voorliggende passende beoordeling wordt beoordeeld of de beleidsverrijkingen risico's met zich meebrengen bestaat op negatieve effecten voor Natura 2000-gebieden, Natuurnetwerk Nederland (buiten Natura 2000-gebieden) en biodiversiteit buiten natuurgebieden. In lijn met de leefomgevingstoets is dat gedaan op het abstractieniveau van de omgevingsvisie: hoofdlijnen van beleid voor de langere termijn en de kansen daarvan op positieve effecten en risico's op negatieve effecten. In de beoordeling zien beleidsuitspraken opgenomen die concreet genoeg zijn om er effecten voor natuur en biodiversiteit voor in te kunnen schatten. Omdat de beleidsverrijkingen elk afzonderlijke vastgesteld kunnen worden, zijn ze ook als afzonderlijke onderdelen beoordeeld.

Deze passende beoordeling is een bijlage bij de leefomgevingstoets.

1.2 Doel

Doel van de passende beoordeling is het in beeld brengen:

- a. van de risico's van drie beleidsverrijkingen voor de omgevingsvisie Zuid-Holland op versturende effecten op de natuur (Natura 2000, Natuurnetwerk Nederland, biodiversiteit) en
- b. met welke maatregelen geconstateerde risico's voorkomen of beperkt kunnen worden.

1.3 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk zijn als eerste de te toetsen beleidsverrijkingen, met een korte toelichting, opgenomen. Vervolgens wordt achtereenvolgens ingegaan op de effecten op Natura 2000-gebieden (de passende beoordeling), Natuurnetwerk Nederland en biodiversiteit buiten natuurgebieden. Per aspect wordt achtereenvolgens ingegaan op de huidige situatie, de autonome ontwikkeling en een beoordeling per beleidsverrijking. De rapportage sluit af met een samenvatting van de conclusies.

2 Te toetsen beleidsverrijkingen

2.1 Beleidsverrijking: Rijke groenblauwe leefomgeving

Deze beleidsverrijking bestaat uit een zestal verschillende beleidsuitspraken.

1. Soortenbescherming: ontwikkelen projecten voor 40 icoonsoorten en stimuleren initiatieven uit de samenleving voor icoonsoorten en hun biotopen.

De actieve bescherming van soorten wordt vorm en inhoud gegeven aan de hand van 40 icoonsoorten. Samen met een taskforce worden projecten ontwikkeld voor deze icoonsoorten en worden kleinere initiatieven uit de samenleving die icoonsoorten en hun biotopen verder helpen gestimuleerd.

De icoonsoorten staan voor een bepaald biotoop waar ook andere beschermde soorten toebehoren en/of van profiteren of in relatie tot meer maatschappelijk doelen. Met de icoonsoorten richt de provincie zich op de natuur in een breder perspectief, want natuur is niet iets dat zich exclusief afspeelt in de natuurgebieden.

2. Faunabeheer: vernieuwen faunabeheer met aandacht voor (welzijns-) effecten op dieren op de langere termijn.

Samen met haar partners herzielt de provincie het faunabeleid. Binnen het faunabeheer wordt aandacht gegeven aan de (dierenwelzijns-)effecten op de langere termijn.

3. Natuurgebieden: ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken in natuurgebieden waar ondernemers extra waarde creëren.

De druk op kernen van natuurgebieden wordt gereguleerd door de ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken, waar ondernemers extra waarde creëren. Door recreatieve zonering en het ontwikkelen van magneetplekken wordt de druk op de kwetsbare, waterrijke natuur gereguleerd.

4. Groen: gebiedsgerichte kwalitatieve en kwantitatieve groennorm richtinggevend voor natuur-inclusieve, klimaatbestendige nieuwbouw en renovatie van woningen.

Deze beleidsuitspraak gaat over binnenstedelijk groen. Voor het ontwikkelen van een groenblauwe leefomgeving in en om de stad werkt de provincie samen met de steden aan een groennorm. Een kwalitatieve en kwantitatieve groennorm voor verschillende te onderscheiden gebieden. Deze geeft richting aan natuur-inclusieve nieuwbouw, renovatie en het klimaatbestendig maken van woningen; de basiskwaliteit aan groen van woon- en werkgebieden en de toegankelijk van groen.

5. Biodiversiteit: creëren van variatie aan stedelijke biotopen en ondersteunen burgerinitiatieven en programma's als steenbreek, bijenlandschap, stadslandbouw.

Deze beleidsuitspraak gaat over binnenstedelijk groen. De provincie versterkt biodiversiteit en participatie in de stad door het creëren van veel variatie aan (klein- en grootschalige) stedelijke biotopen en ondersteunen burgerinitiatieven en programma's als steenbreek, bijenlandschap en stadslandbouw.

6. Recreatie: verbinden regio's waterrecreatie (Nat Park Biesbosch, Haringvliet en Hollands Plassengebied), vaarnetwerken in- en om de stad, stimuleren duurzame waterrecreatie en meerdaags verblijf op het water.

De provincie ontwikkelt en verbindt onder meer belangrijke regio's voor waterrecreatie (Nationaal Park Biesbosch Haringvliet en Hollands Plassengebied) en verbindt de vaarnetwerken in- en om de stad. Dit wordt bevorderd door het stimuleren van duurzame waterrecreatie en meerdaags verblijf op het water.

2.2 Beleidsverrijking: Juiste kantoren op de juiste plek

Het nieuwe beleid omvat een intensievere concentratie aan kantoren op toplocaties (centrum Rotterdam en centrum Den Haag) en scienceparken ten opzichte van het bestaande beleid.

2.3 Beleidsverrijking: Verstedelijking en wonen.

Provincie gaat gemeenten vragen om woonvisies op te stellen, rekening houdend met vigerende uitgangspunten en de motivatie hoe met de uitgangspunten is omgegaan. Er wordt nu onderzoek uitgevoerd naar woningbehoefte door de provincie in samenwerking met (een aantal grotere) gemeenten. Nieuwe woningen zijn energieneutraal of leveren energie en zijn toegerust op de gevolgen van klimaatverandering (heftige regenbuien, perioden van droogte en hittestress) en bodemdaling. Er worden niet meer woningen gebouwd ten opzichte van het bestaande beleid.

3 Natura 2000 – Passende Beoordeling

In dit hoofdstuk zijn de mogelijke effecten op de staat van instandhouding van soorten en habitattypen van Natura 2000-gebieden beoordeeld. Achtereenvolgens wordt ingegaan op de huidige situatie, de autonome ontwikkeling en beoordeling per beleidsverrijking.

3.1 Huidige situatie

Er zijn 23 Natura 2000-gebieden die geheel of gedeeltelijk in de provincie Zuid-Holland zijn gelegen. Deze gebieden worden tot vier Natura 2000-landschappen gerekend, te weten 'Noordzee, Waddenzee en Delta', 'Duinen', 'Meren en Moerassen' en 'Rivierengebied' (ministerie van LNV, 2005):

Noordzee, Waddenzee en Delta

- Haringvliet (109)
- Hollands Diep (111)
- Voordelta (113)
- Krammer-Volkerak (114)
- Grevelingen (115)

Duinen

- Kennemerland-Zuid (88)
- Coepelduynen (96)
- Meijendel & Berkheide (97)
- Westduinpark & Wapendal (98)
- Solleveld & Kapittelduinen (99)
- Voornes Duin (100)
- Duinen Goeree & Kwade Hoek (101)

Meren en moerassen

- De Wilck (102)
- Nieuwkoopse Plassen & De Haeck (103)
- Broekvelden, Vettenbroek & Polder Stein (104)
- Boezems Kinderdijk (106)
- Donkse Laagten (107)
- Oudeland van Strijen (110)

Rivierengebied

- Lingegebied & Diefdijk-Zuid (70)
- Uiterwaarden Lek (82)
- Zouweboezem (105)
- Oude Maas (108)
- Biesbosch (112)

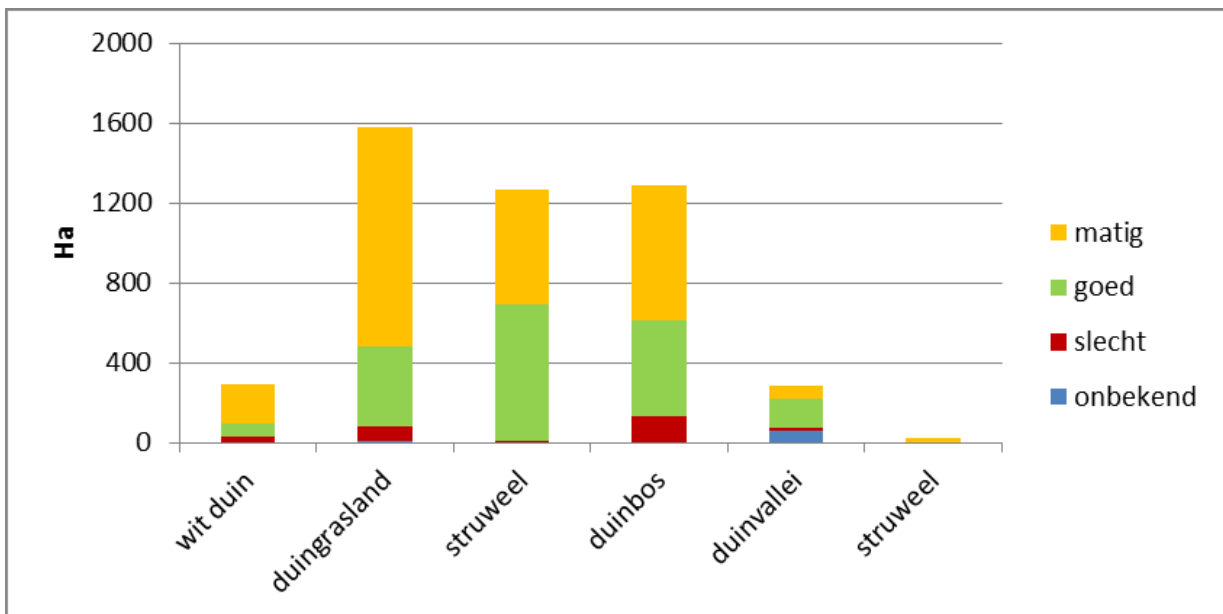
De Natura 2000-gebieden in Zuid-Holland zijn weliswaar ruimtelijk beschermd, maar staan onder druk. Knelpunten zijn in veel gevallen te groot om met het interne beheer op te kunnen vangen. Van de Zuid-Hollandse Natura 2000-gebieden zijn veertien gebieden stikstofgevoelig. De gebieden Haringvliet, Hollands Diep, Voordelta, De Wilck, Broekvelden, Vettenbroek & Polder Stein, Boezems Kinderdijk, Donkse Laagten, Oudeland van Strijen en Oude Maas zijn geen PAS-gebieden.

Naast stikstofdepositie is de vastgelegde kuststrook (waardoor dynamiek nog maar nauwelijks voorkomt) een belangrijk knelpunt, evenals waterkwaliteit. Plaatselijk speelt verdroging een rol. Meer specifiek voor vogels zijn ook verstoring en het ontbreken van geschikte broedlocaties (bijv. door successie) knelpunten. In de Zuidwestelijke Delta speelt de weinig duurzame situatie met betrekking tot het watersysteembeheer

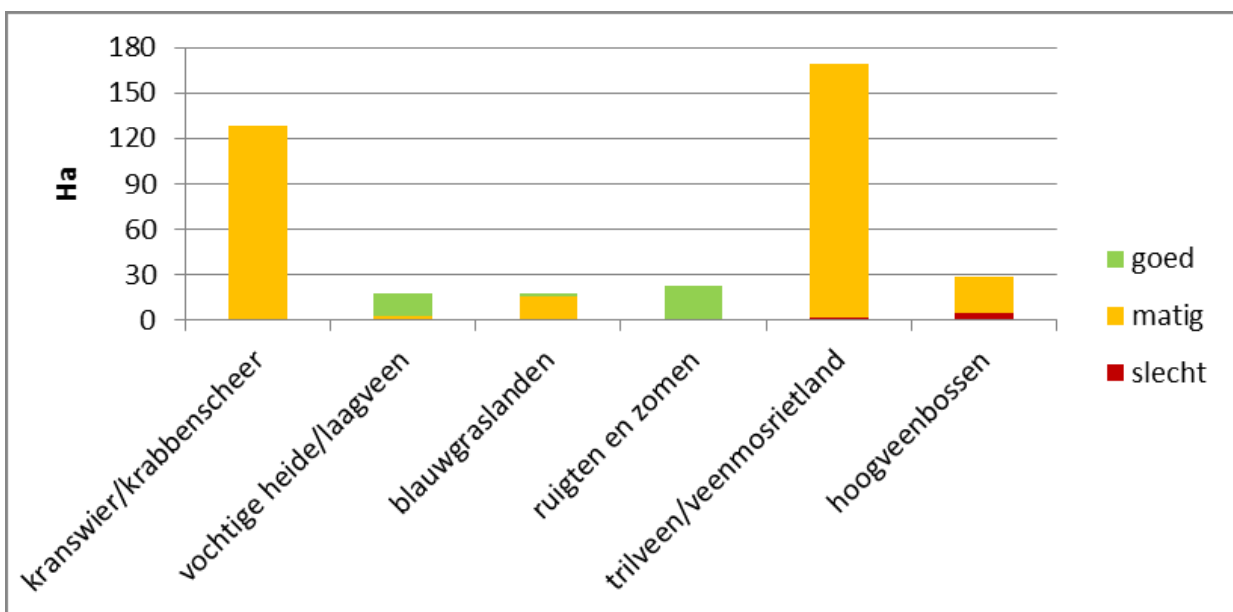
een belangrijke rol. Daarnaast spelen factoren buiten Natura 2000-gebieden een rol bij het al dan niet behalen van de aantallen in de doelstelling.

Het gevolg is dat in nagenoeg alle gebieden een groot deel van de instandhoudingsdoelen nog niet wordt gehaald. Van de 23 Natura 2000-gebieden kennen de meeste gebieden een in meer of minder opzichten ongunstige staat van instandhouding en slechts enkele gebieden kennen een (redelijk) gunstige staat van instandhouding (Donkse Laagten, De Wilck, Broekvelden, Vettenbroek & Polder Stein en Oudeland van Strijen).

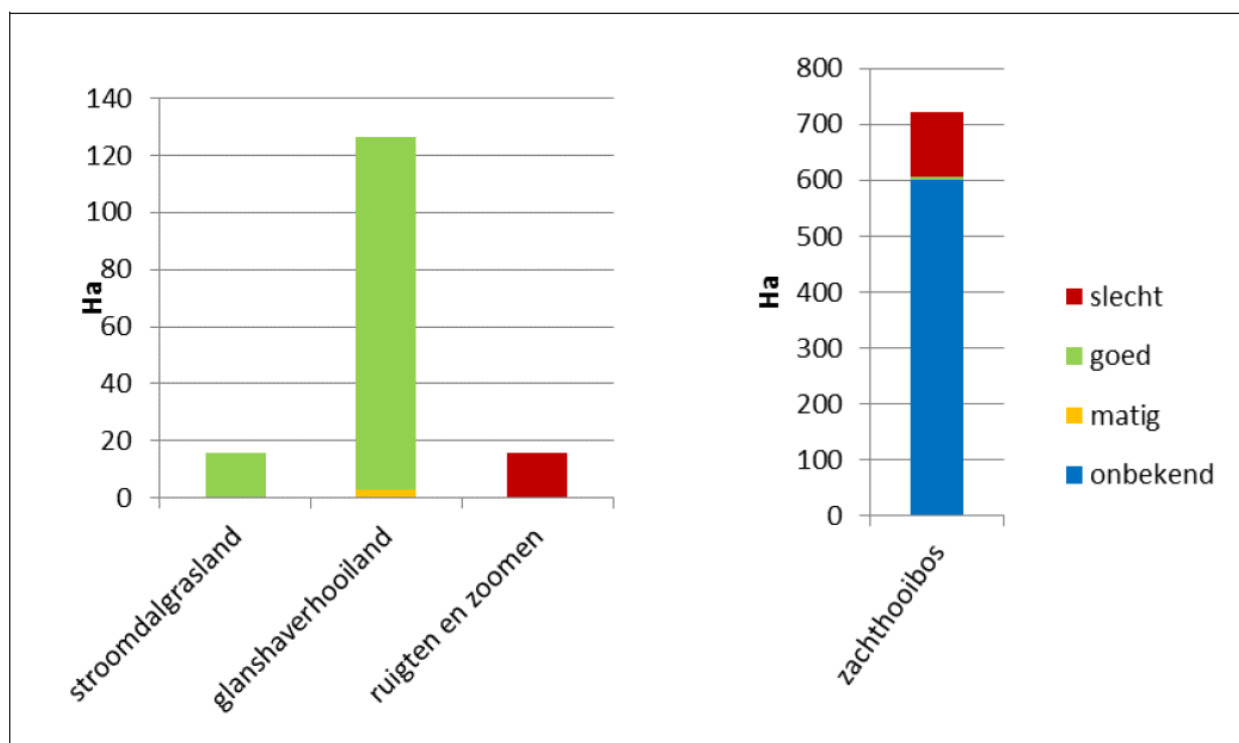
Onderstaande figuren laten de kwaliteit/staat van instandhouding van habitattypen en vogelrichtlijnsoorten voor de verschillende gebieden zien.

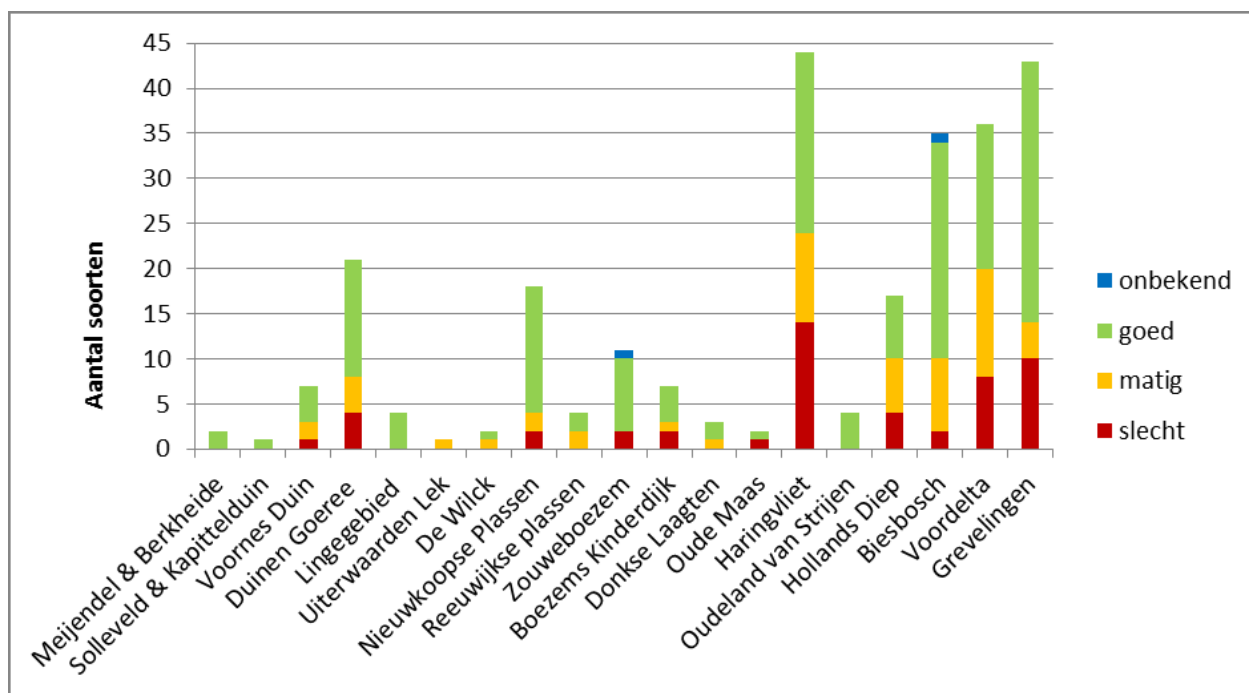
Figuur 3.1. Kwaliteit habitattypen in de duingebieden (uit: Rapportage biodiversiteit Zuid-Holland, 2014, gebaseerd op Natura 2000-beheerplannen)

Figuur 3.2. Kwaliteit habitattypen in veengebieden (Nieuwkoopse Plassen & De Haeck en Zouweboezem) (uit: Rapportage biodiversiteit Zuid-Holland, 2014, gebaseerd op Natura 2000-beheerplannen)

Figuur 3.3. Kwaliteit habitattypen langs de grote rivieren (Biesbosch, Lingebied & Diefdijk-Zuid en Uiterwaarden Lek) (uit: Rapportage biodiversiteit Zuid-Holland, 2014, gebaseerd op Natura 2000-beheerplannen)

Figuur 3.4. Aantal aanwezige Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten en staat van instandhouding van deze soorten per Natura 2000 gebied (uit: Rapportage biodiversiteit Zuid-Holland, 2014, gebaseerd op Natura 2000-beheerplannen)

3.2 Autonome ontwikkeling

Voor ieder Natura 2000 gebied in Zuid-Holland is een Natura 2000 beheerplan opgesteld (met uitzondering van Krammer-Volkerak dat in 2017 is aangewezen). De beheerplannen werken de Natura 2000 doelen uit en de (beheer)maatregelen die moeten worden uitgevoerd om deze doelen te halen. In het Programma Zuid-Hollands Groen 2018-2032 is aangegeven dat voor de eerste beheerplanperiode de doelstelling 'behoud' van kracht is. Voor de tweede beheerplanperiode (en voor de daarop volgende beheerplanperiode) geldt de doelstelling 'verbeteren' en soms ook 'uitbreiding'.

Vanuit het PAS zorgen herstelmaatregelen in gebieden in combinatie met een verwachte neergaande trend in de depositie ervoor, dat het behoud van stikstofgevoelige habitats mogelijk wordt en uitbreiding en kwaliteitsverbetering op termijn mogelijk blijft.

Wanneer de ophanden zijnde Rijksstructuurvisie Volkerak-Zoommeer Grevelingen tot uitvoering komt zal er ook een duurzamere situatie ontstaan met betrekking tot deze watersystemen.

3.3 Beoordeling beleidsverrijkingen

In deze paragraaf is per beleidsverrijking of -uitspraak beoordeeld of er een risico is dat deze leidt tot negatieve effecten op de staat van instandhouding van soorten en habitattypen in Natura 2000-gebieden.

Het beleid van de omgevingsvisie kan mogelijk leiden tot versturende effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden. Daarom is een passende beoordeling opgesteld. In lijn met de leefomgevingstoets is dat gedaan op het abstractieniveau van de omgevingsvisie: hoofdlijnen van beleid voor de langere termijn en de kansen daarvan op positieve effecten en risico's op negatieve effecten.

De formulering van de beleidsverrijkingen en -uitspraken (veelal locatieonafhankelijk) maakt dat een diepgaander analyse van de gevolgen per instandhoudingsdoel per Natura 2000-gebied niet tot meer betekenisvolle informatie leidt. Omdat naar voren komt, dat het nieuwe beleid tot risico's kan leiden voor een verslechtering van de staat van instandhouding, zijn handreikingen gedaan, om deze risico's te voorkomen en te beperken bij de verdere uitwerking van het beleid.

De autonome ontwikkeling is niet zodanig dat de voornaamste gevoeligheden van de Natura 2000-gebieden veranderen. Gezien de formulering van de beleidsuitspraken op globaal niveau, is de kans op effecten vergelijkbaar bij een beoordeling ten opzichte van de huidige situatie en een beoordeling ten opzichte van de referentiesituatie, en is hier in de beoordeling geen onderscheid tussen gemaakt.

3.3.1 Beleidsverrijking: Rijke groenblauwe leefomgeving

1. Soortenbescherming: ontwikkelen projecten voor 40 icoonsoorten en stimuleren initiatieven uit de samenleving voor icoonsoorten en hun biotopen.

Een groot deel van de 40 geselecteerde icoonsoorten betreffen soorten waarvoor een of meerdere Natura 2000-gebieden in Zuid-Holland zijn aangewezen. Het betreft zowel Vogelrichtlijnsoorten als Habitatrichtlijnsoorten. Deze beleidsuitspraak heeft daarom een positief effect wat betreft Natura 2000. Hoewel natuurdoelen soms tegenstrijdig zijn, wordt de kans dat projecten voor icoonsoorten (significant) negatieve effecten op Natura 2000-doelen hebben als zeer klein ingeschat, en wordt verwacht dat eventuele negatieve effecten te voorkomen zijn.

De locatie van de projecten (in/nabij Natura 2000-gebieden of op grotere afstand) en de omvang bepalen hoe groot het positieve effect is. Daarbij wordt opgemerkt dat ook projecten buiten Natura 2000-gebieden in veel gevallen een (beperkte) bijdrage kunnen leveren, door versterking van de regionale populatie of

verbetering van de samenhang van leefgebieden van soorten, wat ook bijdraagt aan de staat van instandhouding binnen Natura 2000-gebieden.

2. Faunabeheer: vernieuwen faunabeheer met aandacht voor (welzijns-)effecten op dieren op de langere termijn.

Faunabeheer wordt ingezet voor het beheer van populaties dieren en het voorkomen of beperken van schade die wilde dieren aanrichten aan onder andere de volksgezondheid en openbare veiligheid, de vliegveiligheid, de landbouw en aan flora en fauna. Het faunabeheer wordt uitgewerkt in een faunabeheerplan. Dit plan moet voldoen aan de regels die gesteld zijn in de Wet Natuurbescherming en in de Verordening uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland.

In het faunabeheerplan is/wordt opgenomen op welke wijze rekening wordt gehouden met de Natura 2000-gebieden en rustgebieden voor trekganzen.

Dus hoewel faunabeheer ook enkele Natura 2000-soorten betreft (ganzen, en in de toekomst mogelijk bever), wordt op bovenstaande wijze voorkomen dat er sprake is van negatieve effecten op Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen. Daarbij vindt in de huidige en autonome situatie ook faunabeheer plaats.

3. Natuurgebieden: ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken in natuurgebieden waar ondernemers extra waarde creëren.

Ontwikkeling van magneetplekken kan leiden tot positieve effecten, wanneer deze zodanig gerealiseerd kunnen worden dat verstoring als gevolg van recreatie afneemt op kwetsbare locaties, en recreatieve activiteiten verplaatsen naar locaties die minder verstoringgevoelig zijn. Bij de ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken in natuurgebieden en als gevolg van extra waarde die daar door ondernemers wordt gecreëerd moet echter ook uitgegaan worden van een toename van recreatie op bepaalde locaties. Veel Natura 2000-gebieden herbergen beschermde natuurwaarden die gevoelig zijn voor recreatie. Het gaat om alle vogels en veel van de Habitatrichtlijnsoorten. Rust staat in diverse gebieden onder druk. Daarom kan een risico op negatieve effecten niet geheel uitgesloten worden.

Dit geldt voor alle Natura 2000-gebieden, met uitzondering van Coepelduynen en Westduinpark & Wapendal (niet aangewezen voor Habitat- of Vogelrichtlijnsoorten). Daarnaast zijn de gebieden Kennemerland-Zuid, Meijndel & Berkheide, Solleveld & Kapittelduinen en Uiterwaarden Lek alleen aangewezen voor Habitatrichtlijnsoorten die beperkt gevoelig zijn voor verstoring door recreatie zoals nauwe korfslak, groenknolorchis en kleine modderkruiper. De leefgebieden van deze soorten dienen wel ontzien te worden. De gevoeligheid voor verstoring door recreatie is in tabel 3.1 per Natura 2000-gebied aangegeven.

Ruimtebeslag binnen Natura 2000 zal gezien de beschermde status niet of nauwelijks aan de orde zijn.

De beleidsmatige zoekrichting voor beheersing van deze risico's kan zijn gelegen in het volgende:

- Goede positionering magneetplekken;
- Aard en omvang van voorzieningen in en om de magneetplekken afstemmen op de gevoelige natuurwaarden in de omgeving;
- Eventueel aanvullende zoneringsmaatregelen door kwetsbare gebieden (een gedeelte van het jaar) niet of minder toegankelijk te maken voor recreatie.

Indien de risico's op de aangegeven wijze kunnen worden beheerst mag worden verwacht dat significant negatieve effecten op Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen voorkomen kunnen worden.

Tabel 3.1. Gevoeligheid voor verstoring door recreatie per Natura 2000-gebied *

Natura 2000-gebied	Gevoelig voor verstoring door recreatie?
Haringvliet (109)	Ja
Hollands Diep (111)	Ja
Voordelta (113)	Ja
Krammer-Volkerak (114)	Ja
Grevelingen (115)	Ja
Kennemerland-Zuid (88)	Beperkt
Coepelduynen (96)	Nee
Meijendel & Berkheide (97)	Beperkt
Westduinpark & Wapendal (98)	Nee
Solleveld & Kapittelduinen (99)	Beperkt
Voornes Duin (100)	Ja
Duinen Goeree & Kwade Hoek (101)	Ja
De Wilck (102)	Ja
Nieuwkoopse Plassen & De Haeck (103)	Ja
Broekvelden, Vettenbroek & Polder Stein (104)	Ja
Boezems Kinderdijk (106)	Ja
Donkse Laagten (107)	Ja
Oudeland van Strijen (110)	Ja
Lingegebied & Diefdijk-Zuid (70)	Ja
Uiterwaarden Lek (82)	Beperkt
Zouweboezem (105)	Ja
Oude Maas (108)	Ja
Biesbosch (112)	Ja

* Alle gebieden met instandhoudingsdoelstellingen voor vogels zijn als gevoelig aangemerkt. Gebieden met instandhoudingsdoelstellingen voor Habitatrichtlijnsoorten zijn als gevoelig of beperkt gevoelig aangemerkt, afhankelijk van de soorten. Gebieden zonder instandhoudingsdoelstellingen voor Habitat- of Vogelrichtlijnsoorten zijn aangeduid als ongevoelig.

4. Groen: gebiedsgerichte kwalitatieve en kwantitatieve groennorm richtinggevend voor natuur-inclusieve, klimaatbestendige nieuwbouw en renovatie van woningen.

Dit gaat om een groennorm voor binnenstedelijke projecten, effecten daarvan op het Natura 2000 zijn niet aannemelijk.

5. Biodiversiteit: creëren van variatie aan stedelijke biotopen en ondersteunen burgerinitiatieven en programma's als steenbreek, bijenlandschap, stadslandbouw.

Relatief kleinschalige projecten ter bevordering van (met name) stedelijk groen hebben geen negatieve effecten op Natura 2000-gebieden, omdat ze geen/zeer weinig versturende effecten veroorzaken en door de binnenstedelijke ligging geen uitstraling tot in Natura 2000-gebieden hebben.

Dergelijke burgerinitiatieven en programma's kunnen in positieve zin bijdragen, door versterking van regionale populaties van soorten of verbetering van de samenhang van leefgebieden. Op het niveau van Natura 2000 gaat het naar verwachting om een zeer beperkt effect.

6. Recreatie: verbinden regio's waterrecreatie (Nat Park Biesbosch, Haringvliet en Hollands Plassengebied), vaarnetwerken in- en om de stad, stimuleren duurzame waterrecreatie en meerdaags verblijf op het water.

Bij deze beleidsuitspraak moet uitgegaan worden van een toename van waterrecreatie. De Natura 2000-gebieden Biesbosch, Haringvliet en Nieuwkoopse Plassen & de Haeck zijn aangewezen voor diverse (met name vogel-) soorten die gevoelig zijn voor verstoring door recreatie (roerdomp, zwartkopmeeuw).

Uit de Natura 2000-beheerplannen voor deze Natura 2000-gebieden blijkt dat de huidige zonering van recreatie (met afgesloten gebieden) voldoende is om de huidige recreatiedruk en de verwachte toekomstige toename op te vangen, zodat deze geen knelpunt vormt voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen.

Het is echter niet uitgesloten dat de waterrecreatie als gevolg van deze beleidsuitspraak sterker toeneemt dan in de Natura 2000-beheerplannen is voorzien, of dat ook voorzieningen op land gewenst zijn. Mogelijke effecten kunnen ook bestaan uit eventuele toename van verstoring door landrecreatie als gevolg van een verbeterde toegankelijkheid en toename van waterbewegingen, wat gevolgen kan hebben voor onderwatervegetatie. Daarom doet zich een risico voor op negatieve effecten. De gevoeligheid voor verstoring door recreatie is in Tabel 3.1 per Natura 2000-gebied aangegeven.

De beleidsmatige zoekrichting voor beheersing van deze risico's kan zijn gelegen in het volgende:

- Goede positionering nieuwe voorzieningen;
- Aard en omvang van voorzieningen afstemmen op de gevoelige natuurwaarden in de omgeving;
- Aandacht voor toegankelijkheid van land binnen kwetsbare gebieden;
- Eventueel aanvullende zoneringsmaatregelen door kwetsbare gebieden (een gedeelte van het jaar) niet of minder toegankelijk te maken voor (bepaalde vormen van) waterrecreatie.

Indien de risico's op de aangegeven wijze kunnen worden beheerst mag worden verwacht dat significant negatieve effecten op Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen voorkomen kunnen worden.

3.3.2 Beleidsverrijking: Juiste kantoren op de juiste plek

Deze beleidsverrijking heeft tot doel om kantorencomplexen te concentreren nabij toplocaties als het centrum van Rotterdam, Den Haag en scienceparken. Aanvullend vindt er reductie plaats van kantoren op minder kansrijke locaties, zoals snelweglocaties. Over het algemeen kan gesteld worden dat er een herverdeling van kantorencomplexen zal plaatsvinden. Door concentratie in/nabij stedelijk gebied is er een beperkt risico dat alsnog sprake is van negatieve effecten op Natura 2000-gebieden. Dit risico bestaat alleen op het moment dat Natura 2000-gebieden in de nabijheid van een nieuw kantorencomplex zijn gelegen. Het gaat dan met name om effecten als gevolg van stikstofdepositie door de extra verkeersbewegingen. Wanneer het complex grenst aan het Natura 2000-gebied is lichtverstoring door bijvoorbeeld reclame en andere vormen van bedrijfs- en wegverlichting een aandachtspunt.

De beleidsmatige zoekrichting voor beheersing van deze risico's kan zijn gelegen in het volgende:

- Goede positionering kantorencomplexen;

- Bij de inrichting en vormgeving rekening houden met de gevoelige natuurwaarden in de omgeving.

Indien de risico's op de aangegeven wijze kunnen worden beheerst mag worden verwacht dat significant negatieve effecten op Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen voorkomen kunnen worden.

3.3.3 Beleidsverrijking: Verstedelijking en wonen

Deze beleidsverrijking voorziet niet extra woningen maar vraagt gemeenten om na te denken hoe nieuwe woningen energieneutraal kunnen worden toegerust op de gevolg van klimaatverandering en bodemdaling. Deze beleidsverrijking voorziet daarom niet in een ruimtelijke ontwikkeling dat negatieve effecten zou kunnen hebben op Natura 2000-gebieden.

3.4 Conclusie Natura 2000

De storingsfactoren van de beleidsverrijkingen die kunnen leiden tot negatieve effecten op de staat van instandhouding van soorten en habitattypen van Natura2000-gebieden beperken zich tot stikstofdepositie en verstoring door recreatie. Derhalve doet het risico op negatieve effecten zich voor voor Natura 2000-gebieden die gevoelig zijn voor stikstofdepositie en/of verstoring. Dit betreft vrijwel alle Natura 2000-gebieden die (deels) in de provincie Zuid-Holland gelegen zijn. Deze effecten zijn naar verwachting te mitigeren, zodat verwacht mag worden dat significant negatieve effecten op Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen voorkomen kunnen worden.

In tabel 3.2 is een samenvatting gegeven van de kans op effecten van het nieuwe beleid. Tevens zijn mogelijke mitigerende maatregelen weergegeven. Tabel 3.3 geeft per Natura 2000-gebied de gevoeligheid voor de relevante storingsfactoren.

De autonome ontwikkeling is niet zodanig dat de voornaamste gevoeligheden van de Natura 2000-gebieden veranderen. Gezien de formulering van de beleidsuitspraken op globaal niveau, is de kans op effecten vergelijkbaar bij een beoordeling ten opzichte van de huidige situatie en een beoordeling ten opzichte van de referentiesituatie.

Tabel 3.2. Samenvatting kans op effecten nieuwe beleidsverrijkingen voor Natura 2000, inclusief mogelijke maatregelen

Nieuw beleid		Kans op effecten	Mitigerende maatregelen
Beleidsverrijking: Rijke groenblauwe leefomgeving			
1	Soortenbescherming: ontwikkelen projecten voor 40 icoonsoorten en stimuleren initiatieven uit de samenleving voor icoonsoorten en hun biotopen.	Verbetering/uitbreiding leefgebied soorten	n.v.t.
2	Faunabeheer: vernieuwen faunabeheer met aandacht voor (welzijns-)effecten op dieren op de langere termijn.	Geen	n.v.t.
3	Natuurgebieden: ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken in natuurgebieden waar ondernemers extra waarde creëren.	Afname verstoring op de ene locatie en toename verstoring op een andere locatie	• Goede positionering nieuwe voorzieningen; • Aard en omvang voorzieningen afstemmen op gevoelige natuurwaarden; • Eventueel aanvullende zoneringsmaatregelen.

4	Groen: gebiedsgerichte kwalitatieve en kwantitatieve groennorm richtinggevend voor natuur-inclusieve, klimaatbestendige nieuwbouw en renovatie van woningen.	Geen	n.v.t.
5	Biodiversiteit: creëren van variatie aan stedelijke biotopen en ondersteunen burgerinitiatieven en programma's als steenbreek, bijenlandschap, stadslandbouw.	Geen	n.v.t.
6	Recreatie: verbinden regio's waterrecreatie (Nat Park Biesbosch, Haringvliet en Hollands Plassengebied), vaarnetwerken in- en om de stad, stimuleren duurzame waterrecreatie en meerdaags verblijf op het water.	Toename verstoring	• Goede positionering nieuwe voorzieningen; • Aard en omvang van voorzieningen afstemmen op de gevoelige natuurwaarden; • Aandacht voor toegankelijkheid van land; • Eventueel aanvullende zoneringsmaatregelen.
Beleidsverrijking: Juiste kantoren op de juiste plek			
	Intensievere concentratie van kantoren op toplocaties ten opzichte van het bestaande beleid.	Toename verstoring en stikstofdepositie	• Goede positionering nieuwe kantorencomplexen; • Inrichting en vormgeving afstemmen op gevoelige natuurwaarden.
Beleidsverrijking: Verstedelijking en wonen			
	Verstedelijking en wonen: opstellen van woonvisies door gemeenten. Nieuwe woningen zijn energieneutraal en zijn toegerust op de gevolgen van klimaatverandering en bodemdaling.	Geen	n.v.t.

Tabel 3.3. Gevoeligheid voor relevante storingsfactoren per Natura 2000-gebied

Natura 2000-gebied	Gevoelig voor stikstofdepositie?	Gevoelig voor verstoring door recreatie?
Haringvliet (109)	Nee	Ja
Hollands Diep (111)	Nee	Ja
Voordelta (113)	Nee	Ja
Krammer-Volkerak (114)	Ja	Ja
Grevelingen (115)	Ja	Ja
Kennemerland-Zuid (88)	Ja	Beperkt
Coepelduynen (96)	Ja	Nee
Meijndel & Berkheide (97)	Ja	Beperkt
Westduinpark & Wapendal (98)	Ja	Nee
Solleveld & Kapittelduinen (99)	Ja	Beperkt
Voornes Duin (100)	Ja	Ja
Duinen Goeree & Kwade Hoek (101)	Ja	Ja
De Wilck (102)	Nee	Ja
Nieuwkoopse Plassen & De Haack (103)	Ja	Ja

Natura 2000-gebied	Gevoelig voor stikstofdepositie?	Gevoelig voor verstoring door recreatie?
Broekvelden, Vettenbroek & Polder Stein (104)	Nee	Ja
Boezems Kinderdijk (106)	Nee	Ja
Donkse Laagten (107)	Nee	Ja
Oudeland van Strijen (110)	Nee	Ja
Lingegebied & Diefdijk-Zuid (70)	Ja	Ja
Uiterwaarden Lek (82)	Ja	Beperkt
Zouweboezem (105)	Ja	Ja
Oude Maas (108)	Nee	Ja
Biesbosch (112)	Ja	Ja

4 Natuurnetwerk Zuid-Holland (buiten Natura 2000-gebieden)

In dit hoofdstuk zijn de mogelijke effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden van het Natuurnetwerk Nederland beoordeeld. Hierbij wordt gekeken naar de delen van het NNN die niet overlappen met Natura 2000-gebieden. Achtereenvolgens wordt ingegaan op de huidige situatie, de autonome ontwikkeling en een beoordeling per beleidsverrijking.

4.1 Huidige situatie

Met de decentralisatie van het natuurbeleid van het Rijk naar de provincies, is de provincie Zuid-Holland verantwoordelijk voor het natuurbeleid. De provincie heeft in 2018 een aangepaste uitvoeringsstrategie vastgesteld voor de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN).

Het NNN is voor een deel al gerealiseerd en beschermd, maar voor een belangrijk deel ook nog niet. In de Beleidsvisie Groen staat beschreven op welke manier de provincie bij voorkeur de groenopgave realiseert: zoveel mogelijk met en door gebiedspartijen. Dit geldt zeker ook voor de restantopgave aan nieuwe natuur in het NNN. Het grootste deel van deze restantopgave ligt in een tweetal deelgebieden, te weten Gouwe Wiericke en de Krimpenerwaard. Er ligt vanaf 1 januari 2019 nog een restantopgave voor de inrichting van 3.307 ha natuur. 1.346 ha daarvan is nog niet duurzaam beschikbaar voor het NNN en de aldaar gewenste natuurwaarden, deze hectares moeten nog verworven worden (https://staatvan.zuid-holland.nl/portfolio_page/restantopgave-natuurnetwerk-nederland/). In aanvulling op het Natuurnetwerk stimuleert de provincie de aanleg van ecologische verbindingen. De restantopgave per 1 januari 2019 is de realisatie van 113 kilometer aan verbindingen.

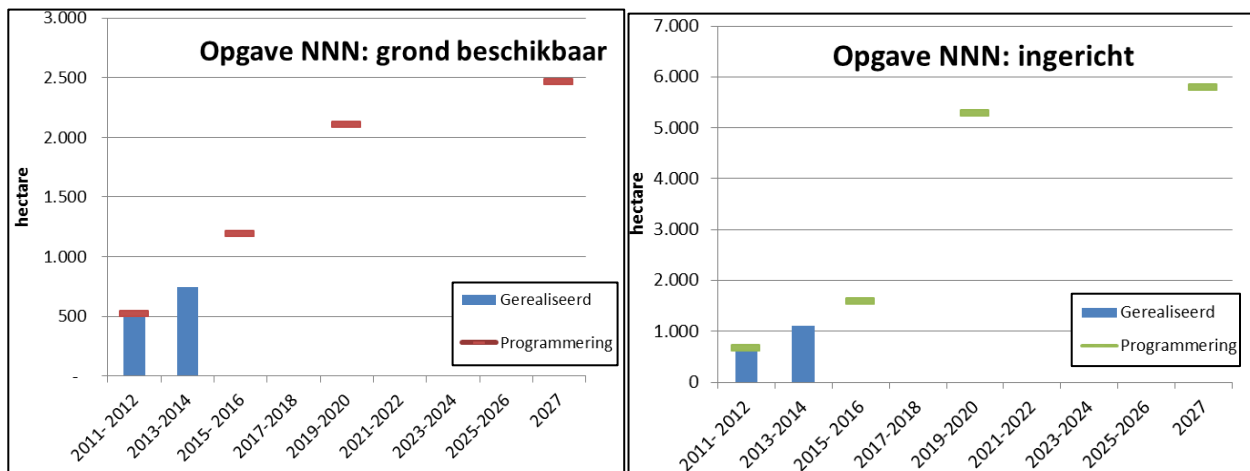
4.2 Autonome ontwikkeling

Voor de periode tot 2027 ligt er nog een flinke opgave, met name voor de inrichting is de opgave erg hoog in vergelijking tot de prestaties en opgave van de afgelopen periode. Deels hangt dit samen met het feit dat het vaak beter om een heel gebied in één keer in te richten. Als grote aaneengesloten gebieden zijn verworven of de grond is op andere manieren voor natuur beschikbaar, dan wordt in één keer een groot gebied ingericht en wordt dit zichtbaar in de rapportages. Hiermee is in de totale (financiële) programmering t/m 2027 rekening gehouden.

Daarnaast is er in de beleidsvisie groen voor gekozen het Natuurnetwerk te realiseren in samenwerking met gebiedspartijen. Door agrariërs en andere grondeigenaren te betrekken bij de natuurontwikkeling kunnen kosten worden bespaard op verwerving inrichting en beheer. Dit proces kost wel de nodige tijd en heeft als consequentie dat sommige gebieden nu al wel zijn verworven, maar nog niet ingericht.

Figuur 4.1 laat de opgave en voortgang voor realisatie van het NNN wat betreft beschikbare gronden en inrichting.

In de autonome ontwikkeling kan verwerving en inrichting van een groot deel van het NNN worden verwacht. Voor wat betreft stikstofdepositie en het streven naar natuurlijker watersystemen geldt hetzelfde als bij Natura 2000 is opgemerkt.

Figuur 4.1. Opgave en voortgang beschikbaarheid van grond binnen het Natuurnetwerk (links) en inrichting (rechts) (Rapportage biodiversiteit Zuid-Holland, 2014)

4.3 Beoordeling beleidsuitspraken

In deze paragraaf is per beleidsverrijking beoordeeld of er een risico is dat deze leidt tot significant negatieve effecten op wezenlijke kenmerken en waarden van het Natuurnetwerk Nederland in Zuid-Holland.

4.3.1 Beleidsverrijking: Rijke groenblauwe leefomgeving

1. Soortenbescherming: ontwikkelen projecten voor 40 iconsoorten en stimuleren initiatieven uit de samenleving voor iconsoorten en hun biotopen.

Een deel van de 40 geselecteerde iconsoorten betreffen soorten die als typische soorten een kwaliteitsindicatie vormen binnen het Natuurnetwerk. Deze beleidsuitspraak heeft daarom een positief effect op de wezenlijke kenmerken en waarden van het NNN. De locatie van de projecten (in/nabij NNN of op grotere afstand) en de omvang bepalen hoe groot het positieve effect is. Daarbij wordt opgemerkt dat ook projecten buiten NNN in kunnen bijdragen, door versterking van de regionale populatie of verbetering van de samenhang van leefgebieden van soorten, wat ook bijdraagt aan de staat van instandhouding binnen het Natuurnetwerk.

2. Faunabeheer: vernieuwen faunabeheer met aandacht voor (welzijns-)effecten op dieren op de langere termijn.

Bij het opstellen van de faunabeheerplannen wordt uitdrukkelijk schade van wilde dieren aan flora en fauna meegewogen. Daarmee wordt bedoeld dat de populaties van soorten die in grote aantallen schade kunnen veroorzaken (bijvoorbeeld vraat van ganzen of damherten) beheerd worden. Hiermee wordt schade aan kwetsbare gebieden beperkt.

In principe is faunabeheer daarom positief voor de kwaliteit van het NNN. De wijze waarop het faunabeheer wordt uitgevoerd heeft naar verwachting geen gevolgen voor het NNN.

3. Natuurgebieden: ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken in natuurgebieden waar ondernemers extra waarde creëren.

Ontwikkeling van magneetplekken kan leiden tot positieve effecten, wanneer deze zodanig gerealiseerd kunnen worden dat verstoring als gevolg van recreatie afneemt op kwetsbare locaties, en recreatieve activiteiten verplaatsen naar locaties die minder verstoringgevoelig zijn.

Bij de ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken en als gevolg van extra waarde die daar door ondernemers wordt gecreëerd moet echter ook uitgegaan worden van een toename van recreatie. Aangezien het NNN beschermde natuurwaarden herbergen die gevoelig zijn voor recreatie, en de rust in diverse gebieden al onder druk staat, doet zich een risico voor op negatieve effecten. In het Natuurbeheerplan wordt in zijn algemeenheid aangegeven: *“De recreatieve toegankelijkheid van een gebied binnen het NNN wordt door de beheerder afgestemd op de mogelijkheden die er zijn, waarbij de bescherming van de natuurwaarden het uitgangspunt vormt. Alleen wanneer de natuurwaarden in een gebied zeer kwetsbaar zijn, kan een gebied worden afgesloten”*.

Bestemmingswijziging moet zo veel mogelijk voorkomen worden en is alleen mogelijk als een zwaarwegend belang gediend is en er geen reële alternatieven voorhanden zijn. In dat geval moet de schade zoveel mogelijk beperkt worden door het treffen van mitigerende maatregelen en moet de resterende schade gecompenseerd worden.

De beleidsmatige zoekrichting voor beheersing van deze risico's kan zijn gelegen in het volgende:

- Goede positionering magneetplekken;
- Aard en omvang van voorzieningen in en om de magneetplekken afstemmen op de gevoelige natuurwaarden in de omgeving;
- Eventueel aanvullende zoneringsmaatregelen door kwetsbare gebieden (een gedeelte van het jaar) niet of minder toegankelijk te maken voor recreatie.
- Bij bestemmingswijziging compensatie van resteffecten als aan de voorwaarden wordt voldaan.

Indien de risico's op de aangegeven wijze kunnen worden beheerst mag worden verwacht dat significant negatieve effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden van het NNN voorkomen kunnen worden.

4. Groen: gebiedsgerichte kwalitatieve en kwantitatieve groennorm richtinggevend voor natuur-inclusieve, klimaatbestendige nieuwbouw en renovatie van woningen.

Het gaat om een groennorm voor binnenstedelijke projecten, effecten daarvan op het Natuurnetwerk zijn niet aannemelijk.

5. Biodiversiteit: creëren van variatie aan stedelijke biotopen en ondersteunen burgerinitiatieven en programma's als steenbreek, bijenlandschap, stadslandbouw.

Binnenstedelijke projecten hebben over het algemeen geen effecten op het Natuurnetwerk. Daarbij wordt opgemerkt dat ook projecten buiten NNN kunnen bijdragen aan de doelen van het NNN, door versterking van de regionale populatie of verbetering van de samenhang van leefgebieden van soorten, wat ook bijdraagt aan de staat van instandhouding binnen het Natuurnetwerk. Het effect is afhankelijk van de ligging ten opzichte van het NNN, maar zal gezien het binnenstedelijke karakter over het algemeen beperkt zijn.

6. Recreatie: verbinden regio's waterrecreatie (Nat Park Biesbosch, Haringvliet en Hollands Plassengebied), vaarnetwerken in- en om de stad, stimuleren duurzame waterrecreatie en meerdaags verblijf op het water.

Deze beleidsuitspraak heeft voor een groot deel betrekking op Natura 2000-gebieden. Voor de delen die geen deel uitmaken van Natura 2000-gebieden kan ontwikkeling van magneetplekken leiden tot positieve effecten, wanneer deze zodanig gerealiseerd kunnen worden dat verstoring als gevolg van recreatie afneemt op kwetsbare locaties, en recreatieve activiteiten verplaatsen naar locaties die minder verstoring gevoelig zijn.

Bij de ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken en als gevolg van extra waarde die daar door ondernemers wordt gecreëerd moet echter ook uitgegaan worden van een toename van recreatie. Aangezien het NNN beschermde natuurwaarden herbergen die gevoelig zijn voor recreatie, en de rust in diverse gebieden al onder druk staat, doet zich een risico voor op negatieve effecten. In het Natuurbeheerplan wordt in zijn algemeenheid aangegeven: *“De recreatieve toegankelijkheid van een gebied binnen het NNN wordt door de beheerder afgestemd op de mogelijkheden die er zijn, waarbij de bescherming van de natuurwaarden het uitgangspunt vormt. Alleen wanneer de natuurwaarden in een gebied zeer kwetsbaar zijn, kan een gebied worden afgesloten”*.

Bestemmingswijziging moet zo veel mogelijk voorkomen worden en is alleen mogelijk als een zwaarwegend belang gediend is en er geen reële alternatieven voorhanden zijn. In dat geval moet de schade zoveel mogelijk beperkt worden door het treffen van mitigerende maatregelen en moet de resterende schade gecompenseerd worden.

De beleidsmatige zoekrichting voor beheersing van deze risico's kan zijn gelegen in het volgende:

- Goede positionering magneetplekken;
- Aard en omvang van voorzieningen in en om de magneetplekken afstemmen op de gevoelige natuurwaarden in de omgeving;
- Eventueel aanvullende zoneringsmaatregelen door kwetsbare gebieden (een gedeelte van het jaar) niet of minder toegankelijk te maken voor recreatie.
- Bij bestemmingswijziging compensatie van resteffecten als aan de voorwaarden wordt voldaan.

Indien de risico's op de aangegeven wijze kunnen worden beheerst mag worden verwacht dat significant negatieve effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden van het NNN voorkomen kunnen worden.

4.3.2 Beleidsverrijking: Juiste kantoren op de juiste plek

Het gaat hierbij om intensivering van bestaande kantorencomplexen op toplocaties zoals het centrum van Rotterdam en Den Haag. Dit zijn locaties buiten de begrenzing van het NNN. Wanneer locaties meer aan de stadsranden zijn gelegen waarbij niet uitgesloten is dat door uitbreiding bestemmingswijzigingen binnen het NNN nodig is, is er sprake van aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden.

De beleidsmatige zoekrichting voor beheersing van dit risico kan zijn gelegen in het volgende:

- Goede positionering kantorencomplexen.

4.3.3 Beleidsverrijking: Verstedelijking en wonen

Deze beleidsverrijking omvat het opstellen van een woonvisie met betrekking tot woningen die door gemeenten al voorzien zijn en voorziet aanvullend niet in meer woningen. Omdat hier geen sprake is van een ruimtelijke ontwikkeling zijn er geen negatieve effecten op de kernkwaliteiten en omgevingscondities van het NNN.

4.4 Conclusies NNN

Meerdere beleidsuitspraken van de beleidsverrijking groenblauwe leefomgeving zijn opgenomen om natuurwaarden te versterken, en kunnen een bijdrage leveren aan het Natuurnetwerk Nederland. Bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen als woningbouw en recreatievoorzieningen doet zich een risico op negatieve effecten voor, maar door rekening te houden met gevoelige natuurwaarden zijn effecten op de wezenlijke waarden en kenmerken naar verwachting tegen te gaan of te beperken.

Ruimtebeslag/bestemmingswijziging moet zo veel mogelijk voorkomen worden en is alleen mogelijk als een zwaarwegend belang gediend is en er geen reële alternatieven voorhanden zijn. In dat geval moet de schade zoveel mogelijk beperkt worden door het treffen van mitigerende maatregelen en moet de resterende schade gecompenseerd worden.

In tabel 4.1 is een samenvatting gegeven van de kans op effecten van de beleidsverrijkingen. Tevens zijn mogelijke mitigerende maatregelen weergegeven.

Tabel 4.1. Samenvatting kans op effecten nieuw beleid voor Natuurnetwerk Nederland buiten Natura 2000-gebieden, inclusief mogelijke maatregelen

Nieuwe beleid		Kans op effecten	Mitigerende maatregelen
Beleidsverrijking: Rijke groenblauwe leefomgeving			
1	Soortenbescherming: ontwikkelen projecten voor 40 icoonsoorten en stimuleren initiatieven uit de samenleving voor icoonsoorten en hun biotopen.	Verbetering/uitbreiding leefgebied soorten	n.v.t.
2	Faunabeheer: vernieuwen faunabeheer met aandacht voor (welzijns-)effecten op dieren op de langere termijn.	Geen	n.v.t.
3	Natuurgebieden: ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken in natuurgebieden waar ondernemers extra waarde creëren.	Toename verstoring op de ene locatie en afname verstoring op een andere locatie, aanleg voorzieningen	• Goede positionering magneetplekken; • Aard en omvang voorzieningen afstemmen op gevoelige natuurwaarden; • Eventueel aanvullende zoneringsmaatregelen; • Bij bestemmingswijziging compensatie van resteffecten als aan voorwaarden wordt voldaan.
4	Groen: gebiedsgerichte kwalitatieve en kwantitatieve groennorm richtinggevend voor natuur-inclusieve, klimaatbestendige nieuwbouw en renovatie van woningen.	Geen	n.v.t.
5	Biodiversiteit: creëren van variatie aan stedelijke biotopen en ondersteunen burgerinitiatieven en programma's als steenbreek, bijenlandschap, stadslandbouw.	Verbetering/uitbreiding leefgebied soorten	n.v.t.

Nieuwe beleid		Kans op effecten	Mitigerende maatregelen
6	Recreatie: verbinden regio's waterrecreatie (Nat Park Biesbosch, Haringvliet en Hollands Plassengebied), vaarnetwerken in- en om de stad, stimuleren duurzame waterrecreatie en meerdaags verblijf op het water.	Toename verstoring, aanleg voorzieningen	• Goede positionering magneetplekken; • Aard en omvang voorzieningen afstemmen op gevoelige natuurwaarden; • Eventueel aanvullende zoneringsmaatregelen; • Bij bestemmingswijziging compensatie van resteffecten als aan voorwaarden wordt voldaan.
Beleidsverrijking: Juiste kantoren op de juiste plek			
	Intensievere concentratie van kantoren op toplocaties ten opzichte van het bestaande beleid.	Ruimtebeslag	Goede positionering kantorencomplexen
Beleidsverrijking: Verstedelijking en wonen			
	Opstellen van woonvisies door gemeenten. Nieuwe woningen zijn energieneutraal en zijn toegerust op de gevolgen van klimaatverandering en bodemdaling.	Geen	n.v.t.

5 Biodiversiteit (buiten Natura 2000 en Natuurnetwerk Nederland)

In dit hoofdstuk zijn de mogelijke effecten op biodiversiteit buiten natuurgebieden beoordeeld. Hieronder wordt verstaan: het aantal soort(groep)en en de omvang van leefgebieden buiten Natura 2000-gebieden en Natuurnetwerk Nederland. Achtereenvolgens wordt ingegaan op de huidige situatie, de autonome ontwikkeling en beoordeling per beleidsverrijking.

5.1 Huidige situatie

In de gehele provincie Zuid-Holland liggen er kansen voor behoud en versterking van de biodiversiteit buiten het NNN en Natura 2000-gebieden. Verbetering van de biodiversiteit buiten deze gebieden is veelal gebonden aan agrarische en recreatiegebieden. Als gevolg van de verstedelijkingsopgave staat de omvang van het agrarisch gebied verder onder druk. De kwaliteit van de natuur buiten het NNN op basis van het Beleidsplan Groen laat een wisselend beeld zien. De aantallen weidevogels blijven gemiddeld een neergaande trend vertonen. Vegetaties van sloten en slootkanten laten geen duidelijke (on)gunstige trend zien. Deze ontwikkelingen doen zich voor, terwijl de afgelopen jaren de oppervlakte agrarisch natuurbeheer niet wezenlijk zijn toe- of afgenomen (bron: website PBL).

5.2 Autonome ontwikkeling

Het landschap en de biodiversiteit in de provincie staan onder druk door het groeiend aantal inwoners, de economische ontwikkeling en klimaatverandering. Landelijk, maar ook op provinciaal niveau, neemt de biodiversiteit in het landelijke gebied af. Met name de weidevogelstand is zorgwekkend.

Met het Uitvoeringsprogramma Groen richt de provincie zich op een groenblauwe dooradering in blijvend landbouwgebied rond de natuurkerngebieden en een effectieve inzet van agrarisch natuurbeheer voor het in stand houden van de weidevogelpopulatie. Verder richt de provincie zich op het stimuleren van inrichtingsmaatregelen die de biodiversiteit versterken in recreatiegebieden om de stad en op het benutten van de mogelijkheden voor tijdelijke natuur op braakliggende terreinen.

Het vernieuwde agrarisch natuurbeheer moet leiden tot een meer samenhangend beheer van agrarische natuurgebieden, dat bijdraagt aan de nationale en internationale doelen. Het uiteindelijke doel is dat de achteruitgang van de biodiversiteit, met de weidevogels in het bijzonder, gestopt wordt (Programma Zuid-Hollands groen 2018-2032).

5.3 Beoordeling beleidsuitspraken

In deze paragraaf is per beleidsverrijking en -uitspraak beoordeeld of er een risico is dat deze leidt tot negatieve effecten op biodiversiteit buiten natuurgebieden.

5.3.1 Beleidsverrijking: Rijke groenblauwe leefomgeving

1. Soortenbescherming: ontwikkelen projecten voor 40 icoonsoorten en stimuleren initiatieven uit de samenleving voor icoonsoorten en hun biotopen.

Buiten natuurgebieden zijn de meeste van de 40 geselecteerde icoonsoorten weliswaar beschermd, maar zijn meestal slechts beperkte ontwikkelingen met betrekking tot behoud, herstel of aanleg van geschikte

leefgebieden. Wanneer projecten buiten natuurgebieden plaatsvinden, heeft dit een positief effect op biodiversiteit in Zuid-Holland.

2. Faunabeheer: vernieuwen faunabeheer met aandacht voor (welzijns-)effecten op dieren op de langere termijn.

Bij het opstellen van de faunabeheerplannen wordt uitdrukkelijk schade van wilde dieren aan flora en fauna meegewogen. Daarmee wordt bedoeld dat de populaties van soorten die in grote aantallen schade kunnen veroorzaken (bijvoorbeeld vraat van ganzen of damherten) beheerd worden.

In principe is faunabeheer daarom positief voor de biodiversiteit. De wijze waarop het faunabeheer wordt uitgevoerd heeft naar verwachting geen gevolgen voor de biodiversiteit buiten natuurgebieden.

3. Natuurgebieden: ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken in natuurgebieden waar ondernemers extra waarde creëren.

Deze beleidsuitspraak heeft betrekking op ontwikkelingen binnen natuurgebieden. Het is echter niet ondenkbaar dat extra recreatie binnen natuurgebieden doorwerkt tot buiten beschermde gebieden. Daarmee is er een kans op een negatief effect, door toename van verstoring door recreanten en mogelijke aanleg van voorzieningen, waardoor leefgebied van flora en fauna wordt aangetast of verloren gaat. Het is echter ook denkbaar dat aansluitend op de magneetplekken binnen natuurgebieden, ontwikkelingen buiten natuurgebieden in gang worden gezet die positieve effecten hebben op de biodiversiteit.

Mogelijke mitigerende maatregelen om het risico op negatieve effecten te beperken kunnen bestaan uit:

- Locatiekeuze voorzieningen (plekken met hoge biodiversiteit ontzien);
- Ontwikkelingen met positieve effecten op biodiversiteit meenemen.

Indien de risico's op de aangegeven wijze kunnen worden beheerst mag worden verwacht dat negatieve effecten op biodiversiteit buiten natuurgebieden voorkomen kunnen worden.

4. Groen: gebiedsgerichte kwalitatieve en kwantitatieve groennorm richtinggevend voor natuur-inclusieve, klimaatbestendige nieuwbouw en renovatie van woningen.

Invoering van een kwalitatieve en kwantitatieve groennorm wordt positief beoordeeld, vanwege kansen op toename van geschikte verblijfplaatsen/leefgebied/voedselaanbod voor diverse soorten.

5. Biodiversiteit: creëren van variatie aan stedelijke biotopen en ondersteunen burgerinitiatieven en programma's als steenbreek, bijenlandschap, stadslandbouw.

Deze beleidsuitspraak is specifiek opgenomen vanwege het positieve effect op biodiversiteit buiten natuurgebieden. Meer groen en meer variatie in groene gebieden leiden tot meer geschikte leefgebieden voor meer soorten. Daarom wordt het effect positief beoordeeld.

6. Recreatie: verbinden regio's waterrecreatie (Nat Park Biesbosch, Haringvliet en Hollands Plassengebied), vaarnetwerken in- en om de stad, stimuleren duurzame waterrecreatie en meerdaags verblijf op het water.

Deze beleidsuitspraak heeft betrekking op ontwikkelingen binnen natuurgebieden. Het is echter niet ondenkbaar dat extra recreatie binnen natuurgebieden doorwerkt tot buiten beschermde gebieden. Daarmee is er een kans op een negatief effect, door toename van verstoring door recreanten en mogelijke aanleg van voorzieningen waardoor leefgebied van flora en fauna wordt aangetast of verloren gaat. Het is

echter ook denkbaar dat ontwikkelingen buiten natuurgebieden in gang worden gezet die positieve effecten hebben op de biodiversiteit.

Mogelijke mitigerende maatregelen om het risico op negatieve effecten te beperken kunnen bestaan uit:

- Locatiekeuze voorzieningen (plekken met hoge biodiversiteit ontzien);
- Ontwikkelingen met positieve effecten op biodiversiteit meenemen.

Indien de risico's op de aangegeven wijze kunnen worden beheerst mag worden verwacht dat negatieve effecten op biodiversiteit buiten natuurgebieden voorkomen kunnen worden.

5.3.2 Beleidsverrijking: Juiste kantoren op de juiste plek

Deze beleidsverrijking omvat ruimtelijke ontwikkelingen, met name in stedelijk gebied van Rotterdam, Den Haag en scienceparken. Wanneer hierbij bestaande gebouwen gerenoveerd of gesloopt moeten worden bestaat er een risico dat leefgebieden van gebouwbewonende soorten (zoals vleermuizen, zwaluwen en huismus) en muurvegetaties worden aangetast. Wanneer het hier gaat om groene gebieden als parken of stadsranden gaan dergelijke ontwikkelingen ten koste van andere soortgroepen. Dit heeft dan een negatief effect op de lokale biodiversiteit.

Er liggen echter ook kansen om de nieuwe kantorencomplexen natuurinclusief te ontwikkelen. Mogelijke mitigerende maatregelen om het risico op negatieve effecten te beperken kunnen bestaan uit:

- Locatiekeuze voorzieningen (plekken met hoge biodiversiteit ontzien);
- Bij de inrichting en vormgeving van de kantorencomplexen kansen voor biodiversiteit meenemen door bijvoorbeeld natuurinclusief te bouwen.

5.3.3 Beleidsverrijking: Verstedelijking en wonen

Deze beleidsverrijking omvat het opstellen van een woonvisie met betrekking tot woningen die door gemeenten al voorzien zijn en voorziet aanvullend niet in meer woningen. Omdat hier geen sprake is van een ruimtelijke ontwikkeling zijn er geen negatieve effecten op de biodiversiteit.

5.4 Conclusie biodiversiteit

Meerdere beleidsuitspraken zijn opgenomen om natuurwaarden te versterken, en kunnen dan ook een bijdrage leveren aan het behoud en versterking van de biodiversiteit in zuid-Holland, door toename van het aantal soort(groep)en en de omvang van leefgebieden.

Bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen als woningbouw en recreatievoorzieningen doet zich een risico op negatieve effecten voor, maar door bij de locatiekeuze rekening te houden met biodiversiteit en eventueel positieve ontwikkelingen mee te nemen zijn negatieve effecten te voorkomen.

In tabel 5.1 is een samenvatting gegeven van de kans op effecten van de beleidsverrijkingen. Tevens zijn mogelijke mitigerende maatregelen weergegeven.

Tabel 5.1. Samenvatting kans op effecten van nieuw beleid op biodiversiteit buiten natuurgebieden, inclusief mogelijke maatregelen

Nieuw beleid		Kans op effecten	Mitigerende maatregelen
Beleidsverrijking: Rijke groenblauwe leefomgeving			
1	Soortenbescherming: ontwikkelen projecten voor 40 icoonsoorten en stimuleren initiatieven uit de samenleving voor icoonsoorten en hun biotopen.	Verbetering/uitbreiding leefgebied soorten	n.v.t.

Nieuw beleid		Kans op effecten	Mitigerende maatregelen
2	Faunabeheer: vernieuwen faunabeheer met aandacht voor (welzijns-)effecten op dieren op de langere termijn.	Geen	n.v.t.
3	Natuurgebieden: ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken in natuurgebieden waar ondernemers extra waarde creëren.	Toename verstoring, aanleg voorzieningen	• Locatiekeuze voorzieningen; • Ontwikkelingen met positieve effecten meenemen.
4	Groen: gebiedsgerichte kwalitatieve en kwantitatieve groennorm richtinggevend voor natuur-inclusieve, klimaatbestendige nieuwbouw en renovatie van woningen.	Verbetering/uitbreiding leefgebied soorten	n.v.t.
5	Biodiversiteit: creëren van variatie aan stedelijke biotopen en ondersteunen burgerinitiatieven en programma's als steenbreek, bijenlandschap, stadslandbouw.	Verbetering/uitbreiding leefgebied soorten	n.v.t.
6	Recreatie: verbinden regio's waterrecreatie (Nat Park Biesbosch, Haringvliet en Hollands Plassengebied), vaarnetwerken in- en om de stad, stimuleren duurzame waterrecreatie en meerdaags verblijf op het water.	Toename verstoring, aanleg voorzieningen	• Locatiekeuze voorzieningen; • Ontwikkelingen met positieve effecten meenemen.
Beleidsverrijking: Juiste kantoren op de juiste plek			
	Intensievere concentratie van kantoren op toplocaties ten opzichte van het bestaande beleid.	Vernietiging leefgebied soorten	• Locatiekeuze voorzieningen; • Ontwikkelingen met positieve effecten meenemen.
Beleidsverrijking: Verstedelijking en wonen			
	Opstellen van woonvisies door gemeenten. Nieuwe woningen zijn energieneutraal en zijn toegerust op de gevolgen van klimaatverandering en bodemdaling.	Geen	n.v.t.

6 Conclusies

Nieuw beleid dat gericht is op het stimuleren van recreatie heeft over het algemeen een risico op negatieve effecten, zowel voor Natura 2000, Natuurnetwerk Nederland als biodiversiteit buiten natuurgebieden. Effecten kunnen optreden als gevolg van een toename van verstoring door recreatie of realisatie van voorzieningen. Deze effecten zijn naar verwachting te mitigeren, zodat negatieve effecten te voorkomen zijn. Ten aanzien van de magneetplekken zal dit door de zonering enerzijds resulteren in een vermindering van verstoring op de ene locatie maar anderzijds leiden tot een toename van verstoring ter hoogte van de magneetplekken. Overall is deze beleidsuitspraak als neutraal beoordeeld, maar een zorgvuldige afweging van de locatie van de magneetplekken is wel nodig om negatieve effecten te voorkomen.

Bij de verdere uitwerking van het beleid is de beschikbaarheid van ontwikkelingsruimte in het kader van het Programma Aanpak Stikstof een aandachtspunt.

Ruimtebeslag door nieuwbouw recreatieve voorzieningen binnen NNN of op locaties met hoge biodiversiteit moet voorkomen worden.

Door bij de nadere uitwerking van het beleid rekening te houden met gevoelige natuurwaarden, mag verwacht worden dat negatieve effecten op Natura 2000-gebieden, Natuurnetwerk Nederland en biodiversiteit buiten natuurgebieden voorkomen kunnen worden. De belangrijkste mogelijke mitigerende maatregelen bestaan uit:

- Locatiekeuze ten opzichte van gevoelige natuurwaarden;
- Aard en omvang van voorzieningen afstemmen op de gevoelige natuurwaarden in de omgeving;
- Eventueel aanvullende zoneringsmaatregelen voor recreatie in kwetsbare gebieden;
- Bij nieuwbouw: beperken stikstofemissie door gasloos bouwen en ligging/snelheidslimiet ontsluitingsroutes;
- Bij bestemmingswijziging binnen NNN: compensatie van resteffecten als aan voorwaarden wordt voldaan;
- Ontwikkelingen met positieve effecten op biodiversiteit meenemen.

Tabel 6.1. Beoordeling kans op effecten van nieuw beleid op natuur en biodiversiteit (excl. maatregelen)

Nieuwe beleidsuitspraken		Natura 2000 gebieden	Natuurnetwerk Zuid-Holland buiten Natura 2000	Biodiversiteit buiten natuurgebieden
Beleidsverrijking: Rijke groenblauwe leefomgeving				
1	Soortenbescherming: ontwikkelen projecten voor 40 icoonsoorten en stimuleren initiatieven uit de samenleving voor icoonsoorten en hun biotopen.	+	+	+
2	Faunabeheer: vernieuwen faunabeheer met aandacht voor (welzijns-)effecten op dieren op de langere termijn.	0	0	0
3	Natuurgebieden: ontwikkeling van toeristisch-recreatieve magneetplekken in natuurgebieden waar ondernemers extra waarde creëren.	0	0	0
4	Groen: gebiedsgerichte kwalitatieve en kwantitatieve groennorm richtinggevend voor natuur-inclusieve, klimaatbestendige nieuwbouw en renovatie van woningen.	0	0	+
5	Biodiversiteit: creëren van variatie aan stedelijke biotopen en ondersteunen burgerinitiatieven en programma's als steenbreek, bijenlandschap, stadslandbouw.	0	+	+
6	Recreatie: verbinden regio's waterrecreatie (Nat Park Biesbosch, Haringvliet en Hollands Plassengebied), vaarnetwerken in- en om de stad, stimuleren duurzame waterrecreatie en meerdaags verblijf op het water.	-	-	-
Beleidsverrijking: Juiste kantoren op de juiste plek				
	Nieuwe kantorenontwikkelingen concentreren zich bij voorkeur op toplocaties. Daarnaast reductie van kantoren op minder kansrijke locaties.	-	-	-
Beleidsverrijking: Verstedelijking en wonen				
	Opstellen van woonvisies door gemeenten. Nieuwe woningen zijn energieneutraal en zijn toegerust op de gevolgen van klimaatverandering en bodemdaling.	0	0	0

Geraadpleegde bronnen

Dienst Landelijk Gebied/Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, Staatsbosbeheer, 2017, Natura 2000-beheerplan Biesbosch (112).

Loop, F. van der, 2015, Biodiversiteitsrapportage 2014, ATKB adviesbureau, i.o.v. Provincie Zuid-Holland.

Ministerie van LNV, 2005. Natura 2000 gebiedendocumenten – leeswijzer.

Ministerie van Infrastructuur en Milieu, Rijkswaterstaat, 2016, Natura 2000 Deltawateren, Beheerplan 2016-2022 Haringvliet.

Provincie Zuid-Holland, 2016, Verordening uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland.

Provincie Zuid-Holland, 2015, Beheerplan Natura 2000-gebied Nieuwkoopse Plassen en De Haack Periode 2015 – 2021.

Provincie Zuid-Holland, Programma Zuid-Hollands groen 2018-2032:

Provincie Zuid-Holland, 2017, Definitief Natuurbeheerplan Zuid-Holland 2018.

Provincie Zuid-Holland, 2015, Verordening Ruimte 2014.

Provincie Zuid-Holland, 2016, Voortgangsrapportage uitvoeringsstrategie NNN Provincie Zuid-Holland.

Provincie Zuid-Holland, 2018, Staat van Zuid-Holland, https://staatvan.zuid-holland.nl/portfolio_page/restantopgave-natuurnetwerk-nederland/.